כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים

חלק ג׳

בהוצאת בית מסחר הספרים
של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא
בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2
תרס"ה

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen
&
Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band III.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSZAWA,
Buchdruckerei von „HACEFIRA" Marjańska № 2.
1905.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть III.

Изданіе М. Каценеленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,

Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская № 2.

1905.

Дозволено Цензурою 29 Декабря 1904 Вильна.

חלק שלישי

א.

יְמֵי הַשַּׁחֲרוּת.

מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן וְחֶסְרוֹן
לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת (קהלת ט. טו.).

ימי השחרות! ימי האדם, הימים אשר יהיו כי לא בכל החי הנהו; בטל ילדותו יפזז יכרכר האדם כעגל לא לֻמָּד, בימי הנער אך הסיר סבל מוריו מעל שכמו יצא כפרא חפשי ודרך החיים עוד מני נסתרה, בימי השיבה וזקנה ישפיל גאותו גאית אדם כי יראה כי גם קצו כקץ הבהמה לא יאחר פעמיו, ואם גם חילים גבר, ארצות אסף, אצרות אצר, מקולו נחתו אלים, בחכמתו מדד שחקים, כל עפר ארץ, אסף מים ורוח בבלי חכמה יצר לו, ואם גם כחול הרבה צדקה וחסד, יומו יבוא – יום קץ! אין חכמה וגבורה שלטון ועשר ביום המות וימי הזקנה המה יסלו לו מסלה, אכן ימי השחרות ימי החיים המה, בימים האלה יפלס איש איש נתיב לו בדרכי החיים, יבור דרך חכמים, כבוד גבורים, או מרמת כנעני ארץ, ייסד אבן פנה לבנות בית, להמציא טרף לנפשו ולבאים לרגלו לאור באור החיים –

בימי השחרות יביט על ימי הילדות וחפצי משישם ושחוק קל יעבור בין פתחי פיו, כי במה נחשבו אלה בעיניו עתה אחרי היה לאיש? וימי הרעה, ימי הזקנה עוד לא

ירגיזו לבו, כי עוד רב הדרך לפניו, עוד ישיש משוש בחברת אילת אהבים אשת אהבה וחן ובאור פניה יראה חיים... הרעיון הזה הוא מקור ששון האדם ועמל! מי הוא זה אשר בחפזן לב עמל בימי חיי הבלו מבלי מנוח? מי הוא זה אשר השח ראשו לקראת כל פגע אשר פתאום לפתע יגיה על כל מצעדי איש? מי הוא אשר נשא וסבל חרפה ובוז, חלי ומדוה, וכל נגעי בני האדם לולא החיה הרעיון הזה את רוחו: למען הבאים אחרי יהיה עמלי — ישיב אל נפשו ויוסיף עמל — —

האהבה! נשמת היקום, הגברת הנעלה אשר בקסם שפתיה תעביר לפניה רב אדם כבני מרון, אשר כאין וכאפס בעיניה לבנות ולהרוס, לקרוא קרב ולשבית מלחמות, היא אשר כח בידה להוריד אלפים עד דכא, היא גם היא תושיב גם לכסא אשר, וגם אלה אשר מידה נגזרו גם המה ראו באור פניה חיים ואם גם רגעי מספר... ולא רק היא כי אם גם שמעה וזכרה ירנינו לב! לא רבים ימצאו און לבנות ארמנות להם ורב אדם יתענג למראה עיניו בראותו הארמנות הבנוים כמו רמים, ולא לכלם תאיר האהבה פניה, כי לא לעתים רחוקות בסופה וסערה דרכה, אבני נגף עפר רגלה, חצי שדי אמרי פיה ומבטי עיניה כחזיז קולות יכו ימחצו ולעפר מות ישפתו ובכל זאת שִׁמְעָהּ ישמעו וישמחו, ההמון ילבישנה עדי וחן לצודד נפשות ותצודד נפשות, כי גם לא ידע האדם אשר נפל בעצומיה את עתו אם כדג נאחז במצודה אשר עוד מעט יהיה לברית, או כצפור האחוזה בפח אשר אולי אל ארמון מלך תובל להרנין לב בנעים זמירותיה, ומי יודע אם לא יתברך גם הדג בלבו כי יזמר משביל ולקולו ייחלו?... ומדוע לא יקוה האדם לטוב כל עוד תוחלת נכזבה לא עכרה שארו וכל עוד לדמיוני עז וכח להשלות נפשו? מדוע יפקח את עיניו לראות את ימי הרעה בטרם באו נבאי לו פניהם הנוראים? ואיך ינצל מרשת האהבה אם

בנֹעם מדברותיה תישנהו על ברכיה ובידיה הרכות תשקהו כוס שכרון? ישתה ודמי עורקיו יהפכו לנחלי איש אוכלה ועיניו אך מחזות הוד ונֹעם, שלל צבעים תחזינה, אך שלום וטוב במגורו בקרבו, וזה הלא כל חלקו מהחיים ושאונם והמונם, ולמה זה יגזול גם חלקו זה ממנו? הן מי ישיב אל לבו בהתענגו על הדר שושני חמד: הלא עוד מעט ימלו ויבולו ויהיו לזועה, ומי יאמר לנפשו בבנותו לו בית: הלא עוד מעט אבן קברי ומעשי ידי יהפכו לזרים? ומי ישית לנגד עיניו בהתבוננו על חן רעיה: הן גם עמל ופגע לרגלה יאתיו?! הלא זאת היא לאדם כי ישלה נפשו, כי יכזב לו ויסתיר עמל מנגד עיניו, איש איש אך טוב ידבר על לבו: מושל עז מדכא ישרים ברגל גאוה יתברך בלבו כי עבדיו יעריצוהו גם בעת אשר המה לקחת נפשו וממו, והעבד המדכא אשר מעמל נפשו יפוש אדונו בעגל מרבק יאמר בלבו כי ימצא חן בעיני אדוניו ויעטרהו כבוד. איש איש יקוה כי בידו טובו ולארך ימים יתהלך על פני תבל וגם המט לשתת ירצה אחריתו ואל חלק אלה ממעל עיניו נשואות... הנה זאת היא חקת החיים וזה הוא משפט אשר האדם! על כן הימים האלה ימי השחרות, ימי האהבה, ימי החזיון והדמיון מקור הששון המה, ולכן אך בהם יוסד בית חיהו, ואם במי כונן מצערו והבין מעשהו, אם במי יסד אבן הפנה למטרת חיתו, אם במו ראה אהבה ושמחה, אז ידע כי חיה על פני האדמה, אך אם גם המה יעברו כצל ולא תעלה בידו למצוא דרך ילכונן אשרו אז אוי אוי לו! אז ידע כי נבוגו בידיו ימי חשך בטרם חיתו באור ראתה, אז ידע כי ימות מבלי אשר ידע מדוע חיה על הארץ. כגל עפר ירומם ינשא ולשמים יעלה שיאו עת רוח סערה נוספה בו ועד ארגיעה יהיה לבער, כן ילך ינשא, ילהום ויעבור ויחלוף ואיננו וגם זכרו כגלל לנצח יאבד... ומה תועיל לו הדעת אשר קנה במכאוב? ומה יועיל לו מכשול לבו בימי הרעה כאשר

מעדו קרסליו ואין עוד מעמד ואולת ידו מהשכיל והיטיב את דרכי ? להותו יועילו ! נפשי עליו תאבל, לבו מר יזעק עד יסוף קולו ויעצם עינים.

בזכרי עתה הימים אשר חלפו ובראותי כי גם בימי השחרות כבימי הילדות והנער אך תועה הייתי ובחשבי כי לוא הוסיפו עתה ימים על ימי כי אז שבתי ועשיתי הטוב, ובדעתי כי ימים חדשים לא יבואו ואלה אשר גנו לי כלו בהבל, יתגעש לבי, רוחי בתוכי ישתומם ואמאס את הימים אשר לא מצאתי חפץ בהם, אך גם זאת לא לעזר לי. הייטיב לו האסיר אם ישך בעוז אפו את כבלי הברזל אשר בתוך ידיו אסורים ? היקרא לנפשו דרור הכלוא בבור אם יכה ראשו בקיר בית אסירו ? שניו תשברנה, ראשו יְנַפֵּץ אל הסלע ולאוסריו כח, לא ירפו ממנו — —

שמעו דברי והתאוששו אתם התועים כמוני, שימו לבבכם לימים הטובים, בחרו הדרך בעוד לא התנגפו רגליכם, בעוד לאל ידכם לעשות, בקשו מטרה, בקשו תכלית החיים, בקשו עבודה, בקשו מלאכה, בקשו דעת, או מה תבקשו, אך בקשו לכם הדרך סלולה בשחר טל ילדותכם לבל תוסיפו בקש עוד בימי הרעה, אם תמאנו, גם נפשכם כנפשי תאבל מבלי אחרית ונחמה —

אמנם אבליגה על מרי שיחי, אשא בשרי בשני עד כי אשמיע כל אשר עמדי עדי יבוא הקץ לדברי כאשר בא הקץ לכל מפעלי, כי מכל העמל ופגעי החיים, רק זאת עוד לי כי לשוני לא תקצר מהשמיע כי תועה הייתי בדרכי החיים !

ב.

כור עֹנִי.

בנפש נבהלה ומרך לב עזבתי את העיר הקטנה אשר כמקור ישע היתה לי בראשית בואי בה ובעיר בלהות היתה

בעיני אחרי אשר אחז הפגע בערפי ויטלטלני וינערני ממנה ועזבתיה כפושע מפחד מחרב המשפט אשר תרדפהו; רגעי השמחה אשר ראיתי בה צללו בגלי ימי העברה כנטף טל טהור במצולות מים זידונים; פני האוהבים אשר האירו לי כמעט רגע כָּבוּ במעטה זועה ואימה אשר הפיצו המראות הנוראים אשר ראו עיני בימי הצרה ולילות עמל. גם כל העבר התיצב מול פני במראה אחד – מראת איום ומרגיז לב, והעתיד גם הוא לא היטיב פניו מאחיו העבר! ואיך ייטיב פנים אלי? ואיך תתגנב תקוה אל לבי אחרי כי הוא לא הלך אחרי רגלי? הֵנָה נשאוני אל מקום אשר במראות פתנים היה לרוחי ונפשי ואיך ישמח ואיך יקוה? לכן אך עלטה ותוגה מלאו כל חדריו. וגם למראה עיני לא מראות משמחי לב התיצבו, כמו כל היקום אתי יבכה ואבל ישים כסותו; השמים לבשו קדרות, השדה השדוד תפארת זרועיו עטה בגד מתים כמו יאבל על צאצאיו אשר מידי החרף האכזר במית נגזרו, עצי היער הורידו לארץ ראשם כאבלים, והעשן העולה מארובות בתי האכרים אשר נקברו בקברות שלג עד החלונות, גם הוא השח השפיל גאותו, לא עָל יעלה, כי אם כזוחל עפר על הארץ יתנהג בכבדות ויתבולל את העננים אשר כסו פני האדמה הלוטים במכסה שלג וכפור, גם קול יללת הכלבים בכפר כאבל מתים ישמע...

הנה השכמתי קום כנס מנוסת חרב ועזבתי את הבית אשר החביאני הלילה למען בקש מפלט במרחקים. עוד לא עלה השחר ואני הולך ברגלי גלמוד בדרך לא סלולה מְכֻסָּה בשלג נורא העוברת בתוך היער. העצים הגדולים כבני ענק אשר מטו מזקן ומהקרח הנורא אשר קנן בצמרתם נראו כמלאכי בלהות והרוח אשר יתגנב בין דליותיהם יהמה כנפש גועת, אך לרגעים יסיף קולו מהמון קול העורבים הצורחים כמבשרי יום עברות. אני הולך ורגלי תמעדנה מרגע לרגע, כי הדרך היה חשך וחלקלקות, ולרגעים רחפו כל עצמותי כי דמיתי כי קול זאבי ערבות שמעו אזני ומרצחים חרש ראו עיני ––

ממרצחים יראתי ! הן איש אצרות הייתי , אצרות חשך צרה ויגון היו עמיסים משא לעיפה על שכמי , ואיך לא אפחד ממרצחים ? — כה תנסך עלינו אהבת החיים רוח עועים , תתן חתית בלבנו ונפחד לקול עלה נדף ולמראה צלנו ההולך לפנינו יאחזנו שער !

ילֵלת הכלבים וקול המקבות בבתי חרשי ברזל אשר בכפר שבו לנתי הלילה נאספו לאט לאט ואין קול ואין תמונת נפש חיה , על ימין ושמאל רק העצים אשר התנצלו את עדים אשר ישית הקיץ עליהם עמדו כפגרים מתים ואני כהו אחד בעמק רפאים . אף כי קול הכלבים העיר עצב בלבי בכל זאת אחרי אשר נחבא נכספה נפשי לשמוע אותו עוד לבל אהי כשוכן דומה . בעודני הולך צולל במצולת עשתונות בלולים אשר בלי סדרים עברו על לבי אחד אחר אחד נשמע עוד הפעם קול כלב נובח בחזקה הולך וקרב אלי . בתחלה התעוררתי כי אמרתי הנה באתי עד כפר , אך כרגע נוכחתי כי מאחרי ישמע הקול ואמהר לאחוז במקלי להכין גוי למלחמה מדעתי את הכלבים בארצי כי יתנפלו על כל עובר אף אם לא יתעבר בם . הטבתי עשו כי אך אחזתי את המקל בידי ראיתי כי כלב גדול שחור משחור ועיניו מפיצות איש פלדות יפער פה ויראני את שניו, יתקצף ויאמר להתנפל עלי . הרימותי מקלי והוא חרד ויסוג אחור וכרגע שב להתגרות בי מלחמה, ובעודני נלחם אתו הקריב גם אדונו, אכר יושב בעגלה קטנה רתומה לסוס קטן אך בריא בשר ובראותו אותי מתאמץ להכות את הגֶבֶר בי קרא בקול : אסוף ידך כי לא יאכלך -- הכלב בשמעו קול אדונו הוסיף אמץ ויתנשא להתנפל עלי בקול נובח כדרכו , אך בפעם הזאת הושיעה ידו לי להכותו מכה רבה על ראשו ויסוג אחור בקול יליל והאכר ירד מהעגלה ויחרפני ויקללני בעזוז אפו , אך אני לא שעיתי אליו בדעתי כי נתתי חתית בלבב הכלב ולא ישוב להתגרות בי מלחמה ואומר ללכת הלאה , אך האכר , אחרי אשר העביר ידו על חלקת צואר

כלבי ועל ראשי ויחבקהו כאם רחמניה וינחמהו בדברים נחומים, שם אלי פניו ויקרא: מי אתה? —

— מה לי ולך כי תשאלני? — השיבותי באמץ לב, כי ידעתי נפש האכרים בארצי, כי גם המה כבלבים עזי נפש יתנפלו על כל עובר יהודי לבקש תואנות ובאשר יראו כי נמך לבו אז יתעללו בו, לכן אמצתי רוחי, אף כי יראתי בלבי פן הוא בא מעיר נצב ויכירני או יבין מה עמדי.

— הראני כרגע אם מכתב תעודה בידך והשמיעני מאיזה עיר אתה? —

— אבל מי שמך לאדון לי?! —

— אם לא תשמע בקולי אאסור אותך בכבלים ואביאך הכפר —

— אם לכה גם אני אמיץ הנני ולא אירא מפניך וידוע תדע כי לא לבדי הנני פה, כי האנשים אשר אתם יחד אעשה דרכי נשארו בכפר ולא יאחרו מבוא וגם המה יושיעוני —. המרמה הזאת עמדה לי, כי הוא ענה: זאת לא עלתה על לבי להתנפל עליך כשודד ביער, אך ידוע תדע, כי אני הוא המשנה לפקיד כפר ובמשפט אשאל ממך כי תראני תעודתך —

— ואם גם למשפט לא יפול לבי עלי — עניתיו בבטחה — כי תעודתי בידי, ואם שפט אתה הלא לך לדעת המשפט, כי לא ביער ידרשו לתעודות עוברי אורח, כי אם בעיר או בכפר —

— אם כן שב אתי בעגלה ותראני בכפר את תעודתך —. אף כי לא נעמה לי חברתו בכל זאת לא נועזתי למרות פיו כי יראתי פן תאחז במשפט ידו, ואני הן ידעתי בלבי כי אין מושיע לי, לכן ישבתי אתו ונסע יחדו. רגעים אחדים החריש אחרי כן אמר לי: תן תודה אילו לא תמצא כל תעודה בידך ולא ארבה עליך כפר ואעזבך לנפשך כרגע —

— אבל הלא השמעתיך כי תעודתי בידי ואתה הלא תראה כי לא אירא מפניך ועליך להבין כי תעודתי בידי —

– אם כן תשלם לי שכר דיעגלה –

– כיסי ריק ואין בו רק התעודה –

– ולמה אובילך חנם ? –

– האני בקשתי ממך כי תובילני ? אם תנחם ממעשך הנני לרדת –

– לא כי אתי תסע כי לא אאמין בדבריך – קרא וידפיק את סוסי קל המרוץ וכעבור שעה באנו עד הכפר ויהפוך האכר את ידו אל בית המשתה.

בבית המשתה המלא על כל גדותיו רפש ומי מדמנה ישבו אכרים רבים ואשתו יון־דגן ובעלת הבית אשה עבריה כבת ארבעים תשרת אותם. האכר אשר פחד פן אמלט מידו הוביל אותי בידו אל הבית והאכרים צהלו לקראתו בקראם: ציד הבאת, פשוט עורו ושלחהו לנפשו! – האשה בראותה אותי מהרה לצאת ומאחרי הדלת שמעתי כי תאמר בשפת יהודית: שלמה, מהר הביתה כי נער עברי הובא הנה, אין זאת כי חסר־התעודה הוא –

– הלא התפילין בראשי ועוד מעט תעבור עת התפלה ואיכה אביא הביתה? אכלה תפלתי ואז אנסה אל האכר דבר – ענה האיש.

– אבל אני אדמה כי מצות פדיון שבוים תגדל הרבה יתר ממצות התפלה – ענתה האשה. האיש שמע בקול אשתו וכעבור רגעים אחדים באו שניהם הביתה.

האיש היה גם הוא כבן ארבעים איש תאר וקומה, זקנו הארוך ירד על פי מדותיו ופניו העידו כי ישרה נפשו בו, הוא נגש אלי ויושט ידו ויקרא לי לשלום וישאלני: אם מחסרון תעודה שם האכר עלי משמר –

– לא זאת – עניתיו – תעודתי בידי, אך אני הכיתי את בלבו בהתנפלו עלי ועל כן יחפיש עלילות דברים וישאל לתעודתי, ואני אמרתי לו כי הוא בידי, אך מאנתי להראותה לו בדרך פן יגזול אותה מידי ואין רואה – בשמוע האיש את דברי נפלו פניו ואני לא הבינותי עד מה.

– רע מאד המעשה אשר עשית ואירא מאד לנפשך – ענה בעצבת .

– ומה עשיתי , כי תפחד לנפשי ? האם אתן את בשרי לאכול לכלבים ולא אעמוד על נפשי ? – שאלתי בתמהון .

– לך הצדקה , אך מי יעמיד בפני האכרים ? הכלב הזה היא אהיב נפש אשת האכר וגם את בעלה תתן כפרו , ובהודע לה כי הגופות ירך על אהובה או תכך מכת בלתי סרה, כי אשת מדנים האשה הואת מאין כמוה ואיש לא יפגע בה ואני עברי אחד בכל הכפר ותקצר ידי מהושיעך –

– חכה נא – קראה האשה – ואני אצילנו –. האכר החריש בדברנו , כי דמה כי אבקש מאת האנשים כי יפדוני בכסף מלא , אך בראותו כי לא נגסה דבר אליו קרא בקול נגיד ומצוה : ואיה תעודתך ? ידעתי כי אין בידך כל תעודה, ואתה אמרת בלבבך כי ערמתך תושיע לך , אך לא את איש כמוני תוליך שולל – אני חפצתי להראות לו את המכתב , אך האשה יסרתני מעשות זאת באמרה : היאמר לבך כי היא ידע קרוא הכתוב בתעודה ? הוא אך תואנה יבקש וכאשר יקחנה יעצרנה בידו ימים אחרים עד אשר תתן כפרה ואז ישיבנה לך לכן אל תראנה לו – ואל האכר אמרה : הגידה לו רגע ושתה כוס יין , כי יין טוב מאד היבא בלילה הנה –

– יין טוב ! הלא בכל עת תהללי את יינך אף כי הוא מהול במים –

– אבל עתה אתה תראה כי אמת יהגה חכי – ענתה ותאמר אל אישה : תן לו מהיין החוק אשר בצנצנת בארון – האיש עשה כדברה ויתן לו כוס יין מלא . בפעם אחת הריק האכר את הכוס אל פיו אשר פער כנחש ויקרא : אבל הלא זה הוא היין הטוב אשר במחירו תקח כפלים –

– לא כי אם במחיר. אשר אתן לך בכל עת אתן גם היום –

– הוי ! אני אבין לערמתך , ארורה , כי תאמרי לשחד אותי ביין טוב למען אשלח את השועל מיד , אבל

לשוא כי במחיר מצער כזה לא תמצאי חפצך – קרא האכר ויניע בראשו.

– מה לי ולו? האם אחי או ממשפחתי הנהו, עשה אתו כטוב בעיניך ובמחיר היין לא ארבה יען כי גם לי לא הרבו במחירו –

– אם כן שְׁנֵה – האיש שנה.

– שַׁלֵּשׁ! – האיש עשה כדברו עד שש פעמים. אף כי עיני השותה כבר מלאו דם, ולשונו לחכו דבקה בכל זאת היסיף שתות עד אשר כבד עליו ראשו ויסמכהו על השלחן, אז נתנה לי האשה אות כי אמהר לצאת אחריה ותביאני החדרה. שם התפללתי ואֹכל אתם ארוחת הבקר.

– אבל ירא אני את המרשעת פן תבוא הנה ותבקש מידינו את המַּכָּה את כלבה – אמר האיש בשבתנו אל השלחן.

– שלום לנו – ענתה האשה – אחרי הארוחה אשלח לקרוא לה למען תמצא את אישה שותה שכיר ותניח כל חמתה בו על כי שתה לבדו לשכרה והוא לא יעיז עוד להשמיענה דבר מכל הנעשה לכלב – כבליתנו הארוחה אמר האיש אלי: מהר ולך לדרכך בטרם תבוא המרשעת הנה. קמתי ממושבי ואודה אותם בלב שלם על הטיבה אשר עשו עמדי וישאלני האיש: אנה תשים פניך? השמיעני ואורך הדרך אשר לך לבחר –

– לעיר צבועאל פני מועדות –

– לעיר צבועאל?! – קרא האיש בשממון – לקן הרשעה והטמאה! אם בן חסיד אתה, ברח לך כרגע ואל תטמא את ביתי! – קרא עוד הפעם בזעף אף. נעויתי כשמעי את דבריו ואמהר לעזוב את הבית בטרם נתתי את מלתחתי על שכמי ואשאנה בידי ומאחרי שמעתי קול בעל הבית קורא בזעם: אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ, לחסיד, ובעבורו בטלתי תפלה בזמנה, הכשילני ה׳ באדם שאינו הגון וכל זאת יען כי שמעתי לקול אשתי –

– אמנם הלא בכל זאת עברי הוא ! – ענתה האשה.

– אַתְּ בחלקת לשונך תצלחי לפתות אנשים גם לאכול מעץ הדעת ! – קרא האיש ברגז, ויותר לא שמעתי עוד אם נסתה לפתות אותו לאחוז בפרי עץ הדעת, או יראה לנפשה. כמרדף על צואר ברחתי מן הכפר, כי יראתי פן תדבקני חמת אשת האכר ולקול בעל הבית עוד צללו אזני. מקרי ראשית היום ההיא לא הועילו להסיר תוגתי מלבי, והיום היה יום ענן וערפל ואני הלכתי בלי חשך, בכפר וכפר נלחמתי את הכלבים אשר לעשרות יצאו חוצין לקראת כל עובר ברגל בעת אשר בני הכפר יסיתום בזדון לב ולא סרתי לנוח אל אחד מהם כמו חפצתי לברוח ממקום מושב בני אדם עד כי אתא לילה ורגלי מעדו ולא עצרתי עוד כח ללכת הלאה. מרחוק אור נראה לי ואדע כי כפר הוא ועל כן אמצתי שארית כח ללכת, אף כי רגלי נלאו מאד, גם רעב הייתי ואתנהג בכבדות עד בואי בכפר.

בכפר היו רק כעשרה בתים וידעתי מראש כי בית מלון אורחים לא ימצא בו לכן חשבתי מחשבות לסור אל בית אחד לבקש כי יתנני ללון שם. רגעים מעטים עמדתי על מקומי בחשבי איזה בית אבחר לסור אליו, ובעודני עושה הנה והנה בחשכה קרא קול אלי: מי פה ? –

– עובר אורח – עניתיו – ואבקש לי בית מלון לשכב בו הלילה –

– בית מלון בכפר הזה ! – קרא האיש בשחוק גדול – הברגלך תעבור ? –

– ברגלי –

– ותעודה יש ? –

– יש –

– הראני –

– האם פה בחשך תראה את הכתוב בה ? –

– תן הנה ואסור אל החלון ואקראה –

– הנה תעודתי – הוא לקח את הגליון בידו ויהפוך

איתי הנה יהנה ואחרי כן לקח אותו הפיך בידו וישם עיניו בו ויקרא את האותות אשר לא נכתבו במגלה לאחור.

– מה שמך? –

– יוסף – עניתיו ואנחם כרגע על השמיעי את שמי, כי בתעודה איש אחר הייתי, אך האכר לא ענה כחשי בפני כי אמר: כן, כן כתוב בתעודה –

– היש לך אשה ובנים? – שאל אחרי כן.

– לא –

– כן, כן כתוב בתעודה –

– היש לך אב ואם? –

– לא –

– כן, כן כתיב במגלה –

– ואשה ובנים? –

– הלא השמעתיך כי לא אשה ולא בנים לי –

– כדבריך כן כתוב – כה שאלני עוד שאלות רבות ובכל מענה פי קרא מעל המגלה ההפוכה עד אשר נלאיתי עמוד על רגלי ואמר: הלא הגליון הפוך הוא ואיך תקרא בו? וגם מכל אשר שאלתני אין אף דבר בתעודה –

– אחת היא, תן לי איזה אגורות לקחת יין דגן ואשיב לך תעודתך –

– חמש אגורות אתן לך אך תנני ללון בביתך –

– הבית לא לי הוא כי אם שכיר יום הנני פה –

– אם כן איך מלאך לבך לדרוש לתעודתי אם לא שופט וגם לא אורח הנך פה? השיבה לי תעודתי כרגע ואם אין אלך אל השופט ואשמיעהו כי תפריע מנוחת עוברי אורח באין משפט – היא השיב לי את התעודה בקראו: לך לעזאזל יהודי ארור! – בפיק ברכים הלכתי אל הבית השני ואפתח הדלת לראות אם בני הבית עודם ערים.

– אם דבר לך בוא הביתה וסגור הדלת, הן לא קיץ בחוץ כי תקרע הדלת – קרא אכר כבן המשים שנה אשר ישב על הארץ וישבח את ההוללות אשר במו יהתל רגליו.

באתי הביתה ואשאלהו: אם יש את נפשו לתת אותי ללון בביתו –

– לין פה – ענני. הבית הזה היה קטן מאד הקטן בבתי הכפר הקטנים. ועל כן בחרתי בו יען ידעתי מאז כי העניים יפתחו כרגע דלתם לאורח, לא כן העשירים, להם גם ארמנות רחבי ידים יצרו לצעדי אונם – קירותיו היו מכוסים בפיח ושחיר ככל בתי הכפרים אשר תנוריהם בלי ארבות עשן ובאשר יבעירו אש יביא העשן הביתה ובעד הדלת יצא ובאשר יכלה העשן אז יחסמו פי התנור לבל ידעך חֻמו. התנור מִלא רביע הבית, בין התנור והכותל משכב בנוי מעצים ומכוסה בקרשים אמה קומתו על פני רביע הבית ועליו שכבו בשמונה אנשים ונשים: האם ובניה וכלותיה ובניהם. בצד המשכב שכב ילד קטן כבן שנתים בטנא אשר עָמד על הארץ ובבואי הביתה הרים ראשו המכוסה בשערות לבנות כצמר וילטוש לי עיניו היושבות בסתר עפעפים לבנות וכרגע הסתיר ראשו בטנא כמו פָּרַדְתִּי אליו.

כמוצא שלל שמחתי על הבית והמנוחה אשר אמצא בו אחרי שבעי נדודים כל היום ורגלי בצקו מעמל הדרך ואשב אל השלחן הגדול ואסיר את מלתחתי מעל שכמי ואוציא לחם וגבינה להשקיט רעבוני.

– לחם לבן! – קרא נער כבן שש שנים אשר שכב את השוכבים – ראי נא אמי ראי, לחם לבן! –

– הס! – נתנה עליו אמו בקולה – האם רעב אתה? עצום עיניך ושכב! –

– בוא הנה – אמרתי לו – ואתן לך מלחמי –. במעוף עין קפץ הנער ממשכבו יחף ורק כתוי קצרה כסתה את בשרו, אף כי על הרצפה התעלם שלג, ולא שעה לקול אמו אשר יסרתו לבלי קחת מאומה מידי זר.

– אני אניח את הלחם הלבן למשמרת ליום מחר – ענה הנער לאמו, כמו חפץ להצטדק ובעד הלחם בכפו

בלעו מבלי שים לב אל דבריו אשר דבר.

– האם כה תניח את הלחם למשמרת? – **שאלה** האם.

– אין עוד בידי מאומה – ענה הנער ויבט בי אולי אשוב להיטיב עמו, אך אני לא מהרתי לעשות רצונו, כי ראיתי כי לחמי לנפשי לא יספיק. הנער עמד רגעים אחדים על עמדו וילקק אצבעותיו ובראותו כי לא אעניק לו עוד מאומה שב בלי חמדה אל משכבו מבלי הבט עוד בפני.

– לך שכב על התנור ויחם לך – אמר אלי בעל הבית בלכתו לשכב גם הוא אל יתר השוכבים. עשיתי כדברי ימה רבה מבוכתי בראותי כי נערה תשכב על התנור, מקום משכב יסדו לי, ואחפזן לרדת כרגע. כל השוכבים אשר לא נמו עוד שנתם נתנו קול שחוק גדול ובעל הבית קרא: אל תירא כי לא איבלת אדם היא, לך ושכב, כי אין מקום אחר פה אתנו –

– אם כן אלכה לי לשכב אל השלחן –

– יצוריך יקפאו בקרח ובטרם בקר תהיה לרגב כפיר –. גם האשה דברה על לבי להותר על מקומי אך לשוא היו דבריהם, גם דברי אחת השוכבות אשר העידה כי השוחט מעיר בצלות שכב עמה פעמים רבות בלכתו בדרך על התנור ההוא ולא קרה אותו כל רע, לא הביאו אימן בלבי ואשב על מושבי בקצה התנור.

– עשה כאשר עם לבבך – ענה בעל הבית ויכבה את העץ הבוער.

– שכב לך בקצה התנור ואני אשכב בקצה מזה – אמרה הנערה אחרי אשר כבה האש. רגעים אחדים ישבתי על מושבי, כי יראתי לרדת פן אפסע על ראשי השוכבים לרגל התנור אבל עיף הייתי וכל יצורי רחפו מהקרח הנורא וארדם כמת. כל הלילה לא התעוררתי וגם כאשר קמו כל בני הבית בטרם בקר לעבוד עבודתם: הגברים לקליע מנעלי גומא מקליעים, והנשים לטות ולהביא עצים ומים

ולבעיר הבערה, גם אז לא הקיצותי עד אשר נגעה יד בערפי והעירני משנתי.

— קום רד — אמרה הנערה אשר היתה כבת שבע עשרה שנה — כי כבר הבעירו אש בתנור וכאשר יעל העשן ישים מחנק לנפשך —

— הן שלם אתה ולא יחסר לך מאומה, ומדוע יראת? — שאל האכר בשחוק גדול וכל העומדים שחקו אחריו בקול המולה כקול רעם בגלגל, גם אני שחקתי והחרשתי כי ידעתי כי לא לאנשים כאלה אבין בינה לדעת מוסר ודרך ארץ, ואולי היא לטיב להם בחיים כי לא ידעו מכאיב דאגה ודאבה כמונו אנשי מוסר.

בצאתי החוצה נפלה אימה חשכה עלי בראותי כי תקיף גבר במאד מאד ושלג וקרח ינשאו על כנפי סערות צפון אשר כשוט זועם יכו ידקרו בפנים ויכאיבו כמדקרות חרב. איכה אעשה דרכי? ומי יודע מתי תחדל הסערה ואיכה אשב פה יהלום אול מבלי בכפר אין בית משתה ואופה? האם גם אתם מצוקי תבל יצאתם לרדפני ולהסתולל בי כבני אדם? — שאלתי בנפש דאבה — כלכם עלי תתמלאון לענותני ולהשיבני עד דכא! — בעת ההיא נדמה לי כי גם סערות אל ואיצרות שלג הקדישו עלי מלחמה ואשיב במפח נפש הביתה כאיש אובד עצות. אחרי אשר ישבתי כשעה תמימה בבית גמרתי אמר לעשות דרכי הלאה ויעבור עלי מה עדי אביא אל העיר הקטנה הרחוקה מהכפר כמהלך שש שעות ברגל, ואשים מלתחתי על שכמי.

— אנה פניך מועדות? — שאלני האכר.

— העירה —

— ואיכה תלך בעת הזאת, הלא הרוח ישאך אל אחת הפחתים ונקברת שם בשלג —

— אבל הלחם אול מבלי ולא אוכל התמהמה פה —

— אם תאבה לאכל אתנו לחם לא נמנע ממך —

— אמנם הלא תדע כי לא אוכל לאכול אתכם לחם —

– הלא רק בשרנו פגול לך ולא לחמנו –

– אך האם על הלחם לבדו אחיה פה ? –

– בכל זאת הלא טוב לך לאכול פת חרבה ממות בקרה – נותרתי ותגתן לי פת לחם שחור משחור אשר חציו קש ומוץ כאשר יאכלו כל בני הכפרים. מעט הלחם אשר בא אל פי היה כבבן בלועי ויגרם בחצץ שני, אך בכל זאת טוב היא מהקבר בקברות שלג – השיבותי אל לבי ואוחיל.

אחרי חצות היום קמה הסערה לדממה והשלג חדל, אך הקור הגדיל ויעלה מעלה. השמש הופיע ולאורו הבריקו אגלי הכפיר כזיקי איש עפים ברוח, גם לאהל האכר התגנבו קרני השמש בעד האשנב הקטן אשר מתחת לגגו ויפיח גם בי רוח תקוה לצאת למרחב. יצאתי ואבהל עוד מפני הקור הנורא אשר שם מחנק לנפשי ולא יכולתי השיב רוחי. על ימין ושמאל אין דרך ואין מסלה, כי המון השלג כסה פני כל הככר ולא נכר הדרך לפני יאור ופלג; שבתי הביתה והאכר אמר אלי: אם תתן את שברי ארתום סוסי לעגלה ואובילך העירה, גם אלבישך מלבוש עור כבשים עד בואנו שמה –

– כמה תקח בשכרך ? –

– חצי שקל כסף –. היא לא הרבה במחיר, אך אצרותי לא פרצו לרוב יעוד רב הדרך לפני, זאת זכרתי ואשיב: קצרה ידי מתת מחיר רב כזה, אם תאבה רבע שקל בשכרך הבה ורתום הסוס –

– האם חנם נתן לי הסוס, ומספוא לא במחיר אקח, כי אענה את סוסי במחיר רבע שקל? גם במחיר חצי שקל לא תמצא איש בכפר אשר יובילך בעת קרה כזאת, אם תאבה לתת את אשר שאלתי הנני לעשות כדבריך ואם אין עשה כלבבך –

– בכל לבבי נתתי לוא מצאה ידי, אך חי נפשי כי קצרה ידי –

– וגם ידי קצרה מהושיע לך –. בעודנו מדברים באה

האשה הביתה ותאמר: שכן! היש את נפשך להביא איש עברי העירה? –

– איפו הוא? – שאל האכר.

– בביתי, כי אישי הביאהו אתו מעיר בצלת וילן בביתי ועתה יבקש לנסוע הלאה, אך בעלי לא יוכל לעזוב את הבית מרוב עבודה –

– הביאהו הנה – הבשורה הזאת נתנה שמחה בלבי, כי בעיער בציה הייתי בין האנשים הורים ואף כי לא ידעתי מי היא ואנה פניו מיעדות ואם בדרך אחד נלך, בכל זאת שמחתי בשמעי כי עברי יבוא הביתה. בעודני חושב מחשבותי בא העברי: נער כבן שבע עשרה שנה דל בשר מאד ופאות ראשו המסלסלות יורדות עד שוקיו והוא נלעג לשון כי לא ידע דבר אף דבר בשפת הארץ, והאשה אשר הביאתהו היתה למליץ בינו ובין האכר, כי היא שרתה ימים רבים בבית עברים ותלמד שפתם. שמחתי אלי גיל בראיתי פניו, כשמחה אשר ישמח איש אשר הלך נדוד בארץ נכריה ופתאם לפתע יפגע איש מארץ מולדתו, יחזיק בו ולא ירפנו ויקרבנו כאח וישיש בחברתו מבלי שאול: מי ומה הוא, כן ששתי גם אני על הנער הבא ואקרב אליו לשאול לשלום לו ובראותי כי לשונו נלעגת אמרתי לו בשפת יהודית: השמיעני חפצך ואדבר את האיש – גם הוא שמח מאד ויקרא בשפה נמהרה: אל עיר צבועאל מגמת פני.

– האח! – קראתי – כי גם פני שמה מועדות –

– אם כן נסעה ונלכה יחדו –

– אך הקרח יתן חתיתו בלבי ואירא ללכת ברגל –

– אם כן נשכור לנו עגלה –

– כמה תאמר לשלם עד העיר הקרובה? האכר יבקש ממני חצי שקל כסף –

– אני אתן רבע השקל ואתה תן רבע ונסעה יחדיו –

השמיעתי דברי באזני האכר והוא שם ידו מאחרי בדל אזנו

להתגרד בה ויאמר: לא אוכל להוביל שניכם במחיר חצי שקל כי אם שקל תתנו —

— אבל אני השמעתיך כי קצרה ידי, וגם הנער הזה לא בן עשירים הוא ורק זאת בקשת במחירך — עניתיו, ואחרי אשר הרביני דברים נאות להובילני במחיר חצי שקל וחמש אגורות ונשב בעגלה.

— מה שמך ומאין אתה? — שאלני נער אחרי אשר ישבנו בעגלה.

— שמי ראובן ומעיר מאפליה אני — עניתיו, יען כי כן נקראתי במכתב תעודתי.

— ושמי חיים מעיר בצלת הקרובה לעיר נצב —

— בעיר בצלת הייתי אך רק לילה אחד נותרתי בה —

— אולי תדע את רחל המבשלת, היא חמותי —

— האם לך אשה? — שאלתי בתמהון בראותי את פני הנער הדלים והרזים מאד.

— לי אשה ושני בנים ולמה תתפלא? הן זה שלש שנים עברו מעת לקחתני רחל לחתן לה —

— ובמה שני חייך? —

— שמונה עשרה —

— ואתה האם בגפך אתה? — שאלני.

— בגפי —

— וכמה שני ימי חייך? —

— כבר מלאו לי שבע עשרה —

— שקר הדבר! לך כבר מלאו עשרים שנה, אך כל אלה אשר לא היו לאשה יכחשו במספר ימיהם למען יאמרו כי ילדים נערים, אבל פניך יעידו בך כי כבר מלאו לך עשרים שנה, הן בן שמונה עשרה אנכי היום ואין עוד שער על שפתי. ועל לחייך החל הזקן לצמוח, ואתה גדול ממני פי שנים בגבה ופי שלש ברחב. הוי הוי — הוסיף לדבר בשפתו המהירה ובהניעו בראשו — אותי לא תשלה באמרי שוא, כי כבר ראיתי תבל. — אני לא נסיתי להצטדק כי ידעתי כי

אנשים כאלה לא ישובו מדבריהם ומרעתם אף אם מלאכי מרום יקימו ויענו אליהם בפניהם, אך בשמעי כי הוא ראה את התבל שאלתיו: איפה היית? ומה הנה הארצות אשר בהן עברת? —

— אני הייתי בעיר נצב ובעיר ארזה ובעיר צבועאל, ואחרי כן שבתי ועברתי את הערים האלה בשובי מצבועאל הביתה —

— מתי היית בצבועאל? —

— זה ארבע שנים בטרם באתי בברית הלכתי לשחר את פני הצדיק ולבקש ממני תשובה על חטאת נעורים וכי יתן את ברכתי לי ליום התונתי. — פני הנער העידו בו כי לא שקר היו מליו בבקשו תשובה מאת הצדיק, אך נכספה נפשי לדעת אם באה לו ברכת הצדיק ועל כן שאלתיו: והצדיק ברכך, האין זאת? —

— כדבר אחד המתנגדים תדבר? האם יגרע הצדיק ברכתו מחסידיו המיחלים לחסדו? —

— ומה מגמת פניך עתה? —

— לולא נסעת גם אתה לצבועאל כי אז אמרתי מתנגד אתה! — קרא במשתומם — מדוע אסע עתה? לוא יכולתי להסתופף בבית הצדיק כל ימי חיי כי אז זאת היתה שמחתי וששון לבי, ואתה תשאלני מה מגמת פני עתה אחרי כי זה כארבע שנים לא זכיתי לראות את פני הצדיק, אמנם בזאת אנחם כי עתה איתר ימים רבים בבית הצדיק ובאור קדושתו אראה אתבונן —

— ואיך תעזוב את אשתך בלי משענה ימים רבים? —

— שחוק תעשה לי! האם מעמל כפי תשבע? האם לעבודה נולדתי? אנכי יצאתי מבטן אמי לעבוד את ה' —

— ומאין לחמך נמצא? —

— מאין? האם עתה רקב בעצמות המותי כי אבקש לחם לי? כל עיר אשר לא ישכנו תולעים בגויתה היא תעבוד ומפרי כפיה נשבע לחם —

—אך מדוע תקללנה, אם היא טובת לב ותאכילך ותשביעך? —

—היא טובת הלב! חמותי אשה טובה, כבר באה העת כי יסתירה שדי בסתר כנפיו על טוב לבה! —

—אמנם הלא בפי פיך אמרת כי היא תעבוד למענך ולמען אשתך ובניך ועליך לברכה שבע ביום —

—כן אברכנה בחיי כאשר תיטיב לי, היא תעבוד למעני ולמען אשתי ובני? התשחק לי? ומי יעבוד בגללם אם לא היא? האם אני אעמול כל היום להשביע בעמלי את בת המבשלת? אבי היה מלמד ארבעים שנה ושמו נודע בקהל כי מספר נפלאות הצדיק היה מאין כמוהו, וכל משפחתי חסידים המה ואני אעבוד עבודה למען האכיל בת מבשלת ובניה? כזאת לא יאמר ה'! —

— אבל הלעולם תהיה? ואם תבוא קללתך והמית יקחנה אל גבוריו, מה תעשה אז, מאין תמצא לחם לבניך ואשתך? —

— אני לא אחכה עד היום ההוא כי אתן ספר כריתות לאשתי ואשלחנה מעל פני לעולם, הן היא כבר היתה עלי למשא, כי תענני ותציקני כל היום לבקש נערים להורותם, וכל אלה בעצת אמה המרשעת ימח שמה בארץ, היא היתה בכל זאת הסיתה אותה בי ככלב עז נפש כל היום מבלי תת לי מנוחה, אך העולה על רוחה היו לא תהיה, אני אשב בבית הצדיק עד אשר תקוץ בחיה ותבקש ספר כריתותיה ועד תתן על ידי כסף למען אשלחנה לנפשה, כי ידעתי כי רב מאת שקל כסף להמבשלת והיא תאהב את בתה היחידה לה כנפשה ובראותה כי תשב עגונה שנה ושנתים אז תאות לתת על כפי כסף. אני אומר לך כי תאות ובעיניך תראה כי אקח כסף ואשיב נקם לחמותי זאת אשר הציקתני בדבריה ותתן עלי בקולה כי עצל אני, תדע המבשלת כי בן חסידים אני והיא מבשלת היתה ומבשלת תהיה.

— אבל מאין תמצא לחמך בשבתך בבית הצדיק? —

– לא חסיד אתה! – קרא בקול גדול – כי תשאל דברים אשר אף נער באנשי שלומנו ידע –

– אמנם הלא בפעם הראשונה אסע שמה לכן אתה הורני –

– הלא כל איש ידע כי הבאים לחסות בצל הצדיק להמם נתי, למען יעבדו אלהים ויהגו בתורת הצדיק כל היום ויספרו נפלאותיו להעלות נשמתם, כי המצוה לספר בנפלאות הצדיקים גדולה מכל המצות האמורות בתורה, והיא גדולה גם ממצות קריאה בזוהר –

– ראה כי לא צדקת באמרך כי לא חסיד אני, הן במו פיך תאמר כי מציה גדולה לספר נפלאות הצדיק ולוא ידעו כלם נפלאותיו, הלא אולת ידכם לעשות המצוה הזאת, כי למי תספרו אם כלם יודעים? ואני הלא אבקש לשמוע נפלאותיו ולך תהיה צדקה בהשמיעך אותי במנוחה כל אשר תאוה נפשי לשמוע –

– בזאת הראית לי לדעת כי לא חסיד אתה, האם יאמר לבך כי נספר נפלאות הצדיק לאשר לא ידעים? אלה אשר לא ידעום מנער המה לא יוכו לשמען ונשמתם איננה מסוגלה להבינם, אנחנו איש אל רעהו נספר את אשר ספרנו ואשר נספר כל עוד רוח באפנו, ובכל יום ויום הנן בעינינו כחדשות, עליהם נשמח ובם נשיחה בדעתנו כי הצדיק אשר ממנו כל נעלם לא יסתר והיודע מעלות רוחנו הוא ידע מי ומי בקהל חסידים ימנה ומי איננו ראוי לבוא בקהל, וראה תראה כי ברגע אחד ישמיעך הצדיק כל אשר בלבך, ומפני מבטי עיניו תרת ולשונך תדבק אל חכך ולא תמצא דברים, כי פני הצדיק נוראים מאד כפני השכינה, ומה ידוה לבי כי המרשעת עצרה אותי ימים אחדים יותר ולא אוכל לבוא להראות פני הצדיק ביום החג ונהוג בהעיר הקרובה –

– מה זה תפענה שפתיך כי לא תבוא עד החג? הלא עוד כארבעה ירחים עד חג הפסח –

— מתנגד אתה! — קרא בקול גדול — כי לא תדע כי מחר יום חגנו יום י"ט כסליו —

— צדקת צדקת — עניתיו — שכחתי כי מחר יום התשעה עשר לירח כסליו —

— לשוא תתפש! רואה אנכי כי לא מזרע החסידים אתה, אמנם אם באמת ובתמים תחפוץ היות כמוני נקרבך באהבה, ואף כי אין דומה חסיד בן חסיד לחסיד בן מתנגד בכל זאת לא נזכור לך עון אבותיך — ענה בנדבת פיו ובענות לבו, ואני הודיתי לו על חסדו זה אשר אמר לעשות אתי לבלי הזכירני עון אבותי.

ו.

הֶרֶג!

הצרות אשר תבאנה עלינו פתאם בסופה וסערה וברב כח תאחזנה בערפנו לשמוט אותנו בעצם ידיהן, הנה מדי עברן תשטפנה במרוצתן נפש אמללה אשר מעדו קרסוליה ולא יכלה עמוד ואין זכר לנפש ההיא, אכן האמין אשר בחכמתו וגבורתו או בישע ימין רעיו נמלט מידן ישוב לראות טוב בלב מלא תקוה וששון, וכל אשר עברה על ראשו ולא נגעה אל עצמו יבשרו כן ירבה שמחה על הנצלו מהם; לא כן הפגעים אשר לאט לאט יחולו על ראשנו, לאחד אחד יבואו ויטילו עלינו ארחות אידם בבקר בבקר, המה כרקב בעצמותינו, כזבובי מות יבאישו שמן ששון בלבנו, כל מחשבה ורעיון יהיה להם לברות וכנבלת מת נהיה בחיים, כי מה הנה החיים בלי רעיון ומחשבה? —

הן רבות רעות שבעה נפשי, ראיתי עמל ופגע מרבה להכיל, אך בכל זאת מצאתי אין לי כעבור יום עברות ואשוב להשב דבר ולכונן מצעדי, אך עתה הלאוני, והתלאות אשר בתמם באו אלי בימים האחרונים הפכו לבי לאבן ומקור מחשבותי לבאר נשברה — אל עיר צבועאל

הלכתי, מדוע הלכתי שמה? האם אין מפלט לי בלתי אם בעיר הזאת? האם קָרוּ דלתי בתי הישיבה בעדי מבוא? האם צמאה נפשי לתורת הצדיק, או האמנתי בצדקתו וברוח שפתיו? הן בדברים אשר האמנתי אֹמן עד הנה החל הספק לשלוח את שניו להפכן משרש, ואמונות חדשות תמצאנה מכלות בלבי! אני הלכתי כי לא שאלתי את נפשי: מדוע אלך שמה? מי יודע לוא שאלני איש כדבר הזה השיבותי גם לנפשי מדוע אעשה כזאת? אך איש לא שאלני ונפשי נלאתה להוסיף עוד שאלה. רבות שאלה בשכבר הימים אשר הלפי ומבלי מצוא מענה החרישה ולא שאלה עוד דבר, ומבלי דעת איזה מקום מנוחה שמתי אל בית הצדיק פני, כהולך ועושה בחלום לילה אשר לא ידע חשבון מעשיו כן הלכתי דרכי ועשיתי מבלי בקש משפט וחשבון, המלמד ואשתו יעצוני ללכת לצבועאל לכן הלכתי שמה ולוא הורוני לבחר בדרך אחרת בחרתי בה.

בעתות כמו אלה לא ידע גם החכם היודע להלוך נגד החיים את עתו וחשבון מעשיו. ימלא שחוק פיו היושב במח ועדיו לא באה הרעה בראותו כי איש אמיץ לב ישלח יד לאחיו בקש נקף עת יצליל בגלי עברה, ילעיג הַשָּׁלֵו עת יראה גבר חכם ישאל בהבלים יחריש בחלומות בעת צר אולי יש תקוה — ילעיג, כי עת לעג לו! הן גם בראותו אחיו כשל נפל בחלקלקות ואין אֱוִיל לקום יתן קול שחוק, אבן לוא השיב אל לבו כי גם מטרה אף אם מברזל עשית הוצקה פיו תתפוצץ מאלפי חצים, גם אבן עפל ובחן בקש תמיד עת נחתו בה כדורי מות, אז אולי לא נתנו עוד לבו לשחוק ולהלעיג כי אמר: והאדם מה הוא כי יבין מצעדיו ולא יעשה מחזה עת חצי הפגעים שמוהו למטרה להם? — אמנם כן גם הוא אף אם אמיץ לב לו צנה וחכמה מוחרה, גם הוא לא יעמוד ביום שבר, ואני אשר לא רוב שנים ולא תורת הזרים ומורים הביאו אֹמן בלבי, אני מה כי אגבר חיל לפרש ידי לשחות נגד מרוצת הגלים? רגלי

מעדו, ידי רפו וישאוני ויוליכוני אל אשר היה ריחם ללכת ואני כטובע החזקתי בקנא בידי ובאשר נשאוני אל עיר צביעאל אחותי בחסידים והרכיהם אולי אבנה מהם ובאשר אנה המקרה את הנער החסיד לידי, אשר לא ראיתיו ימים אחדים לפנים בהיותי צלמי ולא חשבתי מפני חוק בשמעי אמריו, החזקתי כי אולי תצא לי ממני תורה ואטה אזן לשמוע למען אמצא נתיבות הרעים החדשים אשר חברתם בקשתי.

כשלש שעות אחרי הצהרים באנו לעיר מרה ונבר אל בית מלון האורחים הוא בית התפלה לחסידים, אשר היו רוב יושבי העיר. דרכי החסידים ועליליתיהם בבתי תפלתם עוד לא נודעו לי, כי עד בואי לעיר נצב לא הרבה רגלי על מפתן בית תפלה לחסידים, ובעיר נצב לא נראו דרכיהם יען כי העיר קטנה ויושבה היהודים איש למשלחת ידו פנה כל היום ולא בקרו בבית התפלה כי אם ביום שבת ומועד ועל כן ראתה עיני בעיר הזאת חדשות לא פללתי: בית התפלה היה מלא עשן הקטור העולה ממקטרות המקטרים, אשר לא יסירוה מפיהם כל היום, כי המקטרת קדש היא לחסידים, ובהעלות העשן תעלה גם הנשמה על ותכין רוחם להתהלך בחקר אלהים בהלך נפשם. מהנמצאים בבית אלה שכבו על הספסלים ורגליהם בין ידיהם ויצהלו בקול גדול, ואלה ישבו וראשם נשען על כפות ידיהם הסמוכות על השלחן, ויספרו איש אל רעהו הגות רוחם במנוחה, ואלה הלכו בבית אחת הנה ואחת הנה ויתרועעו וישירו, ויהי בבית התפלה כבית משתה יין אשר אברים יבואו בו, או כבית התוצה, אין גם אחד הגה בתורה, לבד שני אנשים זקנים מאד ישבו איש אל שלחנו ויהגו בספרים אשר לפניהם: האחד קרא מעל ספר תהלים וישמיע לכל כי שפת לא ידע ישמע, ויתגעגע לרגע הפריעוהו הבחורים מעל אבותי, האחד הסיר מכבת ראשו והשני הרים את הספסל אשר עליו ישב והשלישי הסיר את השלחן מלפניו והיא חרף

ויקלל והמה שחקו לעגו לו, והזקן השני הגה בספר הזהר אך קולו לא נשמע ואליו לא נגשו הנערים להתעולל בו.

אני הלכתי אל ארון הספרים לקחת לי ספר ומה השתוממתי בראותי כי אך ספרים מספר ימצאו בו, לא כבבתי התפלה להמתנגדים שומרי התורה אשר כל כבודם ומשושם המה ארונות הספרים המלאים ספרים מספרים שונים: תלמודים, מדרשים, כתבי קדש גם ספרי החוקרים הראשונים אף כי יד לא תגע בהם, כי איש לא ירהיב עוז בנפשו לשום מעיניו בהם פן ירופפו עמודי אמונתו, או פן יריעו עליו הרואים כעל מבחש באלהים. בארון בית התפלה הזה נמצאו חמש או שש גמרות מקרעות מרוב ימים ומהעבודה הקשה אשר יֻבַּד בהן, כי הן הנה כלי מלחמה בידי הבחורים בערכם קרב בבית התפלה וישליכו איש בראש רעהו מטפחות, כסתות ובגדים ובאשר יתמו כלי המלחמה האלה אז יהיו הספרים לכלי נשק, ושלשה או ארבעה ספרי זהר ויתר הספרים היו כלם ספרי קבלה וחסידות. לקחתי בידי גמרא ואשב אל השלחן וכרגע שמעתי קול מאחר: מתנגד! — לא ידעתי אשר בקחתי ספר להגית בו הראיתי להם לדעת כי לא בין החסידים התהלכתי ואתפלא על הקריאה והוספתי ללמוד. הנער־האיש אשר ארח לחברה אתי בא את אחדים מהבחורים ויספר וישמע וישחק אתם כמו כבר ידעו איש את רעהו ימים כבירים.

עת תפלת המנחה כבר הגיע ועוד לא עלה על לב איש להתפלל אף כי כבר נקבצו ובאו המון אנשים וימלא הבית מפה לפה. כאשר אתא לילה נגש הזקן אשר קרא בספר הזהר אל העמוד ויקרא בפרשת הקטורת ובהחלו לאמר: אשרי נגש אליו עול ימים כבן עשרים ויאמר: הניחה לי היום להתפלל לפני העדה — הזקן מאן והנער החזיקו בכנף כסותו ויסחבהו הלאה בקראו בקול שחוק גדול: גש הלאה נער שיבב! — נבהלתי מראות עזות מצח כזאת, כי עול ימים ידחף איש שיבה ובשם נער שובב יכנהו

ואהכה כי כל הנאספים יתנפלו עליו ויקרעוהו לגזרים, אך שגיתי מאד. הזקן נלחם אתי וימאן לעזוב מקומי והנער הוסיף להדפי וכל העומדים שחקו בקול גדול עד אשר נגש איש כבן המשים ויאמר: אני אהיה לשופט, התשמעו למשפטי אשר אחרון? —

— השמיע משפטך חסדי ונשמעה — קראו אחדים מהעומדים.

— יתן שכרי שני הין יין־דגן ויתפלל לפני העם —

— ארבע הין ושתי אוזות צלויות אתן אך גם תפלת הערב לי היא —

— תפלת הערב אתפלל אני — קרא איש אחר, כי היום יום זכרון מות אבי ולי המשפט —

— מה לי ולאביך וליום מותו? מי בקש זאת מידו למות ביום הזה, מדוע לא חכה עוד יום או יומים? ואני משמיעך כי לא אתן לאיש להתפלל ביום הקדוש הזה —

— אבל הלא לי המשפט — ענה השני,

— לך המשפט אם תתן יותר ממני או אתנך —

— שני הין אתן מחיר תפלת הערב ותפלת המנחה לך היא —

— ואני אתן שלשה הין במחיר תפלת הערב ושני הין לתפלת המנחה —

— והאווזות? — קרא איש קצר קומה אשר מדת זקנו כמעט כמדת גויתו.

— בר אווא צדק בדבריו — קראו אחדים ויפלגו בדעותיהם, אלה נטו אחרי שכרי ורעיהם אחרי איש ריבו, ואחרי אשר הרבו דברים בחצי שעה קנה לי שכרי את תפלת המנחה במחיר שלשה הין יין ושלש אוזות והאיש אשר לו יום זכרון נתן גם היא במהו אך שכרי לא נגש אל העמוד להתפלל כי אם מלא ידי הזקן להתפלל בעדו או החלה התפלה. אחרי אשר התפללו תפלה בלחש החל הזקן התפלה בקול רם, אך הוא לא הספיק להשמיע ברוך אתה נגש שכרי

בהפוה ויהדפהו ממקומו בקראו : שרץ , עזוב מקומך כי רק
לתפלה בלחש השארתיך על מקומי ועתה אני אתפלל כי
שברתי את התפלה. כל העומדים מימין העמוד ושמאלו צהלו
קולם כמו חכמת שלמה שמעה אזנם , רק אחד מהם השמיע
כי לא נכון הדבר להתהולל בעת התפלה –

– ענוו ישא – קראו כלם – עשרים מלקות במנעלים
יפה , או היין יין יתן, כי כמתנגד דבר – האיש אשר אמר
להניף מוסר שב אחור והקינה את התפלה נתן קולו , ואני
לא הבינותי אף דבר כי אך קול ושפה לא ידעתי שמעתי .
המכות יצאו מפיו לא אחת אחת כי אם לעשרות , כמו צר
להן המקום בפיו ותמהרנה להמלט ובהחפזון הכו אשה
רעותה עד כי לא נכר פניהן . ברגעים אחדים כלו תפלת
המנחה והערב ובהגיע המתפלל השני לקדיש האחרון נגשו
שני אנשים ויגביהו אותו מעל הארץ ויהפכוהו וישאוהו ,
רגליו ממעל וראשו מתחת ויאמרו ליסרו על כי האריך
בתפלה . האיש אמר לתת כפר ויעזבוהו , אז שלחו ידם
במטף מוסר וימתחוהו על הספסל וישלפו מנעליהם להכות
אותו מלקות מנעלים , אך גם הוא פדה נפשו ביין ענושים
ויעזבוהו . הנער־האיש אשר בא אתי התערב בשמחתם וישמיע
גם הוא משפטו כמו אזרח הוא בתוכם ואני עמדתי על עמדי
ולא ידעתי אם בחלום לילה אראה כל זאת או לבית משגעים
הובילוני רגלי . איש זקן נגש אלי ויאמר : הלא גר הנך פה
בוא אתי לאכול ארוחת הערב . הלכתי אחריו וגם בביתו
ראיתי כי חג היום ; נרות רבות האירו על פני החדר והשלחן
היה ערוך כביום מועד . אחרי אכלי לרויה שבתי לבית התפלה
ומצאתי אספת אנשים גדולה הוללים וחוגגים, אלה יתנו בשיר
קולם ואלה יצאו במחול וכלם יתנו בכוס עיניהם .

– גש הנה והתערב בשמחתנו – קרא אלי הנער־
האיש , אני מאנתי לשמוע בקולו מדעתי כי גם הוא זר
בתוכם , אך שנים נגשו ויאחזוני בידי ויביאוני אל השותים
ויתנו עלי ענש לשתות חמש כוסות יין בפעם אחת על כ

נפרדתי מן החברה. לשוא התחננתי אליהם כי לא אעצור כח לשתות חמש כוסות, שמע לא היה לי — חמש כוסות תשתה או מלקות תקח — הרצו השופטים משפטם. ממלקות יראתי עוד יותר מאשר פחדתי מחמת היין ואקח את הכוס על כפי ואריקהו בפעם אחת אל פי.

— הידד! — קראו שופטי — הוא אך התחפש כמו לא נכה באלה ועתה הראינו לדעת כי אחד מאנשי שלומנו הנהו כי יריק כוסו בפעם אחת ולא נוסיף להכביד עליו אכפנו, ישתה כאשר יבקש —. כל הלילה חגגו ויתהוללו וישתו וגם אני בתוכם, כי שתים שלש כוסות גרשו כל עצב מלבי ואתהולל גם אני בידם כמו מבטן קרא בשמי להיות לחסיד נאמן בחסידים. איש חברתי שמח מאד בראותו כי לא יבוש בי ויאמר: הלא תשמח כי באנו הנה ליום החג —

— אשמח מאד — עניתיו — כי נכנס יין תצא דאגה —

— הוא בעל פסיק! — קרא אחד מהעומדים בשמעו אמרי —

— בעל פסוק! מתנגד הוא! ומה לו פה? —

— נשים אחרי הדלת והמזוזה מקומו —

— נכהו מלקות —

— נמרטהו לחי —

— נפשיטהו מנעליו ומכנסיו ונושיבהו בשלג כי מרגל היא — כה הרצו איש איש משפטו ואימת מות נפלה עלי בראותי כי כלם שתו לשכרה ומי יאמר להם מה תעשה. הפחד אשר אפפני השקיט במעט רגע את איש היין אשר בערה בעצמותי ודעתי שבה אלי כמו לא בא אל פי מאומה ואקרא: אבל זכרו אחי כי תדינוני מבלי דעת על מה ומדוע? מי הגיד לכם כי בעל פסיק אני? אני לא ראיתי בעיני ולא קראתי מעל ספרי הקדש דבר מעודי ומדוע תרשיעוני חנם? —

— אבל הלא זה עתה השמעת פסוק אחד מתנ״ך — העיד בי אחד.

– משגה אתך, כי הדבר אשר דברתי לא פסוק הוא ולא יראה ולא ימצא בכל תנ"ך –

– ומה זה דָּבָר? שאלו אחדים.

– לא אזכיר עוד – ענה המעיד.

– אני אמרתי נכנס יין יצאה דאגה והדבר הזה לא ימצא בכל התנ"ך כי מלבי הוצאתי מלים –

– אני אזכור כי נמצא פסוק אחד נכנס יין יצא סוד, אך בזה סודות לאין מספר, כי מספר סוד היא שבעים ויין גם הוא שבעים ושבעים פנים לתורה ועל כן יין ישן דעת זקנים נוחה ממנו כי זקן זה שקנה חכמה ועל כן נכנס יין יצא סוד לכל העולם ולולא היין כי אז היו הסודות נעלמים, אך היין יוצאים והדבר במים ליודעי חן, הבו יין ונשתה כי אין לו עון – חתם השיפט דבריו יבכן נצלתי מידיהם ונשת עד אור בקר. כה היין והשנה גברו עלי ויפילוני ארצה וארדם ולא ידעתי מה נעשה בי ובאשר הקיצותי ראיתי כי הנני שוכב בעזרת הנשים על הארץ וכבר עבר חצי היום, לאט לאט זכרתי את ליל השכרון ואנסה לקום, אך ראשי כבד עלי מאד וכמרורת לענה בפי, בכל מאמצי כחי נסיתי לצאת החוצה לשאוף ריח צח ואתעה בקיאי עד כי אמרתי קרב קצי ואין עוזר לי. כשעה תמימה ישבתי לבדי עד אשר בא ההמון החוגג עוד הפעם לבית התפלה בשירים ובמחולות יכוסות ויין בידיהם וכלם יחוגו וגם הנער־האיש בתוכם, בגדיו קרועים ורגלו האחת יחפה ושערותיו מכוסות בעפר ומוראו מורא מאד כפני שד שחת. וגם מראה כל האספה לא טוב היה ממראהו, כנפשות פורחות או כרוחות רעות בעמקי שאול היה מראיהם, וכראותם אותי יושב כמתעתע עטרוני כלם ויתרפוני ויכנוני בשם אשה על כי נלאיתי הכיל את המשקה ויפתוני בלשונם לשוב ולשתות או אז שב ורפא לי, אך נפשי קצה עוד במשקה הארור וגם זכרו העיר געל נפש בלבי ואקרא בחמתי: לא אוסיף עוד שתות יין־דגן כל עוד בחיים חיתי, בנפשי אשבע! – עוד המלה בפי

וחמשה או ששה התנפלו עלי ויחזקו בי בכח ואני הייתי כגבר אין איל, האחד אחז בראשי ושנים פתחו פי והרביעי הריק אליו כוס יין דגן אשר עוד מעט שם מחנק לנפשי יען כי נלחמתי אתם, אך מה השתוממתי כי כעבור רגעים אחדים סרו המרורים מפי יכאב ראשי חדל ואבקש לשתות עוד ואשתה עוד ויביא כמים בקרבי. לפנות ערב קראנו אחד מהאספה איש צעיר לימים כבן עשרים אל ביתו, הלכנו אחריו ונבוא אל ביתו בית רחב ידים, וכלי הבית העידו כי אדונו מצא עשר. בקול המולה ומהומה פרצו כלם אל תוך הבית ואשה כבת חמשים שנה יצאה לקראתנו ובטרם פתחה פיה אמר המוביל אותנו: חמותי: אורחים הבאתי וכבד תכבדי אתם — פני האשה העידו כי דברי חתנה לא נתנו שמחה בלבה, אך היא ענתה: הנה כל הבית לפניך עשה כטוב בעיניך —

— יין! ודגים מלוחים ואבטיחים מלוחים — נתן האיש בקולו. כרגע הביאו כאשר צוה.

— תבוא גם מרים הנה — הוסיף לצות.

— מה למרים להתערב בין אנשים? —

— אני אישה הוא ואני מצוה, והיא אשת חסיד ולא תירא את אנשים —

— הניחה לה כי ראשה יכאב עליה —

— תבוא הנה ואם אין אלך ואובילה הנה —

— אבקשך שמריה הניחה לה — התחננה האשה — הנה כל הבית לפניך, כבד את רעיך כלבבך, אך מה למרים ולאנשים? —

— אם כן אלך אני ואביאה הנה, הן היא אשתי ואני אחפוץ כי כל עדת החסידים ידעו כי אשתי חסידה היא ורוח החסידים לא זר לה, ואיך אשא פני אל הצדיק, אם יודע לו כי אשתי תמאן לבוא בסוד החסידים? —

— חכה ואלך להגיד לה כי תשים בגדיה עליה — ענתה האשה בפנים זעפים. .

– אני הוא המושל בבית ואיש לא ימרה את פי – קרא שמריה כמנצח – הבו אחי גשו הנה, הסירו בגדיכם מעליכם כי בבית חסיד אתם המלא חם, חם והתעוררות – נתן בשיר קולו אשר היה כקיל חרש הנשבר. כלם הפשיטו בגדיהם מעליהם ורק הכתונת וטלית הקטן ומכנסים כסו מערומיהם ויחלו במלאכה – לשתות ולשיר ולחיל במחולות. רגעים אחדים שכח שמריה כי אשתו עוד לא באה, אך כאשר עלה זכרונה על לבו התקצף מאד וירץ באף אל חדר אשתו להביאה הביתה, אך שב כרגע בפנים נזעמים אחור כי חמותו ואשתו עזבו את הבית ולשכך חמתו הוסיף שתות וכאשר כלו לשתות כל הנמצא צוה לשבור את כל הכוסות וכלי הזכוכית אשר נמצאו על השלחן, והוא בידו החל ורעיו כלו עד אשר לא השאירו אף כוס אחת או הלכו אל בית אחר. כה הלכו מבית לבית וישתו וישכרו וידברו נבלה. בבתים אחדים התרועעו גם נשים גם בתולות את השמחים אלי גיל, וכאשר שכח אחד מהחוגגים כי אשה נכריה עומדת על יד ימינו וַיִּשָּׁקֶהָ מלאו כל הנאספים שחוק פיהם, ואחת מהבתולות לא נבעתה גם אחרי אשר שנים שלשה נסו להניח שפתותיהם על לחייה, גם ריח היין לא היה לה לזרא, בלי ספק היתה בת חסידי עולם. וכל אלה ראיתי השתוממתי עד כי נפלתי עוד הפעם שותה שכור ארצה.

ד.

מֵלִיץ יֹשֶׁר.

כאשר הקיצותי משנתי ראיתי כי בבית זר הנני והאשה אמרה לי כי כבר עברה עת התפלה. התנהגתי בכבדות עדי באתי לבית התפלה, שם מצאתי את הנער חברי שוכב על הספסל ומילל, כי בלילה בחיללו במחלות נפל ותשבר רגלו, כראותו פני הרבה לילל ויאמר: עתה אשכב למעצבה פה ימים רבים עדי אשיב לאיתני ואתה

תהוה באור פני הצדיק בעיר ימים אחדים – אחרי בן אמר לי: הנה שתי טליתים לי, קנה אחת ממני ואני אמכרה לך במחיר מצער מאד –

– למה לי טלית? הלא עוד לא הייתי לאשה ואיך אלבש טלית? – אתה תמכרנה לאיש אחר בכסף מלא –

– מכרה איתה לאיש אחר, הן לא סוחר בטליתים הנני –

– אני לא אחפוץ למכרה בעיר הזאת וגם אתה אל תמכרנה פה רק בעיר אחרת –

– ומדוע לא תעשה אתה כדבר הזה? –

– מאשר כי לי טלית יש ואולי ישאלוני איפה לקחתיה ויחשדוני כי גנבתיה –

– ומדוע אשים כדבר הזה למען יחשדו אותי? –

– אתה תאמר כי הטלית לך היא וכי אכף עליך המחסור למכרה –

– אבל איך אעשה שקר בנפשי? –

– עשה אתי החסד הזה וקח את הטלית ואם אין כסף בידך תמכור אותה ובעיר צבועאל תתן לי כאשר יהיה את לבבך – מדבריו הבינותי כי הטלית גנובה אתו, כי ידעתי כי רבים מאלה הנוסעים לצביעאל יגנבו טליתים למען ימצאו צדה להדרך עד כי היה למלה: דרך צבועאל מכוסה בטליתים. ועל כן משכתי ידי ממני ואומר: לא אוכל עשו הפצך כי ירא אני פן יחשדוני. היא התקצף ויחרפני ויאמר: אם לא תקח את הטלית מידי אמר לכל כי אתה גנבת איתה ותשימה בכליו והמה יאמינו לדברי, כי אותי יכירו ואתה זר להם –

– עשה כאשר בלבבך אך אני לא אגנוב ולא אתן לגנבים ידי – השיבותי במנוחה. רגעים אחדים החריש אחרי בן נסה לדבר תחנונים ויאמר: אודה עלי פשעי כי גנבתי אתמול בלילה הטלית בבית איש אשר שתינו שם, כי הכסף אזל מכיסי ואומר למכרה בעיר הקרובה, אך עתה נגעה בי יד ה׳ ולא אוכל לצאת מזה והיה כי ימצאו את הטליד

בידי יחשבוני לגנב, לכן עשה אתי החסד וקחה איתה אתך ואיש לא ידע בדבר הזה –

– הלא טוב לך לתת תודה ולהשיב את הגנבה –

– אל תקשה לבך יחוס עלי כי אם אתן תודה אז תגני ברעתי כי בני עירי ישמעו את אשר עשיתי ואיך אשא פני אל הצדיק? –

– הלא הצדיק ידע כל נסתר ואם גם תסתיר הדבר יגלו שמים עונך ועתה הלא טוב טוב לך לתת תודה ות־נם –,

– אחת אבקשך עשה אתי החסד הזה, קחה את הטלית מתחתי המונחת פה והניחה בבית התפלה והיה כי יבוא אדון הטלית וימצאנה יאמר בלבו כי בבית התפלה שכח אותה –

– גם זאת לא אעשה כי יראתי פן יבוא איש ברגע הזה ואתפש בכף –

– ראה תראה כי אתה ולא אני אשא חרפה – קרא בקול זעם ויחרפני ויקללני ואני החרשתי ולא הנחתי מקומי. בעת אשר חרפני בקול גדול שמעתי מצעדי איש מאחרי הדלת ואבין כי איש בא הביתה על כן הרימותי קולי למען ישמע ואקרא: לשוא תקלל ותחרף, כי לא אתן ידי לגנב, הן אתה גנבת ועליך לשוב מעונך, ומדוע תבקש להוסיף פשע על חטאת ותאמר לפתות גם אותי לגנוב, ואני אומר לך עוד הפעם כי לא תצלח לפתות אותי כי אני לא אגע ידי בגנבה ולוא גם נתנו על כפי אוצרות מלכים, ואף אם אגוע ברעב – עוד לא כליתי דברי והשמש בא ויאמר: הנכם פה, ידוע תדעו כי אתמול גנבו טלית ושתי כפות כסף בבית ייבד ואיש זר לא נמצא בתוך הנאספים ועל כן יתחשדו אתכם. הבו תודה –

– אני לא גנבתי – השיבותי בבטחה – והנה מלתחתי לפניך בקש –

– היא גנב את הטלית ואת הכסף – קרא החולה.

– ימשש בכלינו ואשר ימצא בכליו הוא הגנב –

– היא גנב את הטלית ואת הכפות ויסתירם במלתחתי! – קרא עוד הפעם. השמש לקח מלתחתו וויציא את הטלית אך הכפית לא נמצאו וילטוש עינו לי ויאמר: והכפית איפו הן?.

– האם בְּכֵלַי מצאת את הגנבה כי תשאלני? הלא בכליו מצאת והוא הגנב –

– אבל הוא השמיע מראש כי אתה גנבת ותשם בכליו –

– ואם יאמר כי אתה גנבת ותשם בכליו התאמין לדבריו? –

– הנך עז פנים ודבריך יעידו בך כי גנב אתה, לכן מהר והשב את הכפות ואם אין אראך את ידי –

– הישמע חמס כזה – קראתי בקול גדול – הן בכליו מצאת את הגנבה ועלי תשא חרפה, הלא כל איש רואה נכוחות יאמר כי הוא הגנב אחרי כי בידו נמצאה הגנבה ומדוע תשים אלי פניך? – בעודני מדבר באו אחרים הביתה וישמיע השמש כי מצא בידי הגנבה. אני הוכחתי כחשו בפניו כי לא בכלי כי אם בכלי השני נמצאה והוא באחד ישמיע כי אני גנבתי. האנשים לא הטו אזנם לשמוע דברי ויאמרו ליסרני, והאחד אמר כי ידע גם את אבי מעיר מאפליה כי הוא גנב נודע בשערים והשני ראה בפני כי גנב אני והשלישי והרביעי והחמישי עזרו על ידיהם וישלחו יד לאחוז בי, אך אני קראתי בקול מר: השמרו בנפשכם מגעת בי כי אחד מכם לא יתמלט מידי; הישמע כזאת כי יתמלאו ששת אנשים על גר נקי כפים להכות אתו? האם אל עיר סדום היבילוני רגלי? הנה הגנב לפניכם עשו אתו כטוב בעיניכם אך בי אל תשלחו יד! –

– הבי היו לבני חיל – קרא אחד אשר גם הוא נבעת מפני ויסוג אחור – החזיקו בו ואסרו ידיו –

– במה תצטדק? – ישאל איש על ימים כבן שבע עשרה לובש מלבוש כאחד מבני העשירים.

– במה אצטדק תשאלני? הלא השמעתיכם כי לא

גנבתי ולא נמצאה הגנבה בידי ולא בכלי ואתם לא תשמעו בקולי ותתגרו בי מלחמה חנם –

– הלא השמש אמר כי בידך מצא את הגנבה –

– שקר הדבר! ישבע בשם ה׳ כי בידי או בכלי מצא את הגנבה ואז אשא ואסבול כל ענש אשר ישיתו עלי –

– ומה תאמר אתה? – שאל הנער את השמש.

– הוא גנב –

– אך איפו מצאת את הגנבה? –

– באמתחתו –

– שקר הדבר – קראתי בכל עז בראיתי כי האנשים ישיבו להתגרות בי – המלתחה עודנה פתוחה והיא לפניכם והמלתחה לא לי היא כי אם להאיש השוכב בזה, ועתה ראו בעיניכם כי שקר בפיו וכי יטפיל עלי עון חנם –

– הלא המלתחה לא לו היא ואיכה תאמר כי במלתחתו מצאת? – שאל הנער את השמש.

– המלתחה לא לו היא כי אם להחולה, אך הוא גנב וישם את הגנבה באמתחת רעהו –

– ומי הגיד לך זאת? –

– החולה הגיד לי זאת –

– ואיך תחליט כי הוא גנב אחרי כי לא במלתחתו מצאת? –

– פניו יעידו בו כי גנב הוא הלא תראו עז פניו ומי לא יראה כי גנב הוא? – משפטו לא מצא חן בעיני הנער ויאמר: לא נוכל לעניש אותי אחרי כי לא נדע דבר ברור –

– ואת מי נביא במשפט אם לא אותו, האם נרים יד על החולה? – קרא אחד הבחורים אשר התגרו בי. הנער לא מצא מענה כי חזקו עליו דבריו ואני עניתי: האם בעבור זאת תביאו אותי במשפט יען כי הגנב חולה הוא?

– הוא צדק בדבריו – ענה הנער ויתר הנאספים פסחו על שתי הסעיפים ובכן נמלטתי מידם אך לא מרוח פיהם כי הוסיפו לחרפני, כי היטב חרה להם על כי לא נתתי

ניו למכים. בעודם מחרפים אותי בא הביתה הזקן אשר קראני לאכול ארוחת הערב וישאל: מה נהיתה? – מפני הזקן נחתו כלם ויסוגו אחור אך השמש נגש אליו ויאמר: גנב הוא –

– מה גנב? ולמי גנב? – שאל הזקן.

– היא גנב טלית ושתי כפית כסף בבית יוזבד אתמול בלילה – ענה השמש בשלחו אצבע אלי. פני הזקן העירו אמון בלבי ואקרב אליו ואקרא בקול תחנונים: אנא אדוני הצילני מידי רודפי חנם אשר לא יבקשו לשמוע דבר אמת ויבקשו נפש גר חנם על לא חמס בכפו –

– ספר לי הדבר כמו ואדעה – ענה הזקן. אני ספרתי לו ככל הדבר, כי רעי גנב יבקש ממני כי אקנה את הגנבה מידו ואני מאנתי ודברתי על לבו כי ישיב את הגנבה וכי השמש מצאה באמתחתו וישם לי עלילות דברים ועל כל זה הנני נכון להשבע בשם ה' כי נאמנים דברי – התמתי בדברי.

– מי יאמין לשבועת גנב? – קרא השמש.

– אך מלאך לבך לחרפו ולכנותו בשם גנב אחרי כי לא באמתחתו נמצאה הגנבה? הלא באמתחת השני נמצאה ומי יאמין לו על דברתו? ואם יאמר כי אני גנבתי אותה ושמתיה בכליו התאמינו? – העומדים השתאו איש אל אחיו בשמעם דברי הזקן כמו חכמת אלהים שמעה אזנם ולא זכרו כי כזאת השמעתי גם אני בראשונה.

– אבל הלא שתי הכפות עוד לא נמצאו? – ענה השמש אשר לא ידע הצטדק.

– אם כן תפשו עוד הפעם – עניתי – ואם תמצאו בידי מאום אז אשא עוני –

– כאשר ידעת לגנוב כן תדע להסתיר ולשוא נחפש – ענה השמש.

– הנה שבת עוד הפעם לכסלה – קרא הזקן ברגז – לכנותו בשם גנב אף כי אין לך כל צדקה לעשות כדבר הזה –

— הנני שמש זה עשרים שנה — ענה השמש בבטחה — ולמראה עיני אכיר מי הוא גנב ומי הוא נקי כפים, ולמשמע אזני אוכיח כי כל עז פנים גנב הוא —
— הנה תחטא בשפתיך ותשוב להוסיף עון על פשע. הגש הנה את אמתחתך — אמר אלי הזקן. הבאתי את אמתחתי ויחפשו בה ולא נמצא מאום, אז אמר הזקן: הגישי עוד את אמתחת השני — גם בה חפשו ולא מצאו מאומה. אם כן נחפש בבגדיהם — אמר הזקן. המה מששו כל כלי ובגדי ולא מצאו מאומה, אז נגשו אל החולה לחפש וירם קול זעקה גדולה, אך הזקן צוה על השמש כי יחפש בכל בגדיו, וגם עלתה בידם למצוא את שתי הכפות במנעליו; אז נאלם ולא פתח עוד פיו והזקן אמר אל השמש: עתה ראה כי מראה עיניך הוליכך שולל לחשוד נקי כפים —
— אני ראיתי בספר שבט מוסר כי הנחשד לא ימלט מאחת משלש אלה, כי עשה אי כי הוא עושה או כי יעשה הדבר, ולולא עשה אי יעשה כזאת כי אז לא נחשד חנם —
— אם כן הלא יש לאל ידך לחשוד איש ואיש, אך מה אדבר אתך? הלא ארעך מאז כי לא תשיב מאולתך —
— אמת הדבר כי חטאתי — קרא פתאם החולה בקול בוכים אך לא אני גנבתי כי אם היא ויביא את הגנבה אלי ואני הסתרתיה —
— השמעתם? — קרא השמש בשמחה.
— ומי יאמין לו? — ענה הזקן — בידו נמצאה הגנבה והוא הגנב, ומה גם כי החריש עד הנה ויחשב מחשבות להצטדק, לוא היתה נכונה בפיו כי אז השמיע זאת ברגע וגם לא הסתיר את הכפות אחרי אשר נמצאה הטלית ואחרי כי נהפך בלשונו אות נאמן הוא כי הוא הגנב —
— ואני אאמין בדברו — ענה השמש — כי עיני לא יתעוני. הזקן חפץ לענות אתו וברגע ההוא פרץ איש הביתה ויקרא: כלם: יוזבד נמצאה הגנבה! —
— ומי הוא הגנב? — שאל האיש.

– הנער הזה ואולי עוד שני לו – ענה השמש בהראותו אותי. הזקן התקצף מאד ויקרא: בוש והכלם, הן כזאת לא יעשה איש ירא את ה׳, הלא כלנו דְרָאִינוּ לדעת כי הוא נקי מפשע ורק השני גנב ואתה תרשיענו על לא דבר –

– אני לא אבין למליכם – אמר יוזבד בשומו אל הזקן פניו – היא ירשיענו ואתה תצדיקנו ומה זאת? – הזקן ספר לו ככל הדבר, אז שאל יוזבד: ואיפו הוא השני? – הזקן הירהו.

– הנך פה? נבל! – קרא יוזבד בהתבוננו בו – תן תודה לה׳ כי שִׁבֵּר רגלך כי לולא זאת שברתי עתה כל עצמותיך – וישם אל העומדים פניו ויאמר: השוכב בזה גנב אתמול את הטלית וכלי הכסף גם נסה לעשות עוד דבר בליעל. השפחה הערלית ספרה לי בפיה כי היא הדפה את הנבל בגשתו אליה בלילה לחדר המבשלות ויפול אחור מהמעלות ותשבר רגלו, והנער הזה – הוסיף לדבר ויורה עלי באצבעו – לא היה בביתי ולא ראיתי פניו בלתי היום – כל השומעים הביטו איש בפני אחיו והנער העשיר אמר: אני הכרתי כרגע כי נקי הוא ונחשדהו חנם –

– לכן זאת עצתי הבו ונכפר פניו בתתנו איש איש כפי נדבת לבו לו למען תמצא ידו לעשות דרכו – הנער נתן כרגע שקל כסף וגם יוזבד עשה כזאת ויתר העומדים נתנו איש איש חלקו, הזקן לקח את הכסף ויוסף עוד שני שקלים עליהם ויתנם על ידי ובכן מצאה ידי ששה שקלים כסף אשר לא קויתי.

ה׳.

אותות ומופתים.

הזקן שש מאד כי הצליח בידו למלט נקי בבור כפיו ויאמר בשמחה אל העומדים: עתה אחי אקרא אתכם לביתי, כי גם היום הקדשתי קריאי, כאשר אעשה בכל שנה ושנה

לתוספת החג כאשר ידעתם כי היום עשה ה' תשועה לי – כל העומדים נתנו אות שמחה על הכבוד אשר אמר הזקן לעשות להם כי איש עשיר ונכבד מאד היה האיש, והוא היה מתלמידי הרב הראשון, האחד אשר עוד היה בחיים, ואף כי לא העריץ את הצדיק החי, יען כי כמוהו כאין בעיניו אחרי כי עיניו ראו את מורו את הרב הראשון, ולפי דברת רבים התנשא אחרי מות הרב לאמר: אני אהיה רב אחריו, כי הוא היה איש תורה וחכמה והרב אהבהו מאד, ואשר על כן לא הלך מעודו אל עיר צבועאל לכבד את הצדיק החי, בכל זאת כבדוהו כלם ובעת צר להם בקשו עצה מפיו כי גם בעיני שר הפלך מצא חן ויצל את הצדיק החי פעמים רבות מידי רודפיו אשר הכוהו בלשון, ולכבוד גדול נחשב בעיני הצעירים להחשב בין קרואיו.

בביתו כבר נאספו זקני העדה וישבו אל השלחן הערוך וכבוא הזקן קמו כלם מפניו והוא ישב ראש וכטוב לב הקרואים ביין אמר אחד מהזקנים אל אדון הבית: ספר לנו מהגדולות אשר ראו עיניך בהיותך בכל ימי חייך מהמקורבים לו והלכת עמו אל כל המקום שהלך והתענית בכל אשר התענה הוא – הזקן נאות לדבריו כרגע ויאמר: הלא זאת ידעתם אחי כי החג אשר חגנו אתמול יום התשעה עשר לירח כסליו הוא היום בו יצא רבנו לחפשי מבית האסור כי נאסר מטעם הממשלה בהטותה אזן לקול מלשני בסתר אשר הכה את הרב בלשון ויתנהו כמורד במלך ועושה מלוכה על העברים ועל כן נחוג את היום הזה בכל שנה ושנה, לזכר עולם לנו ולבנינו למען ידעו כי ה' ישמור את צדיקיו ולא יתן אותם למוט –

– ה' עוזי ומעוזי! קרא הזקן שנית אחרי אשר החשה רגעים אחדים בעינים עצומות כמו רוחו נשאהו אל על ובקראו כה התעורר וירונן בקול דממה וכל היושבים ישבו וידמו ביראת הכבוד.

– הבינו אחי ושמעו מפלאות תמים דעים גבורת הבורא, אשר הראה אותנו במראה ולא בחידות:

בכל הדרך אשר הלכנו מעיר מושב הרב עד עיר המלוכה לא שבעה עיננו מראות נפלאות. הרב היה שמח וטוב לב והתפלל תמיד בשמחה. ואנשי החיל עם שר הצבא אשר שמרו איתנו נתנו אותית כבוד ויקר לרבנו כמו לוא שר וגדול בממלכה היה וכן היה גם בעיר המלוכה.

ששה ירחים ישבנו יחד במאסר; הרב ותלמידיו השומעים בקולו ובתוכם גם אני ולא סרתי אף רגע ממנו ובכל אשר התענה התעניתי גם אני. פני הצדיק לא נפלו בכל עת אשר ישב במאסר, כי אם שמח וטוב לב היה וזאת נתנה תקוה בלבנו כי לא תאֻנה אליו רעה.

ויהי היום וישכם רבנו בבקר וילבש בגדי שבת ויתפלל בקול רנה וגם עלינו אצל מרוחו ונהיה שמחים וטובי לב כל היום ההוא, אם גם לא ידענו שרש דבר השמחה. בערב אמר לי הצדיק כי אלך ואקנה יין טוב.

כאשר הבאתי את היין לקח רבנו כוס מלא ויברך אשר גאלנו בקול רם רק בלי שם ומלכות ואנחנו עמדנו משתוממים לשמוע דבר רבנו.

– בני למה תתראו –? קרא רבנו ופניו האירו ונראה עין בעין כי השכינה שורה עליו – מהרו ועשו כמוני, יום גאולתנו בא בא. ועוד בערב עברה הרנה בעיר כי המלך מת ויקם מלך חדש אשר עשה הנחה ביום מלכו לאסירים רבים, ויעבור ימים אחדים קרא המלך דרור לנו ביום התשעה עשר לירח כסלו וביום השני יום העשרים שלח המלך לקרוא לרבנו וידבר אתו כאשר ידבר איש אל אחיו ויודה בפיו כי יראה עין בעין כי איש אלהים הוא. בראותי כי רבנו יתמהמה בבית המלך דאגתי לי ואמהר לרוץ שמה לראות מה נעשה לו אך שומרי הסף לא נתנוני לגשת ואני שמתי נפשי בכפי ואומר לפרוץ, אז סבוני הקיפו עלי יחד ויכוני מכות אכזריות ויסחבוני אל בית האסיר אשר במעמקים,

ומי יודע אם שבתי לראות באור החיים לולא באו שני סריסים וישמיעו את דבר המלך כי ישלחו אותי לחפשי, כי רבנו השמיע למלך בדברו אתו, כי ברגע הזה נפל אחד מתלמידיו בידי שומרי הסף והמלך השתאה מאד בראותו כי דעת אלהים בקרבו וימהר וישלח את משרתיו לקרוא דרור לנפשי; ועל כן אחוג בכל שנה ושנה את שני הימים, את היום אשר יצא רבנו לחפשי והיום אשר נצלתי ממות, ואתם אחי תספרו לדור אחרון את אשר שמעתם מפי למען לא תשכח מפי זרענו ומפי זרע זרענו כל הגדולות אשר עשה רבנו —

כל הנאספים צהלו קולם בשיר בכלות הזקן את דברו ויוסיפו שתות. הזקן ספר דבריו בנחת ובבטחה כאיש אשר בעיניו ראה את כל הגדולות, והשומעים הטו אזן ויקשיבו לכל הגה מפיו יצא כמו חדשות לא שמעו מעולם השמיעם, אף כי כבר הסכינו לשמוע בכל שנה ושנה ביום הזה מפיו את הנס הגדול הזה וגם אנכי כבר שמעתי את המופת הזה עוד בהיותי בעיר נצב מפי הצ״הרב אשר ספר לי זאת בשם תלמיד הרב הראשון אשר עודנו בחיים, אך את שמו ושם עירו לא הגיד לי, ועתה הובילוני רגלי אל ביתו ואשמע מפיו את אשר שמעתי כבר ולא האמנתי, אך ישר לב הזקן והטוב אשר עשה אתי בהצילו נפשי וכבודי, הוסיפו לוית חן על דבריו וכמעט האמנתי באשר לא האמנתי עד הנה, כי לבי לא נתנני לחשוב את האיש אשר בשפת אמת עמד על ימיני להצדיקני כמפיח כזבים, ואם כי עוד לא האמנתי אמונה מן בכל דברי החסידים ונפלאותיהם, אך האמונה בצדיקים ובכחם לאלהים החלה למצוא מסלות בלבבי, ואני לא התעוררתי לסגור בעדה חדרי לבי וביום המחרת שמתי לצבועאל פני בלב נכון לבוא בסוד החסידים ולהיות כאחד מהם.

ו׳.

פְּלַגּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל .

נקל לנער אשר ישב לבטח בימיו המעטים אשר ראה חיים על פני האדמה, הוריו העירו קנו, תאות לבו נתנו לו, כלכלוהו, הלבישהו, נקל – לו להתפאר כי לא מטו עקלקלותיו, כי לא צָרוּ צעדיו ועודנו בריא אולם, כי לא נשחת תארו והנהו לחן בעיני רואיו. אבן הזקן אשר עליו אבד כלח בצרה ובמלחמה, אשר מימי נעוריו מוקשים שתו לרגליו וירדפוהו על כל מצעדיו, אשר סגרו בעדו כל בית מבוא וכל ארץ הקיאה אותו כטמא, אשר צדקותיו לא זכרו ועל פשעיו הגדילו, אשר אוצרותיו בזזו ולא נתנו לו ידים למצוא טרף, אשר בניו טבחו לעיניו וְרֵעַ ומודע ממנו הרחיקו, – אותו יכבדו כל יודעי דרכי החיים, גם אם לא ירחיב פה להתהלל: דרכי יושר שמרתי ולא אט. לאיש כזה חייו – גאותו והיותו – צדקתו. איש כזה אם עודנו מתהלך בצרותיו על פני האדמה ולא ימות לשחת, אם עוד יבקש קרבת אדם וישים לו יד בין בני חלוף הוא יהיה למופת לאיש יודע משפט, עליו ישתומם ויקרא: מה גדול כחו אם אחרי כל אלה עודו בחיים, ואם גם ימינו יבשה ועינו כהתה, ואם גם רגלו מעדה וגוו מט עוד יֵרָאֶה כח לבו ועזוז גויתו אחרי כי לא כלה ועבר כמוץ נדף לפני הסערות אשר נוססו בו ברבות ימיו! – הנה כי כן העם הזה, עם ישראל! יתהללו עמים בחכמתם צדקתם ויושר לבבם, יתפארו לאמים בגבורתם, כבודם וִיקָרָם, המה כלם יחד נערים המה! עוד לא עזבו חיק הורתם – ארצם ולא חדלו משמוע דברי מוריהם -- שופטיהם ומחוקקיהם אשר יתוו למו הדרך ילכו בה ויהיו עלימו כתרה לעת תמוט רגלם. אך העם הזה אשר מאז מדירות עולמים נודד הנהו, נודד! ולא נודד אל אשר יהיה רוחו ללכת כי אם אל אשר יהדפהו רוח רודפיו; לא נודד אשר בכל מקום בואו יחוסו עליו יען כי נודד הוא, כי

אם עיני אפעה ילטשו לו כל רואיו; לא נודד אשר לא
ישימו לב אל דרכיו ומפעליו יען כי גר הוא, כי אם בכל
הארצות אשר תדרוך כף רגלו בהן יצוו עליו כי יחזיק בדרכי
הארץ בטרם ראה הליכותיה ובטרם נתנוהו לראות ולהתבונן
מה טוב; לא נודד אשר בגפו ילך ורק נפשו היא עליו למשא
כי אם עם ביתו ומשפחתו אשתו ופרי בטנו נוע ינוע מארץ
לארץ. ובארץ אשר בה יבקש לגור גם בה נודד הנהו, כי
לא יתנו לו מנוחה, נודד אלפים שנה! והנודד הזקן הזה עוד
חי הנהו ולא שכח ציר קצב ממנו, והנודד הנבוה הזה יושיע
לא לעתים רחוקות לאזרחי הארץ בחכמתו ודעתו, והנודד
לא־רחם הזה ישים עיניו לחמלה על בני ביתו הרבה יתר
מאלה השוכנים בטח, והנודד הנכאה הזה יפרה וירבה ויעש
חיל כמו על אדמתו ישב וממשלתו בידו היא ובניו לו המה,
כמו לא יענוהו ויחמסו משפטו, כמו שלים לו במגורו בקרב,
כמו לא קמו בו גם יוצאי חלציו להספח על מגדיו למען
השבית מארץ זכרו — פלא יה! אמנם כן, הנודד הזקן הנרדף
והנבוה הזה היה ועוד יהיה למופת לרבים וכל איש לבב
יאמר: זו כחו לאלהיו! וכל איש דעת יחליט כי חיה יחיה
ועוד יחליף כח ויחדש נעוריו אחרי כי לא מט לשחת עד
הנה. כי לא איש עם. איש גם אם כביר כחו לא יחיה אחרי
נפלו ולא יחליף כח אחרי תם לשד חיתו, ועם שבע יפול
וקם אם אך כח בו לקום, לכן עוד יחיה העם אשר חי גם
בעת אשר במתים נחשב, בעת אשר איביו קראו: האח
בלענוהו! העם אשר התעודד גם בעת נפלו ולא מט לשחת
ולא חדל מפעול פעולותיו פעולת החיים, הוא עוד יחיה
ויאמץ כח כימי קדם דורות עולמים! אמנם הצרות הרבות
והרעות אשר סבוהו לא כמים עברו חלפו, לא כענן בקר
הלכו למו ואין זכר להן, עקבותיהן עוד נודעו עד היום הזה,
ואם אולת ידן להוריד לארץ נצחו ולהשבית זכרו, הנה
זרוען משלה להן לקרוע בו קרעים, להכות בו בקיעים אשר
אף כי לא מכות מות הנה בכל זאת לא כמעט רגע תעלה

אריכה להן, עד יעברו ימים רבים בטרם יקומו רופאים נאמנים לרפא ההרים תחת אשר כיום כל חכמתם לרפה ידי עמם; לחזק מיסרותיו – תחת לבקש לערער יסודו... לחרש מעדנות האהבה והאחוה בלב העם למען ירנו עצמה, כי הרבה יתר מאשר הרעו משנאי ישראל לו, הרעו איש לאחיו בהפלגם לפלגותיהם, והרבה יתר מכל המפלגות אשר כבר נשכח זכרן הרעה מפלגת החסידים והמתנגדים בעת הזאת, היא היתה בעמי, היא היתה בגדוליו ובראשיו להאריב נפש ולמחוץ ראש, גם לרופף עמודי הדת ומוסרות האהבה והאחוה בין העם כלו.

המצוקות אשר סבו את בני ישראל על כל מדרך כף רגליהם, חמת איב ומתנקם אשר רדפה אותם באף אך יצאו שער אלי קרת, המצרים אשר שמו עליהם לבל יבואו בעמים ולא יתחשבו בין בני אדם, המכים הנוראים אשר נתנום כבהמות יער דכאו לעפר נפשם ויכניעו רוחם העז לבלי בקש עוד חיים ילבל התענג על תענוגיהם. בעת אשר חמסו חיי ההוה מהם הביטו לאחור אל הימים הראשונים, ימי אורה להם וישימו רק בעבור כל שיחם והגיונם. ספרי המתים שכבר מתו היו להם לחסן ישועות גם לחכמה ודעת. בתורתם אשר עמם הלכה מדחי אל דחי ואשר התענתה בכל אשר התענו המה שמו כל מעינם והיא רק היא החיתה רוחם ותלבישם כבוד, ומדי הוסיפו רעה על רעותיהם כן הוסיפו המה אמץ למצוא בה מחסה וניחם. ואחרי כי רק היא נשארה לו מכל חמודותיו ומכל כבודו בימים אשר עברו לכן שמו עליה משמר על משמר ומצודה על מצודה לבל יבואו גם בה זרים יחללוה. החיים לא חיו בחיים כי אם ריח המתים העמידם על רגליהם, את אשר לפניהם לא ראו ואל האותיות לא התבוננו, כי אם אל הימים אשר כבר חלפו נשאו עיניהם ולבם, רוח המתים החיה רוחם ומלתם על לשונם ויתהלכו על פני תבל כעצמות מתים אשר לא היתה להם קבורה. ואם גם התנשא לפעמים רוחם ועיניהם צפו למרחק ליום

גאולה עת ישיב כבודם להם ואבן ישראל ירום ונשא וגבה, אך הרעיון הזה עצר כח להחיות נפשם רק רגעים מספר, כי ענני אפל וצלמות שמו סתרה בעד העתיד ויסתירו מראהו, ואיך יראו העתיד אם ההוה נצפן מנגד עיניהם? ובזכרם כי ימים על ימים, שנים על שנים, דורות על דורות עברו ועוד לא נושעו, עוד לא בא גואל להם לחלץ נפשם מן המצר ובראותם כי גם בארצות אשר תקעו יתד ויאמרו נחיה בצל המלכים ונהיה בנים נאמנים לארץ מגורינו, גם בארצות האלה הפכו עליהם לילה מבקשי נפשם וידכאום ויגרשום ויאמרו לא תוסיפו לגור בתוכנו וסיר טמא קראו למו, אז חשכו עיניהם, רפה רוחם, לבם הגה אימה וישובו אחור – אל העבר. אשר על כן היתה תורתו אֻמָּנָתו אוּמָּנוּתו וְאֻמָּנָתו ובכבודה התפאר איש אשר מצא ידים לבוא עד תכונתה לעיני אחיו ויהי כבוד התורה לו לחיים לעֹשר וכבוד. במה נחשב איש אוצרות או איש יודע להלך נגד החיים נגד יודע התורה? ויגברו חיל שומרי משמרת ויהיו לרועים את עמם ושבט מושלים נתן בידם, ולא יפלא אם נמצאו בהם רבים אשר עשוה לחרב גאותם לנקום נקם כבוד נפשם, כי איזה עם אשר כלו יעשה אך טוב, אשר איש ואיש יוָּלֵד בו אך צדק יבקש ולא יחטא? עד כי היתה התורה במטה זעם, כשוט עברה לאשר לא ידעוה, ויהיו נרדפים מנרדפים ועבדים לעבדים, לרועיהם אשר הרבו חוק על חוק ומשפט על משפט להשבית כל רגש חיים מלבב עניי הצאן, ויָּבֵעו להם עוד הרבה יותר משונאיהם המבקשים רעתם, כי אלה לא נתנום להתענג על אור החיים בחוץ והמה השביתו כל שמחה מבית וכל ששון מלב, רק בכי ותחנונים, רק צום ויללה למרום מנער, כמו לא די היו להם הצומות והיללות אשר למרום אויביהם. ואחרי כל אלה במה נחשב איש, אף אם לא נטה ימין ושמאל מכל אשר הורוהו אם לא עשה חיל בתורה? הלא אך בזוי עם, מתעב גוי, כעם הארץ היה בעיני הגדולים אשר תורתם ענדה עטרת כבוד לראשם. ובכן נלא

רבים נשוא את עול התורה, רבים התאוננו בסתר אהלם
כי עבדים המה לאחיהם וכנכרים בעמם יתחשבו עד כי הגיע
עמלם למרום קצו אז קם גואל ומושיע להם: איש מעמו,
אשר גם הוא לא ידע תורה ובאיומים התהולל, איש אשר נחש
נחש ויצודד נפשות ולב העם אשר לא ידע תורה נטה אחריו,
וישישו אלי גיל בראותם כי בא גואל להם ואיש אשר לא ידע
תורה ידבר את אלי מעל ושרפים עומדים ומיחלים לקול
דברו, ברוח שפתיו יהפוך משטרי ארץ ומצוקי תבל ילכו
וישיבו לרוח פיו כעבדים נאמנים, והגואל הזה מה היא שואל
מאתם? אך לב שמח, אך הוללות ושמחה, אך להסיר סבלם
מעל שכמם: להשפיל כבוד התורה ולומדיה והיה תחת צום
חג ותחת אבל לב שמח ותחת תורה — תפלה, והתפלה הלא
איש ואיש ידענה, וגם התפלה הזאת לא תשים מעקשים
לרגלי איש ברצותו לצאת לעבודתו או לשים לדרך פעמיו,
כי לא לעתים מזומנים יבקש אל תפלה מפינו, כי אם
בהתעורר הרוח ותכלה הנפש ירגש יה יעיר אהבה בלב רק
אז יגשו לאל עושם, ואם הרוח נָם וישכח אליה עושהו ימים
רבים, גם אז אַל יפחד החוטא מזעם אלהים, כי הלא צדיק
מושיע לו והוא למליץ בינו ובין אלהיו והוא יסיר כל עון,
יתם כל חטאת לבל יבדילו בין אלהי ישראל ובין צאן מרעיתו,
וגם המרבה פשע והמעמיק שחת גם הוא אל יפחד וירהה,
כי לא בצום וענות נפש יטהר איש נפשו, כי אם מנחה
להצדיק תכפר עון ותעלה לרצון לפני אלהי המשפט ונסלח לו
על כל חטאתיו, ומי לא יתן כל אשר בידו בעד נפשו?
הלא נקל תת זבח מענות נפש בצום ובכי — כאלה וכאלה
הטיף הגואל לנמהרי לב ינחמם ויתן תקוה בלבם, כי גם
בלעדי התורה תמצא הנפש נתיבותיה ותעלה על, כי נבחר
לאלהים תפלה מתורה ושמחת לב מרוח נכאה, וגם תורה
חדשה נתן להם, תורה נסתרה אשר לא לכל העם להבין
דבריה ולבוא עד תכונתה, כי אם לשרידים אנשי מופת נודעו
דרכיה כי בשמים היא. ולקולו שמעו כל הנדחים אשר נדחו

מהקהל ואשר מפני שם תופשי התורה נחתו עד הנה וירימו ראש בגאון וידברו עתק על התורה הישנה ועל יודעיה ויבוזו בבוז ושאט נפש באלה אשר כמתים יחבאו בבתי התורה לשמוע דברי מתים, ויתאמרו כי המה לא אל המתים ידרשו כי אם אל החיים, ועיניהם תראינה מוריהם, מוריהם אשר רק לו נתנה התורה למורשה ואין לזרים חלק בה ואזניהם תשמענה נפלאות לאין חקר ונסים לאין מספר, כי בניב שפתיו ימית ויחיה, יתן פרי בטן וימנע מהמורדים בו אורם; וישישו ויגילו על הגאולה ועל התמורה הזאת ויהיו למפלגה –. אם בתורה ובמצוה הטיף להם המטיף ליין ולשכר? מי שאל בזאת? כי מי מהם ידע התורה? ומי אוה לדעתה? הלא אך להסיר סבלה מעל שכמם היה משוש דרכם, ואחרי כי הצדיק הטיף להם: עזבו תורה וחיו, בחלו בצום ובבי ובחרו ביין ושמחה, מה להם לבקש עוד? –

ויודעי התורה, מה עשו המה? האם קמו לגדור בעד הרעה אשר נגד פניהם? אך לא! המה שמו כבוד נפשם ככבוד התורה ויתמרמרו על כבודם אשר יחלוץ מהם, ולא התעוררו להטיף לעם בדברים טובים למען השיבו מדרכיו ולא יפרוץ פרצות בישראל. לוא הטיפו להנסוגים אחור מדבריהם בדברים נחומים ויקלו מהעול הקשה אז אולי שבו ונחמו מדרכם, או לא חדלו ולא דברו דבר נגד המפלגה החדשה אז אולי לא גברה חילים ותשכח ברבות הימים כאשר נשכחו מפלגות רבות אשר קמו להתפרץ מפני המורים ויאבדו מתוך הקהל. אך המורים בעת ההיא לא אחת מאלה עשו, אלה הכום בשוט לשון ורעיהם החרישו כי כמוהם כאין בעיניהם, לא הסירו אף אחד מהמשפטים, אשר שמו לפני העם, למען הקריבו אליהם, גם לא הדיחו את המורדים בם אחרי כי לא הקימו תורה חדשה בכתב כי אם מפי נביאים הקשיבו תורתו, על כן הצליחו הנסוגים לתקוע יתד בקרב כל מקהלות בית ישראל ודברי איש המופת מצאו אזנים קשובות בכל עיר ועיר, וגם רבים מיודעי התורה, אשר

עד הנה רק כבוד ולא טיב הארץ מצאו לרגלה, בחרו בתעלוליו בראותם כי נכונו להם אצרות מידי המון העם אשר יתן כל אשר לו כפר נפשו לפדות אותה משחת, ואולי הלכו גם המה אחרי ההבל ויהבלו להאמין בכח איש המופת, כי גם יודעי התורה לא נקי מאמונת הבל וגם המה שמו במלאכי מרום כסלם ובשדי שחת יראתם; ואם האמינו בריחות רעות מדוע לא יאמינו במכשפים? ואם האמינו במכשפים מדוע לא יאמינו בקדושים אשר במו פיהם ישביעו אלי מרום? ובכן היו גם המה לקדושים והמאמינים בדבריהם לחסידים, ותהי ראשית תורתם אשר שמו לפני ערלי הלב לחלל כבוד התורה ולתתה לכלי אין חפץ בה לאלהי השמים אשר רק הנסתרות לו המה, ואת חוקיתיה כחוקי מות ויבחרו בחיים משתה ושמחה על אף מנגדיהם, ומנגדיהם הוסיפו אמץ להמית כל רגש וכל מחשבה ויבחרו במות צום בכי ועִנות נפש —

— אמנם כן שתי המפלגות נפרדו איש מרעותה ותרחקנה בדרכי לבן ועלילותיהן כרחוק החיים מן המות והעבר מן ההוה. אבן ההולכים אחרי העבר והמות לא בחרו בעבר למען יוליד ההוה ובמות הנותן חיים חדשים, כי אם בעבר אשר כבר כלה ואין זכר לו ובמות אשר אין שארית אחריו, לא לקחו להם לעינים מעשי הדורות החולפים למען ידעו לבחר דרך בחיים, כי אם כחולים הנוטים למות אשר נלאו נשוא משא החיים יביטו אל קברות אבותיהם ויחכו לקץ כי יבואו אל גבולם... והבוחרים בחיים ובהוה לא הביטו לאחור להשכיל אל העבר אשר הילידו ולעתיד אשר יילד על ברכיו, כי אם ברגע אשר לפניהם ברגע אשר אין ראשית ואין אחרית לו החזיקו...

התבוננו אל מתנגד הירא אלהיו מלאכיו מתיו ושדיו, אשר ירבה הגות ביום ובלילה בספרים מתים, בעצמותיו שלח רזון, עיניו כהות כמו נדעך שביב חיתו ויהיה רק למען יצום ולמען הכביד על נפשו נטל החוק והמשפט, סבל

הצומית וזעקתם, כמו רק לאלה יצר אלהים את האדם על האדמה, והנה צלם דמות העבר, המות, הכליון לנגד עיניכם! הָסֵבּוּ עין מנגדו והתבוננו לעמתו אל החסיד, איש חי אשר יגרש כל עצב ועמל החיים מלבו ויהיה אך שמח מבלי שים לב אל הבאות וההולפות לא לו המה, יתרועע אף ישיר ובאשר כוס יין ושמחה שם הוא ותראו מחוה החיה, הַיֵּשׁ, החיים! אמנם לא חיי איש דעת תראינה עיניכם, כי אם חיי משתגע אשר לא ידע משפט עתו והשבון מעשיו. רגש יבוא בלבו וירקידהו כעגל, כוס יין יובא אל פיו וירנין שפתיי כמו לא לעמל האדם יולד...

הנה שתי אלה המפלגות גם יחד הוליכו שולל העם בלי לבל ישכיל ויבין לאחריתו, לבל ישיב אל לבו: מה יקרני באחרית הימים? האם אבד נצחי ותוחלתי למצוא מנוחה נכונה? האם אדד עד בלתי שמים? האם לקץ כל היקום אחכה כי ישים קץ לצרותי?...

באלה וכאלה שמעתי ישרי לב מדברים, ועל הדבר הזה המה נאנחים ונאנקים בשימם לבם אל הבאות ובראותם כי עוד לא קמו אנשי דעת וישר לסול מסלה למען הימים הבאים, לקבץ הנדחים לאגודה אחת, להגיד ליעקב מה יהיה משפטו באחרית הימים, למען יסכר פי דוברי הבל אשר אך בפלאות ונוראות נפשם חפצה, ואך באותות ומופתים ישימו מבטחם. ולמען חזק לב אלה קלי הדעת אשר בראותם כי קץ הפלאות בא, אותות לא יעשו ארץ, ואיש דעת מאמץ כח לכונן מצעדיו ברוח נבון ולא לפלאות יקרא לְהוֹשִׁיעַ, בראותם כזאת יאמרו: אבד נצחנו ואפסה תקותנו כי לא תהיה עוד לנו תחיה, למען חזק לב אלה ולהראותם כי יש יום יביא גאולה גם לעם הזה, יש אחרית ותקוה אם אך יְפַנּוּ ארחותיהם ויכוננו אשוריהם בדעת ומשפט בלב שלום ורוח נבון..

אנשי לב כאלה אשר תורת חסד כזאת על לשונם עוד לא קמו, כי גם אלה אשר התעוררו לתת לעם הזה אחרית, גם המה שגו ובאמרם לבנות יהרוסו ובחפצם לרפאות ימחצו

וירבו השבר, כי גם עיניהם טחו מראות, גם מהם נצפנו כל העתים, כי גם המה רק אל הבאות ישימו לב והעבר בעיניהם עבר והיה כלא היה. ואם אלה אשר לא יכבדו אמונת ישראל ולא ידעוה, אלה אשר לא יצפו ליום גאולה ולא יחפצו בו, אלה אשר יאמרו: ישראל חדל מהיות עם כאשר שבתה ממלכה מארצו, אלה חובבי עמים אשר ישאו מדברותם נהיה בגוים ובהם נתבולל, אלה אשר ירננו נעמה לנו המנוחה בבית זרים, האם אלה יבנו בית ישראל? האלה יעלו ארוכה לשבר בת עמי? האלה ישיבו לו כבודו המחולל אחרי כי המה בידם יגולו עדיו מעליו: תורתו וחכמתו אשר בדמו הוסיף קנות אותן פעמים רבות ותקותו ליום ישועה ליום יקח חלקו בעמים אשר רק היא החיתה רוחו לשאת ולסבול גם בעת אשר כשל כח הסבל, תורתו חכמתו ותקותו אלה יאמרו להסיר רגע ברוח פיהם. יען מה? יען איר נראה להם, כי יאמרו בלבם נצלנו נצלנו ואויבינו לא ישובו להתעולל בנו, ולא דעת ולא תבונה להם להשיב אל לבם: אולי אור מתעה הוא וישבו העבים להקדיר עלינו אור שמש, כי גרים אנחנו בכל הארצות ובשפל נשב ואת הטוב אשר יתן לנו הדור הזה ישיב הדור השני ויגזול ממנו. אור חדש נראה להם ויכה בעורון את עיניהם הכהות אשר הסכינו לערפל וצלמות, לבל יראו משרים, ולבל יתבוננו לאחרית־העם ברצותם לתת לו אחרית.

כאיש אשר נאסר ימים רבים בידי מרצחים אשר ענו נפשו באכזריות ובהקלם רגע מעולו הכבד יאמר להקריב ראשו לקרבן תודה להם, כן גם המה עושים: לאות תודה לעמים אשר הקלו מעט מעולו ולא יוסיפו רדוף אותו בחמה אפם יקריבו עמם תורתם ותקותם אשר בעבורן סבלו כל התלאות, כי לא יראו נכוחות, והעולה על רוחם חכמה בעיניהם וצבי עדי עמם לגאון שמהו ינפצו בנבל יוצרים, כי לא יבינו ערכו, ואלה יסלו מסלה לכל העם למען הימים הבאים? — אנשי לב יאמרו: הבל מעשיהם תוהו דבריהם

ולא יצלחו ! כי רק אלה אשר העבר לא נצפן מנגד עיניהם,
ההוה יראו ולעתיד ישימו לבם לאחד אותם יחד המה רק
המה יבנו בית ישראל, ועד העת ההיא חכי בת עמי כאשר
חכית עד כה ולא נלאית ברוב תלאותיך. אל תאמר עמי
קדוש לכל אשר יאמרו המתנגדים קדוש, אל תעריץ את
אשר העריצו המתחסדים ואל ישט לבך אחרי גוללי כבודך
בשפת חלקות, האומרים עתיד למחוה שוא וכזב אשר יחזו
למו. אמין לבך כי עוד גואלך חי, גואל אשר לא למען
נחול כבוד—בורא חדשות כי אם למען עשות שלום, לא איש
גאה וגאון הפוסע על ראשי עם קדש ברגל גאוה, כי אם
עני ועני לב, לא לכסא העדה ילטיש עין למען ישיש בעגל
מרבק ולמען ינשא במרכבות, כי אם רוכב על החמור אשר
לא ירחיב צעדיו ולא יָהֵק משמעי בקולו. הנה כי בוא
יביא גואלך ! וזה לך האות ; כי בתחלה אך אל העבר
נשאו מרחק עין וברבות הימים נמצאו גם רואים את ההוה,
ועתה התעוררו גם מביטים אל העתיד, לכן חכה עוד מעט
ויבואו בחירי יה אשר קרא בשמם כי יהיו נר לעמם ולאור
עמים, המה אלה אשר כל העתות והזמנים בספר פתוח
לנגד עיניהם, כי גם מאלה ימצאו בך ואם המה מעטים יש
תקוה כי ישגו וירבו ויעשו חיל. המה יאמרו לך כי עוד
לא נשחת גזעך, עוד גפנך פוריה וענפה אף כי עלה רקב
בפארותיה וזמרת זר נטעו על אדמת מטעה ועוד תשוב
לעשות פרי הלולים לגאון ולשמחת לב, והמה יורוך, המה
יושיעוך, המה ירוממוך, עָל יושיבוך וירנינו גוים שם עם
עולם ! —

ו.

בן החסידה.

לעיר צבועאל באתי ואסור אל בית איש המופת ; חצר
הצדיק היה בחצר אחד השרים בקרב בתי עבדיו. בחמשת

בתים בנוים מעצים חזקים עומדים על מיסדות אבנים היו למשכן לו ולבניו. בבית אשר גר הוא היה בית התפלה ובית לאורחים אשר לשמעו ממרחק יבואו. כבואי לבית התפלה הסירותי מלתחתי מעל שכמי, כי אמרתי כי גם שם מקום ללון כבכל בתי התפלה, אכן כרגע נוכחתי כי שגיתי. השמש נגש אלי ויאמר: הן לא בית מלון אורחים הבית הזה כי תציב לך פה יד —

— הלא לשם הצדיק באתי ממרחק ואיפו אגור עד אשר אראה פניו? — שאלתיו בתמהון.

— גור באשר תמצא — ענני במנוחה — אמנם פה לא אתנך לשבת בטרם צויתי לעשות כזאת —

— ואל מי אפנה בשאלתי? —

— אל כל אשר תחפוץ אך לא אלי —

— אחת אבקשך אל תקשה לבך והשמיעני את מי אבקש כי יתנני לשבת פה? —

— את מי? הלא תדע כי מצות הגבאי אשמור —

— ואיפו הוא בית הגבאי? —

— הוא לא ימצא כל היום בביתי ולשוא תבקשנו שם —

— ואיפו ימצא? —

— בבית הזה —

— אם כן הראני אותו ואשמיעהו שאלתי —

— לא עת דברים לו כעת עם אנשים כערכך.

— ואנשים כ ע ר כ י מתי י ז כ ו להראות פני הגבאי — שאלתיו בחמה מסתרה.

— שוב הנה לעת תפלה המנחה. אמנם אדע מראש כי לא יתנך לשבת פה —

— אבל מה אעשה? הן לא איש אוצרות הנני כי אסור אל בית מלון אורחים, ומה יעשו בני העניים המבקשים תורה מפי הצדיק? —

— המבקשים תורה מפי הצדיק ימצאו מנוחה וארוחה, אך אתה הלא רגע ביאך הנה וטרם תשמע תורת הצדיק —

– הלא רק לבעבור זאת באתי עד הנה למען שמוע אמרות אל מפי הצדיק ואהיה נא כאחד המבקשים –

– לוא נָתַנוּ מקום ללון לכל הבאים הנה, כי אז לא ישפיקו כל הבתים והחצר לרגלי הבאים. אנחנו נתן מקום רק לאלה אשר ישמעו תורה מפי הצדיק ואני טרם אדע אם ירחמך הצדיק ויקרבך כי אולי לא מסגלה נשמתך לשמוע נסתרות –

– הניחני נא עד הערב עדי יבוא הגבאי הנה ואולי אמצא חן בעיניו –

– לא אוכל –

– אם כן אלכה לי ואסובבה בעיר עד הערב ואניח את מלתחתי פה עד שובי –

– לא כי אתך קחנה, כי לא אוכל עשו דבר קטן או גדול בלתי אם יצוני הגבאי –

– אבל מה ממך יהלך אם תותר מלתחתי פה, הלא היא לא תבקש אכל? –

– רב לך דבר בדבר הזה; אהת דברתי כי לא אתנך – ענה ויפן שכמו. בדאבון נפש עזבתי את הבית הגדול אשר חדרים רבים בו היו שוממים ולא יגור בהם איש ובכל זאת יקשיחו עבדי אדוניהם את לבם מתת מנוחה לגור בפנת חדר. זמן כביר סבבתי בשוקים וברחובות עדי רעבתי ואבוא אל בית משתה יין–דגן ואקח לי להם וחלב ואבוא את אדוני הבית בדברים, כי חפצתי לדעת מה יהיה מעשי ואיך אתהלך את הגבאי, ואספר לו את אשר ענני השמש.

– ולמה באת הנה? ומה לך פה? – שאל האיש בפנים נזעמים – מדוע עזבת את אשתך וביתך לבקש לחם עצלות?.

– הלא לשם הצדיק באתי הנה, ואבטח כי היא לא ימנע אור פניו מהדורשים לו –

– הטרם תדע כי אך עשירים יראו פני הצדיק בעבור המנחה לפניהם להגבאי ולהצדיק ומה לו ולעניים! –

— ומי מכלכל את העניים המבקשים לשמוע בצמא דברי הצדיק ? —

— המה יגנבו טליתים להחיות נפשם ! — ענה האיש ורגז וישחק .

— אבל אחת אבקשך אל תלעיג לי, הן גר הנני פה באין מכיר ומודע ולעצתך אדרוש ולמה תמנענה ממני ? —

— אם לעצתי תקשיב שוב ברגע על עקביתיך, כי אם לא גנבת עד הנה תלמיד בזה את המלאכה המפארה הזאת אשר תהיה פה את בעליה. מי לך פה ? ומה לך פה ? תורה תבקש ? הוי פתאים, מכנף הארץ יבואו לבקש תורה בבית הצדיק ! האם בית תורה הוא בית הצדיק ? אם דבר ה׳ תבקש לך לך אל אחת הישיבות בתי מועד לתורה, ואם הרך אמונה תבחר, לך עבוד והחיה נפש ביתך, ואם ללצים תאות נפשך לך אל בית הצדיק והסתולל, התלוצץ, שתה לשכרה דבר שקר וגנוב כאשר תמצא ידך, הא לך עצתי ותחת כי אחת בקשת שליש נתתי לך ועתה בחר. — דברי האיש הלמוני ויביאוני במבוכה : האם באתי עד הנה עד מקום הצדיק לשמוע את אשר לא שמעתי עד כה ? ואני אמרתי כי כל בני צבועאל חסידים המה, האם הוא מתנגד אחד בכל העיר ? ואיך יבטח לשבת פה וישמעו החסידים דבריו וסקלוהו ? אי אולי ערים יערים לנבותני לדעת אם לבבי שלם את הצדיק וחסידיו ועל כן ידבר אלי בדברי המתנגדים למען יבחן את לבבי ? אין זאת כי אם מנסה הוא אותי , אך גם אני חכם ואדע לכלכל דברי במשפט . — החלטתי בלבי ואמר : אל תדמה כי למען מצוא ענג ומנעמים באתי עד הלום, כי גם לחם צר ומים לחץ יתנו שמחה בלבי אם אך אראה פני הצדיק ולמוצא שפתיו איחל, כי מישרים אאמין בנפלאותיו ותמים לבי עם המאמינים בו —

— אם באמת ובלב שלם תאמין אמונה אמן בקדושת הצדיק, הנה אחוס עליך ואתן לך תבן ומספוא למאכלך ומקום ללין ברפת את הבקר והצאן הבריך כי ישנו מקומך — ענה

האיש בשאט נפש. דבריו הוסיפו מבוכה על מבוכתי, אך בכל זאת החזקתי בדעתי, כי אך בפיו ידבר תועה אל החסידים ולבו בל עמו, הנה כן ידברו סרה גם המשגיחים וראשי הישיבה על בני הישיבה ובכל זאת יחזיקו בידם, וגם האיש הזה אולי ישנא בלבו את בני העניים אחרי כי מהם לא ימצא מוצא לכסף ואמר: אנא חדל נא מנסות אותי בדברים, ידוע תדע כי אאמין כמוך בצדיק ומה לך להרבות דברי חנם? —

— הוי כסיל! האני אנסה אותך? יקח בבור מות את הצדיק ואת חסידיו ויושיבם במקום אשר לא תעבר שם רגל אדם ורגל בהמה ולנו תהיה הרוחה! — בשמעי דבריו ראיתי כי שגיתי מאד, כי קללתו מלבו יצאה, וגם ידעתי נאמנה כי אחד מהחסידים לא יקלל את הצדיק אף בלשון רמיה, ואף כי לא הבינותי איך תהיה תקומה לאויב החסידים בעיר אשר המה בה שליטים, בכל זאת חפצתי להיטיב את דברי לבל אהי כבהמה בעיניו, אך אשתו לא נתנתני השיב אמרים כי כשמעה דברי אישה קראה בקול רגז: יחזקאל! האם רוח עועים מסך ה' בקרבך היום כי תדבר כאלה באזני איש חסיד? הטרם תדע כי עופות כאלה יוליכו את הקול ואז היינו תלואים לנו מנגד וראה תראה כי ברוב דבריך תבעיר אש בביתנו —

— אל נא אשה נכבדה! — קראתי ברגש ואקום ממקומי כי נכלמתי מדבריה — אל תתניני לבן בליעל אשר ילך רכיל; מעודי לא הלשנתי ולא הכיתי את איש בלשון וכל עוד רוח באפי לא אעשה את הנבלה הזאת. אש החסידות לא תגער בעצמותי עד כי תבני בעורון ותתעני לעשות דבר בליעל, ואם אראה כי כזאת יעשו באי בית הצדיק ארחק מהם, ועל דברי אישך שמחתי מאד, כי תאות נפשי מאז לשמוע מחשבות איש ואיש אף אם לא כרוחי ידבר —

— לא חסיד ולא פתי הוא כאשר דמיתי — קרא האיש —

לבן ברוך ביאך והן תודה כרגע כי לא חסיד אתה ולא תאמין בהבליהם —

— מה לך לדעת את אשר בלבבי, אני השמעתיך כי לשמע הצדיק באתי הנה ולא שקר מלי, ולולא האמנתי בו כי אז לא הלכתי בדרך רחוקה כזאת, אך את אשר אחזה לי צדקה רעיתך באמריה, כי איך לא תירא מהשמיע חרפה וקללה על שפתיך ושמעו בני העיר ועשו עמך נבלה —

— כל בני העיר לא יאמינו בצדיק ונפלאותיו, אף כי חפרי דעת התורה המה כחסידים, כי רעות רבות ראו בעיניהם יוצאות מבות המרי הזה, כחש גנוב נאף וכל נבלה ועולה ומזמה לא יבצר מהם וכלם יענו ויאמרו לך כדבר אשר שמעת מפי —

לא יאמינו כי יְסֻפָּר —

— באזנך תשמע ותדע לשפוט משרים —

— אחת היא לי אם יאמינו אי לא יאמינו, אני לשמע הצדיק באתי הנה ועל דברת בני העיר לא אכונן מצעדי, כי למראה עיני ולא למשמע אזני אשפוט —

— אם כן תאמר להוהר פה עד אם ראית בעיניך? ועל מי עזבת אשתך ובני ביתך? —

— לא אשה ולא בנים לי כי הנני בגפי —

— לא חסיד ולא מתנגד אתה! — קרא האיש בשממון.

— מי הגיד לך כזאת? — שאלתיו.

— כי לא חסיד אתה אבין מדבריך. וכי לא מתנגד אתה אראה ממעשיך, כי תפר תורה אשר צותנו בן שמונה עשרה לחופה, ולא ראיתי איש אשר יעביר החוק הזה, ואף החסידים ביזי התורה לא הפרו את המצוה הזאת, המצוה הראשונה אשר בה תלויות מצות רבות וגדולות והמבטלה הוא כשופך דמים וממעט את הדמות ואינו אדם —

— אני ראיתי בעיני בחורים בני עשרים שנה ויותר באחת הישיבות הגדולות ואיש לא מלא פניהם קלון על כי לא לקחו אשה —

– אף כי גם מעשיהם לא ישרו בעיני בכל זאת אצדיקם כי אולי יאמרו כבן עזאי: נפשי חשקה בתורה –

– אם תבחר בדרכי החכמים לדון את כל האדם לכף זכות מדוע לא תצדיקני גם אני כי אולי גם אני מבני הישיבה אשר אמרתי הנני –

– כי ידעתי נאמנה כי אחד מתופשי התורה לא ישליכנה אחרי גוו לנוע אל מקום הרשעה אל קן החסידים –

– לכן הנני משמיעך כי שנים רבות לקחתי לקח באחת הישיבות הגדולות ותרשיעני חנם –

– תורה למדת ותאלף דרכי החסידים! – קרא בקול גדול כאיש אשר שמועה רעה הלמתהו – קלני מראשי קלני מזרועי, התורה תחגור שק ותבכה בכי תמרורים בעת רעה הזאת בעת אשר רבו בוזיה, לפני אדון העולמים תשוע על רעה כזאת כי גם יודעיה החלו לבגוד בה ולתת לפושעים ידיהם, לחסידים בוזי התורה ושונאי מצוה. אנא שוב והנחם בטרם התנגפו רגליך, בטרם אלפת ארחות פושעים, בטרם היית לסובא יין, בטרם תבוא תורת הזידונים בקרבך ותגרש את התורה הנאמנה, תורת ה׳ ממעיך. בינה נא ושמעה דברי בטרם נתת יד אל השטן המסית פן תנחם באחריתך והועיל לא תוכל ונהמת ואין מושיע –

– אמנם מדוע לא תזכור דברי החכמים כי התורה תגן על לומדיה? –

– והחכמים אמרו: מעות לא יוכל לתקון זה הפורש מדברי תורה, ועוד אמרו המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה, וכאלה רבות. ואחרי כי תמשוך ידך את לוצצים אז לא תזכרנה עוד ולא תקרא בשמה לכן מנע רגלך מנתיבתם –

– הלא אמרתי לך כי רק למראה עיני אשפוט לכן לא תאזין להסיר לבבי מאחרי החסידים בטרם ראיתי דרכיהם, ואתה אשאל ממך תנני לגור בביתך עד אשר אמצא מקום

בבית הצדיק יאל תרבה במחיר כי לא איש עשיר הנני כאשר השמעתיך —

— גור בביתי לכל אות נפשך בלי כל מחיר, כי את יודעי תורה אכבד ועל כן מצאת גם אתה חן בעיני ולבי אומר לי כי מאת זה תצא תכיר דרכי המשפחה הארורה הזאת ותשנאם כמוני וככל ישרי לב האוהבים תורתם ואמונת אבותיהם. — נתתי לו תודה על הטוב אשר אמר לעשות לי ואבוא אתו בדברי תורה למען הראותו כי יד רב די וגם הוא הראני כזאת וישמח עלי מאד, וזאת הועילה לי למצוא חן גם בעיני בעלת הבית אשר התפארה בכבוד בית אביה ואחיה אשר לפי דברתה היו כלם מופלגי תורה ואין בעל מלאכה אחד בכל משפחתה —.

ח.

צַדִיק מוֹשֵׁל.

לעת ערב שבתי אל בית הצדיק ואנסה דבר אל הגבאי איש כבן ששים שנה קטן קומה ודל בשר, בזקנו הקטן זרקה שיבה ופניו לא העידו בו מאומה, לא חכמה ולא סכלות, לא טוב ולא רע. כאשר שמע חפצי ענני: כתוב בקשתך על גליון והגש אל הצדיק כאשר יעשו כל הבאים לדרוש לו וכאשר יְדָרֵשׁ לך תשמע מה יענך —

— באתי אל החדר הגדול ששם נאספו המון אדם, אנשים ונשים זקנים ונערים, כלם מחכים לקראת בוא הצדיק ואיש איש עטו בידו לכתוב הגות רוחו על גליון למען הקריבהו אליו בבואו.

אל השלחן ישבו שני סופרים ויכתבו לאלה אשר לא ידעו כתוב וימצאו שכר לעמלם. גם אני לקחתי לי עט וגליון ואכתיב שאלתי ואחל בברכת שלום, ברכה גדולה וארוכה ותהלה ישבח וכבוד והדר הרביתי לו ואעלה שמו למעלה למעלה על כל הצדיקים והגאונים, אחרי כן

השמעתיו את הקורות אותי עד הנה, אך לא דרך אמת בחרתי בדברי למען נסותו למען דעת הידע את אשר בלבבי או אין, ואחתום בדברי, כי הנני בא עתה מעיר נצב אשר בה החלותי לשמוע רוב קדושתו ונפלאותיו אשר יראה בבקר בבקר, ועל כן דבקה נפשי אחריו ואבקש מאת פניו כי יתמוך בימיני למען אמצא נתיבות החסידים, ואם יגדיל חסדו אתי ויתנני להסתופף בביתו ולהיות מרואי פניו אז בשלוי עולם אחשב. ואכתוב את שמי בסוף הגליון ראובן בן אסתר, כי על שם אמם יקראו כל אלה אשר יבקשו מאת פני הצדיק כי יתפלל עליהם ובשמי יוסף לא נודעתי לו.

שאון והמולה היה בחדר מהמון קול הנאספים אשר דברו כלם יחד, איש איש הרים קולו, צעק, גער, קרא, ענה מבלי שמוע שפת רעהו, ואיש אחיו דחק דחף למען ימצא לו מקום בצד השלחן אשר אליו ישב הצדיק בהגלותו לקבל תפלת איש ואיש. גם אני ב־ותי לי יד ואעמוד כעמוד נכון על מקומי, הגליון בכפי כנס ואזרועי עם הקנה ובתפי כמגדלי מבצרים סובבו בעדי לבל יטלטלוני טלטלה ובכן נשארתי על מקומי על אף השואפים להדפני ממצבי. פתאום קמה הסערה לדממה, כל הנמצאים החשו, איש לא פצה פיו ואלה אשר פערו פיהם לא קפצוהו, כאבני מצבה עמדו איש על מקומו לא הרימו יד או רגל ועיניהם אל מקום אחד תצפינה אל הפתח אשר בו יבוא הצדיק. הדלת נפתחה ניֵרָאוּ פני הצדיק, איש זקן כבן שבעים שנה, רם קומה וטוב רואי, זקנו הלבן בצמר צחר יורד עד חזהו, עיניו מפיקות אש נער כח ושלוה, לחייו מלאות כתפוחים אדומים, והוא לובש מלבוש משי לבן אדמדם מכף רגלו עד קדקדו, ממצנפתו עד מנעליו כסהו משי וכלו אומר כבוד. הוא הרים פעמיו בכבדות ובמבט אחד השקיף על כל בני האדם המיחלים לחסדו במאור פנים כאל חסד ומרבה להיטיב. והמה כלם חזו בו כבוד אלהים: זקנה ושחרות, וייראו מהתבונן בו עד אשר ישב על כסאו כאלהי משפט: לסלוח לשבים

המשמיעים חטאת נפשיתיהם ונגעי לבבם איש איש על מגלת ספר כתיב עלי הגיוני לבו ומעלות רוחו ובצפיתם יצפו לסליחה כפרה ותשועה .

פני הצדיק לא כפני איש מרמה התראו. בפני איש מרמה נכיר אם נתבונן בהם כי לא עליהם תלין מנוחה ועיניו לא הנוחנה בחוריהן כי אם תעופנה לכל רוח כמו יפחד לרגעים ויבקש למצוא מקום איש ריבו; לא כן פניו הפיקו מנוחה ובטחה, שלות השקט ומרגעת נפש, עיניו הביטו לנוכח על ההמון הרב לשמוע תהנתו ובראותי אותו אמרתי בלבי: אין עולתה בו ומרמה רחוקה ממנו ואם גם יגלו שמים עונו באזני ומלאכי מרום יקומו לענות בו כחשו לא אאמין להם, אין זאת כי אם ידו רב לו לעשות גדולות, או גם הוא נתעה בשיא להאמין בתם לבב כי כחו לאלוה; אבל ערמה ומזמה רחקו ממנו, ועוד מעט נסוגותי אחור כי לבי הכני על המעשה אשר עשיתי להרבות כזב וכחש במכתב בקשתי, אך כבר עבר המועד. כמסמר נטוע עמדתי על עמדי ולא יכולתי למיש ממנו, כי ההמון הרב שם בסד רגלי וכבר ישב הצדיק על מקומו ויחל לקחת את הגליונות מידי איש ואשה ורק לאחד מעשרה השיב דבר והיותר ידעו כי ביד הגבאי ישלח דברו להם ויעזבו מקומם כרגע והמחכים מהרו לרשת מקומם. עמדתי ואתבונן ואחשיב מחשבות עד כי שכחתי כמעט מדוע באתי עד הנה, עד כי העירני הגבאי בקחתו את הגליון מידי מבלי שאול פי ויתנהו על יד הצדיק. התעוררתי ואטה אזן לשמוע דבר מה יענני ורוחי המה בקרבו מדאגה מדבר פן יענה היודע נסתרות כחשי בפני והייתי לכלמה בתוך כל הקהל, או גם עונו אשא, כי החסידים לא ינקו את המנסה את הצדיק בדבר שקר ויוריד עיני לארץ כפושע לפני השופט. הצדיק שם עיניו בגליון ויבט בי ויאמר: מעיר נצב באת -- אף כי קול דבריו לא כקול שאלה ולא כקול מענה היה בכל זאת אמרתי לענות

אותו, אבל הגבאי לא נתנני, באמרו: רבנו ידע אשר בלבבך ועתה שמע –

– מעיר נצב באת ואסון קראך, אסון נורא – ובדברו נשא למרום עיניו ויוסף לדבר כמדבר לנפשו – ראובן ובהללו נתנה הכבוה ליוסף, ראובן ויוסף אחד היא – ברכי כשלו בשמעי אמריו – הלא הוא יודע נסתרות ויראה את הרשום על לוח לבי וידע כי סבבתיו בכחש ואנה אוליך את חרפתי? – אמרתי בלבי ואביט בה ובה לראות אם לא ישלחו משרתיו יד לאחוז בי וליסרני על פשע שפתי.

– ועתה תחפץ להמנות בקהל חסידים? – הוסיף לדבר אחרי אשר החריש רגעים אחדים – ומה ימריצך כי תעשה הדבר הזה? האם לפני המתנגדים אשר יתהלכו לפני אלהים ביֹשר ויהיו תמימים בתורה ועבודה חָרֵו שערי שמים? תורה קנית ומה חסרת? עסוק בתורה, ירא את אלהים ועשה הטוב והישר ותצלח בכל דרכיך – התם בדבריו וישם אל איש אחר פניו. בשת פני כסתני ובתמהון לבב התבוננתי בפני היודע כל נעלם אשר מעל גליון משמיע שקר קרא דברי אמת, ועל המתנגדים חרה אפי על כי יקשוהו לבם מיראתו וברוח פיהם התעוני גם אותי לעשות שקר בנפשי ועוד מעט התנפלתי להדום רגליו להתחנן מלפניו כי יעביר לעוני ויסלח למשוגתי, אך ברצותי לפתוח פה להתודות ראותי כי רחוק אני ממנו, כי האנשים אשר חכו להראות פני הצדיק החפיני הלאה ומרוב סעיפי בקרבי לא ראיתי עד מה. לשוב אל הצדיק לא יכולתי עוד ולהרים ראש בושתי פן אראה לועגים לי כי הצדיק גרשני מעל פניו וימאן להביאני בקהל חסידיו, גם נדמה לי כי העומדים עלי מסביב איש אל רעהו יקרא: ראובן יוסף, מחלל קדש – בברכים כושלות ובלב נשבר שמתי פני לצאת מחדר הצדיק אל חדר התפלה ואעמיד על עמדי מבלי דעת: אנה אפנה, אך דברי שני אנשים אשר עמדו בצד הפתח ונדברו יחד הפיחו רוח חדש בלבי.

– הראית כי הצדיק הרבה דברים את הנער המתנגד ? – אמר האחד לרעהו.

– אין זאת כי אם גדולית חזה בו רבנו, כי לולא זאת לא הביט בפניו ולא השמיעהו הוד קולו –

– מי יתנני מאשר כמיהו לשמיע דברים רבים כאלה יוצאים מפי הצדיק פה אל פה ונתתי בשמחה כל אשר לי כפרם –

– אבל את העיקר לא שמעת – השמיע אמריו שלישי אשר נגיש אליהם – הצדיק אמר כי הוא קנה תורה! הפלא ופלא! הן הצדיק לא יאמר תורה לאשר יאמר העם תורה, יאם הצדיק אמר תורה קנית, אות היא כי ידיו רב לו בנסתר, אותות ומופתים! מתנגד יודע תורה נסתרה! –

– לולא היתה נשמתי מסוגלה כי אז לא נתן אלהים בלבו לבוא אל הצדיק –

– הוא אשר דברתי כי רבני חזה בו גדולות –

– אשרי יולדתו –

– מי יתנהו כאח לי –

– הלא כלנו אחים, כל החסידים אחים המה –

– צדקת בדבריך –

– אני אנסה דבר אליו –

– גשה נא ואני אחריך –

כחולם הייתי ולא ידעתי אם לשמוח או לדאג ואבוא לבית התפלה. בבואי שמה נגשו אלי רבים מהיושבים ויתקעו כפם לי, ויקראו לי לשלום באהבה כמו רעים ואחים מבטן היו לי, כי גם עדיהם הגיע דבר הצדיק כי דבר אתי הרבה, אף כי לא ידעו עוד מה דבר בי, אך כל הכבוד הזה כאל נחשב מול הכבוד אשר עטרני הגבאי אחרי תפלת הערב, כי היא נגש אלי ויקרא: שלום לך – במאור פנים כמו בפעם הראשונה ראה פני ויאמר נגדה נא לכל העומדים: לפני שעה היה הנער הזה כאין בעיני ועתה כבד אכבדהו ואקרא לו לאכל אתי לחם, כי גחני מה נדע מי לקרב ומי לרחק ? –

– קטנתי מכל הכבוד והחסד הזה – קראתי ברגש – כי מי אנכי כי אמצא חן בעיני ארוני ? –

– אם קטן אתה עתה בעיניך אחריתך ישגה מאד, זאת הבינותי מדברי רבנו – ענה הגבאי בבטחה, ונלך יחדו.

אף כי לא חדש ולא שבת היה היום בכל זאת היה נחת שלחנו מלא דשן, גם יין טוב לא חסר וכל הקרואים שתו וייטיבו לבם כי לא אני לבדי נקראתי אל שלחנו כי אם בעשרה אורחים עשירים אשר באו להראות פני הצדיק גם הם היו קרואים לאכל את הגבאי להם, והמה כלם הראו לדעת כי חסידים נאמנים המה את הצדיק ואת היין ויברכו ויסיפו לברך את הצדיק ואת ביתו ואת הגבאי ואת ביתו ואת כל החסידים ונשותיהם ובניהם ובנותיהם איש איש כברכתו על כוס יין מלא, ואני אשר בקשתי לצאת בעקבותיהם מלאתי גם אני את פי ברכות, והגבאי לא נח רגע כי אם מלא את הכוסות למען לא יחסר המזג, ואחרי אשר נראתה השמחה על כל פנים אמר אלי הגבאי: האם עלה על לבך היום בבקר כי אתנו יחד תשב כאחד ממנו ? –

– אמנם לא פללתי זאת כאשר לא פללתי שמוע מפי הצדיק את אשר קרני –

– ומה קרך ? ומה השמיעך הצדיק ? ספר לנו, מדוע החרשת עד כה ? – קראו כל היושבים פה אחד. אני ספרתי להם מכל הצרה אשר קרתני בעיר נצב ואשמיעם כי הצדיק השמיעני כרגע כי אסון נורא קרני בטרם אשר שמע מפי דבר.

– אותות ומופתים אשר לא נשמעו בכל הארץ ובכל התבל ! – קראו כלם וימחאו כף.

– ספר נא לנו עוד הפעם, איך השמיעך הצדיק, כדבריו השמיענו אל תוסף ואל תגרע דבר – אמר אחד אלי, ספרתי שנית ושלישית והמה שמעו התפלאו השתוממו עד אשר דבקה לשון כלנו אל חכנו מרוב היין אשר שתינו, כי איש איש מהאורחים צוה להביא יין וכל אשר הוסיפו התפלא כן הוסיפו שתות ומדי הוסיפם שתות כן התאוו תאוה

לשתות עוד, כי לא יין דגן כי אם יין צרפת אשר מחיר כל צנצנת חמשה שקלים כסף יביא אל בית הגבאי ובעשרים שקלים כסף מצאה לה במני במחיר אמרי פי. בבטן מלא דם ענבים וראש מלא שברות שבתי לבית הצדיק לשכב הלילה.

בחדר המטות אשר בצד חדר התפלה הוכנה מטה גם למעני בתוך יתר השוכבים אשר כלם כבר נמו שנתם וגם אני שכבתי וארדם כמת. שמע לא קראתי בלילה ההוא, אך בכל זאת ליל שמורים היה לי הלילה כי ארבע צנתרות היין אשר באו אל קרבי שמרו אותי מלפני ומאחורי מימיני ומשמאלי כארבעה המלאכים מפחד באפל ומחשבות רעות...

למחרת כאשר הלכתי אל בית יחזקאל בעל בית המשתה לקחת את מלתחתי התעצב האיש אל לבי מאד בשמעו מפי, כי כמו נגיד קרבוני הצדיק והגבאי, וכי דברי הצדיק כדברי איש האלהים היו בעיני, אחרי כי גם הוא דבר על לבי לשוב אל הישיבה, ואם כן לא יבקש לצודד אנשים בחרם אמונתו.

– מעי יהמו לך עול ימים כי תאמין בשוא נתעה – קרא באנחה – אל תאמין בם כי ידברו אליך דברי יושר, אל תאמין גם בנפשך כי טרם תדע להוציא אמת משקר, ידעתי כי המה כלי יבלי, בלשונם יפתו גם חכמי לב, ויבין בוגד יסיתו לבגוד בישר לבו גם איש טהר לב. אמנם ידוע תדע כי רשת פרשו ליד מעגלך ואתה תלכד בה כיונה פותה –

– אבל שים אל לבך, כי עני הנני ומה ימצאו בי? משען כסף או משען חכמה כי יזרו רשתות על מצעדי רגלי? כמה בני עוני כמוני ימצאו כיום אשר יפערו פיהם בשמחה לשתות את יינם אם גם לא תחוש על מרמה רגלם לסבבם בכחש, ומה להם להצמיד ח״ו למען קחת את לבבי? –

– שמע נא אמרי והבן, מה מצאתי אני בך כי אתחנן לך כי תשמר נפשך? האם עשרך עשר עיני או כבוד

משפחתך הרמה בישראל לקחה לבי? לא אחד מאלה, ואת תדע נאמנה; אמנם התורה אשר מצאת היא תתן לך כבוד וחן, ובעבורה הנני מתחנן אליך, ואותה גם המה מבקשים, כי המה לא ידעו תורה ולכן יבקשו לצודד בחרמם יודעי התורה, כי המה יהיו להם לכסות עינים לבל ילעיגו להם המתנגדים לאמר: אין גם אחד בכם יודע התורה, גם לבלי משחית יהיו יודעי התורה בידיהם לעת מצוא —

— אך הן איש לא בא אתי בדברים ולא ידע אם אדע תורה או אין, ואם כדבריך כן היא הלא יראה הצדיק את אשר לא תראה עין בשר כי יחקור כליות ולב —

— שמע נא — קרא האיש ויעמד פניו כמו נצירות אשר ירא מהשמיע על דל שפתיו בא להשמיעני — את אשר עמי לא אכחד, כי אאמין גם אני כי להצדיק נבעו מצפוני איש וזו כחו לריח הטומאה כי עם שדי שחת עשה חוזה, אך בפעם הזאת יאמר לי לבי כי מלאכיו עושי רצונו השמיעוהו אודותיך בטרם בואך הנה ולא בני שחת כי אזלת ידם מעשות רעה את בני תורה, ואולי דבר טובות עליך אחד מקהל הרשעים האלה אשר יבקש להביאך בחברתם ויודיע במכתב לצדיק כי מצאך לכלי חפץ, ולולא זאת לא דבר אתך הצדיק פה אל פה והגבאי לא הושיבך בין העשירים. — כברק באישון לילה האיר פתאום רעיון בלבי מדי שמעי אמריו: הנה עתה באתי עד תכונת המופת מאין ידע הצדיק כי רעה מצאתני, אין זאת כי אם הרב מעיר נצב כתב אודותי ויהללני — אמרתי בלבי — עתה אבין לערמתכם! ועל כן קראני הגבאי לביתו למען ישמעו האורחים העשירים את הנס מפי ויגידו בקהל רב נפלאות הצדיק. הוי אנשי מרמה! אך מה מני יהלוך אם ישיתו בערמה לי? השיבותי אל לבי — אחת היא לי: יוסיפו הפתאים מופת על המופתים אשר כבר שמעו והאזינו ולי יתנו במחירו בית ומחיה. — האיש בראותי אותי חושב מחשבות שמח מאד כי דמה כי דברי מוסרו הכו שרש בלבי ואחשוב להמלט מרעה ויקרא ויאמר: עתה

אחוה כי עוד ישרה נפשך בך, כי עוד תכין אזן לשמוע מוסר, לכן אמין לבך וברח ממערת פריצים הזאת, לך ושב אל ישיבה והגית בתורת ה׳ כאשר הגית עד כה ותהיה לברכה בקרב הארץ, כי למה תשחית את נפשך? ואני אף כי לא איש עשיר הנני אתן לך כל אשר יחסר לך עד בואך אל ישיבה אשר תבחר, האמן לי כי בוצע אפי אמצא גרה אחת ובכל זאת אתן לך שני שקלים כסף הנמצאים בידי למען תנצל. — דברי האיש נגעו עד לבי, כי התחנן אלי כאשר תתחנן אשה על בנה אל השופטים אשר תרצו משפטו למות ואענה אותו בלב שלם: דבריך אלה יקרו בעיני מכסף, כי המה יהיו נר לרגלי לכל אעשה מדחה, אמנם לא אל ישיבה כי אם אל בית הצדיק אשוב ואם תאמין ביושר לבי היה בטוח כי לא אעקש דרכי וכל כפר לא יטני להחזיק בתרמית ואם גם בין לבאים אשכנה לא אאלף דרכיהם —

— יהי כן ה׳ עמך ויושיעך, אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בהם — ענה במניד ראש כאיש נואש מתקוה.

ט.

התועה בבית המתעה.

שבתי לבית הצדיק ואתן את מלתחתי על יד השמש, ואני באתי לחדר התפלה, אך לא מהרתי לקחת לי גמרא כי יראתי פן אהיה לבוז ואחכה לראות את אשר יעשו יתר היושבים שם ואעשה כמוהם.

היושבים בבית הצדיק אשר ממני לחמם נמצא היו עשרה אנשים, כלם לקחו כבר נשים ויולידו בנים, שנים מהם באו מארץ רחוקה לשם הצדיק ניתרו בביתו לראות צדקתו ולשמוע תורתו למען ישמיעיה בארצם בשובם הביתה ועליהם פקחו עין טובה, המה לבשו בגדים כבני עשירים

גם תאר היה להם וינחלו כבוד . גם כל היום ישבו וישוחחו
ויספרו איש אל רעהו מעשי הצדיקים אשר כבר מתו , גם
את הצדיק החי לא שכחו , לפניהם היו פתוחים ספרי הצדיקים
ואחדים הביטו בספרים כתובים , תורת הצדיק , ואחד מהם
התפלל עוד אף כי עת הצהרים הגיעה . גם הבן הבכור
לצדיק רבי יהודה , איש רם קומה ובריא אילם , לחייו
מְתֻלָּעוֹת וזקנו כמעט כלו הפך לבן , אף כי רק כחמשים היו
ימי שני חייו , גם הוא עמד בקצה החדר לעבר המזרח
ויתפלל וירנן בקול דממה . הוא היה הנבחר למלא מקום
אביו והצדיק קרא לו שם ר ב י ובכל עת בדברו אתו
ובהיעצו אתו קרא לו ר ב י י ה ו ד ה וכן עשו גם יתר
אחיו . לצדיק היו עוד ארבעה בנים והקטן בהם כבן עשרים
גם הוא יפה תאר וזקנו מגדל מאד כבן שלשים . אך הוא
אהב להתהלל ויחמד לצון וידבר נבלה כאחד מבני אשדות
אשר בבתי משתה ישבו כל היום ובחוץ ילינו הלילה , ולפי
דברת רבים היה איש אמת , כי עשה בידו כאשר דבר
בפיו . לרבי יהודה הבכור לא נִתַּן לבב חכמה להבין בתורה ,
זאת הודו גם החסידים במו פיהם , אך ב ס ת ר י תורה היה
גדול מכל אחיו ולו גלה אביו כל מסתריה ומצפוניה למען
יירש מקומו . לא כן השני הוא ידע התורה כאחד מגדולי
התורה אשר בארץ , גם זאת ענו בו החסידים , אך בנסתר
צר כחו , השלישי והרביעי לא אחזו בנגלה גם מנסתר הניחו
ידם , השלישי סחר אל ארצות ויסחר ב א מ ו נ ה כאשר
ע ס ק ב ת ו ר ה , אמנם הלא כל בני ישראל מלאים מצות
כרמון ואף כי בני צדיקים , וגם הוא עשה טוב בחייו , כי
אף היא היה אומר לא המדרש עקר אלא המעשה , לכן עזב
לאחרים את התורה ואמנות הסחרים והוא עסק ב י ש ו ב ו
ש ל ע ו ל ם ויעמיל להגדיל מ ס פ ר בני ישראל , אף חכמתו
עמדה לו (ואולי גם זכות אבותיו) לראות שכר פרי הבטן :
ששה בנים ושלש בנות ילדו על ברכיו והמה היו לו כעפרות
זהב, כי בכסף כאפר פזרו המאשרים אשר הצליח בידם להביא

לביתם שורק מגוע הצדיק המסלא בפז. הרביעי היה איש אשר על כערכו יאמר ההמון: היא לא דגים ולא בשר, כי היא לא הראה פעלתו לא בתורה ולא בסחורה וגם להגדיל מספר זרע ישראל לא עלתה בידו, עקר היה. אנשים כמהו אם לא בבטן אשת צדיק כוננו, יעמלו כל היום בכח ידיהם אם למדו מלאכה, לא יתנו דמי לשפתם בשבתם בבית מסחר ולא יעשו על כל עוד אשר לא הביא המקרה בידם, ובאשר ישלחו בעולתה ידיהם יתפשו בכף כי לא ידעו הזהר, אך אם על ברכי צדיק יולד לא ידע עמל ולא יעשה דבר, כי אם יתפלל כאשר יבוא לבית התפלה, יאכל כאשר ישב אל השלחן, ישמע כאשר ידברו אליו ויישן כאשר תארך לו העת.

לדבר את אחד מבני הצדיק נחשב לכבוד גדול מאין כמהו ועל כן קנאו בי היושבים, אשר בבואי הביתה לא שמו אלי לבם ולא נסו דבר אלי למען הראותני כי לא איש כערכם הנני, בראותם כי בן הצדיק הרביעי נגש אלי וישב לימיני וישאלני לערי ושמי ואני עניתיו על כל אשר שאל כאשר יענה איש לרעהו, כי לא הסכנתי עוד להשתחות אפים ארץ לפני איש גם אם מורע הצדיק הוא, ולוא גם ידעתי נאמנה כי עשרה צדיקים היו אבותיו גם אז לא עשיתי כזאת כי לא הסכנתי. הרואים תמהו איש אל אחיו בראותם כי לא אחת מפני בן הצדיק ויוסיפו להשתומם בראותם כי הוא יוסיף לדבר עמי מבלי קצוה על כי מנעתיו מכבוד אשר יעשה לו בכל עת, ואני הכרתי בפניו כי מצאתי חן בעיניו לכן בקשתי להרבות אתו דברים למען הכעים את המקנאים בי.

— וכמה יארכו ימי שבתך פה? — שאלני אחרי כלותי לספר לו את המוצאות אותי בעיר נצב.

— מי יתן ואמצא חן בעיני הצדיק לקרבני ואותר בוד עד עולם —

— עד עולם ? — שאלני בתמהון — האם כה הציקה לך אשתך עד כי לא תאבה ראות פניה עד עולם ? —

— עודני בגפי —

— בגפך ? וכמה שני חייך ? —

— כשמונה עשרה שנה —

— ואני דמיתי כי כבר לך אשה ובנים, אמנם מדוע לא תקח לך אשה, הן כזאת לא יעשה איש ישר ? —

— פגעי טלטלוני טלטלה וידיחוני מדחי אל דחי ולא נתנוני לעשות כתורה וכמצוה — עניתיו באנחה ואביט לארץ כי כלמת עולם היא בארצי לאיש אשר לא לקח אשה בטרם מלאו לו שמונה עשרה ובבלי אין חפץ בו עוד יחשב בעיני רואיו.

— אל תאנח כי האשה אשר הוכיחו לך מן השמים לך תפול חבל וגם אנחנו נהיה בעזרך, עתה בוא אתי לארוחת הצהרים. — אני הלכתי אחריו מבלי הבין את כל ערך הכבוד הגדול אשר עשה לי, כי אמנם כבוד גדול מזה לא ישערו בנפשם כל באי בית הצדיק, והכבוד הזה היה כשמן לאיש להגדיל מדורת הקנאה אשר קדחה בלב היושבים ויהיו עוינים אותי מן הוא והלאה.

דעת לנבון נקל כי לא רעב ולא צמא שבתי מבית בן הצדיק, כי גם הוא גם אשתו אשת חן וטובת לב הלעיטוני וירוני עד בלי די. מה ראו בי האנשים כי יקרבוני כמו נגיד, ומדוע יתנוס המציאים דבתם רעה כאוכלי אדם ? — שאלתי את נפשי — הלא גם לי לב להשכיל ולהבדיל בין רעים לטובים ולא אראה בם כל עמל, מי יתן והיה לבבם זה לאהבה אותי כל הימים וכעבד נאמן אהיה להם — גמרתי אמר ואקו לטוב.

— שבתי ממחשבתי אשר חשבתי להתבונן אל הליכות היושבים בבית הצדיק ולעשות כמהם בראותי כי המה ירחקו מעלי וימאנו דבר אתי ואמר : אלך בדרכי לבי כאשר הלכתי עד כה ואקח לי גמרא להגות בה. יתר היושבים הביטו בי

בבוז ויתלחשו ואני ידעתי כי נגינתם הייתי, אך לא שמתי
לב להם מדעתי את לב האנשים האוכלים לחם חסד, כי
תרע עינם באיש זר כמו מלחמם ימלא נפשו ואהגה בשים
לב כאשר לא עשיתי זה ימים רבים, ותהי הגמרא בעיני
כאוהב ורע אשר רחק ממני ימים רבים ועתה אשתעשע
בחברתו. כששון ששון היו לי דבריה אחרי כי לא חסרתי כל
ולא יראתי את איש ומדי הוסיפי הגות כן הוספתי למצוא
בה ענג. הענג הזה לא יחוש איש אשר לא עמל מעודו
להתהלך בחקר משפטי התלמוד ולא בא עד תכונתו, וגם
רבים מאלה אשר בלו כל ימיהם בהגיון התלמוד לא ידעו
את הענג הזה, כי אלה אשר יהגו בו כמצות אנשים מלמדה,
בעיניהם הוא כנטל החול ועבודה קשה וישאפו להסירה מעל
שכמם, ואלה אשר יהרשו לו רק למען ידעו הכתוב בו
לבעבור הראות חכמתם ולמען התפאר כי כביר מצאה
ידם, גם המה לא התענגו עליו, כי לא ישימו לבם אל
הליכותיו ודרכיו ומשפטיו אשר אחד באחד ידבקו כחוטי
השרשרת, לא כן האיש אשר הרבה הגות בו בחפץ לבו ויבין
כל הליכותיו הוא ימצא בו ענג ונחת, ומה גם בעת אשר
יבקשו להסיר לבו מאחריו וישא עליו חרפה. כן דרך כל
האדם בגשתו למצוא נתיבות חכמה מהחכמות ייעף וייגע
ותקצר נפשו בעמלו ותהיה עליו למשא אך כאשר הצליח
לביא עד תכליתה או ירונן ירועע תיקר בעיניו מכל חמדה
וגם כל החכמות או כאין בעיניו נגדה.

כה ישבתי והגיתי שני ימים וגם בלילה ואיש לא פנה
אלי ולא שאלני מה מעשי. ביום השלישי בשבתי אל השלחן
והגמרא לפני נגש אלי הבן השני לצדיק הוא הגדול בתורה
ויתבונן בגמרא ויאמר: התבין כל אלה בלי מורה? —

— אני למדתי שניתי ושלשתי כבר את המסכת הזאת
פעמים רבות · עניתיו. שחוק קל עבר בין שפתיו ויאמר:
נקל לשנות לשלש עד אלף פעמים גם מבלי הבין את הכתוב —

— את הכתוב בגמרא אבין לפי דעי ולא אספיק כי

דבים המה אשר כביר כח לבם להבין הרבה יותר ממני, כי איש איש לפי שכלו יבין חכמה וגם אני אבין כאשר יורני שכלי – המענה הזה מצא חן בעיניו וישאלני וישב על שאלותי וַיַרְאֶה את רוח דעתו ואת רחב בינתו וכל דבריו דבר בעינים רמות ובלשון גאוה כאיש אשר כל רז לא אנס לו ואין מי ישוה לו. וככלותו דבריו הללני ויאמר בפה מלא כי לי לב להבין דברי חכמים וכי מצאתי חן בעיניו נגד כל הנמצאים בבית. אני אמרתי כי התהלה הזאת תרוממני בעיני היושבים ותשיב לבם אלי ויקרבוני, אך שגיתי, כי המה הוסיפו קנוא בי ויוסיפו הביט בי בבוז, כי במה נחשבה בעיניהם דעתי, אחרי כי רק בנגלה ולא בנסתר רב כחי, ואף כי מאד איתה נפשי למצוא רעים להתרועע, בכל זאת לא נתנני לבי להתרפס לפני הגאים האלה ולבקש אהבתם, ומה גם אחרי אשר גם רֵעַ נמצא לי מבלי בקש, הוא בן הגבאי נער כבן שמונה עשרה אשר זה שלש שנים נתנו לו אשה ויאכל על שלחן אביו. האיש הזה לא ידע בתורה עד מה, כי לא נסה באלה אך לבו היה טוב מאד ויתרועע אתי וישמיעני כי גדול כבודי בעיני אביו, אחרי כי הרב מנצב השמיעהו במכתב עוד בטרם בואי לצבועאל כי רבה דעתי בתורה וגם בשפת הארץ עשיתי חיל וידבר טוב עלי, כי יקרבוני באהבה למען אבוא בחסידים. כזאת השמיעני לתמו ועיני נפקחו לראות נכוחה את אשר חשבתי עד הנה ולא ידעתי נאמנה אם צדקתי במשפטי, עתה הבינותי איזה הדרך עבר הרוח על הצדיק להשמיעני כי בצרה גדולה הייתי וכי יוסף או ראובן אחד הוא ואֹמר בלבי: הנה צדקו מרשיעכם אנשי רמיה, כי על כחש תֵּבַשׁ רגלכם! – אך כרגע השיבותי לנפשי: הלא אחת היא לי אם מלאכי מרום או מלאכי אדמה גלו אזנו מכל אשר קרני, הלא באהבה קרבני ושמעי בקולו הטיבו עמדי ומה לי עוד? הנער אשר לא הבין להסתיר כיד הרבה לגלות מבתרי

הצדיק לי ואשאלהו: אם ידע עוד דבר על אודותי והוא יענני: ארע! —

— השמיעני נא —

— אך השבעה לבל תגל אזן איש כי מפי שמעת זאת —

— אנכי אשבע —

— דע כי אבי הרב מנצב אשר כעת הנהו רב בעיר צקלף הוא אחד ממשולחי הצדיק והוא נכבד בעיני הצדיק מאד גם ממשפחתו הוא —

— מי זה יקרא בשם משולח? — שאלתיו מבלי תת אותו לכלות דבריו.

— האם לא תדע מה מעשי המשולחים? — שאל בתמהון.

— לא שמעתי עד הנה —

— הלא כל איש ידע כי המשולחים יעברו בכל הארץ פעמים בשנה לקבץ כסף למען הצדיק —

— ואיפו ימצאו את הכסף? —

— האם לא ראית בבית כל חסיד על הקיר תבת ברזל קטנה לקבץ בה הכסף ואיש איש יתן בה כפי נדבת לבו בכל שבוע ושבוע, ובעת יצר לו או כי יחלה איש בביתו וידור נדר וישלם ישים את הכסף בתוך התיבה הסגורה במנעול והמפתח בידי המשולחים גם חותם צר יתנו עליהם ובבואם יקחו את הכסף ויביאוהו אל הצדיק, ולמשולחים יבחרו רק גדולי החוש ויודעי קבלה למען ישיפו לעם, והרבה יתר מאשר ימצאו בתיבות הצדקה יתן איש ואיש מנחתו להביא לצדיק, ואבי הרב מעיר נצב הוא אחד המשולחים וגדול כבודו מאד ואתה מצאת חן בעיניו עד כה כי יאמר לתת לך בתו אחות הרב מעיר נצב ועל כן שלחך הנה למען יערוך הצדיק כבוד ויתן על שכמך משרת רב באחת הקהלות ואז יביאך בברית את בתו ותהיה גם אתה רב ותראה את פני הצדיק בכל אשר תאוה נפשך ואולי תצלח ברבות הימים להיות גם משולח — התם הנער דבריו בשמחה, כי שמח מאד על הטוב הצפוי לאוהבו.

– מדי דברו דבריו עלו זכרונות מימים עברו על לבי, זכרתי את דברי הזקן אשר אמר לי כי אהיה רב, זכרתי את תקותי למצוא את הכבוד הגדול ותקוה חדשה נולדה בלבי למצוא בקרב ימים מנוחה ובית. הרב מעיר צקלף יתן לי את בתו! אמנם הן לא ראיתי פניה מעודי, אך מה לי ולפניה, בלי ספק תאר פניה כתאר פני הילדה או כתאר בת המלמד ומה לי עוד? ולמען חזק התקוה בלבי הוספתי שנית שאול אותי איך שמע הדברים האלה? ומתי יהיה כדבר הזה? ומה אמר אביו? ומה יחשוב הצדיק? ומתי יבוא הרב מצקלף הנה? כמו כל אלה נגלו לפניו, אך הוא ענני: לא אדע יותר מאשר השמעתיך ואתה הסתר הדבר כי כל הלומדים פה מקנאים בך ויבקשו לעולל עליך עלילות, ואתמול הביאו את דבתך רעה באזני אבי כי תלך אל יחזקאל בעל בית המשתה והוא נבזה ונמאס בבית הצדיק כי מתנגד הוא לכן אל תוסיף עשות כזאת, גם שמור פתחי פיך לבל יכירו בך כי לא את חסידים ההתהלכת עד כה ובקש לעשות כאשר יעשו כל החסידים או אז יבואו דברי כאשר אמרתי –

– הורני מה אעשה ולא אסור מדרכך ימין ושמאל –

– לא אדע נפשי מה אורך, עשה את אשר נעשה כלנו. וזה הדבר אשר תעשה מחר ביום השבת, הנה ידך רב לך בתורה ובלי ספק תבין את אשר יורנו הצדיק מחר, הסכת ושמע את דבריו בשום לב למען תדע אחרי כן אשר השמיע והיה כי תזכיר את כל דברי התורה אז תמצא חן בעיני כל החסידים –

– טוב הדבר ואודך מקרב לבי על עצתך הטובה – עניתיו ואחכה בתאות נפש ליום מחר.

י.

תּוֹרָה חֲדָשָׁה.

ביום השבת אחרי התפלה יצא הצדיק מחדרו, כי לא את יתר המתפללים התפלל כי אם בחדרו, וישב אל השלחן. לימינו ושמאלו ישבו בניו, למולו הגבאי אשר גם בשם „החוזר" נקרא, יען כי הוא השמיע שנית את התורה אשר שמע מפי הרב לפני הבאים לשמוע התורה, ואם מאשר כי כח זכרונו היה איתן, או כי ידע את מסתרי התורה בטרם שם אותה הרב לפני השומעים, לכן זכר את דברי הרב להשמיעם ולא שנה דבר, כי אם כדברים אשר שמע השמיע. העשירים והרבנים והנכבדים אשר בקהל החסידים ישבו אל השלחן והיותר עמדו על ידיהם ויקשיבו רב קשב. גם אני נטיתי אזני להקשיב בשום לב למען אזכור ואמצא חן. פני הצדיק הפיקו חן ורצון וכבוד ביום ההוא עוד הרבה יתר מאשר הפיקו באשר ראיתיו בפעם הראשונה, הוא היה לבוש מכף רגלו עד קדקדו בגדי משי לבנים כשלג ויהי מראהו כמראה מלאך אלהים, וכן היה בעיני כל הנאספים אשר הביטו בו ביראה וכבוד אין קץ. בפתחו פיו נאלמו כלם ותהי דממת מות בכל קצות הבית, קולו היה ערב וחזק ומדברותיו נעימים ונשמעים, הוא החל בפסוק: כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, ויבאר מדוע אמר החוזה בם שתי פעמים ומדוע בחר בשני הקצות צדיקים ופושעים וידבר על מעלת הצדיקים ועל מדת ההליכה העמידה והכשלון וידבר גבוה מעל גבוה על אודות כלים ושברי כלים, לוחות ושברי לוחות, עשר ספירות וארבע עולמות, ועל אור אין סוף וסטרא אחרא, מלאכים ושדים, נפש ורוח, ועל התדבקות דוכרא ונוקבא, השתלשלות מאחורים ועולם האצילות, וַיַרְאֶה כי נעלה מעלת הצדיקים עד מעלת המלאכים, כי במלאכים נאמר עומדים ובצדיקים

הולכים, וכי כם הוא שם של מ"ב, ויעורר אזן השומעים להתעוררות וכליון הנפש למען עשות שלום בין אבא ואמא אשר בעון ישראל שלחה מעל פניו ואין עוד הזדוגות ביניהם, וזה הוא סוד שכינתא בגלותא. וסוד בעיקבי׳ה דמשיחה חוצפה יסגי, כי אז תהיה האשה (היא השכינה) תובעת בפה, ודא היא וודאי חוצפה – קרא פתאום ברגש – אך חוצפה אפילו כלפי שמיא מהני, ורצונו של אור אין סוף כך הוא כי כן אמר שובו אלי ואשובה אליכם, ובאין אתערותא דלתתא אין אתערותא דלעילא, וכל אלה יבואו על ידי תשובה כי יעקב חבל נחלתו כתיב עד"מ כמו חבל שראשו אחד למעלה וראשו השני למטה אם ימשוך אדם בראשו השני ינענע וימשוך אחריו גם ראשו הראשון, וככה ממש בשרש נשמת האדם ומקורה מבחי׳ ה"א תתאה היא ממשיך ומוריד השפעתה עד תוך היכלות הסט"א וזהו שאמרו רז"ל אין בידינו לא משלות הרשעים וכו׳ בידינו דוקא כלומר בזמן הגלות אחר החרבן וזהו בחינת גלות השכינה להשפיע להיכלות הסט"א אשר שנאה נפשו ית׳ וכשהאדם עושה תשובה הוא מחזיר השפעת השכינה למקורה וזהו תשוב ה"א תתאה מבחי׳ גלות, ובחינת התשובה היא לעורר רחמים העליונים ממקור הרחמים על נפשו האלהית שנפלה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא הן היכלות הטומאה והסט"א וכמ"ש מלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא היא בחי׳ גלות השכינה ולכן נקרא הקב"ה מלך עלוב כי אין לך עלבון גדול מזה וע"י התשובה נעשה שלום במרומים בין אבא ואימא ותשוב הממלכה זו מלכות שמים לבת ציון זו שכינה אבי"ר –. אחרי אשר כלה את התורה דבר שתים שלש מלים את בניו ויברך את הנאספים בשבתא טבא וישב לחדרו. אף כי רוב דברי התורה היו כספר החתום בעיני, כי לא ידעתי עד הנה כי חבל בידי האדם לעורר אהבה בין יוצר השמים ובת זוגו וכי גם היוצר כל יחכה לשדכנים, וכי הוא עלוב, כי עד הנה הסכנתי לקרוא מעל ספר התפלות כי הוא אחד ואין

שני לי להחבירה והוא יפדה מחבי קן גאולתי ולא המה יפדוהו, יכי הוא מלך הכביד לא מלך עלוב ועל כן לא הבינותי רוב דברי התורה החדשה הזאת, אך בכל זאת ידעתי כי לא תקצר לשוני מהשמיע את כל התורה כאשר שמעתי מבלי לשנות אף מלה אחת וכזאת השיבותי לבן הגבאי אשר שאלני אם אדע התורה.

– אזכור את כל הדברים אף כי לא אבינם כלם –

– טוב הדבר במאד מאד – קרא בשמחה – עתה הננו הולכים אל בית רבי יהודה לשמוע עוד הפעם את דברי התורה הזאת והוא יבאר אותה ולעת ערב בסעודה השלישית יתאספו כלם אל ביתנו לשמוע מפי אבי בשלישית ותוכל גם אתה להראות לכל כי תזכור את התורה –

בבית רבי יהודה ישבו כל הבאים לשמוע איש איש על מקומו; אחי ישבו לימינו ושמאלו ויתר העם ישבו סביב לשלחן גדול אשר עמד בחדר הגדול בַּתָּוֶךְ, וגם אני מצאתי מקום לשבת. הוא החל להשמיע את התורה אך שפתיו לא ברור מללו כשפתי הצדיק, בשמעי כי שכח דברים רבים הרהבתי עז בנפשי להזכירו וַיַּהַס אותי אחד הבחורים האוכל על שלחן הצדיק, אך בן הגבאי התעודד ויאמר: מדוע לא תתננו להשמיע דבריו? – רבי יהודה התעורר וישאל: מה השאון? –

– ראובן בקש להזכיר דבר מה מדברי התורה וימנעני צבעון מעשות זאת – ענה בן הגבאי.

– ומה אמרת להשמיעני? – שאלני רבי יהודה וישחק גבר בין שפתיו כמלך אשר יטה אזן לשמוע עצת עבדו.

– אם תרשני רבי אזכירך דברים רבים אשר השמיע רבנו ואתה לא זכרתם –

– השמיעני נא –. השמעתיו והוא ענני: צדקת! אך האם תזכור את כל התורה, הלא רק פעם אחת שמעת אותה? –

– כדבריך רבי –

– השמיעני את כל התורה מראשיתה –. השמעתים את כל התורה מראשיתה עד אחריתה ויהי לפלא בעיני כל הנאספים וגם רבי יהודה לא מנעני מכבוד, כי אמר לי להותר בביתו ולאכול על שלחנו ביום ההיא. בן הגבאי שמח מאד והבחירים הוסיפו לקנא בי, ופניהם העידו בם כי רעתי יבקשו ויחבלו מזמות להרחיקני מעל גבולם, גם בן הגבאי השמיעני כזאת ויזהירני לשמור פתחי פי לבל ימצאו לי עון. לסעודה השלישית נקראתי גם אני אל הגבאי או החזור ונשמע את התורה בשלישית וגם שמה הללוני על כח זכרוני כי רב והגבאי הבטיחני כי ימצאו בי חפץ ונשת ונטב לבנו עד חצי הלילה.

יט.

בְּעוּתֵי אֱלֹהַ.

בבית גדול ורחב ידים, אשר מנורות רבות הפיצו אור יקרות אל כל עבריו, בין המון אדם אנשים ונשים וטף כלם לובשים בגדי כבוד ושמחה על פניהם, הנני יושב ראש אל שלחן גדול מְלֻבָּשׁ בגדי משי ומצנפת תפארה על ראשי, לְפָנַי חלת לחם גדולה ואני מביט בה בתאות נפש כי צַמְתִּי ביום ההיא, היא יום חתנתי, ואַרְעַב. לימיני יושב הרב מעיר צקלף אבי הכלה אשר יעדו לי ולשמאלי הרב מעיר נצב בנו, המה יחוו בי באהבה ויקשיבו לתורת שפתי אשר השמעתי לפני הקרואים, באהבה וכבוד תבטנה בי אם הכלה ואשת הרב מעיר נצב ואֹשֶׁר ושמחה על פניהן. מתי באתי שמה, מי הביאני ומה נעשה בי לא זכרתי ולבי מלא שמחה כי עוד מעט אהיה איש, נתתי את הצעיף על ראש הכלה אשר לא ראיתי פניה והנני מובל בתופים ובכלי שיר אל החופה, נתתי את הטבעת על ידה ותהי לי לאשה כדת משה וישראל, ובתאות נפש אכלתי ארוחת הערב את הכלה בחדר לבדנו ופניה לא ראיתי, כי כֻּסו בצעיף. היא לא

השמיעה קולה וגם אני לא פתחתי פי. כנשאי עין נבהלתי מראות כי לא לבדנו הננו יושבים, כי גם בת המלמד תשב אתנו, אך לא התערב בשמחתנו כי אם תשב ותבכה בדמעות שליש, ומרגע לרגע תעיף בי עיניה הדולפות דמעה באהבה ותחנונים. מצוקת לב מאין כמוה ותוגה נוראה התעוררה בבתי נפשי ואבקש לדבר אליה אך יגורתי מפני הכלה. הורדתי ראשי לבל אתבונן בה ואראה כי צוארי עוטה את המטפחת אשר נתנה לי לזכרון ואזכיר את היום אשר עזבתיה בצרה. רוחי קמה, מחשבותי לא נחו ולא ידעתי מה יהשיב לבי, נשאתי עוד הפעם עיני להתבונן בה ואראה כי עיני התעוני, כי לא בת המלמד כי אם הילדה וישבת למולי ולא תבכה כי אם תאכל בתאות נפש יתקן גם לי ממבחר הזבח. פתחתי פה לשאול אותה לשלום אביה הזקן והיא לא נתנתני באמרה: אל תדבר אלי דבר כי בעל אשה אתה יכן לא יעשה, שמח באשתך ותשמח גם היא בך — קראה פתאום בקול שחוק גדול מרגיז לב ותעלם ולא ראיתי אנה הלכה לה כי הדלת לא נפתחה.

— היא משגעת ואל תשים אליה לבך — שמעתי קול מאחרי ותמונה לא ראיתי.

המשתה בא עד קצו; כל הנאספים שבו לביתם ואני יושב בחדר משכבי ושנה נדדה מעפעפי. רעיונות שונים עברו על לבי ולא ידעתי מה נעשה בי ואיפה אנכי. השמש יצא על הארץ ויהי אור בחדרי ואראה נערה תתעורר הקים ממשכבה ותשים בגדים עליה. פני הנערה היו נוראים מאד, עורת באחת מעיניה, שערותיה הפיצו געל נפש, חוטמה שרוע וקלוט ועל שפתיה אבעבועות אדומות כדם, גויתה שחה מנטל הגבנן אשר על גבה. היא נגשה אלי ותאמר: יוסף אישי! למה תעמיד נפעם? — בתחלה לא הבינותי דבריה כי נלעגת לשון היתה וקולה קרע לב, אך כהשמיע שנית: יוסף אישי, אז התעוררתי ואימת מות נפלה עלי, רגלי מעדו, לבי סחרחר, עיני חשכו, רוחי חֻבְּלה,

וזיעה קרה כפתי כפור כסתה את כל בשרי. הנה זאת היא אשתי אשר הוכיחו לי! — קראתי במר נפשי — זאת המפלצת אשר גם בבור שטן בחל בה מקחת אותה לאשה, נתנו לי ואני לא ראיתי פניה עד הנה! הנה זאת היא המנוחה אשר בקשתי לנפשי וזאת המרגעה אשר נתנה לי מידי הצדיק! הוספתי לקרוא בקול נורא ואגז ראשי וארקע ברגלי כמשגע: — אחישה מפלט לי! עד ירכתי בור אנוס! ביערות וצורים, בין תנים אבחר לשבת, אטרוף נפשי בכפי! מות מות! אך אתה תצילני מרעתי! — קראתי בעי וכמשגע רצתי בבית הנה והנה, כאיש אשר לשן אפעה נגעה בבשרו ואין ארוכה. כל צרה ויגון, כל מפח נפש ומכשול לב אשר ענו נפשי מעת היותי עד היום ההוא כאין נחשבו מול המצוקות אשר הציקוני בעת ההיא. בלי חשך רצתי אל כל קצות החדר אולי אמצא מפלט, אולי אסתר, אך לשוא! הדלתות סגורות על מסגר ואין ידים להמלט.

— יוסף אישי — הרעים הקול הנורא בשלישית באזני — מדוע הרחק ממני, למה לא תחבקני בין זרעותיך באהבה? —

— אני לא אישך ואת לא אשתי והמות יפריד בינני ביום הזה — קראתי בקול נורא.

— אני ידעתי את מריך — הרעימה בקולה נפלאית תלמיש עינה האחת כעין אפעה לי — אני ידעתי את זדון לבך, כי תאמר לבגוד בי באשת נעוריך ללכת אחרי בת המלמד, תאות נפשך ולהתרועע את הילדה משוש דרכך, אך העולה על רוחך היה לא תהיה, בידי אלה אכין להן קבר ובצפרני אלה אקרע סגור לבן — ובדברה הראתה לי צפרניה הארוכות והמגאלות בדם — ואשתה את דמן ואכלן מנפש ועד בשר ועיניך רואות וכלות —

— בת תפת! — קראתי בקצף נורא.

— בת תפת הנני, אבי השטן ואמי אם הרוחות, אשר תשאפנה הלילה לעלות על פני תבל לגזול יונק משדי אמו, לשכל פרי בטן בעוד לא ראו אור, לשתות דם אדם

ולגרם עצמותיו, חזותי את שאול והמות איש בריתי הוא.
אשרקה להם ואקבצם ויקומו יחד לצאת לפעלי לכל אשר
אצים, בכחי לשאול אשים עבותים על ידך ואקשרך לי בקשר
אמיץ אשר לא ינתק, באהבתי תשגה ובחיקי תשכב עד
אשר ישלח רזון בעצמותיך ובשרך יהיה כמסים נוסס ותהיה
לי לזרא, או אז אבחל בך ונבלתיך והשלכתיך אל תהום
ועצמותיך לפי שאול תפזרנה, הנה אהובתך טבוחה קרועה
גזורה לגזרים לעיניך ומרמה אֻנָּה על פניך – ובדברה הוציאה
מתחת למטה את הילדה ותתקע צפרניה בעיניה. קול בתולה
השמיעה האמללה ותאנק דום כי נפחה נפשה, וברגע אחזה
המרשעת בצואר בת המלמד ותביא סכין בלבה, ויצף הדם
ותלוק המרצחת את הדם כאשר ילוק הכלב. המראה הנורא
הפיח פתאום רוח גבורה בלבי ואתנשא ואתנפל על המרצחת
ואביא את חניתה בלבה וכרגע נפלה ארצה ונחל דם פרץ
משלשת הפגרים ויעלה ויגבה כגלי ים ותהי אימה חשכה
בעמק רפאים. דְּמָמָה בתמהון ישבתי ואתבונן בחללים
ונפשי בקרבה ירעה כי מרצח הייתי, לבי היה לאבן ודמי
קפא בעורקי, בקשתי לבכות ולא יכולתי, חפצתי לקום ואין
כח, נסיתי להשמיע קולי ולשוני מדבק מלקוחי. באור אדום
עלה מירכתי החדר ויראני נחשים שרפים וצפעונים וכל שרץ
אשר לו רעל בלשונו שחים מנתרים מרימים ראשיהם ומקשקשים
בזנביהם וינשאו על גלי הדם אשר פרצו ועברו חוק. נחש
אחד גדול מאד התרומם ויעמיד הכן, לועו פתח בעברה
ולשונו שלח למרחוק, עיניו הפיצו אש פלדות ומבין שניו
יהליך עשן, הוא התנשא ויגש אלי ויגע בי ובמעוף עין
צנפני צנפה וישם בסד רגלי וישם מחנק לנפשי ויפער פיו
יבליע ראשי. אמצתי שארית כחי ואקרא בקול איום: אויה!
ואיקץ, אך לא ברגע סר מעיני החלום והחזיון הנורא אשר
הממני. עוד כחולם הייתי ועוד צפו נחלי דם לעיני ונטל החול
עוד לא הוסר מלבי. בעבור רגעים שלחתי ידי אל לבי
ופלצות בעתתני עוד הפעם כי שעיר שכב על לבי, ידי

מששה גויה שעירה אשר קפצה ארצה מתנועעת גויתי אשר רחפה ממגור, וקול פעמי איש לא שמעה אזני. לא הרהבתי עז בנפשי זמן כביר לפקוח עיני וכל עצמותי רעדו, אך בשוב השעיר ויגע בי שנית נתתי קול זעקה בהקיץ ואפקח עיני וארא והנה החיל שוכב לימיני. מבעד החלונות באו קרני השמש ויראוני כי בחדר המטות בבית הצדיק הנני. אף כי ראיתי משוגתי בכל זאת לא סר עוד הפחד מנגדי וגם החיל היה בעיני כמלאך משחית. כה שכבתי עוד זמן כביר ולא מצאתי און לי לקום אף כי ראיתי כי כבר אתא בקר וכי יתר השוכבים אתי עזבו כבר את מקומם וקול המתפללים הגיע לאזני.

כר זעף קמתי ממשכבי ואף כי בקשתי להשלות נפשי כי החלומות שוא ידברו, וכי היין אשר מלא בטני ומראה פני המבשלת אשר ראיתי בבית הגבאי, אשר מראה היה מורא מאד הולידו את החלום, בכל זאת ענה זכרון החלום את נפשי באכזריות ובלבי רבתי את יוצרי אשר ירדפני באף בהקיץ ובחלומות ואירא מהביט בפני האנשים, כמו נגאלו בדם ידי.

יב.

קָטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם.

אחרי ארוחת הצהרים בשבתי אל השלחן וספרי בידי נגש אלי אחד הבחורים האוכלים על שלחן הצדיק ויבוא אתי בדברים ויהי לפלא בעיני, כי עד הנה רחקו כלם מעלי ויקוצו מפני. אחריו נגש גם שני ושלישי עד אשר סבוני כלם וישאלוני להזכירם דברים אחרים מדברי התורה אשר שכחו. אני הזכרתים ואף כי עצב מלא חדרי לבבי בכל זאת שמחתי בראותי כי גדול אני מהם. בהתימם לדבר בדברי התורה שאלני אחד אם ארע לספר דבר מה מנפלאות הצדיקים, ואני עניתי בתום לבי כי לא ארע עד

מה, אך ברגע זכרתי את אשר שמעתי בעיר מרה מפי הזקן ואספר להם וכאשר כליתי דברי שאלני הדובר בי אם אדע מי היא השטן אשר אתו נלחום נלחם הצדיק ? —

— הוא השטן היא יצר הרע היא מלאך המות אמרו חכמינו — עניתיו.

— כדבריך כן הוא, אך השטן אשר אתו נלחם הצדיק שטן אחר היה, היא התחפש בגוית איש יודע תורה וילחם את רבנו —

— ומי היה ? — שאלתיו.

— הוא היה אליהו מלבנה זכרונו לקללה —

— אני לא שמעתי מעודי שם האיש הזה — עניתיו.

— האמנם לא שמעת את שם אליהו אשר בשם גאון יכנוהו המתנגדים הרשעים ? — קצף נורא התלקח בחבי בשמעי את שם האיש הגדול מרבבה אשר מיום דעתי קרוא אבי ואמי היה כמלאך אלהים בעיני ובהיותי לאיש ששתי על דבריו כעל דברי איש אלהים, את השם הקדוש והנכבד הזה אשמע מנואץ בפי עָוֶל אשר לא ידע בשת לקללו ולתתו לרשע, אך הסתרתי קצפי ואומר בלשון רכה: הלא תחטא בשפתיך כי תתן שם איש גדול לחרפה, הלא חכמינו אמרו: כל המספר אחרי מטתן של תלמידי חכמים נופל בגיהנם. — כל היושבים נתנו קול שחוק גדול בשמעם אמרי. זכרונו לסרחה — קרא האחד — שם רשעים ירקב — ענה אחריו השני — הנהו נדון עתה בצ... ריתחת וצחנתו תעל לאף כל המתנגדים — קרא השלישי. כל הרפה כל נאצה וקללה השמיעו יתר היושבים וגם אתי לא נקו וקצפי גדול מרגע לרגע עד כי לא משלתי ברוחי ואקרא בעוז אפי: הוי רשעים, בני בליעל, זרע שקר! איך מלאכם לבכם לנאץ שם קדוש ה׳ ? גיהנם יכלה ואתם לא תכלו, כי תהיו דראון לכל בשר ליום קום אלהי המשפט לבריות המורדים והפושעים בו מקרב עבדיו עושי רצוני. — קצפי הנורא פתח שפתי ואוציא כל רוחי ומי יודע כמה הרביתי עוד להשיב חרפה אל חיק

הזידונים ואולי פקדתי אפי גם על מוריהם ומדריכיהם בתהו לולא שמו המה מחסום לפי, כי כשמעם דברי התנפלו יחד עלי ויכוני מכות אכזריות ויקרעו בגדי לקרעים וימרטו שערות ראשי וירבו פצעי בפני ובראשי עד כי עזבני כחי להלחם אתם ואקרא בקול גדול מאד: חושו לעזרה! — לקולי בא השמש ואחריו הגבאי ויצילוני מידם, אך המה קמו ויענו בי כי הרפתי שם כל הצדיקים וקללתי בקללה נמרצת את הצדיק ואת תורתו. לשוא עניתי כחשם בפניהם, לשוא התחננתי כי ישמעו דבר אמת מפי, שימע לא היה לי, כי אני הייתי האחד והמה הרבים ומי יכזיבם?

שלשת ימים שכבתי על משכבי כי נחליתי ופני היו נוראים מאד ולא יכולתי צאת החוצה. ביום הרביעי בא הגבאי לחדרי וישאלני לשלומי ובאשר השיבותיו כי שבתי לאיתני ענה ואמר לי: פיך היה ברעתך, אנחנו חשבנו כלנו עליך טובות ואתה שחת לך —

— אבל הן שקר ענו בי ולא עלו על לבי הדברים אשר השמיעו בשמי —

— הן לא אל אני כי ארע שפתי מי אמת מללו ואחרי רבים להטות אמרה התורה, ולוא גם האמנתי בדבריך, האם יאמין לך יתר העם, אשר לא יכירך עוד ואתה האחד והמה הרבים וכלם יודעים כי אנשי אמת הם? —

— ה׳ הוא יודע כי אנשי מרמה וכחש המה — עניתי במר נפשי.

— אל תוסף דבר און בתלמידי הצדיק הנודעים לחסידים וישרים כי לא איבה שמיע כזאת — ענה הגבאי, ואף כי לא בקצף דבר בכל זאת נשמעו דבריו כדברי מושל ומצוה. ובשמעי כזאת החרשתי ולא עניתיו דבר.

— הוא אשר אמרתי — הוסיף לדבר אחרי אשר החריש גם הוא רגעים מעטים — מידך זאת לך כי יצר לך המקום פה, כי לא נוכל עוד לקרבך אחרי כי כל היושבים ישנאוך ויחשבו אותך לאויב החסידים —

– ובמה אוכל להיטיב דרכי ? – שאלתיו בקול תחנונים כי נפעמתי משמוע, כי עוד הפעם עלי להרחיק נדוד וכל תקות לבי עלו רגע בתהו .

– אם תתרפס ותבקש סליחה מאת התלמידים על פשעך אשר פשעת לנאץ שמם ושם הקדושים ואם יסלחו לך אז אולי תותר פה – ענני במנוחה, כאש קדחה חמתי באפי בשמעי דבריו ואקרא בכל עז: האני אתרפס לפני אלה הרשעים, אשר כשודדים ביער התנפלו על איש אחד ואין עוזר לו וירבו פצעי חנם וידברו בשמי שקר ולא יראו את אלהי המשפט ולא פחדו ממכשיל לב, האני אבקש קרבתם, ואבקש סליחה מהפושעים ? זאת לא זאת ! אף אם יגרו בי מלאכי עברה לענות נפשי, אף אם ישלחו אל לבי כל חצי רעל ומגפה לא אתחנן לפני עושי עולה ! בנפשי נשבעתי ! –

– אם כן תעזוב היום את הבית הזה ותלך לך אל אשר יהיה רוחך ללכת –

– אעשה כדבריך – עניתי ולא הוספתי דבר. הוא הביט בי במנוד ראש ויצא. פניו העידו בו כי לא למען גרשני בא אלי כי אם לדבר על לבי להתרפס לפני הזידונים למען יהיה לאל ידו לעזוב אותי בבית הצדיק והיטב חרה לו כי בחרתי לנדוד מהשפיל גאותי ועל כן לא קצפתי עליו קצף, אך על הזידונים חרה אפי ואגמר אמר לעזוב את הבית ביום ההוא לבל אראה פני הרשעים. בשעה תמימה ישבתי בחדרי לבדי תפוש ברוב שרעפי בקרבי ולא שמעתי כאשר נפתחה הדלת ובן הגבאי בא החדרה. בראותי פני דלפו עיניו דמעה ויאמר אלי בקול בוכים: נפשי לך תאבל כי מישרים אהבתיך ואני הן הזהרתיך לבל תבוא אתם בדברים כי קנאתם קשה כשאול והמה קנאו בך עד להשחית, ואני אמנם אדע נאמנה כי שקר ענו בך וגם אבי ידע כן, אך היא הלא רק משרת את פני הצדיק ואם ימצאו בו עון יהדפוהו גם אותו ממצבו ועל כן הוא כאלם ולא יפתח פיו להצדיקך, כי רבי יהודה ימשיך חסד את התלמידים ולדבריו יפנה הצדיק ולא

יסור ימין ושמאל, ואף אמנם מעי המו לך ומאד נשבר לבי בקרבי בשמעי כי תאמר לעזוב אותנו, אך בזאת אוסיף אהבתך כי אראה כי איש אתה ואל יפול לבך עליך, כי לא תראה מחסור, חכה עד הערב ואז יאמר לך אבי אנה תשים פניך ואל תסור מדבריו ימין ושמאל, כי הוא יצוה עליך ויקרביך בכל מקום בואך ולא תחסר כל, ובטח באבי כי גם הוא יאהבך כמוני, ואשמיעך דבר סתר אשר יהיה לך לנחמה, דע כי אבי יבקש לקחת אותך לחתן לאחותי. הראית את אחותי היפה והחכמה, אותה יתנו לך אך היה לאיש, ואל תשים לבך אם לא יתנו לך כסף לדרך, כי אבי יירא מעשות זאת. וזאת אתן לך מכספי ויותר לא תמצא ידי — חתם דבריו ויתן על כפי עשרה שקלים. בלב מלא אהבה הודיתי לו על חסדו ואהבתו הנאמנת לי ויהי בעיני כמלאך מושיע בעת צרה וגם הבשורה אשר בשרני הוסיפה עליו לוית חן, ואשוב להשלות נפשי ולקות לטוב.

— עוד דבר לי אליך — קרא אחרי אשר ישב רגע קטן ויתבונן בי מבלי דבר דבר — ידוע תדע כי בטרם תשים לדרך פעמיך יתן לך הצדיק שקל או חצי שקל ואותו תשמור ואל תחליפנו, כי בהודע לחסידים כי החלפת את הכסף אשר נתן לך הצדיק אז תהיה להם למשל ולחרפה, מכל משמר תצור את הכסף אשר יתן לך ומחר עוד נראה פנים. רוחי שב ויהי בצאתו ואצא לקנות לי בגד חדש תחת הבגד אשר קרעו הזדונים באפם, ולעת ערב שבתי לבית התפלה ואשב על מקומי ולא שעיתי לדברת איש אף כי שמעתי שמי נשא על שפתותיהם. אחרי תפלת הערב נגש אלי הגבאי ויאמר: עול ימים, הטרם תשוב מדבריך אשר אמרת? עצתי אמונה לך כי תשמע לדברי ותיתר פה —

— כל כפר לא יטני לעשות כדבר הזה, כי יצוא אצא —

— אם כן לך לשלום והא לך חצי שקל אשר שלח לך רבנו, ואם לקולו תשמע איעצך ללכת אל עיר שבמה —

— לעצתך אקשיב — עניתיו.

– טוב הדבר אך אל תמהר לצאת מזה בטרם ראית פני – אמר אלי בקול דממה וילך לו. בעת אשר נדברנו התלחשו הזונים ויתיעצו על צפונותיהם, וכאשר יצא הגבאי נגש אלי איש אשר דבר אתם ויאמר: מכרה לי את חצי השקל אשר נתן לך מאת הצדיק, כמה תרבה במחירו? –

– וכמה תקח במחיר נשמתך? – עניתיו. כל השומעים השתאו ויתמהו איש אל רעהו בראותם כי אוקיר מתנת הצדיק מכסף, אבל עזות מצח היא אחת המדות אשר בה יתפארו החסידים, וגם האיש הזה הראה כי עם החסידים חלקו ולא הרפה ממני בשמעו מענה פי, כי אם נסה שנית דבר אלי אילי אפתה לו ויאמר: עשרה שקלים כסף אתן לך במחיר חצי השקל, תנהו לי –

– כסף לא אקח מידך – עניתי ואתאמץ להסתיר קצפי אשר קצפתי בראותי כי הנבל לא יחדל מחבל מזמות לתת אותי לבוז בעצת הזונים – אך אם תתן לי את הדבר אשר אבקש ממך, אף כי ידעתי כי ערכו מעט מאד ואולי לא ישוה גם חצי שקל, בכל זאת אתן לך מתנת הצדיק במחירו –

– ומה היא הדבר? השמיעני ואתנהו לך כרגע – קרא בשמחה, כי דמה כי נפלתי ברשת מזמתו.

– חלקך בגן עדן – עניתיו במנוחה ויהיא נסוג אחור בבשת פנים. למחרת בבקר ספר איש לרעהו את המענה אשר עניתי בחכמה ויהללוני והגבאי אמר לי: לך אחרי כי דבר לי אליך – לבבי פחד ורחב בשמעי כזאת כי אמרתי בלבי: הוא ישמיעני עתה חפצו לתת את בתו לי לאשה, אך לא כאשר דמיתי כן היתה, הוא נתן לי בגד חדש ומנעלים וכתונת ומצנפת ויאמר: הסתר הבגדים ואם תאוה ראות פני בני ביתך בטרם תעזב העיר, מהר ועשה בטרם אשוב הביתה, והנני משמיעך שנית, כי תשים פניך לעיר שבמה ותסור אל בית התפלה הנקרא בשם בית תפלת רפאל ואני אצוה עליך, ואתה הזהר לבל תחטא בשפתיך ולבל ימצאו עילה בך לטוב לך, וכאשר נשמע כי ישרים דרכיך אז נקרבך באהבה ובכבוד כי נמצא בך

חפין, אך מכל משמר שמור פיך, לך בשם ה׳ –. אף כי נכזבה תוחלתי לשמוע מפיו שמועה טובה בפעם הזאת ובכל זאת לא נואשתי מתקוה, ומדבריו הבינותי כי ירא הוא לדבר אתי, אשר על כן אמר לי כי אפקיד ניהו בעת אשר לא יהיה בביתו, לכן מהרתי ללכת אל ביתי ואגמור אמר לשמוע עצתו ולהיטיב דרכי ולהתמם את החסידים לבל יבוש כי בימים הבאים. בבית הגבאי מצאתי את בנו ואשתו ואחותו אשר באמנה היתה יפת מראה, וגם בעלת הבית באה כרגע וכלם קרבוני באהבה ויברכוני בשלום ויתנו לי צדה לדרך, ובן הגבאי הלך ללות אותי עד צאתי מאת העיר ובדרך הוסיף לחזק לבי ולנחמני ויאמר לי, כי תקוה טובה נשקפה לי, כי אם ימצאו החסידים בעיר שבמה דרכי טובים ונכוחים וישמיעו תהלתי, אז יקחני אביו לחתן לו וגם משרת גבאי תהיה נכונה לי – כבלותו דבריו נפל על צוארי וישקני ונפרד איש מרעהו.

י״ג.

דַּרְכֵי חשֶׁךְ.

בלב מלא תקוה טובה יצאתי מהעיר אשר בלב מלא צרה באתי בה, ואף כי זכרון הבחורים הזדונים היה כעשן באפי, ואף כי נודע לי תרמית החסידים וכחשם, ומזמות הצדיק והנלוים אליו נגלו לעיני כספר פתוח, בכל זאת לא עלה על לבי לעזוב אותם ואת דרכם, ותהי להפך כי בקשתי לצאת בעקבותיהם להיטיב לי בימים הבאים, אשר על כן לא הלכתי לראות את פני יחזקאל בעל בית המשתה בטרם עזבתי את העיר, כי כמוסר שדי היה האיש בעיני ויגורתי מפניו פן יזכירני את דברי אשר דברתי בפי כי לא אאלף דרכי העקשים. בפעם הראשונה ראיתי עותתי ולא בקשתי להטיב דרכי, עד הנה לא ידעתי בעשותי רע כי רע הוא ואשנא תכלית שנאה את העושים בנפשם שקר וארחק מהם, ועתה אף כי לא נהפך לבי לאהוב אותם, ואף כי נתתי כבוד

בלבי ליחזקאל, והצדיק והשמעים בקולו כבני עולה היו בעיני, בכל זאת רחקתי מעל הישר ואבקש קרבת העושים רמיה, כי תקוה נשקפה לי מהם. ואיכה יכולתי לשאת פני אל יחזקאל והוא ישמיעני מוסר ויוכיחני על פני ולהטיב עמדי קצרה ידו. ומה אעשה אם לקולו אשמע? האשוב להתגולל בישיבה? האם טובים המה בני הישיבה מתלמידי הצדיק? הלא המה ישנאו גם רעיהם וחבריהם, לא כן תלמידי הצדיק, המה איש את רעהו יעזרו ויכבדו ויהיו כאחים נאמנים ואם יאמינו בי אהיה גם אני כאח להם, ומה מידי המתנגדים אקח? דינים חדשים, משפטים חדשים אשר הולידו הרבנים למען התפאר כי רבה חכמתם ויראתם את אלהים, ואם לא אשכים קום להתפלל, ואם אסיר עיני רגע מהגמרא, ואם לא אחר שבת בבית ה׳ יועידוני למשפט, ואם אקרא בכתבי הקדש אז אללי לי כי רשעתי, ואם צדקתי מה יתנו לי? ומה תקותי לימים הבאים? מלמד אהיה! ואקנא קנאת התורה ויראת ה׳, ואם תקצר רוחי מחרף וקלל את ההוגים בכתבי קדש הלא אז נשבר מטה לחמי, ואדד ללחם עם אשתי ובני, אין טוב לי בלתי אם ללכת בחקות החסידים. ואם על מרמה תחוש רגלם מדוע רק אני אצדק? הטוב טוב אני מאלפי אנשים אשר הפגעים לא סכו בעדם דרכי החיים ובכל זאת יתחסדו? והמתנגדים האם כלם אנשי אמת המה? האם עכבור, אבירם, המשגיח, ראש הישיבה והמחפשים לא מתנגדים המה? והאם לא ראיתי אנשי ישר בקרב החסידים, הזקן בן צבי, הזקן בעיר מרה, המלמד בעיר נצב, הרב וחצי הרב... כל עצמותי רחפו בזכרי את הרב כי מראה החלום התיצב פתאם כמו חי נגד עיני. מראה אחותי המראה הביא אימה ופחד בלבי ואקצוף על הצדיק ועליו ועל אביו ועל כל החסידים על כי אמרו להביאני בברית את מפלצת כזאת. שכחתי כי אך בחלום ראיתי פניה ואולי יפת מראה היא, לבבי חם בקרבי ואוסיף לזכור את כל החלום וגם זכרון הילדה עלה על לבי ולבבי נמס כדונג בשומי נגד פני איך נפלה בידי המרצחת. זכרתי

כי שמעתי כי היא משגעת ותוגה נוראה לחצה לבבי זמן כביר ואהגה בחזיון ואוסיף הגית בו מבלי אשר התעורר אף רעיון אחד להזכירני כי אך חלום היה. לאט לאט שבה המנוחה ללבי ואשחק לפחדי, אך כאשר השליתי נפשי עלתה פתאם מחשבה על לבי לשוב לעיר שכולה לראות את פני הילדה אם עודנה בחיים ואם לא משתגעת היא. נפשי כלתה מאד לראות פניה ואהגה בזכרה ואמלל בשפתי את הדברים אשר שמעתי מפיה בהיותי עוד בעיר שכולה, ומה נעמו לי מדברותיה באמרה: בחור מדוע לא תאכל? — בחור, בחור, שניתי פעמים רבות, היא לא תדע שמי ואם אשוב אליה ואקרא בשם ראובן תאמין כי ראובן שמי — מחשבות כאלה עברו על לבי בלכתי לבדי בדרך ואשכח את כל אשר נעשה בי עד הנה, רק הילדה היתה כל הגיוני.

אף כי נכספה נפשי לראות פניה ואף כי אמרתי לנפשי: אשוב שכולה, בכל זאת לא עשיתי כזאת גם לא החלטתי עשית כזאת, כי אם שפתי מללו וגם לבי חשב, אך המחשבה הזאת כחלום לילה היתה אשר בין רגע תאבד. וגם כל מחשבותי לא האריכו ימי שבתן בלבי כבימים הראשונים. בימים הראשונים, אף כי עוד ילד הייתי ולא ידעתי משפט מחשבותי, בכל זאת רבו ויעצמו בכל עת ולפעמים חשבתי שעות מספר, ועתה עברו המחשבות כרגע והזכרונות עפו לרגעים לאחד אחד וכרגע סרו מלבי ואוסיף חשוב דרכי לימים הבאים. גם מוסר כליות ומכשול לב אשר קמו ליסרני מלכת בדרך החסידים גם המה אך רגע מצאו קן בלבי, כי גרשתים בחזקת היד...

ששה ימים עברתי ברגל מעיר לעיר וחדשות לא ראיתי בהן; הערים הקטנות היו כעיר נצב והגדולות כעיר מרה, בכל בתי התפלה התהוללו היושבים בם כל היום, ובעת התפלה רננו שרו בקול וימחאו כף. המלמדים הרבו להתפלל, והאוכלים על שלחן אביהם או חותנם לא התפללו אף מעט כי אם שיחחו בכל עת התפלה וכלם יחד פערו פיהם בשמחה ביים.

אשר התפלל לפני העם איש אשר לו יום זכרון למת אביו או אמו, כי יום משתה הוא להם, או אם בן או בת יצאו לאור באור החיים, או כי אחד מהם נדבו לבו לפתוח ידו להשקותם יין, ויעש יום משתה ושמחה, ככה יעשו כל הימים בכל הערים.

עזבתי את העיר הקטנה אשר בה לנתי ביום הששי ללכת לדרכי בטרם בקר למען אבוא לעיר שבמה ליום המחרת היא יום הפורים. שלג וכפור כסו את פני הדרך ובכל זאת לא מנעתי רגלי מלכת כל היום. עיף ואין אונים סרתי לפנות ערב אל בית משתה בדרך לנוח ולאכול למען החליף כח, ולדאבון נפשי שמעתי כי עוד מהלך שלש פרסה עד עיר שבמה, אך בכל זאת לא שמעתי בקול בעל בית המשתה אשר יעצני לשכב הלילה בביתו יען כי התרנגול נבא לשלג או מטר, כי אם קמתי ללכת בלילה ואחשוב דרכי עד חצות הלילה. הירח האיר לי בצאתי והדרך דרך המלך ועל כן לא יראתי ללכת לבדי, אך פתאם התקדרו השמים בעבים ורעיפי שלג, הדרך התקלקל ורגלי טבעו בערמות שלג והמעדנה בחלקלקות מרגע לרגע, בכל זאת הוספתי ללכת הלאה, השלג הוסיף עצמה מרגע לרגע וגם מטר נלוה אתו ויתך על ראשי ובכל בגדי רטבו והמים נגעו עד בשרי. אימה חשכה פרשה מעטה אפל מסביב ולא ראיתי את נפשי וכל תושיה נדחה ממני, בשרי סמר מקור ורגלי הטבעו בבוץ ואין כח ללכת ואין מחסה ממטר. לבי הכני על כי לא שמעתי בקול בעל בית המשתה, אך אין עזרתה כי כבר התחלתי לכת. כנואש אמצתי שארית כחי לעשות דרכי, ומרגע לרגע עזבני כחי ואמץ לבי עד כי אמרתי אשב בדרך ויעבור עלי מה. בכיתי במר נפשי בבכי תמרורים כי אמרתי: קרוב קצי, פה אגוע ועין לא תראני. פתאם התעוררתי כי שמעת פרסות סוסים שמעה אזני. לא הרהבתי עוז בנפשי לקרוא לעזרה, כי לא ידעתי מי הוא העובר ואולי גנב או שודד הוא, אך אנחה פרצה ממעמקי לבי למרות חפצי וברגע שמעתי קול קורא אלי בשפת הארץ: מי פה? —

— עובר ארח ברגל — ענותי.

– ואיכה תעשה דרך בליל צרה כזה? –

– בצאתי מבית המלון האיר הירח ופתאם לפתע בא שלג וגשם –

– ומאין תביא? –

– מארץ רחוקה –

– ואנה פניך מועדות? –

– לעיר שבמה –

– גם אני אעביר בדרך שבמה, והנה שני סוסים לי ואם תחפוץ שב על הסוס האחד ונרכב עד המלון הקרוב – אני לא עניתיו דבר כי יראתי פן גנב את הסוסים ובהתפשו בכף אתפש גם אני כגנב.

– אילו לא הסכנת לרכוב – קרא האיש בראותו כי לא ימצא מענה – אל תירא שב לימיני ואחזיק בידך לבל תפול וגם אני אתנהלה לאטי – חשבתי רגע ואמר בלבי: לוא גנב את הסוסים הלא אז ירא להתמהמה, אך אם כה ואם כה, הלא טוב לי לשבת על הסוס ממות בדרך, ואגש אליו לשבת. בנסענו יחד השמיעני כי הוא הלך לכפר לקנות אפר למלאכתו, כי עושה בורית הוא נסע בעגלת חורף אשר אין לה אופנים ופתאם בא הקיץ, לכן ישוב העירה לקחת עגלת קיץ.

סרנו אל בית המלון הרחוק כשתי פרסה מעיר שבמה ובראותו אתי בבית המלון קרא בתמהון: האתה הוא האיש אשר עבר אתי?! –

– אני, ולמה זה תשומם? –

– האיש כמוך ידבר צחות בשפת הארץ, איש עוטה בגד החסידים? את אשר לא פללתי ראיתי היום! –

– אני ארע יהודים רבים המדברים כן בשפת הארץ – עניתיו.

– זאת ארע גם אני וגם אנכי יהודי הנני, אך איש לבש מלבוש החסידים מדבר בשפת הארץ אראה בפעם הראשונה – הרבה יתר מאשר התפלא הוא התפלאתי אני בשמעי כי יהודי הוא, כי לא פללתי ראות בערים האלה איש

יהודי לובש מלבוש בני הארץ, וכל הימים אשר התהלכתי את המתנגדים לא ראיתי אף אחד אשר יעשה כזאת ואת אשר חשבתי איתה הגדתי לו.

– אני לא יליד הארץ הזאת הנני כי מארץ אחרת באתי לגור זה שמנה שנים – עננו ויצוה על בעל המלון כי יכין מאכל לשנינו. אחרי ארוחת הערב שכבתי על התנור ואישן עד כי העירני האיש אשר הביאני ויאמר: קום לך העירה כי פורים היום לכן אל תתמהמה – הקיצותי ואמהר לשים בגדי עלי ויאמר לי האיש: הנה אשיב הכפרה כי בעל המלון נתן לי עגלה כשאלתי ואתה לך העירה ואל תשכח לפקדני בביתי, שמי בנימין עישה בורית או היהודי הבריטאני וביתי ברחוב העזים מול בית הרחצה – הבטחתיו לבוא לביתו ונפרד איש מאחיו.

יד.

מַלְאָךְ רָשָׁע.

בבקר השכם באתי לעיר שבמה ואסור אל בית התפלה. העיר שבמה עיר גדולה היא כארבעים אלף יושביה וחצים יהודים, רֻבָּם חסידים ורק כשלשת אלפים מתנגדים בה, וגם החסידים נפלגו לשלש מפלגות; חסידי צבועאל, חסידי שליט־רשע, חסידי חצי־לב, אמנם חסידי צבועאל היו הרבים והמה היו שליטים בעיר, כי עיניהם ראו את מוריהם הצדיק בצבועאל, ולשתי המפלגות האחרות לא היה מורה ומנהל, כי במות הצדיקים אשר בוננו אגודתן לא קמו אחרים תחתיהם ועל כן דלו וילכו הלוך וחסור מעקת חסידי צבועאל אשר בקשו להרע להם ולהשבית זכרם וזכר צדיקיהם.

כרתי אל בית תפלת רפאל כאשר צֻוֵּיתִי, הבית היה מלא מפה לפה אנשים, כי כבר נאספו להתפלל, אחד מהנאספים שאל לשלומי ומאין אני בא, וכאשר שמע כי מצבועאל באתי וכי הצדיק שלחני שמח עלי ויספר לרעיו את אשר שמע מפי, וברגע סבוני רבים וידרשו לשלומי ולשלום הצדיק ובניו והנלוים

אליו, בדברי אתם ובהשיבי על שאלותיהם נגש אלי איש גבן כבן חמשים שנה ויאמר: האתה היא האיש אשר בא מצביעאל ושמך ראובן? —

— כדבריך — עניתיו — אך מי הגיד לך שמי? —

— הגבאי הודיעני במכתב ביאך הנה ויפקיד עלי לשים עיני עליך, והנני לעשות חפצו בחפץ לב, כי בעל אחותו הנני, אם תשמע בקולי לכל אשר אורך והיטב הדרכך איטיב עמך כי יש לאל ידי — בשמעי כי הוא בעל אחות הגבאי הבינותי, כי אתו פקדו לרעה לי ולשמור דרכי, לכן אמרתי אבקש למצוא חן בעיניו ואומר: מצות שפתיך אשמור בכל לב, כי ידעתי כי איש כמוך יורני לעשות אך טוב וישר —

— צדקת בדבריך — ענני במאור פנים — כי איש כמוני יורה רק הטוב ועוד נדבר דברינו —, פני האיש לא מצאו חן בעיני, אף כי לא ידעתי מדוע ובכל זאת אמרתי לעשות ככל אשר יצוני למען ישמיע תהלתי באזני הגבאי. אחד העשירים קראני אל ביתו לאכול על שלחנו ביום ההוא, יום משתה ושמחה לכל ישראל ואף להחסידים וגם אני אחור לא נסוגותי.

ביום השני נגש אלי הגבן שנית ויאמר: הגבאי השמיעני כי תדע שפת הארץ ונמצא בך חפץ אך הסתר הדבר לבלי ידע לאיש כי שומע אתה שפת הארץ, ואם תשמע מדברים בשפת הארץ אל תתערב בתוכם, וגם אם ידבר איש דבר אליך אל תענהו בשפה הזאת דבר, התאמר לעשות כדברי? —

— אמנם הודיעני על מה אבתיך זאת מעיני רואים? —

— עודך על ימים ולא תדע מה טוב, לכן אל תשען על בינתך ואל תרבה לבקש חשבונות, כי אם בטח בי כי רק לטוב לך אשמיעך דברי, ואם לא תסור מכל המצוה או תצלח ותעשה חיל, ואולי לבבך פונה מאחרי השמיעני כי שפת אמת אהבתי ואחדל ממך. —

— אעשה כדבריך ולא אוסיף בקש חשבונות כי אבטח בך —

— בדבר הזה מצאת חן בעיני, ועל כן אשמיעך גם

שרש דבר נמצא במציתי זאת; דע כי חרפה היא לאחד החסידים לדעת שפת הארץ, כל עוד אשר לא יביא בין עם הארץ לעשות מקנה וקנין, ואף כי לבבי לא כן יחשב ולא אמנע כבוד מיודעי דעת אם אך לבבם שלם את הצדיק, אך העם לא כן יחשב, ובהודע לאיש כי שמע אתה שפת הארץ ימנעך מכבוד. עתה ראה כי טובתך אדרוש —

— ועל זה אתן תודתי לך — עניתיו, אף כי לא ישר בעיני, כי בא אלי כנגיד ומצוה לעשות גם את אשר לא יישר בעיני.

ביום ההוא הציגני השמש בבית התפלה לפני שלשה עשירים ויאמר כי הצדיק שלחני הנה ועל כן יבקש כי יתנו לי ארוחתי, והעשירים אמרו בשמחה לתת לי הארוחה איש איש שנים שלשה ימים בשבוע, אך אחד מהם קרא: מה לו לנוע מבית לבית לבקש ארוחתו, אני אתן לו ארוחת תמיד בביתי, לך אחרי — דברי האיש נתנו שמחה בלבי, כי קצתי בחיי מפני ארוחת יום יום בבתים רבים. האיש אשר אמר לתת ארוחתי ארוחת תמיד היה כבן שלשים שנה, איש עשיר אשר עשה מקנה וקנין את אצילי הארץ ויהי נכבד בעיניהם כי באמונה סחר סחרו ושפתו מהרה דבר צחות בשפת הארץ, עד כי עליו השתוממו אצילי הארץ. אך בקרב אחיו החסידים לא רבה אמונתו, ואף כי התמם עמם ויתהלך בדרכיהם ולא נטה ימין ושמאל, וגם הרבה מתנות לצדיק ויקדש דבריו, ואשר על כן אמר לתת לי ארוחת תמיד למען הראות כי מצות הצדיק קדושה בעיניו, בכל זאת לא האמינו בו יען כי לא על ברכי החסידים נולד ואך בקחתו אשה מבנות החסידים נספח על עדתם, אשר על כן רבים היו עוינים אותו, אך בבית התפלה כבדוהו כלם ומקומו היה בצד ארון הקדש.

שבתי אחרי הארוחה לבית התפלה ואשב לבדי ואין איש אתי. פני הגבן לא ראיתי שלשה ימים ונפשי לא כלתה ראות פניו. ביום הרביעי בא לבית התפלה אחרי הצהרים ויאמר: זה שלשה ימים לא ראיתי פניך כי לא הייתי

בעיר, ועתה השמיעני אם תמצא הארוחה חן בעיניך? —
— הנני שבע רצון —
— כזאת חשב גם לבי כי שלמון איש נדיב לב ויקר רוח מאין כמוהו ואהבתו כנפשי, ומה ידוה לבי בשמעי כל היום שמו מנאץ בפי רבים מעדתנו, ואני אמנם ארע כי משרים דרכיו ועולתה לא נמצאה בו לצדיק ולחסידים —
— גם אני אחשוב למשפט כי ישרה נפשו בו וגם לי ייטיב פנים, ולבי יאמר לי כי מצאתי חן בעיניו —
— טוב הדבר ועל זאת אשמח מאד, ואם אמנם בתחלה אמרתי לתת לך ארוחה בביתי, כי יש ויש לאל ידי לעשות כשלמון, אך שבתי ממחשבתי למען עשות החסד את שלמון אוהבי —
— חסד? — קראתי בתמהון — האם אעשה אני חסד אתו כי אוכל מלחמו? —
— יש לאל ידך לעשות אתו חסד ואמת ולשלם לי שבעתים בעד הטוב אשר ייטיב עמך —
— השמיעני ובכל לבבי אעשה זאת, כי לששון לב יהיה לי אם תמצא ידי לשלם טובה למיטיבי —
— גם זאת אשמיעך, אמנם בתחלה אומר לך, כי אם יהיה כסף דרוש לחפצך אז תדע כי ידי פתוחה בכל עת, כי ידעתי כי לא על הארוחה לבדה יחיה האדם וגם בגדים טובים ישמחו לב, לכן קח מידי בפעם הזאת את המתנה הקטנה הזאת, ועוד אוסיף עליה כהנה וכהנה באשר תשמיעני חפצך — ובדברו נתן על ידי עשרה שקלים כסף.
— הקטנה בעיניך המתנה הזאת? שאלתי בתמהון.
— אמנם קטנה היא אלי כי עוד אגדיל חסדי אתך הרבה יתר מאשר תחשוב בנפשך, ודע כי בידי טובך, אם תשמור לעשות ככל אשר אצוך לטוב לצדיק ולקהל החסידים אז תהיה מְאֻשָּׁר, אך אם תמאן תֵּחָשֵׁב גם אתה על שונאיני, דע כי בידך עתותיך — הדברים האחרונים השמיע בקול חזק ואני לא עניתי דבר.
— עתה אין עתותי בידי לדבר אתך עוד ומחר אשמיעך

את אשר לך לעשות בדבר שלמון —. כל היום ישבתי ואחשוב:
מה יאמר לעשות ומה היא הטובה אשר תצמח על ידי לשלמון.
אמנם דבריו נתנו מורא בלבי, כי הוא שנה וישלש לצותני
לעשות מצותו בטרם שמעתי המצוה מפיו, ועל כן לא נתנני
לבי להשיב כי אך יושר יבקש ממני, ואף כי יראתי מהמצוה
אשר אמר להשמיעני מחר, בכל זאת אותה נפשי לדעתה למען
אדע את לבו ולא אהיה כממשש באפלות. למחרת בא ויאמר:
הפעם אשמיעך מצותי ואם תצלח במעשך אדע כי אוכל לבטוח
בך. הנה השמעתיך אתמול כי אוהב אני לשלמון בכל לבי,
אך לא אוכל הראות אהבתי לו בקהל לבל יחשדוני שונאיו כי
גם לבבי פונה מאחרי הצדיק, ואני הלא השמעתיך כי רבים
בעדתנו ישטמוהו ויוציאו דבתו רעה, כי לא בלבב שלם יתהלך
עמנו וכי יחריש מחשבות און בלבו על הצדיק, ואם כי ידעתי
נאמנה כי שקר מליהם, בכל זאת אחפוץ לדעת נאמנה את אשר
בלבבו, ואם אמצא בו דבר אשר לא כן אז אכרה לו אזן
לשמוע מוסר ולשוב מדרכו, ואם יודע לי כי כל דרכיו מישרים
אז אתקומם באויביו ואודיע לצדיק כי שקר ענו בו. הנה
תראה כי טובתו אדרוש, לכן שים עינך אל הליכותיו ומדברותיו
בביתו, תטה אזן לשמוע כל אשר ידבר את הבאים לביתו
ומתי סודו, אם בשפת היהודים או בשפת הארץ ידבר, כל
אלה תשמיעני למען אדע, ובזאת תשלם לי טובה תחת טובתי.
העשה מצותי? — ויהי השתוממ בתוכי בשמעי דבריו: הן
יצוה עלי לרגל בשלמון למען ידע מוצאיו ומבואיו, האם
אשמע בקולו ואהיה מרגל? — ולא מצאתי מלים להשיבנו.
בראותו כי לא ימצא מענה הוסיף ויאמר: מדוע תחריש ולא
תענני? האם לא שמעת דברי, אי לבבך פונה מאחרי?
השמיעני אם תשמע בקולי או תחדל ואדע את אשר אעשה,
כי לא אתן אוהבי למוט ורק למענו דברתי עד הנה, ודע כי
הרבה שלוחים לי גם בלעדיך, ואם תאמר להשלות
אותי בשוא ולבך בל עמך יודע לי דרכך ברגע, לכן השמיעני
דבר ברור למען אדע, ואם גם תמאן שמוע בקולי לא אקצף

עליך, אך אתן לך ארוחה בבית איש אחר ולשלמון אתן איש אשר אבטח בו – אף כי נעויתי משמוע את דבריו, בכל זאת לא מצאתי און לי למרות את פיו ואומר: אעשה כדבריך – ולהשקיט סערת רוחי אמרתי אל נפשי: אמת בפיו כי אך שלום שלמון יבקש, כי מה חפצו לדעת מסתרי ביתו אם לא למען הצילו מרעה יעשה זאת? –

– עתה אראה כי איש דעת אתה ואשים מבטחי בך, ואתה דע את אשר לפניך ותשמיעני מקטן ועד גדול, ולהגבאי אכתוב כי נסיתך במסה ואמצא לבבך שלם עמנו –.

טז.

שׁוֹט בְּיַד רָשָׁע.

בכל מחשבות האדם, ברעיוני רוחו ותאות נפשו, כן גם יושר לבו, רק בהרבותם מפעל ומעשה ירבה עצמה, ואם יְיַשְּׁנֵם איש בלבו ולא יעירם בחזקת היד אז ישנו שנת עולמים. דברי הגבן אשר בתחלה היו כמדקרות חרב באזני מצאו מסלית בלבי אחרי אשר הבטחתיו לעשות רצונו, וגם כאשר התעורר לבי לפעמים ויכני על המעשה מצאתי נחומים לי ואשלה את נפשי כי לא אעשה רעה, כי אך שלום שלמון יבקש יהויריב, או אולי אין לו חפץ בשלמון ומסתרי ביתו, רק למען נסותני לדעת אם לבבי שלם את החסידים פקד עלי לעשות כזאת, וברעיון הזה החזקתי כי לא צפונות לב שלמון כי אם את מסתרי לבבי יחפוץ לדעת. ומאשר כי לא הסכנתי עשות שקר בנפשי לכן לא נתנני לבי לסבב את יהויריב בכחש ולהסתיר ממנו דבר, ואשמיעהו כפעם בפעם בכל אשר שמעה אזני, וכל דבר רע לא מצאתי בשלמון כי אפחד להשמיעהו לאיש זר, גם יראת יהויריב היתה על פני והוא משל בריחי ויטני לחפצו ואירא מהסתיר דבר.

שלמון משך אותי חסד וידבר אתי בכל עת ויחשבני לאיש אמונים ותמים לב אשר רמיה רחוקה ממני ולא נזהר

מדבר בפני את אשתו ומתי סודו בדבר מקנה וקנין, אף בדברים אשר היו כסיד כמוס עמהם, וכאחד מבני הבית נחשבתי. ביום השמיני לבואי לבית שלמון, בשבתי בערב בחדר הנשען על יד חדר אדוני הבית ונר לא העליתי, שמעתי מאחרי הדלת את קול בעל הבית ועוד אנשים מדברים יחד הקשבתי דבריהם כמעט למרות חפצי ואשמע קול מדבר: האין כל פחד לנגד עינינו? התדע נאמנה כי אין לנו שומע? —

— אין איש בבית — ענה שלמון.

— עתה השמיעני מדוע שלחת לקרוא לנו? —

— שמעו נא - אמר בעל הבית — עתה באה העת לעשות, כי מדוע נבלה ימינו בדברים ובין כה וכה יגברו איבינו חילים. הנה ידעתם אחי, כי בכל כחי אעבוד למען אחיני, ועל כן שמתי גם מסוה החסידות על פני ואתהלך את הנבלים שנואי נפשי זועמי אלהים העוברים תורה והחולפים חוק, אשר תורת אבותינו להם לחרפה וחקי חיינו לשננה, ועיני תראינה זאת ואבליג על רוחי ולא אקרא למלחמה, יען כי אשמיר מעד ולא אחפין לחבל מעשי ידי ומחשבותי אשר אני חושב על המשפחה הרעה הזאת, אך עתה תקוה נשקפה לנו לעשות ולהצליח, ואם תתנו ידיכם לי אז נצלח ונראה בשמחתנו והמה יבושו —

— אבל זכור כי למשנאינו נתכנו עלילות, ואם לא נצלח בדרכינו אז ירימו עלינו ראש וידכאונו — ענה קול בקול איש זקן.

— ומה הרע ירעו לכם עוד? הלא יהויריב ימשול בכל, וגם אתם בידו הנכם כחומר ביד היוצר, הנה על פיו נדחה שמעון בן־שטריה מקהל ואתם הלא תדעו כי ישרה נפשו בו. על פיו נתנו ענוש על יהויקים ושלמה, ואתם החשיתם עמדתם מנגד, הנה בוא יבוא יום וגם בנו תנחת ידו, גם אותנו יורה בדרכי יהודה משחק לו, לכן אם להנצל מפח הבוקש, התאוששו היו לאנשים, ואם תתנו ידיכם לי אז יש תקוה כי בפעם הזאת נבריעהו תחתינו באפס יד ואפלט

: תוגה ח״:

אתכם לנצח מידיו, נמהר מעשינו פן יצלח חפצי בידו לקחת משרת ראש הקהל על שכמו ואז כלנו הננו עבדים לו ילכל המתנגדים לא תהיה תקומה בעיר –

– אבל מי יקשה אליו ויוכל לו? – קרא קול אחר – הן יד שר העיר תכון עמו ומי לפניהם יתיצב? –

– ועל כן עלינו לאמץ כח להדיח את שר העיר משאתו וכשל עוזר ונפל עזור –

– אמנם זכור כי הוא שר העיר – ענה קול אחר – והוא שר וגדול לפני המלך, ואם ימי און בעיר המלוכה לדברת יהודים? –

– זאת חשבתי וידעתי ובכל זאת אבטח כי יש לאל ידנו לעשות, הנה אתמיל דברתי את שר בית המשפט העליון השונא לשר העיר תכלית שנאה, וגם הוא יבקש לו עלילות למען הדפו ממצבו וגם שר הצבא אחי אשתי אתי בעצה, והמה אמרו לו, כי יעזרוני ובפיני ידברו גם המה בבוא הנה חוקר מעיר המלוכה לחקור אחרי הדבר –

– יעשו המה כלבם, כי שרים המה ובידם לעשות, אך אנחנו מה כי נבנים ראשנו ברעה אשר לא ניכל המיש ממנה צוארנו – ענה קול שלישי.

– אם כזאת נחשוב הלא אין לנו דרך אחרת בלתי אם להביא צוארנו בעול יהויריב, והוא ישחק בנו –

– הוא רשע שהשעה משחקת לו – ענה קול איש זקן בשפת ארמי.

– ולמה תתאוננו על יהויריב? – שאל בעל הבית – אם קצרה ידכם מקום נגדו או השפילו ראשיכם, לכו ימיני אתי לראש עליכם והתרפסו והתחננו לפניו אולי יחנכם ולא יעשה עמכם נבלה, אך ידוע תדעו אם לא תהיו היום לאנשים, כי מחר הנכם כלכם בידיו, בית תפלתכם יהרס, בניכם ישלח לעבודת הצבא, וחייכם יהיו תלואים לכם מנגד, אז תקחו צדה לדרך ותשימו פניכם לצביעאל לבקש מתא הצדיק כי יתפלל עליכם –

– ומדוע הלעג לנו? המעט ממנו הצרות אשר מצאונו,
כי עוד תורה מלח על פצעי לבבנו? – שאלו שנים יחד.

– לאיש אשר יפחד לעמוד על נפשו לו שפן יקרא,
והאיש אשר לא יבקש תחבולות להפר את הרעה בטרם
נהיתה, לו משחית נפשו יאמר. התבטחו לשבת בזה
אם תפול הממשלה ליהוריב לחבל, הלא אם בלי שבט
מושלים עתה בידו לדכא את בן־שמריה ולהפך ביתו משרש
ואף כי בהיות המשרה על שכמו. הטוב טוב אתם משמעון
בן שמריה אם חכמים או עשירים אתם מחזיקים ושלמה כי
תאמרו להמלט? השעה תשחק לו והוא ישחק בכם –

– ומה היעיל לו שמעון אם התיצב בפניו, הלא כרע
נפל לפניו ולא יסף קום –

– זאת היא המאתכם מאז, כי לא התנו יד איש לרעהו
בצר לו, כי רק לנפשכם תדאגו ובכל עוד לא נגעה הרעה אל
עצמכם ובשרכם תשבו בטח ותראו כבלע שונא אחד מכם, אך
לו קמתם כלכם כאיש אחד, לוא אמצתם בימין שמעון
בהלחמו, אז כבר התגברתם על איביכם ותשבו בטח. הן גם
בידכם לעשות כאשר יעשה איש ריבכם, גם לכם כסף לשחד,
גם בכם אנשי לב יודעי עצה, גם בכם אנשים אשר ידעו
לעמוד לפני שרים ואתם תתרפו ביום צרה לאחד מכם, לכן צר
כהכם כבוא על כלכם שואת פתאם. כל אשר לאיביכם גם לכם,
אך אחת היא אשר תחסר לכם היא - האחוה; והיראה השוכנת
בקרבכם תושיבכם בשפל בעת אשר אויביכם ירימו ראש –

– השמיענו עצתך ונשמע – ענו אחרים.

– עצתי אמונה כי נכתוב חיש מכתב לעיר המלוכה אל
ראש שרי הממלכה ונשמיעהו מה פעל שר העיר, איך עות
משפט ויטה בתהו צדיק וכל מעשיו אשר עשה נשמיע בשפת
אמת ונתן עדינו, גם שר בית המשפט ושר הפרשים יעמדו
לימיננו. הנה נאסף נא חמשים אנשים מאנשי שלומנו אשר
יכתבו ידיהם על הכתב ואז שלום לנו, כי לדברי חמשים
אנשים נכבדים יטה השר אזן קשבת וישלח אחד השרים

לחקור אחרי הדבר ואז נאמין כח להראותו כי הצדק אתנו, והנני משמיעכם שנית כי גם שני השרים יעמדו לימיננו. — האנשים אשר נדברו נפלגו בדעותיהם זה בכה וזה בכה, אך אחרי אשר הרבו דברים נאותו כלם לכתוב ידם על המגלה הכתובה אשר הוציא בעל הבית מחיקו.

— אך מי יתנגה בבית משלוח המכתבים? — שאל אחד — יראתי פן יארוב לנו יהויריב ויודע לו הדבר ויגל את אזני שר העיר ואז אבדנו כלנו —

— הרגע נא כי יהויריב לא יחשבני לאויב לו ולא יארוב לי, ואני אשלח את המכתב ביד איש אשר מצאתיו נאמן לפני אל העיר הקרובה ושם יתן את המכתב ואיש לא ידע בדבר הזה —

— טוב הדבר — ענו אחדים. בשמעי משק הכסאות הבינותי כי הנאספים יקומו ממקומם ואירא פן יודע להם כי אני ישבתי בחדר השני וכאורב להם יחשבוני, לכן מהרתי ואתגנב לצאת בלאט לבל יראני איש ואצא החוצה ולבי סוער כים, כי יראתי להשמיע ליהויריב את אשר שמעתי, גם פחדתי פן תקח אזני שמץ מהדברים מפי אחר ויפקוד עלי אפו על כי החשיתי ולא גליתי אזנו. מה אעשה איך אנצל? קללתי את יום ביאי לשבמה, לצבועאל, לנגב, כי ראיתי כי נלכדתי בפח וכאיש איבד עצות עמדתי לפני בית התפלה שקוע בין מחשבות יגון כאלה ולא ראיתי כי יהויריב עומד לנגדי.

— האותי תבקש? — שאלני. כל עצמותי רחפו בשמעי קולו ויהי בעיני כמלאך אכזרי שלוח בי לענות נפשי.

— המה קראו עצרה ויתיעצו על צפוניתיהם ואני ידעתי כי עלי חשבו רעה — הוסיף לדבר — כל דבריהם נודעים לי כי כבר גלו את אזני, ובכל זאת אודך על ישר לבך כי מהרת לבוא להשמיעני גם אתה, השמיעני כל אשר שמעת למען אדע ואבחן אם אמת בפי האיש אשר גלה את אזני, כי נפשי תמאן האמין כי שלמן אוהבי אלי יחשב רעה על כן השמיעני, כי בך אאמין יותר ממנו ואל תכסה דבר — לא הרביתי מחשבות ואשמיעהו ככל אשר לקחה אזני, כי יראתי להכחיד דבר, פן

שמע כבר מפי האיש אשר גלה אזנו בראשנה ואהיה כמשקר בעיניו וגם כליותי לא יסרוני עוד על המעשה, אחרי כי לא אני גליתי הסוד כי אם אחר ואני רק מלאתי את דבריו. הוא נתן די תודה ויאמר כי בכל הדברים אשר שמע מפי שמע גם מפי הראשון ועתה ידע כי גם רוח הראשון נאמנת אתו וכי שלמין בגד בו בשבתו לבטח אתו ובעת אשר יבקש להיטיב לו חרש היא רעה עליו להצמיתו, ואני הוספתי לירוא מפניו בראותי כי לא רק אני הנני מטה זעם בידו, ומי יודע אם לא ישמרו גם עקבי וישמיעהו את אשר אני עושה ואם ימצא בי עון יפקוד עלי אפו. כצפור נפלתי בפח ואין ידים להמלט, וגם אוהב ורע לא היה לי בעיר אשר יכולתי לגלות לו לבי ולבקש עצה מפיו. כה הלכתי מר ברחובות קריה מבלי דעת אנה אפנה ולבית שלמין לא נתנני לבי לשוב כי יראתי מהביט בפני האיש אשר בגדתי בו. ואף כי בקשתי חשבונות להצדיק נפשי, כי גם בלעדי נודע כבר הסוד ליהויריב ולא בי האשם, וכי יהויריב הוא הנרדף ונפשי יבקשו ולי הצדקה להציל נפשי, בכל זאת יסרוני כליותי מיסר אכזרי. פתאם זכרתי את בנימין אשר נודע לי בדרך ואומר: אסור אליו לפקוד נוהו אולי אמצא יועץ לי. רחובות העיר נודעו לי לכן מצאתי את ביתו מבלי בקש. בבואי לביתו מצאתיו יושב אל השלחן וקורא בספר ולמולו יושב איש כבן עשרים וחמש שנים, יפה תאר, עיניו הפיצו אש נער וכח, שערותיו התלתלות והשחורות כעורב ירדו כעגילים על חלקת צוארו, בגדיו כבגדי אחד השרים, שפמיו הארוכות והשחורות נתנו לו הוד ועז וגם הוא קרא בספר, ובבואי הביתה הניחו שניהם ספריהם מידם והאיש שאל את אדון הבית דברים אחדים בשפה אשר לא שמעתי והוא ענהו בשפה הזאת ואחרי כן שם פניו אלי ויאמר: ברוך בואך! אני אמרתי כי כבר עזבת את העיר או תירא מפני —

— האמת אגיד כי שכחתיך — עניתיו בתם לב.

— הנה כי כן אהבתי — קרא בעל הבית בשמחה — שפת

אמת תבין לעד – ויסב פניו אל רעו ויאמר: בן־שמריה הנה אציג לפניך איש אשר ידבר צחות כאחד מבני הארץ – האיש התעורר ויאמר: לא אאמין למשמע אזני! –

– נסה דבר אליו ותשמע – ענהו.

– שב אתנו – אמר אלי בראותו כי אעמוד על עמדי.

ישבתי ואתבונן בבן שמריה אשר שמעתי שמו פעמים רבות אתמול נשא על שפתי שלמין והוא בא אתי בדברים בשפת הארץ ויתפלא גם הוא.

– מה מעשיך פה? – שאלני אחרי כן וישב לדבר בי יהודית.

– מה מעשי? מלאכה לא למדתי ומשרה לא מצאתי, עד הנה הייתי בישיבית ואוכל לחם חסד, ועתה אשב בבית תפלה להסידים ואוכל לחם חסד – עניתיו באנחה.

– הנה כן יאבדו עניי הצאן, איש לעברו יתעו באין מורה ומנהל – אמר האיש לאדון הבית.

– ומי המה האנשים אשר יאבילוך מפתם? –

– אני אמצא ארוחית תמיד בבית שלמין –

– הוא איש ישר, ואף כי גאה ילביש, בכל זאת לבבו ישר והוא איש חסד ואיש איצרות ואם בביתו תמצא מנוחה אז בטח בו, כי לא יתנך למוט, כי הוא יקרבך ויתן על שכמך משרה בבית מסחרו כי מסחרו פרץ לרוב – כחצים שנונים ירדו דברי אל חדרי בטני ואחשה. כשעה תמימה ישבתי שם ונדבר ונשיח, וכאשר קמתי לעזוב מקומי אמר אלי בעל הבית: בקרני בביתי בכל עת אשר תחפוץ, כי כל הלילה הננו יושבים יחד אני ורעי זה, ואם לדעת נכספה נפשך אז נלמדך כאשר לאל ידינו. הרעים החדשים נתנו שמחה בלבי וגם מנוחה שבה לנפשי כאשר עזבתי את הבית, כמו על עזרת הרעים נסמך לבי ולא פחד עוד עד אשר שבתי אל בית שלמין.

טז.

מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן.

כל הלילה נדדה שנתי מעיני ומנוחה לא מצאתי כי עשתנותי לא נתנו דמי לי. ויהי הנה אך נבאים, ולמחרת בשובי מבית התפלה קראני שלמין לחדרו ויאמר: הנה מצאת חן בעיני ויש את נפשי להיטיב עמך כי תמים אתה בעיני, ודע כי יש לאל ידי להיטיב להסרים למשמעתי. הנה יש את נפשי לשלוח בעגלה אל העיר הקרובה ושם תתן את המכתב הזה בבית משלוח המכתבים, ואת כתב הקבלה מידי שר בית בית המשלוח תביא לי, אך איש אל ידע בדבר הזה, במרכבתי הלך ובמרכבתי תשוב והיה כי תביא לי את כתב הקבלה אשלם לך כפעלך, ועוד הפעם אשמיעך כי תזהר לבל ידע איש את הדבר — כעשן לעינים היו דבריו ללבי כי יראתי מאד מקחת את המשרה על שכמי פן אפיל בידי והיריב ואמר בקול תחנונים: אדוני, אם דבר גדול היא אליך הדבר הזה, אנא שלח נא ביד תשלח, כי אני לא הסכנתי באלה ואפחד לנפשי פן לא יצלח בידי למלאות חפצך כאשר תבקש —

— הוי תמים לב — קרא שלמין — האם מלאכה גדולה וכבדה הנני נותן לך! אתה תתן את המכתב על יד השר והוא יתן לך כתב קבלה, רק זאת אבקש ממך כי תשמיר פתחי פיך לבל יודע לאיש הדבר הזה עד אשר אמר לך, והדבר הזה לא יקשה ממך —. וראתי מענית אותי עוד פן יחשדני כי אדע מצפוניו ואמר: לעשות רצונך אדוני אחפוץ בכל לבבי, אך יראתי פן תקצר ידי מעשות כל חפצך —

— שים בגדיך עליך והא לך המכתב לך שב במרכבה התמונה ואיש לא יראך — עשיתי כדברו ורגע קטן שכחתי כל אשר לפני, כי לשבת במרכבה לא הסכנתי עד הנה ואהיה בעיני כשר נכבד, ואמצא נחת, כמו המרכבה והסוסים יִקְרְבוּ לי תמה. ויא ראתני הילדה בשבי במרכבה — חשבתי בלבי ואשה ראשי מבעד החלון לראות אם יתבונני כי העוברים

ברחוב, ומה השתוממתי בראותי את יהויריב יושב גם הוא
במרכבה והיא תשרך דרכה אחרי מרכבתי. לבי היה לאבן
ועיני חשכו בראותי אותו. אבן נודע לי כי בידו ישלח
שלמין את המכתב ומה אעשה? רגע עלה רעיון על לבי
לצות על הרכב לשוב הביתה, אך יראתי מיהויריב גם
פחדתי מהשמיע לשלמין כי ארע סודו, ואשב במפח נפש
במרכבה עד בואנו אחרי עבור שלש שעות לעיר הקרובה.
ירדתי מהמרכבה ואביט כה וכה ואין איש, גם מרכבת יהויריב
לא ראיתי ותבוא מנוחה בלבי, כי אמרתי הוא נסע אחרי
מבלי דעת כי אני הנני יושב במרכבה ואבוא בבטחה לבית
המשלוח. בבואי הביתה נבהלתי מראות כי יהויריב הולך
לקראתי, הוא אחז בידי ויביאני מבלי דבר דבר אל חדר קטן
בצד הבית ויאמר: הבה המכתב. נבוכתי ונפוגותי ולא הרהבתי
עז בנפשי למרות פיו ואוציא המכתב מחיקי, הוא התבונן בו
ויאמר: קרא הכתוב על המעטפה — עשיתי כדברו. הוא
התבונן בי רגע כמו לא האמין למשמע אזניו ועיניו הבריקו
בעיני צפעוני ויוציא מכתב מחיקו ויאמר: כתוב על המעטפה
הזאת כדברים הכתובים על המכתב הזה — ויתן לי עט ודיו.
ואני עשיתי כדברו.

— עתה לך תן המכתב הזה על יד השר יתקבל כתב
קבלה והביאהו אל שלמין — אמר אלי בשימי מכתב שלמין
בצלחתו ובתתו מכתב אחר לי.

— אבל אירא פן יראני הרכב וישמיעהו כל אשר ראה?
ואיך אשא פני אל שלמין? הנה אבחר לברח מהעיר משוב
וראות פניו — קראתי בשברון מתנים.

— אל תירא כי הרכב ישתה לשכרה בבית המשתה יחד
את רכבי, ואתה שוב אל שלמין ותנה לו את הכתב ואיש לא
ידע דבר, לך ושלח את המכתב — קרא שנית ויפן ויצא.
במנוחת לב הבטתי אחריו ואשר ישב במרכבתי ויחק ולא
היה עוד נוכח פני השתוממתי מאד על נפשי: איכה עשיתי
דבר בליעל כזה מבלי פצות פה ודבר דבר? מדוע לא קמתי

בפניו והשמעתיו כי רעה היא עשה יבי לא אתן יד לאנשי
דמים ומרמה? אך כל השאלות האלה לא הועילו לי, יראתו
היתה על פני ואעשה באשר צוני; שלחתי את המכתב אף כי
כליותי יסרוני על המעשה בעת אשר עשיתיו, לקחתי את
הכתב מידי השר ואקרא לרכב כי ישיבני העירה, בכל
הדרך חשבתי מחשבות להשמיע לשלמין מכל הנעשה, אך
חרדתי לרגעים פן ימסרני בידי השפטים ואוסר בגנב ופושע.
המרכבה הביאתני הביתה ושלמין יצא לקראתי ויקח מידי
את הכתב ויאמר לי כי עוד ידבר עמי — מכשול לבי לא
נתן מנוחה לנפשי ואלך בלילה ההיא אל רעי אשר הכרתים
אתמול ואמר בלבי: אשאל בעצתם ויעבר עלי מה. את
בנימן מצאתו יושב לבדו וספר קטן בידו. כל רעיוניו מבעו
בספר אשר קרא עד כי לא שמע מצעדי רגלי. אני לא
ניעותי להפריעהו ממעשיו ואעמוד על עמדי רגעים אחדים,
ובראותי כי לא יסיר עיניו מספרו חפצתי לשוב על עקבי אז
התעורר ויניח את הספר מידו ויאמר: לא ראיתי בואך הנה,
כי הספר הקדוש הזה יקח בכל עת רוחי ונפשי, מה רב
טוב צפן היוצר לברואיו בגלותו להם מקור החכמה, הנה
הספר הזה היא מקור ששון ונחמה לאיש אשר לבו נגוע.
אלפי פעמים קראתי בו ודבריו בכל עת כחדשים בעיני,
ולוא עוד אלף שנים פעמים חיתי ידעתי נאמנה כי בכל עת
יראני בישעתי ונחמתי. מה נואלו בני איש המבקשים
שעשועים בבית משתה ושיר או בחברת המין אדם ורעים.
הרע האחד הנאמן הישר החכם הנעלה היא הספר הזה, בו
אבטח, בו אמצא שעשועים ונחמה וכל ימי ידעו חיים —
בשמעי כזאת אמרתי בלבי כי לא לרצון לו הברתי ואומר:
סלח נא לי כי הפרעתיך מקריאתך ואשוב הביתה —

— שבה אתי כי לרצון לי בואך הנה — ענני במאור
פנים. שמתי עיני בספר ואראה כתבי הקדש כתובים עברית
מעבר מזה ומעבר השני שפת לא ידעתי —

— צדקת בדבריך — אמרתי — כי בספר הזה נמצא נחת —

– נחת ושלוה, ששון וחיים – קרא ברגש – מזור לכל התלואי לב, נחמה לרוח נכאה, ארוכה למכאוב נפש. עודך עול ימים ולא תבין למלי, עוד לא ראית פגעי החיים ותחלואיהם, כי תדע להוקיר חין ערך האוהב המושיע הזה, לא דברי בן אנוש נשמע מפיו כי אם דברי אלוה, לא בתנחומות בני חלוף יפתח שפתיו כי אם בתנחומות שדי, ברוח אלהים ידבר עמנו ויראנו כי אלהים בקרבנו. כל אמר אמר אל, כל רעיון שרעף קדש, אור טהור יאיר לעינינו מדי תבוננה בו, אך האור הזה לא תראה עין אשר תשמח על תענוגות בשרים, האור הזה יאיר רק לאיש אשר חשך הפגעים ישופנו, אשר ידי הצרות הושיבוהו במחשכים, היא יראה בו אור אמת, אור עולם –

– ומה היא השפה אשר בעבר השני? – שאלתיו.

– היא שפת בריטאניה הקדושה בעיני גם היא, כי היא השיבתני אל המנוחה, רגע קטן שכחתי אלהי עושי, צור ממנו חצבתי, שפת אבותי אבות העולם – קרא באנחה – אך שבתי ונחמתי והשפה הזאת העלה לי להזכירני שפת אבותי אשר שכחתי כמעט, לכן גם השפה הזאת קדש לי. ואתה התדע שפה מלבד שפת הארץ? –

– אני למדתי לקרא שפת אשכנז, אך לא עשיתי בה חיל – עניתיו.

– ומדוע לא תשים לבך ללמוד שפה מאחת השפות –

– איך אלמוד בלי מורה! –

– אם תחפוץ לדעת שפת בריטאניה אורך –

– בכל לבבי – עניתיו ואזכור פתאם כי לבעבור שמוע עצה מפיו באתי לביתו ואמר: אך עתה באתי אליך לבקש עצה מפיך –

– השמיעני חפצך וכל אשר תמצא ידי אעשה לך –

– הנה עין נורא יתבין על לבבי, כרשע ובוגד פשעתי היום, ובכל זאת בשמים שהדי, כי לא חפצתי עשות רע וכאש תפת תקד בקרבי החטאת אשר עשיתי היום, השטן

הסיתני וויכל לי, פתני בלשׁנו יאפת לעשות רע אשר בכל ימי חיי יקים כי כמלאך אכזרי לענות נפשי – אמרתי ואוריד לארץ ראשי כי חזק עלי יגוני.

– ומה עשית? השמיעני אולי יש תקוה להטיב –

– מעות לא יוכל לתקן – עניתיו באנחה ואספר לו ככל אשר קרני מיום ביאי אל העיר עד היום. בשמעו את אשר עשיתי לשלמין התעורר ועיניו הפיצו אש פלדות עד כי נבהלתי מפניו, אך לאט לאט שב למנוחתו ויאמר: אכן חטאת נוראת דבקה אחריך, אך לא ארשיעך כי אראה כי לא מרע לב עשית זאת כי אם מרפיון רוח, והנחם אשר בלבך יעיד עליך כי עוד ישרה נפשך בך –

– אבל השמיעני מה אעשה? אולי אוכל להיטיב את עותתי? – היא החריש ויחשב מחשבות ואחרי כן אמר: אמנם כן היא מעות לא יוכל לתקן, אפסה כל עצה ותחבולה להטיב את הרע, אחת היא עתה לשלמין אם יֵדַע לו כי בגדת בו, כי הועיל לא יוכל, ורק לנפשך תָרַע, אמנם אבקש עצה להצילך מידי יהויריב לבל יוסיף הדיחך, וידוע תדע כי הבליעל הזה הרבה הרע, היא דבא עד עפר כבוד בית בן־שמריה אבי האיש אשר ראית פה אתמול, ואם אמרתי אספרה לך מעשי הזד הזה או תקצרנה שפתי להשמיע אף שמץ מנהם, וידוע תדע כי גם אותך לא ינקה ובבלות חפצו בך אז ידכאך גם אותך לבל יֵדַע לאיש את אשר עשית בעצתו, אך אני ורעי בן־שמריה נועצה יחדו איך להצילך, כי אראה כי ישר לבבך לכן המצוה על כל איש ישר להצילך מידי זדונים, עתה לך, ושב אל בית שלמין ומחר תבוא הנה שנית, אך פן יקרך אסון ולא תוכל לבוא הנה אז תשמיעני במכתב ואחיש להושיע לך בטח כי כי לא אתנך למוט –

– אמנם בכל זאת התשב לבי, כי החובה עלי להשמיע לשלמין את אשר עשיתי לו ואם איש ישר הוא יסלח לפשעי ואם אין עיני אשא כי חטאתי לו –

— אל תעשה כזאת, כי הנעשה אין להשיב, ומדוע תרע לנפשך אם לא לעזר ולהועיל תהיה זאת לו? שוב לביתו וראה את אשר יעשה שם ואם יקרה אותך דבר מה אז אז תמהר להשמיעני —

שבתי לבית שלמון ולבבי נשבר בקרבי בראותי כי תאניה בבית כאבל מתים, אדון הבית הובל באזיקים לבית הסהר ואשתו תתיפח ותמאן הנחם. בשלי הרעה הזאת — קראה נפשי בתוכי — אני הסבותי בנפש ניתני לחמי, עוני נכתם לפני אלהי המשפט וידעתי כי לא ינקני. בכי תמרורים בכיתי כל הלילה בחדרי ונפשי מאנה הנחם, כנחל שוטף פרצו דמעותי, בסערות תימן סערו אנחותי, הה למה לא מתי בטרם אנה השטן לידי את הבליעל הזה? מדוע לא גועתי בקרת בדרך? למה לא נפלתי בידי השוטרים בעיר נצב? מדוע קרא לי דרור מבית האסירים? למה קמתי ממשכבי בחלותי? הלא טוב מותי אז נקי כפים, מהיות עד הנה למען עשות עול כזה, עון אשר עליו ישמו שמים. האם לא הרפתי את שם מנשה, האם לא נתתי לגדופים שם עבריו ועתה הרעותי עשות במהם. הה! לא שמעתי בקול דובר צדק אשר יסרני מלכת בדרך הודים האלה, בלבי בטחתי, באמון רוחי נסמכתי כי לא אעשה מדחה כי לא אאלף דרכי עקשים ועתה הה! — כה המה רוחי בקרבי כל הלילה ולא נתן דמי לי.

י״ו.

שלמת רשעים.

לא המצוקות אשר יציקו לנו אויבנו מצוקות הנה, לא הצרות אשר ימיטו עלינו שונאינו צרות הנה, המציקות אשר יציק לנו רוחנו, הצרות אשר תולדנה בלבנו, המוסר האכזרי אשר תיסרונו כליותינו אך הנה מצוקות וצרות הנה. זמרי, קין! — שמעתי קולות באזני ובבמת מטבח ועליה יכרע שלמון לטבח הציג דמיוני לפני אך אחוה השנה בשמירה

עיני. כה בליתי הלילה בעצר רעה ויגון ולמחרת בבקר בעמדי להתפלל לא נתנו עיני פוגת להן בהשמיעי בשפתי: ולמלשינים אל תהי תקוה. יהויריב התבונן בי, וזאת ראיתי ואיתר בבית התפלה גם אחרי אשר כלם הלכו איש לביתו, כי יגון דכא נפשי ולא יכולתי לשוב לבית שלמון. וישבתי אל השלחן ואקח לי כתבי הקדש אולי אמצא בהם נחמה, אך גם המה קמו ליסרני: ארור מכה רעהו בסתר, נגלה לעיני בפתחי הספר. יהויריב הרבה להתפלל ויותר גם הוא בבית התפלה וכאשר יצאו כל הנאספים נגש אלי ויאמר: למה נפלו פניך? — בתחלה לא עניתיו, כי לא מצאתי אין לי להשיב דבר, אך אמצתי לבי ואענה: מי יתן ונפלתי לבאר שחת בטרם שתתי דרכי ובטרם הטיתי אזני לעשות דבר בליעל אשר זכרו יורידני דומה —

— ומה עשית? —

— כי סגרתי את מטיבי בידי מבקש נפשו —

— מי הוא מיטיבך ומי הוא מבקש נפשו? — שאל במנוחה כאיש אשר לא ידע כל עון בנפשו.

— כי נתתי את מכתב שלמון על ידך למען תצמית בבור חייו —

— מה זה תבענה שפתיך? — קרא בשממון — האם היה עועים מסך ה' בקרבך, כי תדבר דברי רוח כאלה? איה איפו נתת לי מכתב ומה היא המכתב? לא אדע דבר! —

— הלא אתמול בבקר הלפת את המכתב ובלילה הובל שלמון לבית הסהר —

— כאיש אשר אין ברוחו נכונה תדבר — ענני בקול מושל — אך אחם עליך ולא אקצף כי אראה כי בינתך הסתתרה, אבל אזהירך לבל תדבר כאלה, כי לא אדע עד מה אל מה ירומזון מליך, או אולי נתת את המכתב על יד איש אחר ותשכח, אך אני לא אדע דבר מכל אלה —.

מורשי לבבי נתקו ודמי עורקי התגעשו כגלי איש בשמעי

דבריו ואקרא בחמה: ואיך תכחש? הלא מידי לקחת אתמול את המכתב והיום לא תכירני?! —

— ראה אראה כי משגע הנך ממראה עיניך ואין דרך אחרת בלתי אם להובילך אל בית משגעים — פלצות בעתתני בשמעי דבריו ואימר לענות אותו דבר, אך היא עזבני וילך לו ובעבור רגעים אחדים באו שני שוטרים ויקחוני ויובילוני אתם.

יח.

מוסר אֱוִיל.

בחדר צר אשר ערפל תהלתו, קירותיו מכוסים בטי מדמנה והרצפה מכוסה בבוץ, הביאוני ויסגרו בעדי הדלת ויצאו.

במעון הצר הזה ישבתי על אבן אשר היתה על הרצפה, ישבתי כאיש אשר אין ברוחו נכונה, ומחשבות עלו על לבי אולי משגע הנני, או אולי חזיון לילה יענה נפשי. גם כל אשר עשיתי ואשר עשו לי כחלום נראה לי, אך כרגע נוכחתי כי לא מתי, כי אדוני הבית, העכברים, נחרו בי כתלמידי הצדיק וימאנו תת לי מנוחה בבית אחוזתם. אמנם אף כי רעה נוראה קראתני ולא ידעתי עוד מה יֵעָשֶׂה בי, בכל זאת סבלתי במנוחה את קשי יומי הרבה יתר מבימים אשר עברו, כי במוסר שדי היה המקרה הזה בעיני. אל זועם פקד עלי אפו כי חטאתי לו, באשמתי בא שלמון עד ירכתי בור, וכגמול ידי השיב לי. הרעיון הזה היה כנחמה לי על צרתי ולרגלו שבה גם מנוחה ללבי ואחל לחשב מחשבות להנצל. כעבור שעות אחדות, בא אחד השוטרים ויביא לי לחם ומים ויתפוץ לצאת, אך אני בקשתיו כי ישמע בקולי ויותר וישאל: מה חפץ לך בי? —

— שמע נא — אמרתי לו — הביא לי עט עופרת וגליון אשלם לך בכסף מלא —

— כמה תתן לי —

– שלשה שקלים כסף אתן לך, אך תלך ותתן את המכתב לאיש אשר אומר לך –

– אם תתן לי בראשונה את הכסף אעשה כדבריך –

– כאשר תביא לי עט וגליון אתן לך שקל כסף וכאשר תביא מכתב מהאיש אשר אשלח לו את מכתבי אתן לך שני שקלים – הוא נתן ידו תחת בדל אזנו להתגרד בה ויחפוץ לענות ולא מצא דבר, ואחרי כן אמר: תן לי כעת עשרים אגורות ואקח יין־דגן ואמלא שאלתך – נתתי לו את אשר בקש וכעבור שעה הביא לי עט וגליון ואכתוב אל בנימין ואשמיעהו את אשר קרני ובכליון עינים יחלתי לתשובה, אך לא באה. אין זאת כי אם רמני השוטר ולא נתן את המכתב על ידו, או אולי נפל המכתב בידי יהויריב, עלה פתאם רעיון על לבי ואתחלחל מאד. כה עבר הלילה במפח נפש, אך בכל זאת נעמה לי המנוחה בלילה ההוא בבית האסור מבליל אתמול בבית שלמין, גם ישנתי שעות אחדות על האבן וחלומות לא התני. למחרת בבקר בא שוטר אחר אלי ולחם בידו.

– איפו היא השוטר אשר הביא לי אתמול – שאלתיו.

– הכלב שתה לשכרה כל הלילה, כי סגר את מכתבך בידי איש אשר נתן לו שלשה שקלים –

– הנה כי כן – אמרתי במגנת לב – אשר יגורתי באה לי כי הקים יהויריב אורב לבל ידע לאיש את אשר עשה לי –

– אם תשלם לי אז אוליך את מכתבך אל אשר תחפוץ –

– שלשה שקלים אתן לך כאשר תביא לי מענה –

– חמשה תתן –

– חמשה אתן, אך מהר והביא לי עט וגליון – הוא הביא לי עט וגליון ואכתוב שנית וגם פניו לא ראיתי עוד.

– גם המכתב הזה נפל בידי יהויריב – אמרתי בלבי ולא הוספתי לכתוב עוד.

– כה ישבתי ששת ימים. ביום השביעי באה רוח עצה בלבי ובבוא השוטר בקשתי כי יביא לי עט וגליון ואכתוב

שלשה מכתבים למען יהיו נכונים בידי לעת מצוא, את האחד לבנימין, השני לבן־שמריה והשלישי לאשת שלמן ואבקש מאת השוטר כי יביא אלי אחד היהודים.

– לא אוכל עשו כזאת פן יראו ונתפשתי –

– שלשה שקלים אתן לך –

– חכה עד הלילה ואז אביא אליך אחד ממכירי – בלילה הביא לי השוטר איש יהודי לבוש בגדים צואים וקרועים מכף רגלו עד קדקדו. השמעתיו חפצי כי ישא את מכתבי לאשת שלמן והוא נאות לי ברגע ואבטיחהו לשלם לי כאשר יביא מענה. במכתב השמעתי לאשת שלמן כי על פי יהוריב באתי בבור ואבקש ממנה כי תעשה עמי חסד ותשלח את המכתב אשר סגרתי במכתבה לבנימין ואשמיעה כי שני מכתבים אשר שלחתי לו נפלו בידי יהוריב.

למחרת בבקר נפתחה הדלת ושר גדול נסה להציג כף רגלו על מפתן החדר, אך נסוג אחור בבהלה כאשר עלתה צחנת הרקבון באפו וישאל: היש פה איש? –

– יש אדוני – עניתיו בקול תחנונים.

– בוא הנה – אמר השר. יצאתי לאולם הבית ועיני חשכו בראותן אור אשר לא הסכינו לראות זה ששה ימים.

– מי הביאך הנה? – שאלני.

– ישני שומרים –

– ומה פשעך? –

– לא ארע –

– מה פשע הנאסר הזה? – שאל השר את שר אחד הנצב על ידו.

– גם אני לא ארע – ענהו. כן שאל גם לשני ושלישי איש לא ידע.

– כמה ימי שבתך בזה? – שאלני השר ואחד מהעומדים מהר לענות: אתמול הובא הנה –

– ששה ימים הנני יושב במאסר ולא ארע מה פשעי ואיש לא שאלני –

– היש לך מכתב תעודה? –

– יש אדוני – עניתיו ואראה לו.

– היש לך מכיר בזה? –

– את בנימין העושה בירית ואת בן שמריה אכיר –

– לך אחרי – הלכנו אחריו ונביא אל בית המשפט.

השר ישב על הכסא וכל השרים עמדו לפניו ביראה ופחד והוא נתן קולו על אחד העומדים לפניו: השמיעני האם בית משפט אי בית מרצחים הבית הזה? – השר נבעת וימלל בלשונו דברים אשר לא הבין שומע.

– ענני דבר, מדוע הובא האיש הזה הנה? –

– לא ידעתי – ענה השר ביראה.

– ומי ידע? איש לא ענה דבר.

– מי המה השוטרים אשר הביאוהו הנה? – איש לא ענה.

– התכיר את השוטרים? – שאלני.

– אני אכיר אותם –

– העבירו כל השוטרים לפניו – נתן השר צו. כל השוטרים באו וכרגע הכרתי את שני השוטרים אשר הביאוני.

– מי צוה עליכם להביא את האיש הזה הנה? – שאל השר את השוטרים.

– המשנה לשר בית המשפט – ענו השוטרים.

– קראו את המשנה – נתן השר צו. המשנה בא ופניו נפלו מאד בראותו את השר ואותי.

– אתה נתת צו להביא במאסר את האיש הזה? – שאל השר בשומו אל המשנה פניו.

– חטאתי – ענה המשנה.

– ומה עול מצאת בו? –

– היא משגע –

– אם כן בית מקלט למשגעים הבית הזה – קרא השר וישחק נראה על שפתיו – אך מי הגיד לך כי משגע הוא? –

– יהוריב שלח להשמיעני כי היא השתגע בבית התפלה –

– ומדוע לא צוית להוביל אתו לבית המשגעים? –

– חטאתי אדוני, שכחתי –

– איפו תגור? – שאלני השר.

– לבית בנימין העושה בירית אשים פני אם תתנני אדוני הצדיק לצאת מזה –

– כתוב את שמך ובית בנימין על הגליון ולך בשם ה׳, אך אל תזנח מקומך למען ידעו השוטרים לבקשך כאשר אמצא חפץ בך – כצבי נמלט מפח מהרתי לבית בנימין, והוא התהלהל בראותו פני כי לא רחצתי פני במים ולא החלפתי את כתנתי זה שבעה ימים. כפרתי לו מכל הנעשה לי והוא קרא באנחה: אכן זה הוא יועץ בליעל, אך ה׳ הצילך מידו, ואני לא ידעתי עד מה, כי לא אחד ממכתביך בא לידי. אך ה׳ שלח לך מלאכו ויצילך, השר אשר קרא לנפשך הדור בא הנה זה ימים אחדים לבקר את כל בתי האסיר ויהי לרבים לפלטה גדולה ולולא הוא מי יודע אם לא אבדת בבור ואיש לא ידע –

מן העת ההיא נותרתי בבית בנימין, כי לא נתנני לשוב אל בית התפלה ואל החסידים, מפתי אבלתי ובביתו שכבתי וורני שפת בריטאניה ובן־שמריה הורני חכמת החשבון למען אמצא הית ידי בבית מסחר. עשיתי חיל בלמודי כי בשום לב הגיתי ומורי שמחו בי. בביתו נודעו לי דרכי הרשע יהויריב ואחיו, ואשמע את אשר עשה בנבליו לשמעון בן־שמריה אבי רעי ומלמדי. שמעון היה אחד מעשירי העיר ויהי ימים רבים ראש הקהל, אך יהויריב ואחיו החסידים כרו בכל עת שוחה ללכדו, כי קנאו בו והצדיק בצבועאל נתן למו תעצומות, כי לא האמין בשמעון אשר בקש דעת ויחנך גם את בני על ברכי הדעת, ובנו זה השמיע בקהל כי רוחו לא נאמנת את הצדיק וחסידיו ויעלה אף כל החסידים וירדפוהו ויטלו שתים על שמעון אביו, כי ישלחהו לצבועאל להתודות לפני הצדיק על חטאתו, או כי יקח לו אשה אחת מבנות יוזבד העשיר אשר התחשב בראש החסידים

בעיר, אך בנו מאן שמוע בקולם והוא לא עצבו מימיו ולא הכביד עליו אכפי כי יביא צוארו בעול החסידים, אז פרצה המריבה בין שמעון ובין עדתו וירדפוהו ויבקשו לו תאנות ויהויריב בראשם, וחפצם הצליח בידם לדכא את שמעון תחת רגליהם, כי גם יד שר העיר אשר הרבה הרע ויטה אחרי הבצע, היתה אתם להבריעו וימצאו בו קשר למלך ויצא משפטו להגלות לארץ אחרת עשר שנים, אז עזב גם בנו את הארץ ויסע מארץ אל ארץ ארבע שנים עדי שב אל עיר מולדתו למען מכור את בית אביו וכל אשר לו ולבחר לו מקום מישב, אך לא עשה כזאת ויותר בעיר שבמה לתמהון לב כל יודעיו. אלה וכאלה שמעתי בבית בנימין ומדבריו הבינותי כי גם היא יליד ארצי הנהו, אך היא לא השמיע דבר על אדותיו ואני לא אצתי לדעת סודו. בשנה תמימה ישבתי בביתו וארע את שפת בריטאניה ואדבר בה כאיש בריטאני מלדה ומבטן, כה הגיד לי בנימין, ונשיח בכל עת רק בשפה ההיא, וגם חכמת החשבון באה בלבי, אז החלו לחשוב מחשבות על אודותי, להכין מצעדי ויחלקו בעצותיהם, בנימין אמר כי אלך לעיר אשרות או לאחת הערים סביבותיה לבקש לי בית אשר אעבוד עבודתי, ובן־שמריה אמר כי אשים פני לארץ אחרת. אך שניהם גמרו אמר כי אעזב את העיר לבקש לי מחיה, ובן־שמריה אמר לתת לי מכספו מאתים שקלים למען תמצא ידי לנסוע ולבקש לי מקום ואגמיר אמר לעזוב את העיר בעוד שני שבועות אחרי עבור ימי חג הפסח.

יח.

מַהֲלַת לֵב.

אך בימי הילדות ימצא איש נחומים במלוא כף נחת אחרי מלא הפנים עמל; ברגע יסלח הילד למוסרו בשוט בימין אם בשמאלו יושיט לו ממתקים, עד ארגיעה ימחה

דמעה מעל פניו, אשר בכה בכשלו ונפלו, וישיש אלי גיל כי ימצא און לו לרוץ ולהשתעשע את הילדים אשר בגילו, כי רק אשר לפניו יראה ועוד לא הסכין לחדור בערפלי העתיד, על כן לא יעמיק חקור גם בזכרונות ימים עברו, יאך אשר בידו לו הוא, ועל כן יתננו לבו לשמוח בעת שמחה ולשכוח עמל בעת טובה. כן המה הילדים וכן המה גם הבאים בימים, אשר לא לבם יהלוך בחקר יהלך נפש, להם ימתקו רגעי שמחה ושנות עמל לא יזכרו כאשר יעברו ונאספו.
אך לא כאלה היה חלקי בעת ההיא, ימי הילדות עברו, מבלי אשר הראוני בשמחה, וזכרונם הרוני לענה. הם לב האנשים, אשר בהמה המה, לא מצא קן בלבי, אשר בקש דעת ומשפט, ולבבי זה אשר בקש דעת היא בקש גם גדולות, גדולות אשר אולת כחי ממצוא וגם כל האדם לא ימצאני.
בקשתי למצוא אך צדיקים בעת אשר לא בדרך צדיקים אחזה רגלי, בקשתי בית, מנוחה וענג מבלי אשר עמלתי למצוא אותם בעמל כפי, לכן היתה לי העיר כמערת פריצים, אף כי שני אנשים צדיקים נמצאו בה, אשר הרבו להיטיב עמדי בנדבת ידיהם ובנדבת פיהם, הלא המה בנימין ובן־ישמריה, ובארץ תחתית היתה כל הארץ בעיני, אף כי גדל חין ערך המתנגדים וצדקתם בעיני, מעת אשר ראיתי דרכי החסידים, ולבי לא נתנני לשוב גם אליהם, כי עת אשר הגדתי להם צדקתם גם רעתם זכרתי ואתנודד.

תולה אשר לחמי במעי נהפך ובמרורת ראש ולענה בפיו אשר על כן והמתו חותו לחם הוא יבחל גם במאכל תאוה ויקרא למתוק מר, והולה אשר הוכה במחלת נפש, אשר דרכי לבו עקשים ומחשבות רוחו תהפוכות, היא אך תהפוכות ואון יראה. גם אני הבטתי אך עמל ואון ואקוב בפני על כל מראה עיני יתחת כי עד הנה היה לי הרעיון הרחק נדוד להגא, בקשתיו עתה בכל לב. הרחק נדוד בקשתי, יען כי המרחק נעלם מעיני, ונפשי אותה, רוחי בקש, לבי חפץ ולא ידעתי מה המה מבקשים, אבל מנוחת

לא נתנה לי בבית מנוחתי. לפעמים שאלתי את נפשי: מדוע לא אמצא נחת בבית בנימין, בחברת הרעים ישרי הלב, אשר בצדק יתמכו בימיני ובלשון אמת יורוני וידאגו עלי גם לעשות לי בית, מה זה יבקש עוד לבי, מדוע הוא נגוע כל היום? למה רוחי נכאה כמו צר לי המקום? אך לא מצאתי מענה.

ויהי אחרי אשר שבעתי נדודים וכעס כשלש שנים, מעת אשר עזבתי את שכילה, ואחרי אשר הוספתי רב דעת ומכאוב בהגלות לעיני דרכי החסידים, מזמותיהם ונכליהם, אשר כדבר בכפל יהלכו לאכול על ימין, לגזור על שמאל, לכלה את שנוא נפשם ולבלע את אשר לא יתן להם יד, אחרי אשר למדתי גם אני ארחות הזדונים האלה, ההולכים ברגל גאוה על כל יושר וצדק ורק לאמץ כח אגודתם כל מגמתם, ואשר עשו המה גם אני הייתי עושה מבלי דעת ומיראה ואהי לַסַּכִּין בידיהם לבלוע צדיק, ואחרי אשר מצאתי גם אני חלקי: רק פגים, מכשול לב ונפש נכאה, גמרתי אמר לעזוב את העיר אשר היתה לי לבלהות ואת הארץ אשר אך התהפוכות ראיתי בה, אולי אמצא מזור לתחלואי לבי. מה גדול שבר האיש אשר יבקש להסתר מארץ מולדתו, אשר יחוש מפלט לו מאחיו, וזאת ידעתי אני בעת ההיא. עד הנה חשבתי כי רק עם אחד בארץ, הוא עם ישראל ויתר העמים על משפחות החיות והבהמות יחשבו, להם לא חלק ארחות חכמה, לא חלק להם באלהי אמת ולא נחלה בחיי עולם, וכל מעשה ומפעל אשר ראיתי בני עמי עושים היה כמעשה בני האדם כלם בעיני, כי רק המה נקראים בני אדם, חשבתי למשפט, וכאשר חם לבי בראותי עמל ואון, נשבר לבי בקרבי ובכיתי לקשה יום, וגם לקשי יומי אני, אך לא חשבתי מחשבות להמלט מצרה, כי אנה אברח? איפה אסתר, אחרי כי כל בני האדם עוו דרכם ויעותו משפט? ורק זאת עצרה בעדי לבל אתן לזרים ידי, יען כי לעזוב את עמי ולהתרועע את עם זר היה בעיני כמו לא אמר לי

לבי: עזוב את בני האנשים ושכון בתוך לבאים. אמנם עתה אחרי אשר למדתי דעת לשון וספר אשר לא לבני עמי המה ואבין להבדיל בין עם ועם, ארץ וארץ, כי נסכו עלי מורי בנימין ובן־שמריה רוח דעת, ויורוני כי איש איש לאלהיו ישא עין, באמונתו יחיה ובמשפטי בני האדם ילך לבו וארע כי אנכי לישראל אני, ממנו יצאתי ובין בניו אחשבה, בכבודו אתימר ובחרפתו יחורו פני, ובהתבוננו למעשי המעקשים ארחותיהם, גדל בעיני עון אחי אלה מעון סדום, אשר בניה שחתו רחמם מכל בן נכר ובחוץ ילין בה גר ובת עמי לאכזר לעמי, איש את אחיו יבקש לבליע, לא לקראת עמים זרים אשר ידכאום כעש, אשר ירמסום כטיט חצות יערכו קרב ומלחמה, לא נגד שונאיהם בנפש אשר ישלחו בהם לשונם לשון אפעה ישלחו חציהם, כי אם ללב אחיהם בני צרתם, אשר יחד ישימו גום כעפר חצות לכל זד ובליעל! כה הרשעתי כל העם בעבור רשעת שנים שלשה פועלי און ואצדק בעיני במשפטי אשר חרצתי כמו אם נקיתי מעון ואך טוב וחסד רדפתי כל ימי חיי. אכן זה הוא פרי הדעת אשר לא גמל! עיני האדם כי תפקחנה תראינה בראשית אך פני אחדים ומים כם, וימים הרבה יעברו בטרם ישכיל לראות פניו בראי מלוטש, ובכל זאת יבקש להורות, להדריך ולהטות לרוחו אדם רב באמרו מצאתי חכמה, ובמה יקראו מלא כל ימיהם אחרי המעקשים ארחותם מבלי אשר הבינו לפעילות ידיהם המה!... רוחי נשבר ויקרע לגזרים, אהבה לעמי ואיבה לו, צדקתו ורשעתו מצאי חליפות בו ידים ולא היתה בו נכונה. לשוא קרא בנימין באזני דברי ימי העמים ללשונותיהם ויוכיח כי עמים רבים יעמיקו ישחיתו ירבו הרע אלפי פעמים יותר מעמי, לשוא הראני את עם הארץ אשר לא ידע מוסר ודרך החיים, וכבהמות יער איש לעברו יתעו בדרך אשר יכרה להם תאות לבם, ובכל זאת לא ישא כל העם עליהם חרפה, וכנגדם קרא בשם ישרי לב מעמי אשר ישישו אך לעשות צדק, נחכמה יאיר הוי אור תלציהם ואיש לא

זכר את צדקתם, לשיא העביר לפני מחזות נוראים מרגיזי
נפש ומעבירי רוח כל בשר איש, אשר ארץ ספרד הֶעָקָּה מדם
חלליהם; בשׂימו לעיני בבית מטבח ועליה יכרעו אלפי בני
ציון הנדחים, מֻגָּשׁים להרג על אמונתם החקוקה בקירשדי
על לבביהם הטהורים כטהר נפש האדם בטרם שמע חלקת
לשון הנחש המדיחו ללכת בדרכי שאול, ובערבו הקרבנות
האלה, אשר רק אמונתם יכיר לכם חטאתם, מיל בני השחת,
המה הכהנים, אשר ירוממו אלהי האהבה בשפתם ורצח
ודם בידיהם, העוטרים את הבמה מסביב וישורו שירי הלליה
בפה חנף, בעת אשר לבם יכין מרמה ירצח לנפשות נקיות
ועיניהם תראינה לבת אש אוכלת אביוני אדם בלי עון, ואלה
הצאן האובדות אשר לטבח הֻבָּלוּ לא יתחננו למרצחיהם,
לא ישימו באזני תפלה על כי הסתיר פניו מהם בעת אשר
דמם מֻגָּרים כמים למען קדש שמו, כי אם גם המה יהללו
יה בצאת נפשם מגויתם הנענה לחסות בצל אל שדי,
רעיותיהם בין זרועותיהם, טפיהם על כפיהם יעמדו הכן בלי
רטט ומורך לב לתת גויתיהם לאש אוכלה בצפיתם כי נשמותיהם
העליונה אבר למשכן אש אוכלה איש, ואלה המחזות אשר
למראם גם לב נמר אכזרי נהפך לחמלה, לא הרכו לב
האכזרים אשר הוסיפו לדבר שקר ממרום ולחזק בידי השואפים
דם להוציא גם שארית הפלטה אל גיא ההרגה . . .

לשיא הראני העבות כאלה וכאלה יוצאות מבית
העמים, ויוכיח כי גם על רשעי עמי לא יכבד העון אחרי
כי לא בידם עתותיהם ושנאיהם הדוחים מדרך הטוב בסגרם
לפניהם שערי החיים, ולא יתנו להם ידים למצוא חית ידם
ביושר וצדק, וכי אלה המרעים רק בעזרת השופטים אשר
כזאבי ערבות ישאפו בצע מעקשות יעשו מעשיהם, ולוא שב
המשפט לצדק כי אז הלכו אחריו כל ישרי לב והרשעים
בחשך נדמו, כל אלה לא הועילו להשיב חמתי מאנשי עברתי,
ואחרי כי כל רעתם ראיתי ורעת בני העמים לא נגלו לי,
לבי החזקתי בדעתי כי המה הרבו הרע מכל הרשעים אשר על

פני האדמה, והרעיון הזה היה כקוץ מכאיב בלבבי לקרעהו
בלי חמלה ואשנא את עמי באהבתי אותו, כי אמנם אהבתי
את עמי מבלי דעת מה עזה אהבתי לו, ולולא אהבתיו כי
אז לא התחמץ לבבי בזכרי רעת הרעים בו, אכן האהבה
היתה עצורה במעמקי לב והשנאה נשאה על דל שפתי, ומדי
זכרי את החסידים ועלילותיהם כן חם לבי ושנאה מלאה
חדריו, אשר על כן גמרתי אמר לשמוע בקול בן שמריה
ולעזוב את הארץ, לבל אשוב ואראה פניהם. ויהי בשבתנו
יחד בביתי בדברנו אדותי ואדות הדרך אשר אבחר הוצאתי
כל רוחי ואומר: ולעצתך אקשיב ואעזוב את הארץ, כי כאש
תקד בלבי מדי אראה את היהודים בארץ הזאת –

– כדבר אחד ערלי הלב אשר מדי הסירו סבל אמונתי
מעל שכמי תדבר – קרא בן־שמריה בתמהון – ראיתי רבים
מאלה אשר לא ראו דעת יפשעו בעמם ויתנו שמי לשמצה
ויתקלסו בו, אמנם מפיך לא פללתי שמוע כזאת. הן קראת
בספרים ואמרת כי תדע לשפוט מישרים, כי בכל הארצות
ובכל העמים ימצאו רעים וטובים ולא תרשיע את עמך כי
בכל העמים חבורות חבורות ומפלגות מפלגות רעותה תרדוף
בחמה, גם בכל העמים מתקדשים, מתחסדים ועושי רמיה
ועושי צדקות באמת כאשר ימצאו בישראל תבקש ולא תמצא.
הנה החסידים הרעו לך ותקרא חמס ומדוע שכחת את
המטיבים עמך ועם כל אדם? ומדוע לא תזכיר את המתנגדים
אשר בפיך השמעת באזני תהלתם כי ישרי לב המה?

– גם בישרים האלה חרה אפי, כי יחבקו ידים ולא
יתעוררו להסיר את הצרעת הממארת הזאת מקרב בית
ישראל, כי מדוע לא יאזרו כח ועז לבער אחרי חבר הבוגדים
האלה עד תמם לבל ישאר להם שרש וענף על אדמת ישראל,
הלא גם המה יחטאו כי יראו עון ולא יתבוננו, מדוע לא
יעשו כלם אגודה אחת לגלות רעות הסוררים האלה באזני
שרי הממלכה והמה יעשו בהם שפטים –

– וזאת תחשב בעיניך לצדקה, כי יכה איש את אחיו

בלשון?! - קרא במנוד ראש - כי יתנו חרפה על כל ישראל, למען בער הרע ירבו הרע! אמנם כבר השמיעו רבים כדבריך וגם זקנים ממך לימים כפיך דברו, אכן המה כלם נבערו ונכסלו כי לא ידעו דרך צדק. האיש המכה רעהו בלשון לו רשע ומלשין יאמר, ומה גם להכות בלשון מאות אלפי איש מבני ישראל יען כי נמצאו בהם רשעים. האיש אשר יאמר לעשות כזאת היא רשע וזד ויצדיק במעשיו את אלה הרשעים בעיניך. אמנם לוא גם לא נחשב זאת לעון וידענו נאמנה כי השרים אך טובתנו ידרושו, גם אז לא צדקו במעשיהם כי לא הצליחו. לא בזרוע רמה נשים דלתים ובריח לרוח קטב, לא במגן וצנה נעמיד נגד דבר באפל יהלוך, היא על פנינו יעביר ויחלוף, ישים שמות ולא נראה, יחבל ארץ ולא נדע מאין נפתחה הרעה. וכל משכיל על דבר ישב בביתו בעת רעה ויסגור דלתים וחלונות לבל יעלה בם המות, יתבונן באהובי נפשו להצילם ממוקשי מות, יכין ארוכה ומרפא לנגע, אך אם שלח הדבר יד ויטרוף אחד מהם אז אין אומר השב, ישלחהו ויטהר את הבית לבל תגע הרעה עד יתר היושבים בו, אך אוי לו להאיש אשר יבטח באמץ לבו ויצא ללחם את המגפה ויבקש להמרות רוחה, אז כלה ונחרצה עליו, כי היא תגבר חיל ותשים שמות במקום מצאה משכנות לה - הזכור תזכור עוד את אשר קרה פה עת אשר גאה גאו מי הנהר ויעברו חק, יבעל הרחים, אשר נפשו מרה לו על אוצר דגנו פן ישטפיהו משברי המים, עשה שכר בפני הגלים למען הציל בלעם מפיהם, הלא תזכור אחריתו? המים פרצו ויעברו, ובדרעם ורעש אחוי בירכתי בית הרחים וינערוהו ממקומו ויפוצצוהו לרסיסים וגם אדונם העושה שכר מצא קברו בין משאת ביתו ואוצרות דגנו אשר אמר להציל ביום עברה. הנה כי כן הוא דרך התבל, אם תשים מעצר לרוח יגבר כח, כי אין אדם שליט ברוח, על הגויה ישים איש-זרוע מתג ורסן, אך אולת ידו מכלוא את הרוח. והדבר הזה היה למוקש לישראל מימי עולם, כי לא הבינו אל

פעולת הרוח והקדישו עליו מלחמה, ועל כן רבו הפשעים בהם. לולא קמו בימינו להלחם נגד אגודת החסידים, כי אז כאשר באת כן הלכה לה, רוח הדעת עבר על הארץ ויגרש אותה ואת כל הבלי שוא גם יחד, אך ברבות צורריהם כן יחבלו מזמות להנצל ויכן יעשו חיל, והלא הצדק אתם לקום בפני רודפיהם ימי זה ירשיע את הנלחם את לוחמו? אם ימצאו בהם אנשים אשר לבם רע ויבקשו עשות רע גם מבלי כל יראה, הלא גם המה אך אנשים המה, וכאשר לא נרשיע עם כלו על כי ימצאו מרצחים בקרבו כן לא נשים אשם נפש המפלגה כלה באשמת אחדים ממנה, אך האיש אשר לא ידע דרכי התבל לא יבין את זאת והיא ירע למנגדיו גם ישחית נפשו. הסר כעס מלבך וראה והתבונן כאיש דעת ואחרת תדבר –

– אמנם חי נפשי כי לא אבין למליך – קראתי משתאה – האם למליץ יושר תהיה לבני עולה אלה? האתה תגער באלה אשר יאמרו לגדע קרן הרשעים האלה? אתה אשר כבודך חלל על ידם ובאשמתם נגזר אביך, האתה תפצה פיך לדבר טובות עליהם גם להצדיק? בינתי תסתתר! –

– הרגיע רוחך ובינה למלי, לא על כלם אדבר טובות, הזדונים שנואים גם לנפשי, ולוא מצאה ידי לעשות משפטים את הרשעים אשר גרשו את אבי מהסתפח בנחלת אבותיו בזדון לב, מבלי אשר ארע לישרים בלבותם כי אז עשיתי זאת בשמחת לב ותהי לי שלומים לריב חרפתי, אמנם לא אעות משפט, ואף כי אוהב אני את אבי כאהבת כל בן לאביו ואולי עוד יותר, כי ידעתי כי בשלי מצאה אותו הרעה, מאהבתו אותי עתה נפשי ברעה תתמוגג, בכל זאת לא אטה משפט להסיר ממנו כל עון למען הגדיל רשעת שונאיו. לוא חשבתי כמוך והרשעתי רק את רודפיו אז אולי בקשתי דרך לנקום נקם, אך אני לא כן אנכי עמדי, נפשי ידעת מאד כי חף אבי מפשע לרעיו ואוהביו, אך לא נכחד ממני כי לא ישרה נפשו בו בריבו את איביו, היא נתן חרב בידם להכות אותו חרם, היא הוסיף להם עצמה כי ישיבותו עד הבא יצדקו

בעיני העם, ואמנם גם בלבם יצדקו, כי היא, הה! נשא בראשונה על שפתיו דברי שטנה, והיא הפיל עליהם בלהות באמרו: אני אכה אתכם בלשון. להכות בלשון! העון אשר רשעו אין יחרד יבהל ממנו כל ישר דרך, העון אשר כרצח, כשפך דם יחשב בעיני כל טהר לב, העון הנורא הזה אשר היה ראשית חטאת לעם הזה, חטאת אשר השחה השפילה לארץ כבודו ותתנהו לשמצה ולזועה בעיני מגדיו, התנין הזה אשר בלע היל עמו ויאכל בניו ובנותיו, כבודו ומאודו וישיבהו בכתר המהרגה, העון הזה נשא על שפתיו למען הביא מרך בלבב שונאיו, ולא חשב פשע שפתיו לו לחטאה, יען כי מעודו הסכין לשמוע מפי עברים נצים: אני אכך בלשון, אני אלשין אותך אל השרים, ורבים לא רק בדבר שפתים כי אם בפעל כפים יעשו זאת למען בצוע בצע או לנקום נקם, העון הזה היה למכשול לאבי, כי גם הוא בהל על פיו והטיא את בשרו להשמיע על דל שפתיו: אני אכבם בלשון! ומכשול עונו היה למכשול לו, כי כשל ונפל, ואויביו אשר רדפוהו לא יאשמו כי למען הציל את נפשם מידי מלשין כרו עליו שחה, וצדיקים המה בעיניהם ובעיני כל האדם כי בערו את הרע, את המלשין מקרב העדה. ומה גם אחרי אשר מפי הצדיק אשר כאלהים הוא בעיניהם יצא משפט אבי הרעה, הוא הסית כי את קהל חסידיו והמה ששו לעשות מצותו ויתברכו בלבם כי צדקה עשו. ואם כי נפשי יודעת מאד כי לא עלה על לב אבי לעשות את הנבלה הזאת אך פיו ענה בו. הנה כי בן נשגה בלנו בלי דעת ונשים חטאת נפשנו בראשו וריבנו וגם אתה אם תשיב ותחקור הרבה ויצרי לבך אולי אחרת הדבר —

— את חטאתי תזכירני — קראתי נפעם — כי גם אני הייתי אורב במסתרים לנותן לחמי, אמנם זכור כי נדחתי בפשע שפתי רשע ולא חפצתי עשות רע, רק יען כי נפתה לבי לשמוע בקול יועץ בליעל עשיתי מרחה ובהודעי מהרתי להיטיב דרכי —

– ומי הגיד לך כי גם אלה הרשעים לא נתעו בשוא, ואם לא גם מדיחיהם נדחו בחלקת לשון רמיה יאם לא ינחמו גם המה ממעשיהם בהודע להם עיתתם ? ומה עשית אתה לולא קם בנימין להחזיק בימינך ? הלא אז אבה עליך המחסור לשוב על עקביך ולהרוש שלים האנשים אשר מאסת בם! או ליא היה לבב בנימין כלבבך להרשיע את כל האדם בראותו כי חטאו, הלא אז מאן אף דבר אתך, הן במו פיך השמיעת באזניו כי חטאת נוראה חטאת יבכל זאת האמין בדבריך כי תשוב להיטיב דרכיך, יען מה ? יען כי חשב בלבבו, יש לאל יד כל האדם להטיב ולהרע, ואם חטאת בעת אשר הלכת עם שוגים מני הדך תשוב ותעשה טוב כאשר יתמכו אנשי לבב בימינך, ועל כן קרבך לבל תשוב ותפול במהמרת פועלי און, וגם כל אלה הרשעים ייטיבו מעשיהם אם ימצא להם איש אשר יורם בדעת והשכל, באהבה ודברי שלום, כי גם אלה אך שוגים ולא רשעים המה, כי לולא העריצו את הצדיק ויחשבו דברו כדבר האלהים, ולולא חשבו את כל מכחש בו כמכחש באלהים כי אז לא עשו את אשר יעשו –

דבריו הביאוני במבוכה כי לא מצאתי מענה, אך לא הצדקתי במשפטי, גם היטב חרה לי על כי ישנני אל פועלי און ואני הייתי צדיק בעיני, וחטא חטאתי מפלתי על יהויריב והחסידים מרעיו ואחריש רגעים אחדים, אחרי כן התעוררתי ואמר: אבל הלא במו פיך רוממת תחת לשונך את היהודים בארצות אחרות; ולפי דבריך עתה אין צדיק ואין רשע כי איש לרעהו ישוה –

– אמנם כן הוא, היהודים בארצות אחרות הטיבו דרכם, יען כי הטיבו להם, כי לא יחיו עוד במצור ומצוק וגזל־משפט לא יתעם לעשות רע, אכן ליא הביאו איתם הנה והושיבום במחשכים בארץ הזאת אז היו גם הם כמו יושבי הארץ הזאת, ואם נקרא דרור לאלה היושבים פה ונושיבם בארץ חפש אז ייטיבו גם המה את דרכם, וכאשר יראו באור החפש כן יראו באור הדעת ויבינו משפט ולא ילכו

אחרי הבלי שוא ושטי כזב, אשר אך הולכי חשכים היושבים בצרה ישימו בם מבטחם –

– אמנם הרא גם בארץ הזאת איש מרעהו יפרד, הן המתנגדים לא ירבו הרע כמו החסידים ואנשים הרבה אנשי צדק וי״ש ראיתי בתוכם, לא כן במשפחה הרעה הזאת המה כלם אך מזמות און יחבלו יהיטיב און אותם –

– ובעיני ישוו, אלה כאלה אנשים המה, הלא במו פיך ספרת לי דרכי מנשה אשר בצפעוני יפריש ויפתר בין שיני חמד להכאיב ולשלוח ריל לשני בידי תמימים, כן התגולל בבית אבי דן, וכן התגלגל תהת שיאה בבית אבינדב לשום שמות ולהרבות שבר, והלקי הלא בין המתנגדים אשר הדבר מיבית עליהם ואם כן לא נופלים המה החסידים מהמתנגדים, אלה כאלה ילכו כצאן אובדית אחרי דברי מורה מתעה אשר ידע לקחת לב העם, אם מנשה ישמי ואם צדיק יקרא, אחת היא, האחד יחטא למלא הות נפשו, למען מצוא כבוד ומשרה וירוח בחלקת לשון את הבוערים אשר לא ידעו בעשותם רע ויעשו הרע ויאמרו בלבם כי עושה אלה טוב הוא בעיני אלהי המשפט, והשני יעשה זאת למען החזיק באגודתו לבל תפרד. אך בזאת יבדלו, כי אחד המתנגדים לא ימצא און לו להטות את כל העם לחפצו, כי המה כלם איש לעברו יתעו, וזאת אשר יכשר בעיני האחד לא ימצא חן בעיני השני, כי חלק לבם ועל כן לא יאשמו יחד ולא תגדל הרעה, אמנם גם לעשות טוב קצרה ידם, כי אם יקום אחד מהם להשמיע טוב ויפתח שפתיו בחכמה להשמיע עצה בקהל אז יקומו אחרים וישימו לאל מלתו ויתנו את עצתו כעצה נבערה, יען כי לא מלבם יצא הדבר, לא כן החסידים אשר כלם כאחד ישמו אזן למצות הצדיק, על פיו יצאו ויבואו ואחרי דבריו לא ישנו, המה יצליחו בדרכם בכל אשר המה עושים ועל כן גם טובתם גם רעתם תגדל. הגנב החותר בחשך בית והוא לבדו, הוא ישא את אשר נפל בידו וימהר לברוח ולהמלט, לא כן אם חבר גנבים יפשטו גדוד המה

גנבו דים, אמנם כזה כן זה גנב הוא ולא נופל האחד מהשני. ראה את החסידים איך איש את רעהו יעזרו ולא יתנו למוט את אנשי שלומם, ואם יקרה לאיש פגע אז ימהרו לתמוך בימינו, לא כן המתנגדים המה יושיטו פת לחם לדל הדופק על פתחם, יתנו ארוחת יום לבן ישיבה, אך להשכיל לדל, לעזור לאיש וביתו עת תמוט ידו לא ישיתו לב —

— אם כן תצדיק את החסידים מהמתנגדים ? ! — קראת בשממון.

— גם אצדיקם — ענה במנוחה — באחת, כי גם אם יעשו רעה לא בהם העון כי אם במורם הקדוש בעיניהם ודבריו כדברי האלהים ויכבדוהו ויגורו ממנו, ולצדקה תחשב בעיניהם גם לעשות הרעות אם מפי הצדיק יצאו, וזאת שנית כי המה לא לאנשי שלומם כי אם לאנשי חרמם יעשו רעה, המה רק על המתנגדים אשר ישנאום כבני נכר יקדישו מלחמה, ומי הוא זה אשר לא ישנא את משנאיו ולא ירדוף את רודפיו ? הנה כי כן יבקשו גם העמים אשר ירדפונו באף ולא יתנו לני הניבה, ואשר ישקצונו כטמאת הנדה, המה יבקשו ממנו כי נשיב להם אהבה תחת איבתם וטובה תחת רעתם, ויתנונו לשמצה על כי נשנאם בלבנו. ומדוע ישנאו המה אותנו ? מדוע ירדפונו ויחשבו רק רע עלינו כל היום ? — זאת לא ישיבו אל לבם. וגם בישראל, נמצאו אוילים חסרי לב אשר ישימו אשם נפש אחיהם על כי ישנאו את שונאיהם. ישיבו שונאינו חמתם ממנו ונשכח גם אנחנו את כל הרעות אשר עשו לנו ונהיה שלום. וכן גם המתנגדים יזעקו חמס על החסידים כי יבקשו רעתם, והמה ? האם המה לא יבקשו בכל לב להרע לחסידים ? הן גם המה יחבלו מזמות כל היום על החסידים, אך לא יצליחו יען כי חלק לבם וידי החסידים תעשינה תושיה, יען כי כאיש אחד חברים יצאו לפעלם, ובדבר הזה אצדיקם, ועתה העוד לך דברים ? —

— יש ויש — קראתי בקול — הן תרשיע את המתנגדים בפשע אחדים מהם, האם פשע מנשה ישאו כלם ? ואם

ימצאי מתי מספר אשר יעוו דרכם, האם תפקיד עונם על העם כלו? –

– חלילה לי מעשות זאת! אכן גם בחסידים אנשי לבב. יורשי יֹשר וצדק ומדוע תרשיע את כלם? –

– אני לא אדע אף אחד בהם אשר יעשה טוב –

– אנא אל תעשה שקר בנפשך למען החזיק בדעתך, הן במו פיך הרבית להלל שם איש בעיר שבולה משה בן־צבי שמו אשר הרבה להיטיב עמך והיא גם הוא הלא בין חבר החסידים ימנה ואיך תאמר כי לא ראית אף אחד? –

– אמת הדבר כי כמלאך אלהים האיש הזה בעיני, אך לבו לא ילך בדרך כל החסידים ולא יתן ידו להם להקים עצת רעה, זאת אדע נאמנה –

– ומי השמיעך כל אלה? האם בסתר לבו ישבת, או בהבין בליותיי הטבת לראות כי תדע כל אלה? –

– אני שמעתי דבריו בדברו את בת בתו והתורה אשר צאה מפיו להשכיל להיטיב ולא להרע, וזאת ראיתי כי נפשה יכה כמלאך אלהים והיא הלא אצל מרוחו עליה, אית הוא כי רוח טהור לו, וגם היא השמיעתני את רוב צדקתיו יאמין לדבריה –

– הנה תצדיקנו יען כי בת בתו שפכה עליו רוח חן, ואני מגיד לך כי אלה וכאלה ישרי לב לאלפים תמצא, ולא אך נתנה הילדה עדיה והצדיקתם, הנה עתה אבין מדוע הבדלת אנוש אחד מאלפים לדבר טוב עליו –

– לא אבין למליך – עניתיו ועשתניתי נבוכי מבלי אשר ידעתי מדוע, ופני היו לפני להבים.

– אם לא תבין למלי מדוע אדמו פניך כדם? – שאלני וישם בי עיניו ההודרית עמוק תוך חדרי לבי. לא ידעתי מה זה היה לי כי נבוכותי עוד יותר ודמי עורקי התגעשו ולבבי היה כהולם פעם, ואענהו במבוכה: חי נפשי כי לא אדע מדוע אדמו פני –

– אם לא תדע – קרא ברגש – אשמיעך אני וידעת,

הידעת מי היא המסבבת עשתנותינו, השָׂמָה גבול להרעיוני לבנו, המושכת אותנו בחבליה ללכת אל אשר תחפוץ? האם לא שמעת מי היא הפורשת רשתה ליד מעגלנו ותצודנו ותשחק בנו כצפור, המשקה אותנו כוס שברון ותגרש כל רגש אהבה או איבה אשר קננו בלבנו בטרם ראינו פניה ונאהב ונשנא כמצות שפתיה, ואשר לא לעתים רחוקות תפרוש גם מעטה צדק על מעשי רשע ומכסה חכמה על מעשי תעתועים? הידעת מי היא? הבה אגדך, היא – האהבה! היא שמה דבריה בפי הילדה לדבר טוב על אביה ויהי בעיניך כמלאך אלהים, ולוא אצלה מהודה על מנשה כי אז קרן גם עור פניו ויהי כבן אלהים, זכור זאת והשב אל לבך כי אולי גם אלי דבר יגנב מפי בת יהויריב וימחה כעב פשעיו –

– בת המרצח: – קראתי בקול עוז ועשתנותי אשר נבוכו זה עתה שבו ללכת בדרך נכון, כשותה שכור אשר יתנו עליו פתאום מים קרים ורוחו ישוב אליו – בת יהויריב! בת השטן אשר בלע את אביך כתנין ויחלל כבוד ביתך ביד רמה? לא אאמין כי כה נפלת פלאים לאהוב בת השחת, כי עד שמים יגיע עון כזה, שאול חטאת אם נאמנים דבריך! –

– כל איש צדיק הוא עד אשר לא חטא, ואין חיטא בלי תאוה, והתאוה מה היא לא יבין איש בטרם באה בלבו ועל כן ירשיע את רעו אשר נפל בידה ותשים חחה באפי להטותו לרוחה, גם אתה עתה דַּבֵּר, שפוט, הרשיע עד אשר לא יבואו הימים אשר גם עליך תעבר כוסה ותשתה ותשכר, אך אחרת תדבר עת אשר תתעורר האהבה בלבך פתאום ותעמוד לפניך ותכיר מַראֶהָ, אשר לא ידעת תמול שלשום, היא תתן אמר ודמי לבבך ירתחו כסיר מצולה, תפתח שפתיה וכל קרביך יהפכו לנהרי נחלי אש ורוח זלעפות נוססה בם, ויעלו וישאו ויהמיו וְיִרְפוּ המוקד ויעלו להבת שלהבת, בעת אשר כחילם בהקיץ תתהלך וצלם דמות האהובה אשר הציתה התבערה בלבך לנגד עיניך תמיד, תשלח ידיך, תפריש כפיך לצלם התהו אשר ברא לך דמיונך משחית לחבל

גויתך ולהתעות חושך בְּתַעְתֻּעוֹת עִוֵּר בלי מנהל, בעת אשר כל קול בקול אהובתך יִשָּׁמַע, כקול שחוק פיה בקול רעם בגלגל, נשיקות שפתיה תשמע במשק גבים, מבטי עיניה תראה בכוכבי נשף ואור פניה בירח יקר הולך, תפקח עיניך, תכין אזנך וקול: אהובתי! יפרוץ לצאת מבתי נפשך, ואילו בעת אשר אביה יעמוד למולך ויקשב למוצא שפתיך ויתאנף בך ויחזיקך בערפך וישליכך החוצה כבן פריץ, או אז תבין להגיגי אני ולא תרשיעני! יודע אני כי כחוטא הנני לאבי באהבתי את בת ראש מריביו, אמנם רק כחוטא הנני ולא אחטא, כי האמנם ישאו הבנים עון אבותיהם והמה חפים מפשע? וגם את אביה הרשע בעיניך אצדיק ואיך ארשיענו והמה אין לו? לא איכל לקצוף על האיש אשר הוריד את המלאך הזה, את חנה אשר באור פניה חיים ושלום, על אדמת עפר ואשר בצלו מצא מניחה עד היום הזה, לא אוכל! הבה נא, יבוא יום וגם על שפתיך יהיה שם הילדה כאש צרבת כאשר שם חנה יסכסך כל חושי בי. הנה גליתי את כל לבי לך, את הצפון בכליותי גליתי היום בפעם הראשונה יען כי לבי אומר לי כי הרגשות האלה לא מוזרות הֵנָּה גם לך, ואם גם לא נודעו לך הנה תודענה ותבין הגיגי ובחנת את דברי ותדע את לבי, תבין מדוע זה עצוב רוח הנני כל היום ולא אבוא בסוד עליזים וכאיש אשר עליו אבד כלח אשב כליא באביב ימי נעורי כמיאס־חיים, הנני יושב בעיר הזאת כאסיר בכלא וכח לב אין לי לעזוב אותה, כי בת תאות לבבי, מחמד נפשי וכל יקר החיים, ולשוני תקצר לאמר לחיים: הרפו ודעו כי מות חפצתי! חיו אחיה, אסיר תאוה ותקוה עד אשר תמות תאותי, תדעך נר תִּקְוָתִי או אז אצא מהעיר הזאת . . .

לא השיבותיו עוד דבר, לא גליתי אזני למוסר, גם לא חקרתי איזה הדרך באה האהבה בלבו ומה יחשוב לעשות למען מציא תאות לבו, כי כמַבָּה בתמהון ישבתי, ראשית דבריו הכוני בתמהון ואחריתם הביאתני במבוכה, ורגש זר

לי מאז התעורר במשכיות לבי, לבבי חם מאד בקרבי, בעצמותי בערה אש וכמו מחלת הקדחת עברה על נפשי, ובכל זאת הרגשתי ענג לא ידעתי שחרו, לא כרגשי הענג אשר הרגשתי עד היום, כי גם מחשבות נוגות התבוללו בו, ובכל זאת נעמו לי המחשבות ההנה, ובהזכירו את שם הילדה נפקחו עיני פתאום ואראה פניה המאירים כאור מאיר, ובזיקית אמריו הרעיש את מורשי לבבי מרגע לרגע עד כי שכחתי גם אותו ולא שמעתי עוד רעש אמרותיו, כי רק קול אחד שמעו אזני קול קורא בחזקה: עת לראות את הילדה — תשוקה עזה כמית התעוררה בבתי נפשי לדאות לעוף על כנפי רוח, לראות את צלמה, לשמוע ניב שפתיה, להיות עמה, ועוד רגשות רבות כאלה השמיעו אמרותיהן יחד ואשכח גם כי רעי יושב ממולי. גם הוא החשה רגעים כי כבד עליו יגונו ולא שעה אלי, אך בהתעוררו בראותו כי הנני תפוש רוב שרעפי אמר אלי: מה זה תחרוש? האם להוכיחני כלים תחשוב? —

— צדקת — עניתיו כאשר העירני מחזיון לבי — לא אוסיף לפקוד עליך עון כי צדקת —

— ומקרב לבי אודך כי תדע את לבבי, ומעתה נשיח יחד כל ימי שבתך בזה ונועצה על אודותי אחרי כי לבי ערום נגדך —

— אבל אני אחפוץ לעזוב היום את העיר —

— היום? — שאלני בתמהון — הלא גמרת אמר לעשות דרכך אחרי עבור ימי החג? —

— אמנם אחת היא לי אם היום אי בעוד ימים אחדים אעזב את העיר ואחרי כי גמרתי אמר לעשות זאת הלא טוב לי למהר מעשי —

— ואנה תשים פניך בתחלה? — שאלני ויתבונן בי.

— אל עיר שכולה —

— אם כן אדמה כי קרובה נבואתי לבוא וזכרון הילדה ימשוך אותך אחריה —

— למה זה תחוה מבשרך כל איש? האם רוח אחד לכל האדם? את האחד תשמח האהבה והשני יתעודד לזכרון נקמה, לב האחד ירנין זמר משדדים והשני ישיש לראות דמעות עשוקים והשלישי ירקד בעגל לא למד לקראת נתה טוב ויצהל אל כוס יין, וגם דרכינו שונות: אותך תחזיק האהבה בחבליה ואותי ימשך רעיון לבי, אמנם גמרתי אמר לעזוב היום את העיר יבן אעשה — עניתיו, אף כי לא ידעתי מדוע אסתיר את רגשותי מעיניו.

— גם לי אחת היא לי ולא אדבר על לבך להיתר עוד, הא לך הכסף אשר אמרתי ותן לי ידך לאות ברית אהבה ואל תשכח להשמיעני את אשר מצאך וביום טובה תשמע גם אידותי, אך אם כלה ונחרצה מאת המקרה להשיבני עד דכא, ידוע תדע כי לא אאריך ימים פה עלי אדמות —

— חיה תחיה — קראתי בבטחה מקרב לבי כמו רוח תוזה ניסכה בי — ועוד נשחק מטוב לב לפגעים ולהימים החלפים אשר עברו ברעה —

— מי יודע? אך זאת תדע כי אם יסתם כל חזון ממני עד עבור שנה או אינני עוד בחיים, כי לא טוב אני מאלפי האנשים אשר יטרפו נפשם בכפם שנה שנה, כאשר ראיתי גם אני בעיני בהיותי בלונדון, כי אנשים אשר בטנם תחסר, ישימו בידם קץ לחיי הבלם, ואני נפשי ריקה, אין ששון ואין חיים לי אם לא תנתן לי תאות לבי ואהיה גם אני כאחד מהם —. לא שמעתי דברים כאלה יוצאים מפיו ימים אחדים לפנים החזיקתני שמה ונסיתי לדבר על לבו לנחמו, אך עתה מלאי מחשבות בלילות כל חדרי לבי ולא שמתי לבי לצרת רעי ואיש חסדי. נתתי ידי לו ונפרד איש מרעהו, גם בבית בנימין לא אחרתי שבת כי אם שמתי את כלי בצלחת ואומר לו כי אמהר לעשות דרכי וישלחני באהבה.

ב.

תַּאֲוָה נִהְיָה.

מה הָמה רוחי בכל עת כאשר נטל עלי לעזוב המקום בו מצאתי מנוחה, איך חלל לבי בקרבי בעת ההיא וְאֻמְלְלָה נפשי כמו אעזוב את ארץ החיים ועתה עשיתי זאת בחפזון ואמהר דרכי כמי אל יום טוב הנני קרוא, ואם גם בעת הזאת עלו מחשבות נוגות על לבבי ואאנח לרגעים, בכל זאת הרגשתי בנפשי נעם ונחת אשר לא ידעתי עוד. תקוה עם פחד, שמחה עם תוגה יחד התבוללו ויולידו רגש חדש אשר תקצרנה שפתי להשמיעו בדברים. רגשות כאלה יחוש האיש אשר יחכה לגורל אשר אולי יעלהו על במתי האשר ברגע אחד, שר צבא בעמדו לפני מלכו ומיחל למוצא שפתיו אשר בין רגע עָל יושיבהו, מבכירה עת כי יקרבו ימיה ללדת... יחושו רגשות כאלה, וגם עול ימים עת ישמע בתחלה דברי האהבה. כשכור הלכתי מבלי ראות אשר לפני, ומחשבותי אשר בתחלה בלולות היו ולא הכרתי מראיהן כמראה הארץ בטרם יעלה השחר, החלו להתיצב כמו לבוש. גם דברי בן־שמריה התעוררו ויתיצבו כמו חיים לנגד עיני ויחלו לפעמני „אלפי אנשים יטרפו נפשם בכפם שנה שנה" „ואולי בעת אשר אביה יקשיב לדבריך ויחזיק בערפך וישליכך החוצה ככן פריץ" דבריו אלה התעוררו בלבי כזבובי מות בתחלת הקיץ ואליהם נלוו דמיונות וחזיונות שונים: אני מביט בפני הילדה אשר היתה לנערה יפת תאר לשמחת לב ופתאום לפתע יקום אביה הזקן, פניו יפיצו זעם ובקול רגז יקרא אלי: הוי בן עני איך גבה לבך לשאת עין אל בת נדיב? — מתני מלאו חלחלה כי את הדברים האלה שמעו אזני, כי ברוב שרעפי בקרבי היצאתי מפי המלים מבלי דעת. מי יודע אם היא עודנה בחיים? — שאלוני פתאם כליותי ואתחלחל עוד. ובכל עת חשבי רחפו פני הילדה

חליפות מול עיני, רגע הפיצו קרני אור וזיו נֹער, ולחיית האדומות ישפתיתיה שושנים הפיקו חום צח והחום הזה כמו נגע בפני יבשפתי, ורגע ישבו נִכְּבוּ בחירת מית ובל רוח אין בקרבם, יהזקן גם הוא החליף מראהו, רגע עמד בצל על יד ימינה לשמור עליה, ועד ארגיעה ראיתיו שוכב בקבר אשר זה עתה חָפָה ברגבי עפר ועוד לא דָקְו, והילדה הרכה והענוגה תוריד כנחל דמעה ותמאן הנחם, ואני אראה את האיש אשר הרבה להיטיב עמי ולא אבכה כי אם גם שמחה חרישית התגנבה למשכיות לבי: הן לא יקום עוד להיות לשטן לי —. הרעיון הזה התעוררתי כמו מיין ומוסר כליות קם כמטה ועם ליסרני על העול הזה, אשר עלה על לבי לשמוח אלי גיל יען כי הזקן מצא קבר — האם אבדה כל צדקה וכל יושר מלבי ? — שאלתי את נפשי נפעם ומשתאה על יצר לבי הרע. ובכל זאת אדע עתה נאמנה אשר לוא ראיתי את הזקן בבור צרה פושט ידיו אלי לחלצו, כי אז שאול שאלתיו לראשונה אם יתנני לראות את פני הילדה, ולוא מנע מחפצי כי אז הנחתיו תחתיו. זאת אשער בנפשי עתה כי כה עשיתי אז בעת אשר התחפש רוחי וכליותי יסרוני על המחשבה הרעה, ומה זה יבצר ממני לעשות עת אשר התאוה תרים ראש ונר דעתני ידעך ונשכח כל צדק ויושר . . .

באתי אל הצר בית המלון ששם יתאספו כל בעלי העגלות המובילים עוברי אורח לערים שונות, בארבה עטרוני כלם כרגע בקול המולה ושאון, ואיש איש מושך אותי אחריו בחזקה בטרם אשר שמע מפי אנה פני מועדות ויחרפו ויקללו איש אחיו יאת עגלתו וסוסיו ואני עמדתי נפעם ולא ידעתי מה אשיבם.

— בוא ושב בעגלתי כי כרגע אשים לדרך פעמי — קרא אחד.

— שקר הדבר ! סוסיו פגרים מתים וממקומו לא ימיש —

— אתה תהיה כפרת סוסי הקלים באילות —

– אל תפן אליהם, כי שקר בפיהם וגם שניהם יחכו פה עד בוא המשיח, בוא אתי –

– עגלתו שבורה וכל עצמותיך תשברנה בשבתך בה –

– אם אתו תלך אז נטל עליך למשך את סוסיו, כי אין כח בהם לשאת את גויתם –

– הוא שבור ובכל בית מלון יעמוד לנוח – כה נצו איש את אחיו ולא נתנוני הוציא הגה מפי עד אשר נגש עגלון אחד פסח ויהס אותם ויאמר: שאול ישאלו בתחלה אנה מגמת פניו – לדבריו נחתו כלם ויחרישו והוא שאלני עוד: אנה פניך מועדות? –

– לעיר שבולה – עניתיו.

– אם כן אתי תסע כי רק אני לבדי אסע שבולה –

– ומתי תשים לדרך פעמיך? –

– ברגע הזה ארתום העגלה לסוס, הבה את שכרי שלשה שקלים ושב בעגלה – נתתי לו שכרו ואשב בעגלה ועשתונות שונים שבו ויעלו על לבבי, חשבתי וחשבתי ולא ידעתי נפשי מה אחשוב, אך שבולה, בית הזקן והילדה היו כל הגיוני אשר שנו פניהם מרגע לרגע, גם שמחה ותוגה מצאו חליפות ידים בקרבי, אך כאשר שאלני רוח מבינתי: מה אדבר ואמר אל הזקן? הבלגתי לגרש את הרעיון הזה בחזקת היד כי אמנם לא ידעתי איכה אמצא נתיבות ביתו. אמנם זאת לא עלתה על לבי אולי נתנה הילדה כבר לאיש, אף כי ימי שנותיה כשמונה עשרה, ובארצי תהיינה בנות ארבע עשרה לאנשים ומה גם בנות עשירים ונכבדי ארץ, כי תמונתה התפה מול עיני כאשר ראיתיה אז, ילדה קטנה בת שלש עשרה, וגם לא עלה על לבי כי הזקן יתגנה לי לאשה, ולא זאת חשבתי כי אם לראות פניה כמה בשרי. אכן הרעיון כי הזקן מת עלה מרגע לרגע על לבי, גם זכרון החלום אשר חלמתי בצביעאל כי הילדה השתגעה, התעורר לענות נפשי ורוחי נבקה בקרבי. כה רהפו עשתנותי כסערות על פני הים ויכו גלים ואני צללתי

בנכביהם ואשכח איפה הנני ומה חפצי, אך כאשר רד היום מאד וצללי ערב פרשו מעטה אפל על החצר ועל העגלה, התעוררתי ואזכור כי בעגלה הנני. בתחלה דמיתי כי הנני בדרך, וכאשר הבטתי כה וכה וארא כי אין איש והסוסים עומדים על אבוסיהם ובעל העגלה אינני על מקומו אמרתי כי במלון בדרך הננו, ועל כן ירדתי מהעגלה לבוא אל בית המלון, ומה השתוממתי בראותי כי עוד לא עזבנו את העיר ובעל העגלה יושב ונותן בכוס עיני, ואל השלחן יושבים עוד אנשים רבים ואשר הוא עושה גם המה עושים ואיש לא יזכירני כי יתום העגלה ואקרא בעזוז אפי: הוי מדוע רמיתני? הלא אמרת לי כי עד מהרה נשים לדרך פעמינו? —

— עד מהרה עד מהרה — ענה העגלון במנוחה — שוב שכב בני, הן ישנת ושנתך ערבה לך ומדוע הקיצות? — היטב חרה לי בראותי כי ישתה לעג ביין־דגן ואקרא בחמה: השיב לי כרגע את כספי כי לא אלך בדרך אתך —

— אל נא עול ימים, אל תמהר לקצוף, הבט נא וראה הן אלה כלם נקבצו לנסוע ואיש לא ימהר כמוך —

— מה לי ולהם? השב לי את כספי —

— המימיך ראית כי יקיא הקבר את בלעו? — קרא בשחוק — חכה עוד שעה אחת ונעשה דרכנו —

— אך אין את נפשי לחכות —

— האם אל יום חתנתך תשאף כי כה תמהר? השמיעני מי היא בחירת נפשך בעיר שבולה ואגדך אם טוב בחרת — דבריו ירדו כחצים ללבי והעתיקו מפי מלים, על כן אמרתי אשיב ואשכב בעגלה, הלא לא לעולם יותר פה, אך הוא אחז בידי ויאמר: הותר פה —

— ומה תבקש עוד ממני? — שאלתיו בתלונה.

— אחת אשאל מאתך כי תתפלל שתי פעמים תפלת שמונה עשרה —

— טוב מאד! טוב מאד! — קרא איש כבן ארבעים וימחא כפיו ויניע בשתי פאות ראשו אשר ירדו כשרשרות

על לחייו הרזות ועד צואר הגיעו – טוב עשית כי הזכרתי להתפלל, אני אדבר טיבות עליך באזני בני עירי ויקחוך למטיף מוסר –

– ואני אשלם לך כפעלך ואדבר עליך טובות וישימוך לעגלון – כל הנאספים שחקו בקול גדול ואחד מהם אמר: למדהו בתחלה משפט העגלונים כי לא נסה להתהלך את סוסים – ובדברו שחק בקול גדול ויבט כה וכה לראות אם עשו דבריו שחוק לכל הנאספים, והאיש אשר עליו כונן חצי לעגו ענה בקול: שקר אתה דובר, ירוחם, אני אדע להתהלך אתך, הכה נא ואשים מתג ורסן באפך – ובדברו שרק בשפתיו כאשר יעשו העגלונים בחפצם להעיר את סוסיהם מתנומתם. הנאספים שחקו והאיש הנקרא בשם ירוחם הסב את גבו אל הדובר בו ויאמר: נהג ילך – ובדברו בעט בו ברגלו הימנית. האיש התנודד וכמעט נפל ארצה אך התעודד ויקרא בקנאה: שיט לסוס! – וינף את מטהו על ראש ירוחם, אך העגלון נגש בו ויחזיק בידו באמרו: לא בית המדרש הבית הזה ולא פה המקום לקריא למהלמות, בבית המדרש יש לאל ידכם להכות איש את רעהו כאשר תאוה נפשכם, אמנם פה אנחנו הארונים –

– מעריב! – קרא פתאם אחד מהנאספים ויך בכפו על השלחן. כלם עמדו ממקומם ויתפללו יחד כדת, ואחרי התפלה ישבו בעגלה. העגלה היתה מלאה מפה לפה, אני ועוד שלשה אנשים ושתי נשים עם ילדיהן ונערה אחת ישבנו בתוך העגלה ושנים ישבו בצד העגלון על מושבו ואחד ישב אחורי העגלה על הבדים היוצאים מהעגלה, העגלון הניף השוט וינידהו לכל רוח בקראו בקול חוק דברים אשר לא הבין שומע, וגם הסוסים לא הבינום כי לא שעו אליו ומפני השוט לא נחתו ויניעו ויעמדו על מקומם כי אהבו לנום, אך כגעת השוט אל עצמם ואל עורם, כי בשר לא היה להם, נוכחו כי אין לדון עם שתקיף מהם ויאזרו עז למוש ממקומם ויטו שכמם לסבול ולשאת את הסבל אשר עמסו עליהם אך

בכל זאת אספיק מאד אם לא טוב היה חלקם מהעמוסים, אשר הזקן, דחפו איש את רעהו כי צר המקום, והנשים נתנו קולן מרגע לרגע כבעורת הנשים בימים הנוראים, עשתניתי נבהלו בראותם כי צר המקום ויעשו להם כנפים ולא שבו לשלוט בי עד בואי שבולה.

כא.

תִּקְוָה וָפַחַד.

אף כי שבעתי נדודים שני ימים ושנה לא ראו עיני בכל זאת נדדה שנתי מעיני בלילה השלישי בבואי לעיר שבולה. אכן לא זכרונות ימי הרעה אשר ראיתי בעיר ההיא גזלו מנוחתי, גם לא מחשבות לימים יוצרו לקחו לבבי, כל אלה נדדו ממני כמו נרפאתי בפעם אחת מכל פגעי ויצאתי לאור באור חיים חדשים, חיים שאין בהם דאגה ומפח נפש. זכרון הילדה הרַגַי עד בלי די עד כי כמעט שכחתי מאכל לחמי בכל עת המסע. לראות פניה היתה כל תאות לבי ויותר לא בקשתי ולא חשבתי, עד כי גם לא שאלתי את נפשי איך אביא את הזקן בדברים ומה אענה אם ישאלני מה לי בעיר שבולה. אכן כאשר באתי העירה ואתעתד ללכת ביום מחר אל הזקן עלו מחשבות על לבי להכין מענה על דבריו ואגמר אֹמר להשמיעהו כי למדתי חשבון ושפת בריטאניה ואבקש לי בית לעבוד עבודה, ואיתי אבקש כי ידבר טוב עלי באזני אחד הסוחרים ממכיריו ואחכה בכליון עינים לאור בקר ואחרי תפלת הבקר שמתי בגדי החדשים עלי ואיטיב פני יאבוא בית הזקן.

– בבואי הביתה שאלתני אשה זקנה: את מי תבקש? –

– את רבי משה אבקש –

– היא עודנו בבית התפלה ויבוא הביתה בשעה העשירית –

– אם כן אלך לי ואשוב בצהרים –

– אם דבר לך במקנה וקנין אקרא את שפרה בתו הנה, כי היא יודעת מסחר כמהו – ענתה האשה ותלך לה. כל עשתנותי נבוכו ולבבי קפץ ויתר ממקומו, דמי עורקי היו כנחלי אש ואחכה נפעם לבואה. המבוכה אשר אפפתני בשמעי כי עוד מעט אראה את פני תאות לבי שבה ותהי להמהון ושממון בראיתי פניה. ילדה קטנה יפה ועליזה אשר לחיה היו מתלעות ומלאות כתפוחים עזבתי, ובשובי מצאתי עלמה רכה ועדינה קומתה כתמר, על פניה הארוכים לנו עצב ומנוחה, עיניה השחורות הפיצו איש כמקדם, אך אהבו לנוח, ובראותי פניה נבוכותי ונפעמתי עד מאד ולשוני מדבקה מלקוחי ולא מצאתי דברים. היא התבוננה בי כמעט רגע ותאמר בקול נעים: אדמה כי לא אשגה אם אומר כי לא מוזר אתה לי – כגשם נדבות מחיה עשבות שדה אשר הכם שרב, כן החיו דבריה את רוחי ואמצא תעצומות לגשת אליה ואומר: לא תשגי כי אמנם פעמים רבות ראית פני במקום הזה –

– אם כן לא התעוני עיני בחשבי ברגע הראשון כי אתה הוא הבחור – קראה בשמחת לב אשר לא בקשה להסתיר – אך כרגע אמרה: סלח נא לי כי בשם בחור קראתיך, כי אמנם בשם הזה קראני לך אז ובשמך לא נודעת לני –

– קראי נא לי בשם הזה אשר ינעם לי מאד כי יזכירני ימי שמחה בבית הזה – קראתי ברגש. היא השפילה עיניה ולחייה כסו בארגמן ותאמר: אבל גם שנות רעה –

– אמנם כן צדקת כי גם שנות רעה ראיתי בעיר הזאת, אך מי פתי יזכור ימי הרעה כאשר עברו ואין זכר למו? –

– צדקת בדבריך, טוב לגבר כי ישכח עמל ותלאה – ענתה באנחה.

– האם גם אַתְּ ראית רעה? –

– ומי גבר יחיה ולא יראה צרה ויגון? אמנם לקח טוב נתת לי ואותו אצפון בלבבי –

– לוא גם היו כל ימי כעס ומכאובים וצרה שבתתים

ברגע הזה אחרי... קראתי בחם נפשי ואשכח רגע, כי לא יאתה לי להשמיע באזניה איך דבקה נפשי אחריה, ועל כן לא כליתי דברי ואחריש, אך פניה העידו בה כי היא הבינה להגיגי אף כי לא כליתי את דברי כי שמה בי רגע עיניה המהירות אשר הבריקו כזיקי אש ברגע ההוא ותשפילן עוד ולחייה אדמו עוד יותר. רגעים אחדים החרשנו שנינו, אחרי כן אמרה לי: שב על הכסא והשמיעני: איפה היית בימים הרבים ההם, בארבע שנים חלפו מיום אשר עזבת את העיר, האין זאת? —

— מיום עזבתי את העיר עברו שלש שנים. אך ירחים אחדים בטרם עזבתי את העיר לא ראיתי עוד את פניך... את פני הבית הזה — תקנתי את דברי.

— מה שמך, השמיעני ובשמך אקראך —

— שמי ראובן — עניתי, וכרגע נחמתי על כי כחשתי לה, לה אשר כמלאך אלהים היתה בעיני, אמנם הדבר יצא מפי ולא יכולתי עוד השיבנו.

— השמיעני נא איפה היית ומה עשית בכל העת הזאת, בלי ספק עשית חיל בתורה כאחד מהגדולים אשר בארץ —

— אני שכחתי כל אשר קרה אותי בעת הזאת —

— לא אבין למליך —

— הלא זה היא לקחי אשר השמעתיך ואשר מצא חן בעיניך, כי טוב לגבר כי ישכח עמל ותלאה —

— אם כן היו כל הימים האלה כעס ומכאובים, אבל פניך יכזבו אמרי פיך, כי כאיש אשר מלא ביתו טוב ולבבו שמחה תתראה —. דבריה השיבו רוחי כרוח צח בחרבוני קיץ ואחריש רגע כי ששון מלא לבי על כל גדותיו ואחרי כן עניתי: אמנם רבות רעות ראיתי בעת הזאת, אך הימים האחרונים הטיבו לי את אשר הרעו הימים אשר עברו —

— כמה יש את נפשך להותר פה — שאלתני.

— לא אדע — עניתי באנחה, אף כי לא ידעתי למה זה אני נאנח.

– שפרה! – נשמע פתאם קול מאחרי הדלת.

– הכה נא פה עד אשר אשיב, כי אמי קוראה לי והיא חולה. היא יצאה ותשב אחרי רבע שעה ותאמר: נקל לאדם לעזוב שיחו בעבור פגעיו, אך לא כל הפגעים יעברו כרגע, ישנן מכות אשר תרדנה חדרי בטן ולא תעזבנה מקומן. הנה קרוך פגעים נוראים כאשר ידעתי בעיר הזאת, ובכל זאת שבת ומצאת נחומים לנפשך אחרי אשר עברו ולא השאירו זכר למו, אך אותי הכו המקרים בשבט אפם ועקבותיהם עוד ידעו לארך ימים, זאת השמעתיך למען תבין, למה זה הנני עצבת רוח. פגעים נוראים עברו על בית אבי וידכאו נפשי, ולהרבות השבר לא מצאתי אהב ורע לי אשר אגיד לפניו צרותי, אבי הזקן יחשבני עד היום לילדה קטנה ובה יבנני, רעיות לא היו לי מימי ילדותי, ופעמים רבות זכרתיך בעת צרתי, כי הסכנתי עמך ואחשבך כאח לי ובעת אשר אפפוך בלהות סבו צרות רבות את בית אבי וישימוהו לשמה, וכל הדאגות והדאבות נסתרו בסתר לבי ועל דל שפתי לא עברו עד היום, על כן כאבי נעכר –

– אם כה הגדלת חסדך אתי, בת נדיב, לחשבני כאח לך, אנא אל תשיבי ממחשבתך, הנני ואהיה עבד נאמן לך, וכל חיי אתן בשמחה כפרך אם אך אוכל להסיר רגע עצב מלבך – קראתי ברגש ואשלח יד ואחזיק ידה הרועדת בידי, אשר היתה כגחלת בוערה. היא עמדה ממקומה ותשמוט ידה מידי בנחת ואגלי דמעות התגלגלו מעיניה על לחייה ולא ענתה דבר. קול צעדים נשמע מאחרי הדלת ותמהר ותיטיב ראשה ותאמר: הנה אבי בא – קמתי ממקומי וכרגע בא הזקן הביתה. פניו שנו במאד מאד, גוו מט וידיו רעדו, גם אור עיניו לא היה עוד אתו ובראותו אותי נגש אלי ויאמר: מי אתה בני? –

– האם לא תכירנו? – שאלה שפרה.

– חזות פניו לא מוזרה לי, אך לא אכירנו עוד –

– הלא הוא הבחור אשר אכל בביתנו לחם –

– האתה זה הוא בני ? ברוך בואך, מאין תבוא ? – אני עניתיו על כל אשר שאל ויאמר לי לאכל אתו לחם, ובעת הארוחה הרבה לדבר אתי ויששׂ עלי ומרגע לרגע קרא: לא הכרתיך, לא הכרתיך ואיך אכירך ? אז היית בחור מבני הישיבה ועתה היית לאיש יפה תאר וחסן כארז, אשמח מאד כי אראך בתור אדם המעלה, בלי ספק כבר לקחת לך אשה ותעשה בית, האין זאת ? – פני שפרה חורו וידיה החלו לרעוד, עד כי כמעט נפלה הכף מידה, וכמו למרות חפצה הביטה בפני למען קרוא מעליהם את המענה על דברי אביה הזקן, זאת ראיתי ואבין הגיגה ולבבי קפץ ויתר ממקומו מרוב עליצות נפשי, ואמהר ואענה כמנצח: לא אדוני, לא לקחתי עוד אשה ולא עשיתי לי בית כי פגעים שונים טלטלוני טלטלה, אך עתה אבקש לעשות לי בית –

– ומה תאמר לעשות ? – אני השמעתיו חפצי והוא חשב מחשבות רגעים אחדים ואחרי כן אמר: הנה כליותי הורוני עצה טובה, הנה זקנתי ושבתי וכחי עזבני וכל עמל מבחרי עמים משא לעיפה על צואר בתי, אם תאבה עבוד בביתי וכל בית מסחרי אתן בידך, אתה תכתוב מכתבים ותענה לכל שואל, ואם לא תדע עוד ערך הסחורות ומחירם אורך אני ובתי ותהיה לעזר לנו, ואם ישר בעיניך הדבר הזה השמיעני מה משכורתך ואתנה. הנה עבדתי עד הנה עבודת עבד, ועתה עזבני כחי ואור עיני אין עוד אתי לכן אתן את כל בידך, מה משכורתך ? – לוא גם לא אסרתי בחבלי אהבה אל הבית הזה, ולוא גם רדפתי לעשות אוצרות בין רגע, גם אז לא נתנני לבי לעזוב את הזקן אף אם בלי כל שכר עבדתי בביתו, כי נחומי נכמרו עליו מאד, בראיתי רפיון ידיו, וגם דעתי לא עמדה לו עוד, ובאשר זכרתי את מדברותיו לפנים, אשר היו מסלאים כפז, כל דבריו היו בנחת ובחשבון ועתה הרבה לדבר ובחפזון ויהי לתמלת לב ; לכן עניתיו: אעבדך באמונה ובתם לבב ואת אשר יתן לי הוא יהיה שכרי – זיקי אש שמחה התניצצו

מעיני שפרה בשמעה מענה פי, אז ידעתי את לבבה, מבלי אשר שמעתי דבר מפיה ואהי מאֻשר. רגשי נעם וענג אשר לא ידעתי עד הנה התעוררו בלבי, לא שמחתי ולא עלצתי כאשר שמחתי עד הנה בבוא לי פתאם תקוה טובה כי אם מאֻשר הייתי, לבי היה מלא נחת ותקוה טובה.

אחרי אשר נותרתי בבית הזקן ואחל להתבונן אל הליכות מסחרו, נתן על ידי כל ספרי חשבונותיו ומפתחות אוצרותיו ולא ידע עמדי דבר, גם לא בקש עוד חשבונות, כמו שש על המנוחה אשר נתנה לו ויהגה בתורה כמעט כל היום. את פני שפרה ראיתי לרגעים, כי היא עזרה על ידי במקנה וקנין אבנים טובות אשר היה משלח ידי הזקן. לפעמים עזבתני ותלך אל אמה החולה, אשר שכבה על ערש דוי ופניה לא ראיתי עוד. ומה רבתה שמחת לבי כאשר השמיעתני שפרה כי תבקש לדעת שפת בריטאניה, בכל נפשי אותי להאציל מדעתי עליה ונהגה יחד. ויהי בשבתנו יחד ואיש אין אתנו ונדבר ונשיח בלי הפוגה, כאשר עשינו בכל עת כמו מקור מלים חדש נפתח לנו ויקר לנו דברים ורעיונות אין קץ, בא בי פתאם רוח חדש, רוח מלא ממחשבות עדינות ורגשות נעלים ויפתח שפתי ואקרא בעוז אהבתי: שפרה עדינה! — היא הביטה בי ותשפל עיניה לארץ.

— שפרה עדינה — קראתי עוד בחם לב ואחזיק בידה — האירי עיניך אלי, כי באור פניך חיים — היא לא פתחה פיה ולא שמטה ידה ומרשי לבבי התגעשו מרגע לרגע ואקרא עוד: הידעת מקור ששוני, כי זכרונך הביאני עד הלום? התדעי כי כל הגיוני בך ופניך הולכים אתי בחלום ובהקיץ? התביני כי אַתְּ היא רוח חיי, נשמת אפי, אשרי ועשרי, בעיניך אחוה חמדת החיים ומנעמי התבל? התביני הגיגי? השמיעיני ואדע, אם מאֻשר הנני או האמלל בכל בני תמותה — היא לא ענתה דבר ותשמט את ידה מידי בנחת. לבי הם בקרבי עוד הרבה יתר, וספק קם כמטה זדון בלבי ואקרא בקול תחנה: השמיעיני, חותם לבי, אם בלבי לבך ואם אין

אדע כי מקור חיי יבש נדף, כי התבל לא לי היא וכי חשך יצרה מנת חלקי בחיים, דברי דבר והפיצי כל עברות הפגעים אשר סבוני עד הנה והרימיני למרומי שחקים, על במתי האשר העליני באחת מדברותיך או הדפיני לשאול תחתית, קפדי כאורג חוט חיתי ברגע אחד ואדע כי קץ חיי ותקותי בא. אמרי מלה וכל הצרות האיומות אשר דכאוני עד הנה: כחלום תעופינה, בתהו תעלינה, אם לחסד תפתחי שפתיך, ואם לשבט, גם אז לא אזכרה הצרות הראשנות, כי החדשה תשבית כלן, תגרש גם זכרונן כי היא תגדל למעלה ראש ותסתיר את אשר עברו לפניה; השמיעיני קולך לחיים או למות! – היא נפעמה מאד בשמעה אמרי, לבה היה כהולם פעם ותשא אלי עיניה אשר האירו ככוכבים בלילה ותאמר בקול דממה: אל תדבר דברים נוראים כאלה –

– דברי נתנו לך מורא ואם כן לורא המה לך, אוניך תמאנה הקשב כי אף היא היתר אשר עליה תלואים כל הזיונות לבי ותקות חיי, כל רגשותי ימאויי, כל מחשבותי וסרעפי, כי רוחי לבי, בשרי ונשמתי לך המה, כי אני שלך וחלומותי שלך ובלעדיך אינני, תמם אהלוך כשבלול ועוד מעט ואינני, כל אלה במדקרות חרב באזניך כי תמאני הקשב, עתה ארע מה אמלל אני, הוי! – כשני פלגי מים ירדו דמעותיה על לחייה ותקרא בקול בוכים: אבל מי השמיעך כזאת? הלא תדע, כי דבריך ירגינו לבי, ועל כן אשאף לשבת בצלך ולשמוע ניב שפתיך, אך בפעם הזאת דברת דברים אשר לא נכון לאיש ישראל להשמיעם על דל שפתיו; הן בני ישראל אנחנו, ואיך נדבר כגוים דברי אהבה וכן לא יעשה, לכן הבלג על סערת רוחך ודבר אתי כתמול שלשום ונשב יחד ולא אירא מפניך –. אף כי בדבריה היה די כח לגרש כל ספק מלבי בכל זאת לא הרגיעו רוחי, כי כלתה נפשי לשמוע מפיה כי תאהבני ואמר: האם לעון תחשב זאת בעיניך? ואם עון היא, מדוע שם היוצר רגש אהבה בלבנו? למה תאמרי כי לא נאוה לבן ישראל לדבר דברים כאלה? האם נטל עליו להסתיר

מחשבותיו בלבו ולעשות חנף לדבר בפיו את אשר לא יהגה בלבו? הכזה יהיה משפט בן ישראל? —

— מי השמיעך כזאת? האם לכלוא את הרוח ולשים מתג ורסן על השפתים לבל תשמענה כל אשר יהגה הלב כדבר חנף יחשב? לעצור בעד התשוקה הורונו חכמינו הקדושים וצדקה תהיה להם על אשר הורונו תורה כזאת, כי אם נשמיע כל העולה על רוחנו, מי יודע אם לא נפר יראה ונפרוץ חק, לכן אבקשך לבל תדבר עוד כדברים האלה —

— אבל רוחי כים סוער וכל עוד אשר לא שמעתי מפיך כי כרוחי רוחך לא אמצא מנוחה ולא אדע שלו כי הספק יאכלני כעש וימרר חיי —

— אבל מדוע תדאיב נפשי חנם? — קראה ביגון — הלא לך לדעת את לבי —

— אם כן תאהביני — קראתי בעליצות לב ואחזיק בידה שנית.

— אאהבך?! — קראה ברעדה ותשתומם — ואיך אחטא לאלהים לאהוב איש זר? החובה לאהוב אב ואם, מודע וגואל, האשה את בע... היא לא כלתה דבריה ופניה אדמו כתולע. המענה הזה הביא כל חושי במבוכה, הן היא השמיעה דבר ברור כי לא תאהבני ואקרא ביגון: עתה אדע כי הבל כל הזיונותי, תהו תקותי, יסרתיני ואוסר ואדע כי לא לי לבן עני להרים ראש ולשאת עין אל בת נדיב כמוך, אשר אוצרות לה ואשר התחשוב כעון לה לאהוב איש אשר לא נכון לה —. היא קמה ממקומה ותלך לה אל חדרה ומצוקות לבבי הגדילו ואשב משמים כנואש מתקוה, ואם גם עלה לפעמים רעיון על לבי, כי רק בשת כסתה פניה לגלות כל לבה לי, ורגש אהבה הלא כחטאת נוראה בעיני כל איש ישראל, ומה גם בעיניה, אשר גֻדְּלָה ביראת אלהים על ברכי אביה הזקן ולא ראתה איש מעודה, ועל כן כמו זר לה דברים כדברים אשר השמעתיה בכל זאת מאנה נפשי הנחם, כי אמרתי: הן אביה לא יתגנה לי לאשה, כי יבקש לבתו אחד מגדולי היחש.

ואחרי אשר נפשה לא דבקה אחרי, הלא אין לי עוד כל תקוה. מפח נפש ישבר רוח דכאוני כל היום ואשכח את מלאכתי. לעת ערב קמתי לצאת החוצה אולי אשכח את יגוני כמעט רגע.

כב.

פֶּתַח תִּקְוָה.

מעת אשר באתי שבולה לא יצאתי לשיח ולא ראיתי את איש, גם לא חפצתי לראות פני איש לבל יכירני. בצאתי ביום הרביעי פגשתי את מאיר זרחי ואכירהו כרגע, אך הוא לא הכירני, ואף כי עצבת מלאה את חדרי לבי, בכל זאת זכרתי את הטוב אשר עשה עמדי ועם גדעון ואחפוץ לבוא אתו בדברים, אולי אשמע מפיו דבר בדבר גדעון, ואקרא לו לשלום. הוא ענני שלום וישאלני לשמי. וכאשר שמע, כי אני הנני הנער אשר אכלתי בביתו שמח מאד ויקרא: האתה הוא יוסף? —

— אל תקרא לי בשמי — עניתיו — כי מן היום אשר יצאתי לחפשי ממאסר אקרא בשם ראובן ואתנכר לכל יודעי מלפנים —

— ומה מעשיך פה? —

— בבית משה בן צבי אעביד עבודתי כרואה חשבון —

— בוא לביתי ונשיח יחד — הלכתי אחריו ואשמע מפיו כי גדעון התגורר כשנה באשדות ואחרי כן הלך לארץ אשכנז לקנות חכמה, ועתה יקשיב לקח בבית מדרש החכמות ויעשה חיל. השמועה הזאת נתנה שמחה בלבי במאד מאד, ואחרי אשר ישבתי אתו כשעה שבתי הביתה. ארוחת הערב אכלנו רק אני והזקן ושפרה לא באה אל השלחן, והמבשלת אמרה כי ראשה יכאב. כל הלילה שבעתי נדודים וגם ביום המחרת לא מצאתי מנוחה ואעביד עבודתי בעת אשר עשתונותי טבעו בים דאגה ופני שפרה לא ראיתי. היא בחלה בי ותמאן

ראית פני – אמרתי בלבי וכאבי נעכר – ומה אעשה עתה!
הן לא לארך ימים אשב פה, אחרי כי תקוץ מפני, ואם לא
השמיעה עוד באזני אביה את הדבר, אשר יעציר בעדה
מבוא הביתה, הלא תשמיע זאת, ואולי תחשוב בלבה, כי
אעזוב את הבית, אחרי רואי כי תמאן ראות פני עוד – ברעיון
הזה החזקתי ואגמר אמר לעזוב את הבית בטרם יפקיד עלי
הזקן לעשות כזאת; גם פני הזקן נראו לי לא כתמול שלשום,
אך בכל זאת לא מצאתי און לי לעשות כדבר הזה, כי רוח
מבינתי השיבני לפעמים: אולי רעיון רוח הוא, כי היא לא
תבהל בי ורק בלמה תכסה פניה ועל כן תתחמק ותסתר
מעיני. ואולי נאמנים דברי המבשלת כי חולה היא ולא
תוכל לבוא הביתה – ביום השני, כעבור עלי יד התוגה,
הלכתי שנית אל מאיר זרחי ולא מצאתיו בביתו ואשתו אמרה
לי כי אתכה לי. היא לא הכירתני, וכאשר שמעה כי בבית
משה בן צבי הנני, שאלתני לשלומי ותאמר: את אשר יאהב
ה׳ יוכיח, האיש הזה, אשר כל ימיו חי ביראת אלהים
וצדקה לרב עשה היכה ברעות רבות ונאמנות וכה אבנים
כחי אם עוד לא מת לשחת, כי תלאותיו רבו מספר –

– אמנם כן, רוחי נבכה וגם בת בתו עצובת רוח היא
כל היום – עניתי למען הוציא עוד מפיה מלים.

– ובתו תשכב חולה על ערש דוי זה שנה תמימה;
יכיר יסרה אלהים במוסר אכזרי. היא הרפה כבוד ועל כן
השפלָהּ אלהים עד עפר, שכולה היא היום מאישה ושני
בניה, הגדול אבד ואיננו והקטן עודנו בחיים, אך נתן
חרפה על כל המשפחה, כי בין האסירים והפושעים, אשר
משפטם לעבוד עבודת פרך כל ימיהם, ימנה; וגם על בתה
התמה, אשר נפש טהורה לה מאין כמוה, עברה כוס, הן
כמעט מלאו לה שמונה עשרה שנה, ועוד לא נמצא גואל
לה; ומי יקח אשה לו ממשפחה, אשר עליה תנוח מארת
ה׳? הלא גם צדקה נפשה שבעתים, גם אז אספיק מאד,
אם ימצא איש ישר אשר לא יזכיר עון אחיה ויקחה לו לאשה,

הלא חרפת עולמים תהיה לו, ואביה הזקן, אשר בה כל הגיוניו, תמם יהלוך, בדעתו שברה, גדול שברו כים — . דבריה נתנו תוגה ושמחה בלבי; על שבר הזקן השברתי ואשמח בלבי, בשמעי כי שפרה לא רחוקה ממני, כאשר דמיתי, ואף כי ידעתי, כי בעיני האיש, אשר הנהו לחרפה, לא תגדל חרפתו, כאשר תגדל בעיני אחר, וגם שפרה ואבית הזקן לא יבינו את מצבם, בכל זאת באה תקוה בלבי, כי אנשים אחרים יהיו לעזר לי, ואקום לשוב הביתה, מבלי חכות עד בוא מאיר זרחי, ואגמר אמר להותר בבית הזקן, עד אשר אראה פניה ולנסות עוד הפעם דבר אליה ואראה איך יפול דבר. כאשר ערכה המבשלת את השלחן, שָׁאֲלָה הזקן אם תבוא גם שפרה לאכול אתנו לחם; על זאת ענתהו, כי שמעה מפיה כי יש את נפשה לבוא ותצא לקרא לה. אני חכיתי בכליון עינים לראות אם תרעם פנים לי, אך חכיתי לשוא, כי המבשלת שבה ותאמר, כי אמה לא תתנגה לעזוב אותה. אין זאת כי אם גלתה את דברי לאמה ועל כן לא התנגה לראות פני — אמרתי בלבי — אכן אחכה, הן לא תשב כלואה בחדרה לארך ימים וכאשר תבוא אדע דבר ברור, ובטרם אשמע מפיה משפט חרוץ לא אמוש ממקומי, לא אהיה עוד נמהר, כאשר הייתי עד הנה, אחכה ויעבור עלי מה. — אחרי ארוחת הערב יצא הזקן לשכב ואני לקחתי לי ספר להגות בו, אך לא ראיתי ולא הבנתי דבר מכל הכתוב בספר, כי כל הגיוני היו בשפרה, וכליותי יסרוני על כי מהרתי להשמיע דברי באזניה, כי אולי השיבה לי אהבה, לוא גליתי לה הגית לבי לאט לאט לא ברעם ורעש בפעם אחת. מחשבותי אלה עברו על דל שפתי ואשיח עם לבבי כאשר ישיח איש עם רעהו וברב שרעפי בקרבי לא התבוננתי, כי לא לבדי הנני בחדר, ובהרימי ראשי מבלי משים השתוממתי ולא האמנתי למראה עיני, כי את שפרה ראיתי עומדת למולי ותתבונן בי.

— שפרה! — פרץ קול מלבי במעט למרות רצוני. היא

בגשה ותשב אל השלחן, פניה היו לבנים כפני מת ובקול כחולה אמרה אלי: שאלה אנכי שואלת ממך, אל תשב את פני –

– דברי וכל אשר תשאל נפשך אעשה בששון לב –

– הנה העצבת מבלי משים את רוח אבי, לכן אבקשך לבל תעשה עוד כזאת –

– האני העצבתי את אביך – קראתי משתומם – מתי ובמה? –

– הן מראשית כזאת אמרתי כי מבלי משים עשית זאת ועל כן באתי להעיר אזנך –

– אבל מה עשיתי? –

– הן נפשך יודעת מה עזה אהבתו לי...

– ועל כן חרה אפו בי בשמעו מפיך כי דברתי אהבת באזניך – קראתי בחפזון מבלי תת אותה לכלות דבריה.

– לא זאת, הוא לא שמע מפי דבר, רק על זאת נעצב אל לבו בראותו כי הנני חולה שני ימים ואתה לא שאלתי לשלומי, והוא באהבתו אותי ידמה כי על כל בני הבית להיות חולים עלי –. באתי במבוכה גדולה בראותי את עותתי, הן זה לא כביר שפכתי נפשי בחיקה ואומר כי באור פניה חיי רוחי ובחלותה שכחתיה עד לבלי שאול לשלומה ואקרא בבשת פנים: אנא סלחי נא לי, צדקת מאד, אך בנפשי נשבעתי כי כאיש אשר אין ברוחו נכונה הייתי מעת אשר הסתרת ממני פניך –

– האם חטאת לי כי תבקש ממני סליחה? לא חטאת לי וגם לאבי לא חטאת, ולולא המבשלת כי אז אולי לא שם לבו לזאת, אך הזקנה אשר גם היא כאחת מבני הבית תחשב התלוננה עליך על כי לא שאלת לשלומי ואבי שמע דבריה ויתעצב אל לבו, ועל כן אעיר אזנך כי תיטיב את אשר הרעות, כי יודע אני בנפשי כי חולה הנני וברב כח קמתי עתה ממשכבי וכרגע אשיב כי אין בי איל לשבת –

– שפרה – קראתי באנחה – התתני און קשבת לדברי אשר אדבר באזנך עתה, הנה כלתה נפשי לראות את פניך

למען אשמע מענה פיך לשבט או לחסד, לכן שמעי דברי אלה, כי אולי המה האחרונים אשר תשמעי מפי –

– האחרונים? – שאלה בתמהון ותתנודד.

– הנה אערכה לפניך דברי ומלפניך משפטי יצא אם להשאר פה או לרחיק נדוד –

– לרחיק נדוד? –

– הלא זה הוא דברי כי בידך אשרי וצרתי. שמעיני עדינה, הנה העברתי על דל שפתי דברים באזניך, אשר העלו אפך, הנה הרהבתי עז בנפשי לדבר דברי אהבה אל בת עשירים כמוך ואני הנני בן בלי שם ולא אשוה לך, ועל כן לך הצדקה ליסרני על עז פני ולהתנגני כהולך שובב בדרך לבו אשר לא יבין ערך הגדולים ממנו. הנה כל אלה אמר לי לבי אחרי אשר סערת עשתנותי קמו מעט לדממה, אך אז בדברי כשכור הייתי, לא ידעתי נפשי ואזני לא שמעו מוצא שפתי, כי האהבה הציתה בלבי אש תפת ותבער בעצמותי ותעלה מוקד בדמי עורקי ותפתח שפתי ולא ידעתי ותפח בי רוח חדש ולא רוחי, ולך הצדקה כי תקצפי עלי וכי תמאני ראות עוד פני. אמנם הרוח אשר בא בלבי לא עזבני, אש האהבה תוקד בלבי ולא תכבה גם אם תהדפיני. גם אם תשליכיני מעל פניך ותמלאי פני קלון, כי לא בידי הגיוני לבי ואני בידם, ואם גם אדבר את נפשי ואחזק את לבבי לבלתי גלות את הצפון בי, גם אז לא אדע אם לא תתקפני האהבה ותברא לי ניב שפתים למרות חפצי, אי לזאת עדינה, גמרתי אמר לעזוב את הבית לבל אפריע עוד מנוחתך ואלך במר נפשי אל אשר ישאוני רגלי ואבכה על גורלי במרי שיחי, אך עליך לא אהיה למשא ולא אכאיב לבבך הטהור בפשע שפתי –

– דבריך אלה יכאיבו לבי ותענני עד מאד –

– ועל כן אקדם לברוח מזה לבל אשוב ואענה את נפשך, כי אראה כי נדבת לבך הגדל על חמת אפך ולא

תתנך דבר אתי קשות, היי שלום וברכה, מחר אעזוב את הבית והעיר. —

היא הסתירה פניה בכפות ידיה רגעים אחדים ותבך. מעי המו לה בשמעי קול בכיה ולשוני מדבק מלקוחי ולא מצאתי מלים. אחרי כן הסירה ידיה ותבט אלי בתחנונים ותאמר: אל תעזוב אותנו —

– אם כן לא קצפת עלי על דברי אהבה באזניך —

– אני לא אקצוף עליך – ענתה ותנע ראשה.

– ולרצון לך שבתי בזה? —

– הלא בקשתיך —

– אבל אולי מחמלתך עלי תעשי כזאת, כי תדאגי לגורלי, ואם כן טוב לי להפרד ממך, כי למה זה אהיה עליך למשא —

– אל אלהי ישעי – קראה בלב נשבר – אבל מה אמר לך עוד? אם על כי עזבתיך אז פתאם תקצוף עלי סלח לי, אך לא בי העון, כי כחי עזבני אך אבקשך לבל תעזבנו —

– אם כן לא לורא לך דברי אהבתי ולא תקצפי אם אשוב להשמיע כזאת? דברי דבר ואדע כי מאיש כמני אין בכל הארץ – היא החרישה מעט ותאמר: מה אדבר ואמר לך? מי יתנך אח לי כי אז בלשון אחרת דברתי אתך, אך עתה חי נפשי כי לא ידעתי דבר —

– אמנם כן תשיבי אהבה אל חיקי ותאהביני כאשר נפשי תאהבך! – קראתי ברגש עליצות לב ואחזיק ביד ימינה ואנשקה מנשיקות שפתי, אשר חמו כגחלים בוערות והיא לא משכה ידה, וגם כאשר משכתיה אחרי ואחבקה בשתי זרעתי בכח לא דברה דבר ולא נסתה להשיב ידי, עיניה כָּבו בשמרותיהן ותעמוד חבוקה בין זרעותי כנרדמה, אך כאשר נשקתיה על מצחה הטהור התעוררה כמו מתרדמה ותבט אלי בתחנונים, כאיש אשר אין בו כח להלחם את לוחמו מבקש על נפשו, אז נפקחו עיני לראות איך גדלה אהבתה אלי, כי בעיניה היה המעשה אשר עשיתי כעון

פלילי ובכל זאת נתנה לבה לקים בפני, ולא הרהבתי עז בנפשי לשוב ולשנות מעשי ואימר: רוח אפי, אל תחשבי זאת לעון, כי לא נאשם, הן נפשותינו קשורות בקשר אמיץ, בקשר אהבה אשר לא ינתק לעולם ואביך הלא יאהבך ולא ימנע מחפצך ויתנך לי ונהיה מאשרים בכל ימי חיינו –

– אם כה יאמר ה' – ענתה ותשא מרום עיניה.

– הלא תגידי זאת לאביך? –

– האני אגיד לאבי? הלא בשת פני תכסני ואיך אשא פני אל אבי להשמיעו כזאת? –

– אם כן אגלה אני את אזניו –

– אתה? ולא תבוש ולא תכלם? לא אחי – אחי אקראך האין זאת? –

– קראי לי אחי, קראי לי אישי, אלוף נעורי, קראי לי בשם אשר יעלה על דל שפתיך הטהורות, אך קראי לי וַדַבְּרִי אלי והפכי לי הארץ לעדן גנים! –

– לא אחי, אל תעשה כזאת פן יְחֻלַּל כבודך –

– אמנם מי ישמיעהו אם לא אני או את? –

– אם כה רצה ה' ישלח מלאכו להקים עצתי ואם אין...

– ואם אין אהיה אני המלאך השלוח מאת ה' – קראתי באמץ לב.

– הבליגה על סערת רוחך ואל תחטא לה', וגם אני אתפלל לי כי יסלח למשובת נעורינו, אך אבקשך אחי לבל תוסיף עשות כזאת, כי לא יאתה זאת לבת ישראל. –

כרוכב על כרוב בערבות שחק, כהולך לשוח בגני עדנים, כשוחה בים נחת הייתי בלילה ההוא, וממני יצאו פלגי עשתנותי חזיונותי ומחשבותי, שכבתי על ערשי ואירא פן תבוא השנה ותגזול מחשבותי העדינות מלבי, כשכור יין האהבה הייתי ואחזה מחזות אשר לא שזפתם עין אדם; אני ישן ולבי ער וישפה תעמיד חבוקה בין זרועתי ושפתי נוגעות במצחה הטהור, גם אפריון מתוח כשמים טהורים על ראשינו, גם לעיני אביה נדבר אהבה ולא נתבושש – כל אלה

החזיונות שבו ויאתיו אחרי אשר חלפו. חיים חדשים ורוח חדש באו לי ביום השני ואחוש בנפשי כי כח לב ואמץ רוח נתנו לי ברגע אחד, ואהי נכון ללחום את כל המקרים אשר יבואו להפריד ביני ובין אהובת נפשי. גם הארץ שנתה פניה, ועל כל היקום פרוש מעטה אורה ושמחה, אור השמש האיר לי שבעתים וגם הענן אשר כִּסָּהוּ לרגעים כפני מלאך שלום נראה לי, אך ששון אך שמחה וטוב לב ראו עיני אל כל אשר הביטו. גם פני שפרה הפיק שמחה ורצון ותשב לאיתנה ותשיח בי כמקדם, אך לא נתנתי לגעת בה עוד, ואני לא הרהבתי עוז בנפשי למרות רוחה, אף כי נפשי להטה גחלים מדי דברי ונפשי כלתה, בשרי כמה לחבקה, לנשקה, לשפיך רוח אהבתי בחיקה, לתת לרגשותי ידים וגויה, דמי הנער רתחו ולא דמו ולא מצאו להם תוצאות ועל כן הרבו המוקד, אך לא נועזתי לעשות דבר, כי באחת מעיניה שמה אסורים על ידי.

בימים הראשונים מצאה נפשי די ענג לה במראה עיני ובמשמע אזני, אך כעבור ימים לא הספיקו אלה עוד לה ואהי כצמא אשר יראה באר מים חיים לפניו וידיו אסורות ולא ישבר צמאו, ומיום ליום גברה תאות נפשי חיל עד כי כמעט קצפתי עליה על כי לא תתנני להראות עוז אהבתי לה בפעל ידים, והיא כחומה בצורה סובבה על נפשה לבל תגע בה יד. כה עברו שלשה שבועות. מחלת אמה סרה מעליה והשמיעני כי בעוד ימים אחדים אראה פניה ונפשי אותה מאד לראות ולדבר עמה כי אמרתי: אשפוך שיחי בחיקה והיא תבין להגיגי ותאות לבי תנתן לי.

ביום הראשון לחג השבועות כאשר שבנו מבית התפלה, הזקן ואני, ראיתי את שפרה יֹשבת על יד אשה כבת חמשים וחמש, אשר אף כי בריאת בשר היתה עד מאד בכל זאת נראו עקבות מחלה על פניה האדומים כבשר ארנבת ואבין כי אמה היא. כאשר נגשתי אליה רחפו כל עצמותיה ותקרא בחרדה: מי זה האיש? —

— הלא זה היא ראובן — קראה שפרה — ולמה זה נבהלה נפשך ? —

— ראובן ? — שאלה האשה — ראובן ? מאיזה עיר הוא ? —

— מעיר אשדות — ענתה שפרה .

— מעיר אשדות ? — שנתה אחריה — מעיר אשדות, לא ארע נפשי מדוע זה נבהלתי למראה פניו —. פני האשה לא לקחו לבבי אחריה, גם נדמה לי כי המה לא מוזרים לי, אך לא זכרתי עוד איפו ראיתיה, אמנם בזכרי כי היא אם שפרה נגשתי אליה ואשאל לשלומה בשפתי רצון ובמאור פנים יאבנה איתה בשם אשה בבודה מדי דברי, ובזה לקחתי לבבה כרגע ותגד בפה מלא כי מצאתי חן בעיניה. מדי דברנו בא הרופא הביתה וישאל לשלום החולה —

— אין שלום בעצמי — ענתה באנחה.

— הלא טוב לך עתה מאז — ענה הרופא.

— מה תועיל לי זאת אם עוד מחלתי אנושה —

— לא בפעם אחת יסיר הרופא את המחלה כי אם לאט לאט והנני שבע רצון כי הצליח בידי להקימך ממשכבך —

— אבל עד מתי יארכו ימי חליי ? —

— ידעתי נאמנה כי אם תלכי אל עיר הועלגאלאנד ותשבי שם כל ימי הקיץ כי תעלה ארוכה למחלתך, כי העיר ההיא יחדשי כנשר נעוריך, אך איך תלכי שמה ולא תביני שפתם, וגם פה לא תמצא איש אשר יבין שפתך ויבין גם שפת הארץ ההיא כי יהיה למליץ ביניכם —

— האם לא ימצאו בעיר הזאת מלומדים ? הן כל אשר לי אתן בעד נפשי, ואם ימצא פה מלומד אז אתן לו כל אשר ישית עלי —

— בעיר הזאת וגם בכל הפלך לא תמצאי איש, אך אם יש את נפשך לנסוע לעיר הממלכה, כי דרך שם תסעי באניה למקום הרחצה, אולי ימצא לך שם איש כחפצך —

— ואיזו שפה תְּדַבֵּר בארץ ההיא ? — שאל הזקן.

— עם הארץ ידבר בשפה בלולה והחורים בשפת בריטאניה ידברו — ענה הרופא.

— אמי ! — קראה שפרה בגאון שמחת לב — אמי הלא ראובן ידע שפת בריטאניה —

— אתה תבין שפת בריטאניה ? — שאלני הרופא בתמהון — אך אולי תדע מלים אחדות בשפה ההיא ולדבר את יושבי הארץ דרושה דעת הרבה בשפתם —

— יותר ממאה מלים אדע בשפת בריטאניה — עניתיו בלעג. הוא נכלם מלעג לשוני ויאמר : לא למען הכלימך דברתי כזאת, כי אם מדעתי כי אחינו בני ישראל לא יעמדו מנגד לעת מצוא וגם אם מינקת תְּבַקֵּשׁ נכונים המה לקחת המשרה על שכמם, כן אם שתים שלש מלים ידעו בשפה ידמו כי צחות ידברו —

— גם על לבי לא עלה הרעיון להכלימך — עניתיו במניחה — רק מענות לבי דברתי עד הנה, כי גאה וגאון שנאתי ועל כן לא התהללתי כי אדע דבר צחות בשפת בריטאניה — המענה הזה העלה אף הרופא בראותו כי לא אחת מפניו, והרופאים בארצי ילבשו גאוה כמדם וכאדונים אל עבדיהם כן ידברו אל הדורשים בהם אף אם עשירים המה, ועל כן אמר לשלם לי שבעתים בחרפתי ויחל לדבר אלי בריטאנית. שפתיו לא ברור מללו בשפה ההיא ובשמעו מענה פי נחם כרגע על כי נסני במסה ויקרא : אכן צחות הדבר ואת אשר בלבבי לא אכחד כי לא פללתי מצוא פה איש מבין השפה הזאת כמיך — פני שפרה נהרו בשמעה תהלתי וגם אמה ששה כמוצאת שלל, גם המבשלת שמחה מבלי דעת על מה ומדוע. ביום ההוא גמרו אמר כי אחרי החג נשים לדרך פעמינו, החולה ושפרה ואני. הזקן נאות לזאת בנפש מרה כי כבד עליו מאד להפרד מבת בתו. מני אז משכה אותי אם שפרה חסד ותרבה לשיח עמדי ותתן את שפרה לשבת אתי שעות אחדות יום יום ללמוד שפת בריטאניה, כי אמרה בלבה בעשרת ימי המסע תדע לדבר כהעולה על רוחה בשפת בריטאניה, אמנם היא לא השגתה חיל בלמודה, כי בראשית הלמוד כאשר החלותי ללמדה „אני אוהב אותך"

„את אוהבת אותי" אדמי לחיה וישפתיה מאנו השמיע אשר למדתיה, ודברים אחרים מאנתי אני לדבר באזניה.

כג.

בֶּן מֵבִישׁ.

שלשה ימים אחרי החג שמנו לדרך פעמינו ללכת אל עיר המלוכה. בעיר המלוכה עמדנו לנוח ימים אחדים מעמל הדרך, והחולה בקשה לשאול בעצת הרופאים הגדולים אשר יקחו כסף רב בשכרם. וגם אני דברתי על לבה לעשות כזאת כי נפשי אותה לראות את עיר המלוכה, כי אף אמנם האהבה לשפרה מלאה עוד חדרי לבי כבימים הראשונים בכל זאת אותי להתענג גם על תענוגות התבל, לא רק בהלך נפש כי אם על מראה עיני. מי ידע אם לא שכחתי תבל ומלואה לוא השיבה לי שפרה אהבה בפעל ידים, אך היא לא עשתה כזאת וגם לא נתנתני לגעת בה, רק לבי אמר לי כי תאהבני, והספק אשר יבקש בכל עת להתגנב במקום אשר תמצא בו פרצה נסה כחו למצוא מסלות בלבבי, וגם אחרי אשר גרשתיו בחזקת היד לא בוש מפני וישב כפעם בפעם אחרי אשר רגשותי פרצו ועברו על דל שפתי ושפרה לא השיבתני בדברי, ועל כן בקשתי להשביח המין רגשותי בהמון התבל ושאונה, כי הלא כה האהבה כאש, אם יפחו בה תגדל המדורה ואם תהתיה יעזביה ויד לא תגע לפחת בה אז תסוף תכבה ואפר יכסנה. ודי כח עיר גדולה להשכיח את עיל ימים, אשר לא ראה מעודו המון קריה, כל רגשותיו ומאויי לבו. ואף אמנם כבר ראיתי בימי ילדותי עיר אשדות, אשר גם היא עיר גדולה היא, בכל זאת מלאה עיר המלוכה את לבי בתמהון. כחולם הייתי ביום הראשון בראותי עיר המלוכה. ההמון הרב אשר בהמולה ומהומה ירוץ ימהר בכל רחוב, משק המרכבות הרתומות לסוסים אבירים, הנושאות שרים מלובשים בגדי כבוד משזרים זהב יושבים על ידי השרות אשר משי וארגמן

לבושן, קול הרוכלים ההולכים ברחובות קריה וקוראים בקול גדול לכל עובר, הארמנית הבנוים כמו רמים ונישאים כבני ענק, הגשרים אשר על הנחלים והתעלות האחוזים בשרשות ברזל, בתי המסחר אשר רק חלונות להם ומבעדם נשקפות סחורות מסחורות שונות, שש ורקמה, אבנים טובות וכלי יקר, תמונות וספרים, עורות חיתו יער ובגדי כבוד. אנשי צבא ושריהם וכלי שיר העוברים ברחובות לפניהם, בתי התפלה אשר גגותיהם מצופים זהב, חוף האניות עם האניות הרבות עם תרניהן ונסיהן. כל אלה ימשכו עין ולב וימלאו אזן האיש אשר לא הסבין באלה, אך עשר ושמחה יראו בכל פנה, ועני מחסור ופגע וכל צרה ומדוה נפש בְּחוֹרִים יֵחָבֵאוּ, מחוץ לעיר מושבם, או חדר בחדר יסתרו ולא תראם עין.

שלשה ימים לא שבעה עיני מראות ולא מלאה אזני משמוע, אך לאט לאט הסכנתי את העיר ושאונה והמונה יאבקש לראות גם הגנים והפרדסים אשר בעיר ואדבר על לב אם שפרה כי נסע יחד במרכבה לראות את גן המלך. היא נאותה לדברי ונשב בעגלה. בעל בית המלון הגיד כי ביתו לא רחוק מהגן על כן התפלאתי מאד בראותי כי הננו נוסעים כשעה ועוד לא באנו.

— ואיפו הגן? — שאלתי את הָרַכָּב — הלא זה כשעה הננו נוסעים —

— זה יותר משעה — ענה הָרַכָּב במנוחה.

— הלא בעל בית המלון הגיד לי כי הגן לא רחוק הוא מביתו —

— עוד מעט נבוא שמה, אדון נכבד — ענה הרכב בשחוק על שפתיו. הוא הכיר כרגע כי גרים אנחנו ועל כן הובילנו בשוקים ורחובות וישב על עקביו למען הרבות בשכרו, ואני הבטתי על הארמנות והמגדלים ולא שמתי לו לבי, אך כאשר הזכרתיו הפך את ידו לשוב אחור. ומדי עברנו בגשר הגדול הנקרא בפי ההמון גשר המלך, נגשו

אלינו אחרים מהאסירים אשר משפטם לעבוד עבודת פרך בכל ימי חייהם, ואשר חפרו תעלה בצד הגשר ויבקשו ממני נדבת יד. צויתי על הרכב לעמוד למען אתן להם כשאלתם.

– אל תתן להם מאומה, כי שבורים המה – אמר אלי הרכב, אך אני לא שעיתי אליו ואוציא כיסי מחיקי, וכרגע סבו בעשרה אסירים את המרכבה ויפשטו ידיהם, ואחד מהם איש צעיר לימים כבן עשרים ושנים שנה יפה מראה ופניו כפני בן נדיבים עמד למולני ויתבונן בשפרה ובאמה. כראות אם שפרה את האסיר צעקה בקול גדול: איה! — ותתעלף, וגם פני שפרה חורו כפני מת ותסתר פניה בכפות ידיה. אני לא הבנתי דבר, אך אמרתי בלבי כי החולה התחלחלה למראה פני האסירים ועל כן התעלפה, ואבקש להושיע לה, וכרגע עמד איתנו המון אדם רב ותהי המולה ומהומה גדולה, ואחד מהר ויבא רופא אשר ישב אתנו במרכבה ונשב הביתה.

מראה פני האסירים, אשר חצי זקנם מגלח, שערותיהם הפרועות והמגֻדלות היורדות כגדילים על רקתם ופניהם בלי סדרים, כי מסרק לא עלה עליהן זה ימים רבים, פניהם השחורים מחם השמש ומעבודה הקשה, עיניהם אשר התחבאו בחוריהן ומבעד בביתיהן נשקפית כל אשמה וחטאת, שנאת האדם ודרכיו, בגדיהם אשר כמכסה סוסים מצמר עב אָרגו ועלומי יתעלם עפר ובוץ, הציון האדום אשר בבגדיהם על גבם, שרשות הברזל הכבדות אשר תעיקנה רגליהם ותשמענה קול מדי לכתם ומדי עברם, אנשי הצבא העומדים עליהם, אשר בפניהם ומלבושיהם לא נכרו לפני האסירים, רק כי כל זקנם מגלח ורגליהם לא לנחשתים הגשו, בכל אלה היה די כח להרעיש גם מורשי לב איש, אשר כביר כח לבו בראותו המחזה הזה בפעם הראשונה, ואף כי לב אשה חולה, לכן אמרתי זאת היתה לאם שפרה כי התעלפה ולא הוספתי חקור למצוא שרש דבר. שלשה ימים שכבה החולה כבול עץ על משכבה ויהי כפשע בינה ובין המות, ושפרה בכתה כל היום

ולא אכלה ולא שתתה, גם לא האזינה לתנחומות שפתי, ואני אמרתי כי על אמה החולה דוָה היא ועל בן תמאן הנחם. ביום הרביעי אמר הרופא לבל נדאג עוד לחולה, כי בעוד ימים אחדים תשוב לאיתנה. אני אמרתי, כי שפרה תשמח לשמוע ותחדל מבכות, אך לא כן היה, כי היא הוסיפה למרר בבכי, אז אמרתי לה: חי נפשי כי לא אבין מעשיך, הן הרופא הבטיח, כי עוד מעט תשוב אמך לאיתנה, ומדוע תמאני הנחם? האם תחפצי לדכא נפשך ולמרר חייך חנם? —

— לא רק על שבר אמי קוֹננתי — ענתה בנגון נורא — כי אסון נורא מחלי גם ממות קרנו —

— אם כן דבר לאט עמך אשר תחפצי להסתיר מעיני — עניתי בתלונה.

— האני אכסה ממך דבר? אך שברי גדול כים ואין מלה בלשוני ואין די כח בלבי להעבירו על דל שפתי, וגם נפשך עלי תאבל, בשמעך את הרעה הנוראה אשר מצאתנו; אמנם אבליגה על יגוני אשר ידכאני ואשמיעך דבר ברור, אף כי כל מלה תקרע לבי ותדכא נפשי עד מאד. הנה יד אל זועם נטויה על בית אבי לבלע ולהשחית. אבי חלה במחלה נוראה במחלת השגעון ומת בבלי דעת; שני אחים היו לי, את הגדול אהבתי כנפשי והוא גם הוא אהבני והוא הלך ואיננו ולא נודע מקומו איה, אם מת או הלך בשבי אי המיר דתו — כאיש אשר יד נעלמה תגע בו ותפרפרהו; כן רחפו כל עצמותיה בשאתה על שפתיה את המלים האחרונות ועיניה הקרו דמעות כמקור מים, ובכל כחה הבליגה על מצוקות לבבה הנוראות ותוסף לספר — כה יאמרו שונאיני, אך נפשי יודעת מאד, כי בר לבב אחי הגדול, חף היא מפשע וכל ימיו התהלך במישרים, אך השנאה אשר שנא את אמנו הדיחתהו מבית אבותיו, ומי יודע מה היה לו? אמנם האח השני, הקטן ממנו, היה כסלון ממאיר בבית אבי, הוא המרה רוח אבי, הוא הציק לאחי וגם היה עוין אותי בעוד אשר הייתי ילדה קטנה, יען כי אהבתי את אחי הגדול

ממנו. ואמי אהבתהו בנפשה וכל אשר שאלו עיניו לא אצלה ממנו וילך שובב בדרך לבו, ויעשה עול וחטאת ובעונותיו נלכד ויצא משפטו להאסר כל ימיו לעבוד עבודת פרך, והאסיר הזה אשר התבונן בני הוא — אחי! — קראה בשבר רוח ותפול באין אונים על הכסא. מעי המו לה ואנוד לצרתה. אמנם אף כי כזאת שמעתי כבר מפי אשת מאיר זרחי, בכל זאת נפגעתי עד מאד בשמעי זאת מפיה, וגם מחשבות נוגות התעוררו בלבי ויגון נורא דכא את רוחי פתאם, מבלי דעת מדוע, ולבי נבא לי כי אשמע עוד שמועות נוראות. האב השתגע, והאח האחד אבד ואיננו, והיא שנא את אמו, ואחיו הציק לו, כל אלה עוררו בלבי מחשבות נוראות, וכאשר שבה מעט למנוחתה אמרתי לה: ואיפו גר אביך? —

— בעיר עזובה —, כיד נעלמה שמה מחנק לצוארי בשמעי דבריה ולא יכולתי השיב רוחי, אך אמצתי כחי ואשאל עוד: מה שמו? —

— אחירע — ענתה ביגון נורא. כרעם וחזיז קולות הלמה ומחצה המלה הזאת את ראשי, שערות בשרי כמסמרים סמרו, כל קרבי התחלחלו ומתני מעדו. אחירע? — קראתי אחריה כמו לא האמנתי למשמע אזני — אחירע עוכר אבי וביתו, ואת בת התפת אשב אני בבית אחד, את בת הבליעל, אשר המיתה את אבי, אשר שכלה את אמי ואשר בקשה את נפשי לקחתה ואת בת המרצח איהב ואבקש קרבתה! — כה סערו מחשבות נוראות, מחשבות קצף, איבה, זעם ומשטמה בלבי ואהי כמשגע ממראה עיני זמן כביר, ולא שעיתי עוד אל שפרה ואל דבריה, לא שמתי עוד לבי לשברה, כי כמו סער סער בנפשי ויפץ כרגע כל רגש אהבה וחנינה מלבי. אך גם היא לא שעתה אלי ולא ראתה מבוכתי, כי כבד עליה יגונה. כאש בערה בעצמותי ותקצר רוחי ובמעט חדלה נשמה מאפי. מהרתי לצאת החוצה, כי כמעין צפעוני היה הבית בעיני, וארוץ בכל רחובות מבלי דעת ואשב לנוח בגן ולא ידעתי, גם בביתי ולא שמתי לב; אך אחרי עבור

זמן כביר שבה מניתתי מעט ואתפלא בראותי, כי דמעות התגלגלנה מבבות עיני.

בכל העת ההיא לא חשבתי מאומה כמו כל מחשבותי עזבוני ולבבי שכח מה רע ומה טוב, מה שמחה ומה תוגה, הבטתי על העצים ואספור עליהם ופארותיהם, על הצפרים אשר יקננו בסעפיתיהם ויעופו מענף לענף, בלי כל דאגה, ועל כל מראה עיני התבוננתי ולא ידעתי עד מה, אך כאשר קמתי ממקומי ואומר לשוב הביתה, אז התעוררו המחשבית בלבי ואזכיר את כל אשר שמעתי ואשר ראיתי היום. לשוב הביתה? לשבת את המרצחת, אשר המיתה את אבי, אשר הורידה דומה נפש אמי בצרה ולחץ, ואשר דמתה גם לי להצמיתני? ... באֵלֶיהָ אָשׁוּב? לא! לא אשוב! אך איך אעזוב את שפרה? האם איכל ועזבתי אותה ולא אראה פניה עד עולם והיא תנתן לזר?! אבל היא בת המרצחת! ואיך אאהב את בת הדמים? ואם תנתן לי האם אוכל לקחתה? האם לא תקוממנה נפשות הורי ממשכבותם לפקוד עלי אפם?... אך למה ישאו בנים עון אבותיהם? הלא צדקה נפש שפרה ולמה אפקוד עליה עון אמה? הן נפשה דבקה אחרי והאמין בי ואיך אבגוד בה?... היא תאמין בי? ומי יודע אם אאמין בה? הן בת אמה היא! לא, היא לא תאהבני וגם אני חלילה לי מאהוב את בת המרצח! — קראתי במו פי כמו רבתי את איש ריבי אשר בקש להכביד עלי אכפי כי אוהב אותה, ובעודני תישב מחשבותי באתי עד בית המלון ואבוא לחדרי ולא מצאתי שם איש ואוסיף לחשוב מחשבות שונות; רגע אמרתי באפי, אעזוב את הבית ואת העיר, לבל אשוב ואראה את פני המרשעת ועד ארגיעה שבתי ונחמתי מאשר זמתי, כי חסתי על שפרה לעזבה בעיר נכריה בלי כל מודע, גם לא ידעתי אנה אפנה.

המחשבות עפו אחת אחר אחת כצפרים ותעלינה בתהו ואף כי שניתי ושלשתי לגמר אמר לעזוב את העיר בכל זאת לא מצאתי און בלבבי לעשית כזאת, גם אחרי אשר אמרתי

כי שפרה לא תאהבני ותקרבני רק מאשר כי כבלי חפץ הנני
יה ולאמה. במחשבות תהפכות כאלה עליתי על ערשי והן
לא עזבוני גם אחרי אשר שכבתי ואישן, ותהיינה לחלומות
נוראים להרגיז רוחי ולבעתני. גם פני אמי ופני אבי אשר לא
ראיתי מעודי נלוו עליהן ויתיצבו כמלאכי זעם למולי וקול
קורא: נקם! שמעתי מאחרי וארגז ואתחלחל. נקום נקמת
הוריך! שמעתי מדבר אלי, אל תשיב ידך מבלע, אל תחוס
ואל תרחם כי בית מרי המה! — החזיונות שני פניהם לרגעים
ויעלוני שמים ויורידוני לעמקים ויביאוני בין נבכי ים ובאש
מתלקחת, ואחרד לרגעים ואיקץ ואשוב ואישן ואראה עוד כל
מחזה נורא עדי אתא בקר. קמתי ממשכבי נפעם ויגע אף כי
שכחתי לאור בקר כל החזיון הנורא אשר הציקני בלילה, אך
לאט לאט שבתי וזכרתי את אשר שמעתי וראיתי, ואזכיר את
תמונת הורי ודברי הנקמה אשר שמעו אזני ואומר גם אני:
אשיב נקם למרצחת הורי! וברעיון הזה החזקתי אף כי לא
הרביתי חשוב במה אקום מצוררת הורי. ואף אמנם אש
הנקמה לא בערה בקרבי כאשר תבער לב איש אשר יחפוץ
לנקום נקם, כי לא כביר היה כח לבי לעשות גדולות לשבט
או לחסד, אמנם החזקתי ברעיון הזה כמו חפצתי להצדיק
נפשי על כי חסר אונים הייתי להקים מזמות לבי לעזוב את
שפרה, כי למרות מחשבתי אשר חשבתי לעשות כזאת לא
מצאתי די כח להוציא מחשבתי לפעולת אדם, ולא רק אהבתי
לשפרה שמה עלי מתג ורסן, כי היא החלה כבר ללכת
הלוך וחסור בראותי כי אשחית אמרי לשוא ולא אמצא מפיה
מענה כאשר אותה נפשי, רק רפיון רוחי קם לשטן לי כי לא
ידעתי אנה אפנה, ולמען הצדיק את נפשי, לבל אחשב
בעיני כחוטא לזכרון הורי אמר לי לבי: השאר ילך אתן
למען תשיב נקם להמרצחת ובכן נשארתי.

— את פני שפרה לא ראיתי ימים אחדים כי לא עזבה
את אמה אשר תחליאה רבו מאד ותהמה ותצעק כל היום
ממכאוביה אשר הגדילו. שלשה שבועות נותרנו בעיר המלוכה

ובכל העת ההיא דברתי רק שתים או שלש פעמים את שפרה, אשר כצל נהלכה תחת סבל יגונה, ואני סובבתי כל היום בשוקים וברחובות כחולם ושבתי בבית אך מעט. לוא הבטתי אל שפרה כאשר הבטתי לה לפני שבועות ארבעה כי אז ראיתי והתבוננתי כי בקשה קרבתי בעת הזאת הרבה יתר מבימים הראשנים ותיחל למוצא שפתי, ונפשה ירעה לה על כי חדלתי משבת אתה ודבר על לבה, וזאת הוסיפה יגון על מכאיב לבבה בראיתה כי לא אשעה אליה עוד ולא שאלתיה אף פעם אחת לשלום אמה, אך היא הבליגה להסתיר מכאוביה בקרב לבה ואני לא אצתי לדעת מה בלבה, ולעתים רחוקות שבתי הביתה ולא השגחתי ולא התבוננתי אליה.
אחרי עבור עשרים ושנים ימים מיום אשר נפלה דודתי למשכב נסתה להציג כף רגלה על הארץ והרופאים אמרו כי עוד מעט תוכל לעשות דרכה. היום ההוא היה יום ענן וגשם ולא יכולתי לצאת החוצה ועל כן ישבתי על הכסא ואקח בידי ספר להגות בו. שפרה פתחה הדלת ותבוא החדרה ולבבי היה כחולם פעם כי לא ידעתי מה אדבר אליה. היא עמדה רגעים אחדים בצד הפתח ובראיתה כי לא אסיר עיני מהספר שבה ותצא, ואחרי רגעים אחדים שבה על עקבותיה, כה עשתה שלש פעמים. השתוממתי מאד בראותי מעשיה ואקום ממושבי ובראותי כי פניה נפלו מאד נכמרו עליה רחמי ואומר: מה לך שפרה כי כה נפלו פניך? —

— העוד תשאלני מה לי? האם לא תדע כי אמי חלתה זה שלשה שבועות ומחלתה היתה אנושה מאד? אתה זר לה ולא תדאג לה אך אני בתה הנני ואחלה עליה, אמנם אדמה כי היום יאירו פני הרבה יתר מתמול שלשום לשמוע כי אמי תשוב ותרפא עד מהרה, ולמה זה תשאלני היום מדוע נפלו פני? — לדברים האלה לא מצאתי מענה, כי אמנם לא התבוננתי בה זה ימים אחדים ואסבב את פני הדבר ואשאל: ימתי נשים לדרך פעמינו? —

— בעוד ימים אחדים, אך לוא לעצתי הקשיבה אמי,

כי אז ישבנו הביתה כי לבי ינבא לי רעות נוראות — . וזמן כביר ישבה אתי אך דברי היו מעטים, כמו נכברו כל מעינות מחשבותי ודברי ולא מצאתי מלים. היא נאנחה ותשב אחור.

אם אמנם נסיתי שנית להשיב לבי אל שפרה ולבלתי פקוד עון האם הרשעה על הבת התמה בינה, גם החליתי ראות כי אהבתה תגדל אלי מיום ליום וכי תשאף לשבת בצלי ותוחל למצא שפתי ינחומי נכמרי עליה, בכל זאת לא עלתה בידי, כי מעת אשר ידעתי כי היא בת אמה, בת הארורה גועלת אישה ובניה וכל משפחתה, בת המרצחת אשר מידה נגזר אבי מארץ החיים, מני או רפה נח אהבתי אשר לא הכתה עוד שרשיה על תלמי לבי ותלך הלוך וחסר ואגמר אמר: לא אתחתן בבת הדמים אף אם ישימו נזר מלוכה על ראשי, והאהבה לא תשיב פעמים. אמנם לא עזבתי אותה כי לא ידעתי הדך אחרת לי וגם אותי להמלט פעם אחת מהארץ אשר לא כאם החמניה תגדל את בניה כי אם לבהלה תילודב, ואל ארץ בריטאניה בלתה נפשי מבלי חשוב מאין אמצא טרף לנפשי. שפרה היתה עציבת רוח וגם אני כר ווער התהלכתי, כי חלמית בעתני בלילה יפני שפרה המפיקים יגון הרבו עצבותי. כי אם אמנם לא הוספתי אהבתה, אך ראות בצרת נפשה לא יכולתי, ולהבר על לבה ורנרמה לא נתנני לבי אשר חשב מחשבות נקם לאמה, כי גם אחרי כל השגיאות הרבות אשר שגיתי עוד לא למדתי לעשות שקר בנפשי ולעשות חנף.

כד.

יום הפקודה.

בא היום אשר יסדו הרופאים לעזב את העיר ונשב באניה הולכת בכח איש. כארבעים נוסעים נמצאו באניה לבד המלחים והמשרתים והמבשלות. כל היום ישבנו על מכסה האניה ונתבונן אל המחזה אשר ראינו בפעם

הראשונה ; שמים ממעל ומים מתחת והאניה שטה במנוחה בין שתי הקערות אשר תכלת חתולתן ולא נודעה תנועתה. גם כל הנוסעים ישבו על המכסה ממעל וישוחחו איש את רעהו בשפת ארצו. איש צעיר לימים נשען על יד עלמה טובת חן ישבו יחד כשני שבלים העולות בקנה אחד ויביטו הפנים לפנים, וכל ההמון כמו לא להם הוא, כה ישבו מהבקר עד הערב ולא ידעו שבעה, גם הירח היה עד בשחק לאהבתם. אשה מאצילי הארץ בחרה לה מקום בתוך וארבעת בנותיה עטרו עליה מסביב, כלן לבשו בגדים אחדים וגם תאר פניהן אחד היה וכלן שלחו עיניהן לכל איש עובר עליהן, כאם כבנותיה. ביום הראשון והשני שכחתי כמעט את אשר שמעה אזני זה לא כביר ואתענג על המראה, אך כאשר הסכנתי לה שבה סערת רוחי לסער בקרבי ברב כח. סר וזעף הייתי אף כי הסתרתי הגות לבי לבל תראה על פני, רוחי המה כהמות המכונה בקרב האניה ועל פני שררה מנוחה כמנוחה השררת עליה. ביום הששי השכים רב החובל ויתן צו לעזוב חוף העיר קאלמאר ששם עמדו כשש שעות בלילה, ואנחנו התעוררנו כלנו ונעלה על מכסה האניה. השמש הופיע בכל הדרו על פני הים ויכסהו במעטה זהב ותכלת, השמים היו כספיר, העצים הרעננים וירק דשא אשר כסו את הסלעים המצוקים אשר ינשאו ראשיהם על החוף הרנינו לב, ועין ראתה שמחה לקראת המראה הנעים. גם שפרה העצובה קראה בקול שמחה אלי בראותה בית קטן על החוף בנוי מקרשים משוחים בששר ובהם תבנית היה ועוף מעשי ידי אמן, הוא אהל הדיגים והמון צפרים למאות יסבוהו יקפצו ידלגו וקול שאונם ירנין לב, עד כי גם עלי עבר רגע רוח ששון ויגרש עצב מלבי, אך לא ארכו רגעי המנוחה ; עב קטנה עלתה מירכתי צפון, כמלאך שלוח להשמיע תרועת מלחמה, אחריה יצאו חוצץ ענני אפל כהררי עד ויכסו פני הרקיע, סופה וסערה הגיחו מהחדר ויאחזו בירכתי האניה וינערוה ויקלעוה, היושבים עליה חגו וינועו, הנשים התנודדו

כשכורות מיין ותתענה בקיאן, איש איש מהר לרדת ולמצוא מחבא מרוח סערה, אשר קמה כמלאך אכזרי לשחק באניה. גם דודתי אשר התחזקה רגעים אחדים אמצה שארית כחה לרדת ותוהל על ידיה ועל רגליה למען מצוא מסתר בתא האניה מתחת ואנחנו אחריה, אך בטרם נגשנו אל הפתח שכבנו כלנו על הרצפה כי הסופה גברה חילים ותניע את האניה כעלה ברוח, וברב כח החזקתי בעמוד הברזל אשר עליו הגג נשען בידי האחת ובשנית אחזתי בידי שפרה אשר התעלפה ותעצם עיניה, ואקשרה אלי באזור. אמה אחזה גם היא בעמוד ותשב על הרצפה למולי ופניה כפני מת. הרוח נשב ויהמה בחלילים או בשריקות חזן עז ברוח להרגיז לב, אך פתאם השביח קול נורא את המית הרוח, קול קורע לב, קול יללת הנשים והילדים אשר ישבו במחלקה השלישית, קול הכלים והמלתחות אשר נפלו מהמכסה מתנועת האניה ויכבו על היושבים תחתם. הרוח אמץ כחו מרגע לרגע ויקרע את הדלתות אשר בירכתי האניה ומראה נורא מאד ראו עינינו, מראה אשר לא באמר והדברים יקצר כחי; השמים קדרו בעיפרת, קול הסערה הרעים נפלאות כקול צבא רב, גלים נוראים כהררי עד נשאו ראשיהם המכוסים בקצף כהשלג המכסה על ההרים הרמים ויסערו להפיץ את האניה ואשר בה, כאויבים נוראים קמו לשחק בה, רגע תרפה אחד מפנים יהרד תהומות ונראה בעינים כי למעמקי תהומות ירדנו ומשני עברינו יעמדו הגלים כחומות בצורות, והשני התעורר ויתרומם על וינטלה וינשאה על גב רעהו אשר כבים שטף הגיע גוו להפיל רוכבו. פרץ מים כבירים שטף ועבר ויפרוץ אל תוך האניה בעד הדלתות ויגיע עד צואר היושבים בה, אז הבתוחה התקוה פנתה ממנו, ולא קוינו עוד לשוב לראות אור שמש. ברגע כזה יזכור איש את בוראו ויכיר מעשיו.

— אבדנו כלנו אבדנו — הרידה דודתי בבכי בקול נורא — אנא אלי הושיעה לי —. כל רגשי האיבה לה אשר היו צפונים בלבי התעוררו רגע ואמר לנפשי: הן עוד מעט

יבלענו תהום יחד, אמרר חייה ברגעים האחרונים ואקום
נקמת אבי מהארורה הזאת, אשר עתה בעת צרה אל יוצרה
תשוע, ובקול עברה קראתי: קראי אל השטן אשר אתו עשית
חוזה, לא אל אֵל שפכי נפשך כי דמים שפכת ובדם פשעך
תורדי ירכתי בור, המצולה תפתח לועה, הפוגי לקראתה! —
לקולי אשר שֻׁנָּה מאד ברגע ההיא ויהי כקול קורא ממעמקים
התעוררה רגע כמו רוח חדש בא בקרבה ותלטיש עיניה לי
כמשתגעה ותקרא: האתה הוא השטן? או יוסף איש ריבי,
האם מירכתי בור יצאת לענני, הלא זה כבר מֵתָּ? האם באה
עתה העת לענני ולהציקני כאשר ענית את בעלי ימים רבים? —

— אני יוסף! — נתתי קול גדול. היא ספקה כפיה
ותקרא: אויה! — ותאבד לנצח בתהום רבה, כי בהסירה
ידיה מהעמוד מעדו קרסוליה וישטוף אותה הגל ויקחה אתו
ואיש מהמלחים לא ערב לבו לחוש לישועתה. לקול אמה
התנערה שפרה מתרדמתה ותקרא בקול גדול: אמי אמי!
ותחפזן לקפוץ אל תוך המים, אך האזור לא נתנה להקים
חפצה והיא היסיפה לקרוא בקול גדול ולנתק את האזור.
לקולה ירד רב החובל וישאל: מה נהיתה? — אני ספרתי לו
ויושיע לי לחזיק בה אך אותות חמלה לא ראיתי על פניו.

— אין זאת כי אם כבר הסכין למחזות כאלה — אמרתי
בלבי, אך על זאת השתוממתי מאד בראותי כי מנוחה
שוררת על פניו ואני אמרתי כי עוד מעט תבלעני מצולה.

— היש עוד תקוה? — שאלתיו.

— בעוד רגעים אחדים נבוא עד החוף — ענני במנוחה
ויעמוד לימיני עד אשר באנו עד חוף העיר מאלמע. שפרה
לא חדלה מצעוק וקרוא בקול גדול ותכה סביבה ותשוך את
ידי רב החובל אשר החזיק בה ותדבר דברים זרים כמשתגעה.
לשוא נסיתי לדבר על לבה ולנחמה, כי היא לא התבוננה בי
ולא הכירתני עוד. לבי נשבר מאד בקרבי ומעי המו לה ואקוט
בפני על אשר עשיתי, בראותי צרת נפשה ובדעתי כי מידי
זאת לה, וארגז תחתי בזכרי כי אין להשיב עוד, רגע באפי

השיבותי נקם לאויבתי וארכא גם את אהובתי התמה. אכן אני העטיתי עליה צרה ואקצר ימי עלומיה – שחתי עם לבבי – כי צרתה תדכא נפשה ותורידה שחת ואני הוא מרצחה. בכיתי והתחננתי לה כי תשמע בקול תחנוני, אך היא לא ראתה את אשר לפניה ולא שמעה, כי אם רגזה ותרקע ברגל ותזעק בקול נורא דברים אשר לא הבין שומע.

כה.

עֲוֹן אָבוֹת.

בעיר מאלמין, אחרי אשר שמעו השופטים מפי את כל הנעשה, הובלה שפרה אל בית המשגעים, וביום השני אמר ראש הרופאים, כי אולת כל יד מהושיע לה, כי שגעונה שגעון עולם, ואם גם תרפא ממנו גם אז לא תשוב לראות באור החיים, כי גם במחלת לב אנושה מאד הוכתה לבלי מרפא ולא נתנוני עוד ראות פניה. שר בית המשפט כתב אל אביה הזקן מכל אשר קרה את בתו ובת בתו וישאלהו אם יש את נפשו לבוא, או לשלוח מלאכים להשיב את שפרה הביתה ולקחת את הכסף והכלים הנמצאים במלתחת אמה, ואני מאנתי כתוב גם משבתי את ידי מקחת מאום מכל אשר לשפרה.

צרות לבבי הרחיבו עד אין קץ ואמאס חיי בעת ההיא; הן יושר אהבתי בלבי ואבקש לעשות צדק והרביתי לפשוע מבלי חשיב את אשר אני עושה, ומה תועיל לי דעתי אם ארבה עשות רע בלי דעת והשבון? ומה תוסיף לי אם היא תביא בלבי אחרי המעשה? לשוא הֻכֵּיתִי עד הנה, לשוא נִסֵּיתִי במסה, לשוא נפקחו עיני לראות תרמית בני עולה, כי בכל אלה אין די כח להבינני מראשית אחרית. אחת ושתים שמעתי וארע להזהר מהן, ואלפי מקרים ופגעים יְקַבּוּנִי על כל מדרך כף רגל ופניהם כָּסוּ בטמון, לא אשורם בלתי אם עברו וחלפו על פני ויתעוני לעשות רע, ומה תועיל לי בהוָֹדְעִי

אם אין בי כח להיטיב? לוא בקש איש מידי בעת ההיא את
אשרי ואת חיי כפר נפש שפרה כי אז נתתים בששון לב,
אך אין כפר ואין שלומים לצרה. ברגע ההוא נדכיתי על
כי הבאתי את שפרה עד שערי מות, אך לא ידעתי עוד כי
עוד פגעים רעים ונוראים ממות יסבונו בחיים, לא ידעתי כי
יש יום אשר נשלח ידינו למות ונתחנן אליו כאל מלאך
מושיע כי יחיש להתהלך לישועתנו, כי כל מציקי שאול
ואבדון מתפתה בחיים ירדפונו, לא ידעתי עוד את המלאך
האכזרי אשר יְשַׁוַּת באמללים אחרי אשר היו לברית לצרות
ורעות את — השגעון. לוא נועו איש להשמיעני ימים אחדים
לפנים כי הבריאה הנחמדה הזאת, הפנים הנעימים האלה,
העינים הטהורות אשר ככוכבים בלילה הפיקו נגה וחיים
לשמח עין ולב הראיה, כי כל אלה החמודות תהיינה לזועה,
כי הקול הנעים אשר הרנין לב יהי למרגיז נפש ורוח, כי
הכבשה התמה אשר לא נסתה להרחיב צעדיה מענג ומרך
תדלג ותרקע ברגליה כפרא מדבר, לוא נשא איש על דל
שפתיו דברים נוראים כאלה באזני מלאתי פיו חצץ, ועתה
באה הרעה, ומידי באה ונהיתה. כל הצרות אשר באוני
היו כאפס בעיני מול הרעה אשר עשיתי, מכשול לבי גדל
כים, מוסר כליותי העמיק הרחיב מדורת שאול בלבי, ואהבתי
אשר נדעכה רגע היתה פתאום ללהבת שלהבת כזיק אש לפני
רוח, להרבות המיקד בקרבי, והדעת כי חסר אונים הנני
להושיעה, כי קצרה ידי מהשיב לה ששון ישע תחת החבלים
אשר חלקתי לה באפי, כי קצפי חלק אותנו עד עולם. הדעת
הזאת הועילה לְהַיוֹתִי לדכאני עד מאד ולמאס נפשי יחיי.

ימים אחדים נהלכתי כצל ולא ידעתי מה עמדי כאיש
אשר דעתי עזבתני; חושי נדעכו, מורשי לבבי נתקו ולא
השבתי דבר. הלכתי, ישבתי, אכלתי וישנתי, אך כל אלה
עשיתי כאיש אשר אין ברוחו נכונה. איש אחד מארצי נִגָּשׁ
לי וינסה לדבר על לבי לנחמני, אך לא שמעתי ולא
הבינותי דבריו.

ביום העשירי בא אלי האיש ויאמר: רב לך ללכת קודר כל היום, הן צעיר לימים הנך ומדוע תדכא נפשך לשוא? הנעשה אין להשיב והמות לא יפליט את בלעו — בראשונה שמעתי דבריו ולא שעיתי אליהם, אך בשמעי דבריו האחרונים רחפו כל עצמותי ואקרא בקול נורא: המות?! האתה תשיא מות עליה? היא לא תמות! לא אתננה בידי המות! אותך אתן כֻּפְרָה בליעל! — היא נבעת מפני ויסוג אחור ובני הבית עטרוני כלם ויתבוננו כי רגעים אחדים ובראותם כי אשב על מקומי במנוחה שבו לדבר נחומים ובעל הבית אמר: אבל זכור כי המות הלין נפשה ממצוקותיה, הלא טוב לנוח בקבר מהשתגע כל הימים —

— מה זה הדבר?! — קראתי בשממון.

— היא מתה היום בבקר — ענה בעל הבית בעצבת.

— היא מתה? שקר הדבר! היא לא מתה ולא תמות כי אני מגן לה — קראתי בכל מאמצי כח ואפרץ לצאת מהבית וארוץ בכל כחי אל בית החולים, ובלי שאול את פי השומר פרצתי אל תוך הבית ואקרא כְּמַכֶּה בשגעון: איה שפרה? אַיֶּהָ? — כה רצתי בחדרי החולים ואקרא בקול גדול מבלי פנות אל החולים ואל המשרתים, עד אשר נגש אחד אלי ויאמר: בוא אתי ואראך את שפרה —. מניחתי שבה אלי כמעט ואלך ויביאני אחריו החדרה ששם שכבה שפרה על השלחן. כחץ מקשת התנפלתי מלוא קומתי עליה ואחבקנה בין זרעותי ואנשק את שפתיה הקרות בכפור ואנשק את מצחה ואנשק את ידיה ואעורר אותה בכל מאמצי כח. בפעם הזאת לא השיבה ידי מחבקה ולא פתחה שפתיה להשמיעני דברי מוסר, כי אם נתנתני עשות כחפצי. כפרץ מים בבירים פרץ זרם דמעות מעיני ויקר מימיו בלי הפוגה, הדמעות ירדו על האהובה אך לא כטל תהיה להשיב לה רוח, כי אם כמים אשר יֻצַק על הגויה אשר נפשה עזבתה לטהרה טרם תשיב אל חיק הורתה, אל אדמת קבר. שעות רבות חלפו מבלי אשר ידעתי, כמו רגע מששר העת והקוה עזבתני, שכבתי,

נשקתי גם בכיתי עד אשר רד היום, ומדי הוסיפי לבכות כן הוסיף מקור דמעותי לפתוח את אוצרו, אמנם הדמעות מדי עברן שטפו גם את גטל יגוני ומכאובי לאט לאט עד אשר רָוַח ללבי ואשא מרום עיני, אך אז זכרתי איפו הנני ומה מעשי. הבטתי לפני ואראה את ראש הרופאים ולימינו ושמאלו אנשים אחדים וכלם התבוננו בי. גם בעיני ראש הרופאים אשר לא בפעם הראשונה הכיר את מְכַבְּדֵי המות נראו אגלי דמעות, אם על שברי או על שברה הָשֶּׁבֶר לא ידעתי, אך רגשי תודה התעוררו בְּקִרְבִּי אל האיש אשר בצרתי לו צר והרגשות האלה הועילו להסיר את השממון מלבי ולהביא עצבת תחתיו.

בשוב מחשבותי למצוא מסלות בלבי החלותי לחשוב לאחת אחת את כל הרעות אשר באו על בית אחירע וישתומם לבי בתוכי על המוסר האכזרי אשר יסרנו אלהי המשפט על פשעו, הוא הֻכָּה בשגעון וימת, בנו הבכיר מת בביר השבי, בנו השני שלח בעד פשעו לעבוד עבודת פרך ועתה שת גם קציר לביתו, והרעיון הזה נחמני כי אמרתי יד אל עשתה זאת ולא אני, ולולא נמצאתי אני כי אז שלח מלאך אחר לבער אחרי הבית הזה, ולא היספתי דאבה על המעשה אשר עשיתי. רק על שפרה אבלה נפשי: מדוע נשאה גם היא עון אבותיה? אמנם היגון חלי הוא אשר רוח כל האדם ישאנו ומה גם רוחי אשר כבר הסכין לראות פניו בבקר בבקר.

שפרה הובלה לקברות והאיש בן ארצי בראותו כי יגון ידכאני לא עזבני רגע וידבר על לבי וינחמני וינסה לפתות אותי להשכיח בכוס יין את יגוני, ואם כי בפעם הראשונה לא שמעתי בקולו, כי קדוש היה לי יגוני כעמיד זכרון לשפרה, אך בפעם השניה הצליח לפתות אותי ואשמע בקולו, ואמנם כן הוא: אין מנחם בצרה כהיין, כחו גדל ככח המות להשיב מנוחה לנפש סוערה, רק כי המות באחת תושיע לו זרועו והיין רק למשחרי פניו בבקר בבקר יראה נחת זרועו אמנם גם שניהם יסתירו החיים ופגעיהם מנגד עינינו...

שלשה שבועות שבתי יגוני בחברת שני הרעים: היין והאיש בן ארצי אשר כראש מאהביו נחשב, ויבקש להרבות לו עוד רעים רבים. יחד שתינו ויחד אכלנו בבית משתה אשר רק אוהבי היין שם יתקבצו, בראשונה לא ידעתי מה המאכל אשר יבוא אל פי, כי לא אל האכל היו עיני נשואות, ורעי בחר לו ולי המטעמים ואני שלמתי, עד אשר שמעתי ביום אחד את בעל בית המשתה אומר לרעי: היום הכינותי חזיר רך וטוב ונעים לחכבם — בשמעי זאת נבהלתי רגע, כי לא ידעתי עד הנה כי מבשר הטרפה אכלנו עד הנה, ונפשי געלה במאכל בשמעי כי בשר החזיר היא, אך בושתי מפני רעי להשמיעו את אשר אני חושב פן אהיה בעיניו לבוז ואכל בגעל נפש וארבה שתות להמית הושי בי. ביום ההוא שתינו יחד לשכרה עד כי מעדו קרסלי ולא יכולתי שוב הביתה, ולולא תמך רעי בימיני כי אז אולי שכבתי בראש חצות. זעף ונרגן הייתי כל היום ואקרא לריב את רעי ואחרי כן למהלומות ורעי לא מנע מחפצי, וביום השני בגשתי אל ראי המלוטש נבהלתי מראות כי פני היו מלאים פצעים וחבורות ועיני הימנית מלאה דם. אז נפקחה עיני השנית לראות את מצבי ונקטותי בפני על כי ארחתי לחברה את שכור ובזוי אדם ואגמר אמר למהר לעזוב העיר לבל אראה עוד פניו. בעודני חושב בא רעי אלי וישאלני לשלום.

— מה לך ולשלום? — קראתי בחמה — לך לאבדון סובא! —

— לא אדע למי יאתה יותר השם סובא לי או לך? — קרא בלעגי שפה — לאיש אשר כביר כחו לשתות וישתה לו לא יהיה סבאי לחרפה, רק האיש אשר יתעה בקיאו בשתותו היא יהי לחרפה ועליו ימלאו כל רואיו שחק פיהם. ואני הן עמסתיך על שכמי ואשאך הביתה ואיש לא הכיר בי כי בא יין אל פי ואם כן לא לי סובא יֵאָמֵר —

— יעמיסך בכור כית על שכמו וישאך אתו — קראתי בעזוז אפי על כי העז פניו ללעג לי.

– למה זה כל החרדה הזאת ? האם תפר אהבתנו על כי מצחק הייתי? אני אמרתי כי איש אתה ועתה אראה כי גבר לא יצלח הנך, בוש והכלם ואל תשמיע כזאת ! –

– אחת דברתי ולא אשנה כי לא אובה עוד ראות פניך ולא אוסיף דבר אתך – היא נסה שנית לדבר על לבי לחדש אהבתנו, אך בראותי כי לא אובה ולא אשמע לו, מלא פיו תוכחות ויכנני בשם שיכח טובה ויחרפני ויקללני ויצא באמרו, כי נפשי יודעת מאד כי עוד אשיב לבקש אהבתי.

– את אהבתו לא בקשתי עוד אך חשבון מעשי בימי התהלכי אתו בקשתי ואתחלחל מאד בראותי כי כל אלה אשר בקשי קרבתו בימים הראשנים יחקו ממני ויבוז צלמי, כי שכור הייתי, גם צריך כספי דלל מאד ולא ידעתי לשות עצות בנפשי לימים הבאים. את היגון העז אשר דכא נפשי במית שפרה המית היין, אך הביא אחר ההיין, כי בלע את כספי אשר במחתי בו כי לא יתנני ראות מחסור עד אשר אמצא עבודה ומה אעשה בעיר נכריה באין מכיר ומודע מבלי משען כסף? רגע יעצוני כליותי לשוב אחור לארצי, אך הרעיון הזה גז חיש בזכרי את כל הפגעים אשר עברו על ראשי עד כה ואאמץ את לבבי ללכת הלאה ויעבור אלי מה.
עוד ביום ההוא ישבתי באניה על המכסה ללכת לעיר האמבורג אשר לפי דברת מכירי נקל יהיה לי למצא שם מחיתי. את מעט הכסף נצרתי מכל משמר ואוכל להם צר מיראה פן יקדמוני ימי עני.

כו.

מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב.

ששה ימים עברו מעת בואי האמבורגה, כל הימים האלה התהלכתי ברחובות העיר ההומיה מהמון הגרים הבאים שמה לרגלי מסחרם, הלכתי, התבוננתי ולא ידעתי מה אעשה. רעים לא מצאתי בעיר ההיא אשר כמעט כל יושביה איש

לעבודתי יפנה כל היום ודבריהם מעטים. כשלשים שקלים נמצאי עוד בצלחתי ולא חדלתי מקות כי בטרם יכלה הכסף אמצא לי עבודה, אף כי לא ידעתי איפו אבקשנה. ביום הששי בלכתי ברחוב ראיתי על חלון אחד בתי המסחר גליון ועליו כתוב באותיות גדולים „מי האיש החפץ עשר!"

– ומי האיש אשר לא יחפץ עשר? – אמרתי בלבי ואשחק ואסור לקרוא את הכתוב על הגליון „מאתים אלפי שקל כסף ימצא האיש אשר יקנה גורל במחיר ארבעה שקלים והיום יוטל הגורל" קראתי מעל הגליון ויתעורר חפץ בלבי לקנות לי גורל, אך בחפצי לפתוח הדלת זכרתי פתאום כי רק שלשים שקלים ימצאו בידי ואיך אוציא ארבעה שקלים להבל? מהרתי ואסוג אחור באנחה, אך עוד לא הרחקתי ללכת הבטתי לאחרי ואשוב על עקבי ובגשתי אל הפתח שבתי ונסוגותי אחור. כה עשיתי כארבע פעמים עד אשר פתחתי הדלת מבלי משים ואבוא הביתה כחולם. גם בפעם הזאת אמרתי לסגת אחור אך בושתי מפני האנשים היושבים בבית המסחר ואוציא את הכסף ואקנה לי גורל, ואף כי הכני לבי על ארבעת השקלים בכל זאת עלו מחשבותי על כרוב הדמיון ואראה אותי יושב בבית מלא עשר וכסף רב בידי ואספרנו ואוסיף לספור אותו. כה ספרתי את מאתים אלף השקל עד אשר אתא לילה. לאור בקר קמתי ואמהר ללכת אל בית המסחר ואחכה כשעה תמימה עד אשר נפתחה הדלת. ובעבור עוד שעה ראיתי את מספר הגורלות ועיני חשכו פתאום וקרסולי מעדו ואתנודד עד כי כמעט נפלתי ארצה, אך התעודדתי ואפרוץ אל הבית ואקרא בקול גדול כמשגע: הכסף נפל בגורלי! – ואפול ארצה ואתעלף.

כאשר פקחתי עיני ראיתי כי הנני שוכב בכסא גדול ואנשים אחדים עוטרים עלי ויזרקו מים על פני ובפקחי עיני מהר האחד ויתן יין אל פי להחלימני, רוחי שב אלי ואזכור את כל אשר נעשה בי וכלמה כסתה פני אל רפיון רוחי ואומר: אין דבר, הניחו לי – ואקום ממושבי.

– ואיה גורלך ? – שאלני אדון הבית. אני הוצאתיו מכיסי והוא התבונן בו ויאמר: אבן בין לילה היית לאיש אוצרות כי מאתים אלף הכסף לך המה – קרסולי מעדו עוד ולבבי נפעם בשמעי דבריו אף כי כבר ידעתי זאת, אך אמצתי כחי לעמוד על רגלי. גם יראה באה בלבי פן יגנבו השטר ממני אם אשיב ואתעלף, והיראה הזאת נתנה לי כח חדש ואחזיק השטר בידי בכל מאמצי כח ואביט בפני האנשים מבלי דבר דבר.

– מה תאמר לעשית את הכסף ? – שאלני אדון הבית – הניח אותו בידי למשמרת ואני אתן לך שטר לאות כי בידי ימצא הכסף –

– לא כי אקחנו – עניתיו.

– אבל זכור כי לא תדע לשמור אותו –

– אני אשמרנו –

– אין חפץ לי בכספך, כי רק טובתך דרשתי ואם לא תאמין בי הא לך הכסף. רק עשרת אלפים שקל אקח לי במשפט והיותר אתן לך –. אף כי כל הכסף נמצא לי בלי כל עמל בכל זאת צר לי על עשרת האלפים ואומר: אם במשפט תקח עשרת אלפים לא אדבר דבר, אך אספוק אם במשפט תעשה זאת –

– האם אונה אותך ? – קרא האיש ברגז – שאל את יודעי משפט ויגידוך – ויקם ממקומו ויקח שטרי כסף לתת לי אז נגשתי אליו ואומר: אין חפץ לי בשטרות כי אם בזהב –

– אחת היא לי, אך לך והביא עגלה רתומה לשני סוסים למען ישאו את הכסף –

– על שכמי אשאנו – עניתיו בתלונה, כי חשבתי כי משחק הוא לי. כל היושבים נתנו קול שחוק גדול ואחד הסופרים נגש אלי ויאמר: כאשר אחזה לי עוד לא תדע את נטל הזהב, אך דע כי גם שלשים אלף שקל צר כחך לשאת, קח שטרות וכאשר תחפוץ להמירם בזהב תמצא חפצך כרגע – נאותי להם לקחת רק אלף כסף זהב והיותר בשטרות מאה

ושמונים ותשעה שטרות כל אחד לאלף כסף וכאשר לקחתי הכסף בידי הייתי כשכור ואמהר לעזוב הבית, גם שכחתי לברך את היושבים בשלום וארוץ החוצה.

הכסף אשר מלא את אמתחתי מלא גם חדרי לבבי שמחה וששון, כי כסף רב כזה לא קויתי מעודי למצוא, אך לא כשמחה אשר ישמח איש על הטוב אשר מצא בקוהו לו ובעמלו להשיגו וישיגנו היתה השמחה הזאת, כי אם כשמחה השכור אשר ירקד וירונן מבלי דעת. שעות רבות רצתי וסובבתי בכל רחוב מבלי חשוב מה אעשה כגבר עברו יין עד כי שכחתי גם מאכול לחמי. אך בנשאי עיני ואראה בית משתה גדול למראה אשר רק עשירי העם יבואו בו, אז התעורר הרעב ויקרא בקול: למי כל חמדת הבית אם לא לך, איש אוצרות?! הבה אלכה וְאַרְאֶה לשותים במזרקי יין כי גם ידי תמצא לשבת אתם – אמרתי בלבי ואבוא הביתה. רגעים אחדים עמדתי משמים ונפעם ממראה עיני, כי לא ראיתי כזאת מעודי; הנני מביט לפני ואראה את צלמי מכף רגלי עד קדקדי, אראה לאחרי, לימין ושמאל, גם שם אני, ולא אחד, כי אם חוצין יעמדו רבים אחד אחר אחד בדמותי כצלמי פנים ואחור, בעמדי יעמדו ובלכתי ילכו. אם אמנם כבר שמעתי עוד בהיותי בהישיבה כי למלכי ארץ חדרים אשר קירותיהם מצופים ראי מלוטש מכל עבריהם, אך לא שערתי בנפשי את המראה ולא קויתי כי אבוא בהיכל מלך ועתה שם אני ואחשוב רגע: אילי התעוני עיני ולא אל בית משתה באתי, אך האנשים הרבים אשר ישבו אל השלחנות ויאכלו וישתו וישחקו בכדורים הראוני כי לא נתעיתי, אפס בעת אשר ראיתי גויתי מכל עבריה טחו עיני מראות את אשר עליה. לא התבוננתי כי הנני לבוש בגדים כאחד העניים ולא ראיתי כי היושבים בבית יתבוננו בי, אלי ישגיחו, ישלחו אצבע ויניעו ראשם. כה עמדתי במבוכה עד אשר נגש אלי איש אחד לביש בגדים שחורים יקרי הערך ושוליהם ממעל מצופים ברקמות זהב ויהי כשר גדול בעיני.

– מה לך פה ? – נתן עלי בקול מושל – לא פה המקום לבקש נדבות ! –

– בי אדון נכבד – החלותי לענות ופני אדמו מבשת ודברי לעו ולא כליתי את דברי.

– צא כרגע ! – קרא בזעם – הלא שמעת כי לא נתן לדלים להשמיע נדבות בבית הזה ולהיות לטרח על האדונים אשר יבואו הנה – . דמי לבבי התגעשו מכעש בשמעי חרפתי אשר חרפני, בעת אשר כאחד משלוי עולם הייתי ואומר : אוכיח משוגתו על פניו, על כן הבאתי ידי בחיקי למען הוציא הכסף ולהראות לו כי כביר מצאה ידי, אך היא לא הבין לרעי ויאחז בי בחזקת היד ויראני את אחורי הדלת והמזוזה.

הבושה אשר העטה עלי השר הזה בגאונו היתה כאש יוקדת בעצמותי ותנשני את רעבוני ולבבי קרא : נקם ! ואחשוב מחשבות איך להשיב חרפתו אל חיקו וימלך עלי לבי ללכת אל אחד החיטים ולקנות לי בגדים יקרים כבגדי חורי הארץ למען הראותו כי יש לאל ידי לפזר כסף ולא לקבץ נדבות, ואשמח בלבי בחשבי איך ישתומם ויבוש ויכלם השר בראותו אותי אשר מאס בי לובש בגדים כמהו. מהרתי להקים עצתי ואבוא אל בית אחד החיטים ואצו לתת לי ערך בגדים, אך לא מצאתי חפץ בכל הבגדים אשר הראני עד אשר הראני בגדים יקרים מאד, אשר רק חורי ארץ ילבשו כמהם ואבחר בהם ואשוב בגאון אל בית המשתה. השר אשר העטה עלי בושה בתחלה השתחוה לפני בבאי ואחדים מהיושבים רעו אלי ויבאו אתי בדברים ויתפלאו על חכמתי ויקנאו בי לאשרי כי ספרתי בקול גדול כי היום מצאתי עשר רב וברב אהבתם יעצוני שנים מהם ללכת לקנות כלי חפץ יקרים כאשר יאתה לעשיר כמוני ודבריהם הרנינו לבי מאד ואצא עמהם ואקנה מכל הבא בידי : בגדים כאחד מבני המעלה, טבעות משבצות אבנים יקרות, שרשרת זהב, מורה שעות ומקל תפארה. עיני לא שבעו מראות את גויתי מהודרה בבגדי כבוד ולבי היה מלא שמחה הרבה יתר על אשר הוצאתי כסף רב מאשר מצאתיו. לא חשבתי כי כאלף שקל הוצאתי בחברת הרעים כי

במה נחשב הכסף ? האם עמלתי בו ? לקחתי את כל כלי ואסור אל בית מלון גדול אשר רק עשירים יגורו בו ואתפלא על התכונה אשר בחדרי, על הכסאות והשלחנות, על המטה והמראות והתמונות, כי מי מלל לי כי אשב בחדרים מלאים כל טוב כאחד מרוזני הארץ ?

כז.

מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל .

בשכבי על מטתי בלילה חשבתי לאחד אחד את מקרי היום ואת רוב השמחות אשר שבעתי ואת השמחה והטוב אשר אראה אשבע בימים הבאים, ומדי חשבי עלה זכרון על לבי: תמונת עלמה יפה־פיה ועצובת רוח אשר ישבה בבית המשתה למולי, העלמה ההיא לא דברה דבר את איש ולא שלחה ידה לגעת במטעמים אשר נתנו לפניה. לרגעים התבוננתי בה ואראה כי תארה נאוה מאד, אף היא התבוננה בי כמעט רגע, וברגע האריכו שמורותיה ותסתרנה את עיניה אשר התנוצצו כספירים. התאויתי בכל לב לבוא אתה בדברים למען דעת שרש דבר נמצא בה כי תשב בודדה ועצובה בבית שמחה ואולי אוכל הועיל לה, אך נפלא ממני אי זה הדרך אבוא בדברים את נערה זרה לי, פעם אחת הרהבתי עוז בנפשי לגשת אליה בראיתי כי קמה עמדה ממקומה ללכת ומבלי משים נאנחתי, אף היא נאנחה בהביטה בי בעינים מפיצות יגון נורא ותשב אחור למקומה הראשון. עתה בשכבי על משכבי עלה זכרונה על לבי ויסרוני כליותי על כי לא שאלתי מה לה. האם נהפכתי פתאום לאביר לב לבלי חוס על בְּנֵי הזמן בעת אשר יש ויש לאל ידי לעשות ? – שאלתי את נפשי ואגמר אמר ללכת מחר לבית המשתה אולי אמצאנה עוד ואעשה עמה חסד. במחשבות חסד כאלה עצמתי עיני ותבוא השנה ותאחז בשמרותיהן. לא ידעתי כמה ישנתי אך פתאום הקיצותי לקול מרגיז לב בקול אשה מצרה, או בקול נפש עיפה להורגים אשר שמעו אזני. התעוררתי ואקשיב

יאין קול. אך חלום הוא – השיבותי לנפשי ואעצם עיני, אך כרגע חדר הקול בהקיץ תוך חדרי, גם הדברים שמעתי מאחרי הדלת בחדר הנשען על חדרי וארגז תחתי.

– אנא חוסה נא ואל תמיתני, זכור כי עוד לא ראיתי בטובה – התחננה אשה בקול קירע לב, וקול איש ענה באכזריות חמה: מית תמותי, לא אחוס ולא ארחם – דמי לבבי התגעשו בשמעי כאלה, ולא הרביתי מחשבות כי אם קרעתי את הדלת בחזקה ואפרוץ אל תוך החדר ומראה נורא מאד ראו עיני; העלמה היפה, אשר ראיתי בבית המשתה, שוכבת על הארץ ואיש כבן שלשים שנה עומד עליה, רגלו הימנית תדרוך על חָזֶהָ והשמאלית לחצה את רגליה אל הרצפה, בידו השמאלית יחזיק את צמתה ובשנית יניף חנית לדקרה, והיא מתאבקת בשתי ידיה להסיר מעליה את מר המות, אפס כי כבר כשל כחה ותרפינה ידיה ועוד מעט נגעה החנית עד נפשה, לולא אחזה את המרצח פלצות בראותו איש זר בחדרו. כחין מקשת התנפלתי עליו ואפילהו ארצה ואֹמר לגזול את החנית מידו, אך הוא נלחם אתי בחזקה. העלמה בראותה כי היתה הרוחה, מהרה למצוא מסתר בחדרי ותסגור הדלת אחריה, זמן רב להמנו עד אשר עלתה ידי על יד לוחמי ואגזול את החנית מידו ואומר לשוב לחדרי, אך המרצח שב ויהי פתאם לכבשה תמה, כי נפל על ברכיו ויבך ויתחנן אלי לבל אגלה על עונו אל השופטים, כי מרב כעסו וצרתו בא עד הנה ולבבו לא היה רע מנעוריו.

– הה! לוא ידעת מה אמלל אני בארץ – הוריד בשיחו ויגז שערות ראשו – ידעתי כי אז נתת לי חנינה ולא גלית על עוני. הה! המיתני נא המת בידך, בחניתי, וביד השופטים אל תסגירני, יקר בעיני המות, אך בסתר אהלי לבל אתן הרפה על משפחתי כי רמה היא, ולבל אחלל שם אבי הנכבד–

דבריו נגעו עד לבי ואכסף לדעת את אשר אתו ואודות העלמה ואֹמר: אם תגיד לי את כל לבך אז אשבע כי לא אגיד דבריך לאיש ואשלחך לנפשך –

– אני אאמין בדבריך – קרא ברוח נכאה ויחזיק בידי ברגש – לכן שמע ואחז בשרך פלצות ותדע כי לא מרצח כי אם אמלל הנני. משפחתי רמה מאד בארץ הזאת, אבי היא מגזע אצילים אשר יתיחשו על בית אבותם זה שנים רבות ובין מחוקקי הארץ מקומו – תסלח לי כי לא אכנה בשמו, כי כאש צרבת תֻּ"ד בלבי מדי אשא שמו הטהור אשר נבלתי אני על שפתי – ואני בן יחיד הנני לו, וזה כשנה יעד לי עלמה אחת ממשפחת הפרתמים לאשה, אך אני מאנתי שמוע בקולו כי נפשי דבקה אחרי הארורה אשר הצלת ממות ואשבע לה לבוא בברית עמה והיא נולדה בסתר המדרגה, לא כסף ולא שם הניחו לה אבותיה במותם, אך אני לא שמתי לבי לזאת כי אם לה תאות נפשי, אך לא בראותי ראה אבי, הוא דאג לכבודו, לכבוד אבותיו ולכבודי אני, ובדעתו נאמנה, כי לא איכל לבוא בין אנשים אם אקחה לי לאשה, לכן שחרני מוסר ויסרני מעשות אולת כזאת, אך אני הקשיתי ערפי לו ובדעתי החזקתי כי לא אשיב מדברי. הוא בכה ויתחנן לי לבל אוריד שיבתו ביגון וחרפה שאולה אך אזני היתה ערלה משמוע. ימים רבים הציקני בדבריו וישים עלי משמר לבל אשיב ואראה את אהובת נפשי, עד כי נחבאתי לברוח ואעזוב את ביתי ונחלתי, גם את שם כבודי חללתי כי אבי העביר נחלתו לבן אחותו ויקרא לו בשמו. אמנם כל אלה כאפס נחשבו בעיני מול האהבה, ובששון לב בחרתי שבת באהל דל מבית רוזנים אם אך אהובתי אתי תחלוק גורלי. ימים אחדים שבעתי שמחות בחברת האהובה, אך פתאום לפתע בא שברי. שער נא בנפשך אם איש לב אתה ואם אהבת מעודך, איך פוררתי, נפעמתי, נדכיתי ושחה לעפר נפשי עת לקחה אזני שלשם, ברצח בעצמותי, כי אהובתי זאת, אשר למענה השלכתי אחרי גוי אוצרות רוזנים וכביד אצילים, חללה נדרה ותעגב על איש זר, על חדל אישים וידוע חולי יען כי כביר מצאה ידו כי תשאף כסף תועפות ואני עני הנני כים. מורשי לבבי נתקו בשמעי

השערוריה, כל חושי בי נדעכו ואהי כמשתגע כל היום ואשבע באפי לקחת נקם, נקם אקח מהבוגדה ואשיב נקם גם לנפשי. הכסף הפריד בינינו והברזל יקשרני לנצח, להב חניתי אביא בלבה ואמסוך דמה את דמי לבני ויחד בדי שאול נרדה! – זאת הגיתי ולבבי מצא רגע נחומים, אך עתה אתה באת ולא נתתני להקים מזמת לבי, לכן התחיה המרשעת ואני ארפד בחשך יצועי. הנני מת בעוד רגע, בעת אשר הבוגדה תשכב בזרעות מאהבה אשר ישלם בזהב נשיקות פיה הטמא, הוי טמאת השם! – קרא עוד הפעם בעברה נוראה ויעורר נדן חניתי. על שברי השברתי גם אני ואבקש לנחמו ולדבר על לבו ואמר: אמנם שים אל לבך אולי לא גדל עונה ואולי טפלו עליה שונאים שקר למען הפריד ביניכם.

– ברגע הזה יחבק זר חיק הבוגדה ואיך אנחם ? ! – קרא ויניע ראשו.

אבל זכור כי היא בחדרי ואיך תאמר כזאת? – עניתיו ברגשי רחמים כי דמיתי כי בינתו הסתתרה.

– היא שוכבת בחיק זר! – קרא עוד הפעם בחימה שפוכה ויפתח בחזקה הדלת וינס החוצה. רגעים אחדים ישבתי משמים על מקומי, כי לבי נשבר בקרבי, אחרי כן קמתי ואדפוק על דלת חדרי אך אין קול, הפקתי שנית ושלישית בחזקה ואין קול ואין קשב. בראותי כי אין פותח דלת חדרי יצאתי מהחדר לבוא אל חדרי בעד הפתח אשר על היציע, ומה נבהלתי בראותי כי הפתח פתוח, מהרתי לבוא בו ואימת מות נפלה עלי, כי חשכת עלטה היתה בחדרי ונכשלתי בלכתי ונדמה לי כי גוית אדם שוכבת על הרצפה. בקשתי להעלות נר, אך ידי רעדו ולא עצרתי כח להאיר אור זמן כביר, וכאשר הצליח חפצי בידי להעלות נר חשכו עיני, כי ראיתי כי מלתחתי עומדת בחדר בֹּקָה ובה נכשלתי והאזור עם הכסף אשר הניחותי על השלחן לפני המטה אין, גם הטבעת היקרה ומורה השעות אינם. כמעט מת לבי בקרבי ואשב משמים זמן כביר מבלי דעת מה אעשה. בשוב רוחי

אלי ההילותי לחפש בכל פנות החדר, בארגז, במטה, תחת המטה, בבגדי, כי אמרתי אולי הסתרתים ואשכח, אבל לשוא! אך זאת לא עלה על לבי פן במרמה כ״ג י׳ העלמה ומאהבה למען גנוב את כספי, כי פני שניהם הפיקו יער ומרת נפש, ודברי האיש אשר דבר בשברון מתנים מצאו מסלות בלבבי עד כי האמנתי בו אמונה אמן. אך בראותי כי אחפש לשוא צלצלתי בפעמון לקרוא את המשרת. הוא בא וכשמעו את דברי מהר ויקרא ליתר המשרתים והמה כלם הניעו בראשם, ולא האמינו לכל דברי כי אין גם אחד ראה איש כבן שלשים שנה אשר זקנו ושערותיו צהיבות כאשר נתתי אותית האיש אשר היה את העלמה, כי רק עלמה לבדה שכרה לה החדר ותשלם בראש את המחיר באמרה כי בטרם אור בקר תעזוב את העיר ואיש לא ראה אותה בצאתה. בבקר שלחו להודיע בבית המשפט ויבוא שוטר ויחקור וידרוש ויקראני אל בית המשפט, וגם שם ספרתי ככל הדבר ויכתבו בספר ויאמרו לי כי אשוב מחר. למחר הלכתי שנית אל בית המשפט ואקוה כי אמצא את כספי. אך הלכתי, שבתי, התאוננתי והכסף איננו. העוני היה אתי ימים רבים ואיש לא התנכל לגנוב אותו מידי, ואך בא העיר אלי נמצאו כרגע מקנאים להפריד בינינו. איש איש ממכירי ומאלה אשר לא ידעוני מעודי שאלוני לרגעים אם מצאתי כספי, ולכלם ספרתי צרות נפשי וינודו לי בלשונם וילעגו לי בלבם. ואחד מהדוברים בי נגש אלי ויאמר: מכרה לי את הכסף הגנוב לך והיה כי ימצא לי יהיה —

— כמה תתן במחירי? — שאלתיו ואדמה כי למצער יתן לי החצי ממכסת כספי.

— מאתים שקל אתן לך —

יהי לך אשר לך — עניתיו ברגז על כי העז פניו לתת לי רק מאתים שקל במחיר מאתים אלף. האיש הניע בראשו ויאמר: התדמה כי תמצא את כספך? עד נצח לא תראנו, כאלה וכאלה יקרו בבקר בבקר לאנשים אשר לא ידעו הזהר והרמיה כמות לא תפליט צידה —

— ואני אבטיחך כי תמצאנו — ענה איש אחר.

— אם כן התערב נא אתי — אמר הראשון אל השני — אני אתן ערובתי מאתים שקל ואתה תן מאה ואם תמצא הגנבה עד ירח ימים יהיה כל הכסף לך, ואם אין לי הוא —

— טוב הדבר — ענה השני — הנה מאה שקל כסף —

— אני אתן החצי — קרא שלישי — ויחדיו נחלוק. — המה התערבו ויפקידו את הכסף למשמרת ואני אמרתי: כאשר תמצא הגנבה אז אתן גם אני חמש מאות שקל כסף להאיש אשר הבטיח אותי כי אמצא את הגנבה.

ימים אחדים החיתני התקוה כי עוד אמצא את הגנבה ואתבונן כל היום בפני כל איש עובר ובפני כל עלמה אולי אכיר את הגנבים. ושלש פעמים החזקתי באיש עובר בטח ואקרא לאחד השוטרים לאמר: הוא הגנב. האנשים נקראו לבית המשפט ותצא צדקתם איר. כה עשיתי שלש פעמים עד אשר גער בי השר בבית המשפט וישלחני. אז אמרתי פסה כל תקוה.

כח.

מִי אֲשֶׁר יְחֻבַּר אֶל כָּל הַחַיִּים.

פסה כל תקוה אמרתי פעמים רבות בימי חיי, וכבר הסכנתי לזאת ולא עוד המה רוחי בקרבי; בפעם הזאת לא נאנחתי ולא נפוגותי, כי אם נתתי את כל הנשאר בידי בכסף ואחכה למצוא לי משלחת יד. בעת ההיא נודעתי לנער אחד מארצי אשר ארח לחברה את המשחקים והמשוררים בבתי שיר ובשמעו מפי כי גם אני ארע לשיר, דבר על לבי לבוא בחברתם ויובילני אל הראש בחברתם והוא נסה את כחי בשיר וישמע קולי ויאספני אל החברה, ולא הוספתי דאבה על הכסף אשר אבד גם חדלתי מדאוג לימים הבאים, כי אמרתי: האיש אשר יחבר אל כל החיים לו יש תקוה ובטחון. ימי במני ידע להתחבר אל כל האדם? — רעים חדשים,

דרכים חדשים וחיים חדשים ראיתי הפעם. אני אמרתי כי כבר נודעו לי דרכי התבל ובני האדם, חשבתי כי את כל מצוקות בני האדם ועגית החיים ראו עיני, אך עתה ראיתי כי עוד לא ידעתי עד מה, עד הנה ראיתי את פגעי בני האדם ותלאותיהם הנראים לעין כל, ראיתי הנאנחים, הנדכאים, החיים בצרה ומחסור, בדאגה ויגון אשר כל עין תחזה, ובפעם הזאת ראיתי כל אלה מסתתרים בקירות לב נושאיהם, אשר ישימו מסוה השמחה על פניהם, כששני חמר אשר יציצו על גל קבר ויסתירו את עצמות הגויה הבלה אשר תולעים ימצאו להם משכנות בה. בראותי את בני החברה בפעם הראשנה עולים על הבמה וישחקו וירקדו וירננו לשמח לב רואה אמרתי: אך המה מאשרים בתבל כי יִשְׂמְחוּ וְיִשְׂמְחוּ, יְרַנְּנוּ וִירַנֵּנוּ, אך מה ראיתי בבית? אך איבה ומשטמה, קנאת איש מרעהו, תוגה ומכשיל לב ומפח נפש. העלמה אשר בעת עלותה הבמה הריעו כל העם ויצהלו לקראתה ובפתחה פיה לקחה כל לב, ההיא שמחה בחלקה? אך לא! כעס ומכאובים היה חלקה בבית, רעותה היפה ממנה הגדילה עליה עקב, ומחצית הכסף אשר מצאה בשכרה פזרה לשכירים למען יצהלו לקראתה בְּהֵרָאוֹתָהּ על הבמה ויקראו הידד! ויקריבו לה אשכר נזרי פרחים, אשר קנתה מכספה. וכל היום היתה נגועה מהמון הבחירים אשר רק לפזר כסף מלאכתם אשר באו לדרוש לה בביתה, ואף לאיש אשר היה לזרא לה דברה אהבה וחן כי יראה מפניו פן ישרוק וְיַנִּיחָהּ בושה בעלותה הבמה. ולא לעתים רחוקות פצחה פיה לשיר, בעת אשר נפשה ירעה לה ובשרה עליה יכאב, מפחד פן תעלה רעותה תחתיה ותנחל כבוד. ואת רעותה זאת נשקה במו פיה ותחבקנה בזרועותיה לעין רואים בעת אשר נפשה אִוְּתָה להביא להב חנית בלבה, וגם התקוה אשר היתה רוחה ימים רבים, כי עוד מעט יבוא גואל לה ויקחה אחר בביד לעזר כנגדו, גם היא הלכה הלוך וחסור כי רפה בחה מרוב ימים וראש החבורה משך את רעיתה חסד

לבל ירום לבבה ולבל תבקש שכר יתר. וגם ליתר המשחקים
לא נפל חבל ט״ב מזה, האחד היה עוד חדש ולא זכה לשם,
וקול השני נאסף מרוב ימים ועוד מעט יבוא קצו כי לא יצלח
עוד לשיר ובכפו לא דבק מאום, כי את הכסף אשר מצא
בשכרו בעשרים שני עבודתו פזר למען לבוש מחלצות וגור
בארמנות ולרכוב על סוס למען התראות בעשיר ונכבד, כי
לולא עשה בזאת כי אז לא עשה לו שם כשם אחד המשוררים
הגדולים, וכן כלם. רק עלמה אחת עבריה רננה שרה ותשחק
גם בבית ותהי עליזה כל היום, כי מבית אביה אשר לקח לו
אשה אחרת ברחה, ותרבה להג ותתהלל כי שרים רבים
גדולים ונכבדים ישגו באהבתה ואיש איש בקש לקחת אותה
לו לעזר כנגדו אם אך תפר בריתה את אמונתה, אך היא
באמונתה תחזיק ולא תבוא בברית את איש זר אף אם יתנו
נזר מלוכה על ראשה, אך בכל זאת שמחה מאד כאשר
דבר אתה אחד מעבדי השרים הגדולים ויאמר בחלקת לשון:
מניב שפתיך אביר כרגע כי לא ממי יהודה יצאת – לשמחתה
לא היה קצה ותתהלל כל היום, כי איש לא יכירנה כי
לישראל היא. ותכר טובה מן העת ההיא והלאה למחליק
לשון ותתרועע אתו ותאהב אותו ועוד מעט היתה לו לאשה
לולא מאן היא בדבר הזה. היא קצפה קצף נורא בשמעה
דבריו ותמאן עוד ראות פניו, אך לא התעצבה אל לבה,
כי אם הוסיפה להחזיק באמונת אבותיה ולקרוא בפה מלא
כי גם בכתר מלוכה לא תמיר את אמונתה, וריב היה לה
תמיד את אחד המשחקים אשר בשפתו נכר כי לישראל הוא
ועל כן קצף עד להשחית על אבותיו ואבות אבותיו ועל כל
העם בעבורם ויתן שם ישראל לחרפה. אמנם המראות
המוראים והמגאלים האלה לא נראו לעיני בראשית בואי
בחברה, כי כל עוד אשר היינו בהאמבורג גרו איש איש לבדו
ורק נאספו יחד לעת המסה, אך כאשר עזבנו את האמבורג
ונלך לסחור אל ארצות ונחיה יחד, אז ראיתי כל אלה ואזכור
את החזן והמשוררים בהתהלכי אתם וכה היו בעיני בני

החבורה הזאת. אמנם מה נפלאו דרכי שתי החבורות האלה, ומה רחקו אשה מרעותה, האחת תמצא חיים במקום אפל, בארץ לא־דעת, בין אנשים נדכים ושפלים אשר מבלי דעת יעשו מעשיהם, והמה כזרע רקב במעבה האדמה אשר בבוא עת חים וקיץ יסוף הרקבון ויצא ציץ ויתן פרי, והשנית היא כעלים בלים, כשושנים אשר נקטפו וירקבו ויעלו צחנה באף כל עובר ואין עוד כל תקוה להם. רק במקום הדעת שם יעלו חוחים כאלה, אך הדעת למדתם לכסות את ערותם מעין רואים. הן כל איש יניע בראשו בראותו דרכי בני ארצו ומעשי תעתיעיהם; הבחירים יבלו ימיהם בבתי מדרש בבבתי כלאים, העלמות לא תדענה דבר, וכי ישאל איש איתן דבר לא תדענה לענות, ולא יזכור כי מעין חתום הנה, מימיהן לא יהיו להשיב נפש יען כי חתימים המה, אך אם יפתח המסגור, אם ישברו הבריחים יצאו מים חיים להחיות נפש. וכאשר יראה איש את בני חבורת המשחקים; הבחורים מאלהים לנפשם, העלמות תטבנה פניהן, תחלקנה לשון, ישמח על מראה עיניו ולא ישיב אל לבו הן מקור משחת הוא, מימיו יגרשו רפש ויעלו באשה כי משחתם בם. אכן זה הוא פרי הדעת, היא תוציא ששני חמד ופרחי חן, אך גם קוצים כסוחים, הוחים מכאיבים יעלו על תלמיה, ולא לעתים רחוקות יבחר האיש אשר ישוח בברמה בחוחים ויענדם עטרה לראשו ואת השושנים יזרה הלאה וידרוך עליהם ברגל גאוה.

את החבורה הזאת ארחתי לחברה ונעבור ערים רבות ואשב אתם כשנה והצי, כי בראשית בואי בהם ראיתי איתם כתפארת אדם כאשר יחזה בהם כל האדם, ובטרם השכלתי להבין כי פליטי האדם המה כבר הסכנתי אותם ואהיה גם אני כאחד מהם. והאיהב הנידע, אשר ירנין שפתי החסידים, יאחד לב גנבים, יחזק ידי מפחדים, יקח לב השמחים בעת שמחה לבל יראו כי אחריתה תוגה ואשר יסתיר עמל מעיני האמללים, – האיהב הזה היא היין, הושיע גם לנו בבל עת,

ולא עזב רגע את בית חברתנו, וגם הוא נתן אפר על עיני לבל אתבונן על אשר לפני. ומה אתבונן? האם טובים היו האנשים אשר אתם התהלכתי עד כה מבני חברתי? — גם הגאוה אשר לבשתי בצאתי ברחובות תָּהָ רוחי בבית ואסבול גם ממרורים מידי ראש חברתנו, וכמעט שכחתי את כל הראשונות, גם דרכי עמי ותורתו ואשמח גם אני כי לא הכירוני כי לישראל אני. זקני גלחתי, בגדים לבשתי כאחד המשחקים ומי יכירני עוד? ואולי נשארתי אתם גם בימים הבאים, לולא התעבר בי אחד המשוררים על דבר עלמה אחת אשר הראתה לי רַבַּת אהבתה והוא אֲהֵבָהּ ואני אף כי לא אהבתיה בלבי גם בחלה בה נפשי בראותי עוז פניה ובזכרי עֲגָבַת שפרה, בכל זאת השיבותי לה אהבה באמרי פי למען הכעים את לב צוררי, והוא נחר בי ויבקש עלילות לי עד כי ערכנו יחד קרב ונפצע איש רעהו ואז גרשני ראש החברה מהסתפח בנחלתם ואלך לבקש לי מחיה באשר אמצא, ואשוב האמבורגה, כי העיר הזאת מצאה חן בעיני מאד, כסף נשאר עוד בכיסי ואשוח כל היום בשוקים וברחובות עד אשר אמצא לי מחיה.

לפנות ערב אחד בלכתי לשוח על החוף לראות בבאים מכל הארצות עבר על פני איש כבן ששים שנה, עמדתי ואתבונן בו ואכיר מראהו, הוא היה „בעל השם". רגע נבהלתי מפניו, אך שבתי אמצתי רוחי ואומר: ומה יעשה לי פה בארץ נכריה? ואם גם יאמר כי גנבתי את כספו מי יאמין לו? ומי יודע אם יכירני עוד? הן נער קטן הייתי בעת עזבתיו ועתה הייתי לאיש, לובש מלבוש כבני הארץ ומגלח זקן. פניו לא שֻׁנּוּ, רק כי זעיר שם נראו שערות לבנות בפאת ראשו וזקנו. בראותו כי אתבונן בו עמד וישאלני: אם אבין יהודית? — השאלה הזאת אמצה רוחי ביתר שאת בראותי כי לא יכירני ולא יהורו פני בדברי אתו ואגמר אֹמֶר לבוא אתו בדברים למען אשמע מפיו הנעשה בארצי ואולי אמצא פשר דבר הזקן אשר התהלך את העניים

והתאמר לִי׳ אף כי נפשו ישרה בו ועל כן עניתיו במנוחה: אבין דבריך –

– אם כן בן עמי אתה! – קרא בשמחה – בשפתך אבינך כי בן ארצי ועמי אתה –. אף כי חרה לי על אמרו כי בשפתי יכירני כי בן עמו הנני ואני אמרתי כי אדבר צחות ככל בני הארץ, בכל זאת עניתיו במאור פנים: כדבריך יליד ארצך הנני אך זה שנים רבות עזבתי את ארץ מולדתי –

– אשמח עליך כמוצא שלל רב כי זה עתה באתי הנה ולא אדע עוד מוצאי ומבואי העיר, גם לא ישמעו שפתי ולא אדע אנה אפנה לבקש לי מלון לכן הובילני נא אל בית מלון אשר לא ירבו במחיר –

– הן בבית יהודי תבקש לשבת –

– לא! היהודים יפשיטו עורנו מעל עצמותינו בבוא יום השלים, כמטחוי קשת ארחק מעליהם ומבתי המלון אשר להם –

– אחת היא לי, לך אחרי ואוליכך אל בית המלון אשר בו אגור אני – עניתיו ובלבי אמרתי: עתה תרחק מעל היהודים כמטחוי קשת אבל כאשר בקשת כסף מידם בקשת קרבתם, אות הוא כי חדלו מתת עוד אמונתם בך – הבאתיו אל בית מלוני, שם צוה כרגע לתת לו ארוחת הערב ולא שת לבו לי כי אראה כי איכל הוא מבשר הטרפה. אני השתוממתי מאד על המראה, כי אף אמנם ידעתי את האיש הזה כי נבל הוא ונבלה עמו בכל זאת לא פללתי כי גם בשר טרפה יבוא אל פיו, כי כן הסכנתי מעודי, ככל בני ארצי, לחשיב את המתגאל במרק פגולים לחוטא ופושע הרבה יתר מהאיש אשר יעשק ויונה, ואם גם אני כמוהו עשיתי ימים רבים בכל זאת לא חשבתי לי זאת לחטאת, יען כי אני לבשתי בגדים כבני הארץ גם ידעתי שפה ודעת, אך לאיש הלובש בגדי היהודים ואשר לא קרא בספרי העמים כי יאכל את עם הארץ לחם חשבתי לחטאת נוראה.

לא לשוא קויתי לשמוע מפיו חדשות, כי אמנה חדשות ונצורות לא פללתי שמעתי, ביום המחרת הלכנו יחדו לראות

את העיר היפה ואובילהו אל אחד הגנים ואצוה לתת לפנינו שכר ונשתה לרויה. השכור פתח שפתיו וישאלני: מאיזה עיר אתה? ומה הנה הערים אשר ראית בארצנו? —

— ומה לך לדעת זאת? — שאלתיו.

— האם לא תאוה נפשך לשמוע חדשית מארץ מולדתך? ואני אדע כל הערים בארצי אשר שם יהודים ועל כן שאלתיך מאיזה עיר אתה למען אובל השמיעך את הקירות את האנשים היושבים שם —

— השמיעני בתחלה אנה פניך מועדות ואחרי כן אשמיעך את כל דברי —

— כעת אשים פני לעיר לונדון ואולי אלך משם לאמעריקא —

— ומה לך דרך שמה? —

— נפשי בחלה בארצי ואלך לבלי שוב —

— אני הנני מעיר שבילה ועברתי בערי מאפליה, שבמה, נצוב, רשעה וצבועאל — עניתיו בשמעי כי יעזוב את הארץ לבלי שוב אליה עוד ואת שם הערים אשדות ועזובה לא נשאתי על שפתי לבל יכירני, כי אף אם לא יראתי מפניו אך בושתי לְהִוָּדַע לו.

— התדע את ראש העדה בעיר מאפליה? —

— את מנשה? אני אדע את שמו אשר היה לחגא לרבים, כי על דברתם הוא איש בליעל ורב מעשקות —

— ואמנם לא שקר מליהם, אמנם המה לא ידעו אף החצי מרשעת הָעַוָּל הזה, אך עתה ההפך עליו בלהות ואיננו עוד בעיר משושו, כי אל ארץ רחוקה שֻׁלַּח ביד פשעו —

— מנשה הובל לארץ רחוקה על מעלו! — קראתי בתמהון ושמחה — ומי גלה על עונו? הלא זרועו מושלה לו להדוך מתקוממיו תחתיו ומי הרשיעהו? הן דן מת, אך אולי שב הסוכן וידבר אתו משפטים על העטותו בושה על רעיתו, או אבשלום יצא לחפשי ויצליח בידו להפוך לילה על איש חרמו ולדכאו. אמנם אני אכנה בשם אנשים אשר אולי גם

עמים לא שמעת, לכן הנני להשמיעך מי המה אלה האנשים —

— אני ארע את האנשים יותר ממך — ענני ויעביר ידו בין הלקת זקני כאיש ידע כל — אך לא ידם היתה בו כי אם ידי, אני נטיתי ידי עליו ואתנהו בלהות. אמנם השמיעני בתחלה מאין תדע אתה את האנשים אשר קראת בשמם ואחרי כן אשמיעך את אשר עשיתי — בדברו התבונן בי בעין חודרת, אך אני עניתיו במנוחה כי את דן למדתי יחד בישיבה ושמה שמעתי כל אלה ועל דברת מותו לקחה אזני מפי איש מעיר נצוב אשר ראיתי בעיר הזאת —

— מה שמך ? —

— ראובן —

— פליאה דעת ממני מדוע לא נשא דן את שמך על שפתיו בדברי אתי יום יום באשדות, הלא את שם כל רעיו הזכיר בכל עת —

— אני לא נמניתי בין רעיו בעת אשר היה בישיבה כי אם בצוררי נפשי, כי כבופר באלהים היה בעיני, אך אחרי אשר עזב את הישיבה נודעתי לרעו גדעון ומפיו שמעתי כל אלה — הדברים האלה אשר דברתי במנוחה כמו אמת הגה חכי מצאו מסלות בלבבו ויאמן בי ויאמר: עתה אבין למה לא הזכיר שמך, ומי היו עוד רעי גדעון בישיבה? —

— כל הנערים שנאו אותו תכלית שנאה ורק אני לבדי התהלכתי כרע אתו — היא הגיע בראשי כמי התפלא, אז עלה רעיון על לבי הן הוא ידע כל ארחות גדעון ודן ואם כן לא נעלם ממנו כי יוסף האשדותי היה רֵעַ לגדעון על כן חשבתי להוליכו שולל גם בפעם הזאת. בעודני חושב שב וישאלני: אם כן לפי דברך לא התודע איש את גדעון בלעדיך ? —

— זר לא התערב בחברתנו בכל העת אשר היינו רעים, אך עת אהבתנו לא ארכה כי בא נער אחד מעיר אשדות ויהי לאוהב לו ויקרבני באח ואף כי לא בחל גם בי, בכל זאת התקתי מעליו כי בכמל הקנאה היה הנער האשדותי

בעיני ואשנאהו ועל כן עזבתי גם את גדעון אוהבו — הדברים האחרונים גרשו כל ספק מלבו ויאמין בדברי בלב שלם ויאמר: עתה אשמיעך את כל דברי ותשמע איך הורדתי לארץ את הבליעל את מנשה, הסבת ושמע.

כט.

שְׁבֶר פּוֹשְׁעִים.

זה כארבעים שנה עברו מעת אשר עזבתי את בית הישיבה ואני נער ישר ותמים דרך הייתי, יראתי את ה' ובמצותיו חפצתי מאד, גם בתורה עשיתי חיל בכל עת היותי בישיבה, אך הזמן הסתיר דרכי בכל עת, ותחת כי נערים שובבים וחסרי דעת מצאו חן בעיני הראשים והנדיבים הייתי אני הַמֻּכֶּה וְהַנַּעֲנֶה בכל עת, לחמי חסר, לבשתי קרעים ומנוחה לא מצאתי. קרבת כל הנערים אשר כגילי חפצו האבות אשר בנות היו להם ועלי לא שם איש את עיניו. כמלאת לי שמונה עשרה שנה עזבתי את הישיבה למען בקש לי טרף באשר אמצא, אך איך ימצא איש כמוני טרף לנפשו מבלי דעת חכמה ומלאכת מחשבת? כי על כן הייתי נודד ללחם ימים רבים, עדי נמלך עלי לבי לבוא בסוד החסידים, אשר יעזרו לבני בריתם ולא יתנום לגוע ברעב. שאלתי את פי הצדיק והוא שלחני אל עיר רשעה, ומשרתו העוזר על ידי נתן לי מכתב אל ראש בית תפלת החסידים. הראש קבלני במאור פנים וידבר עלי טובות באזני איש זקן ונשוא פנים בעיר הזאת עזריאל שמו. והוא לקחני לביתו כי בנים לא היו לו ואהי כמשרת את פניו. הוא קרבני באהבה ונהגה יחד בתורה וכל ביתו וכספו נתן בידי ואהי לאיש סודו ואהי מאשר, כי גם כבוד היה לי אחרי אשר הנכבד בעיר נתן לי כבוד ויחשבני כבן לו. כל לבבי הגה אהבה לאיש חסדי וגם עתה לא אשכח חסדיו עמדי, ואמר בלבי בא קץ ליגוני, גם תודה וברכה הגה לבי להצדיק בצבועאל על כי מידו זאת לי.

אף כי מעודי הסכנתי לתת שמי ושם כל החסידים לשמצה. בימי שבתי בבית הזקן נודעתי לאיש אחד שלמה שלמן שמו. האיש הזה אשר היה חכם לב ויצליח בכל דרכיו כי בכשרון ודעת עשה מעשיו, היה מבאי בית הזקן עזריאל, אף כי לא בא בסוד החסידים וגם לבש בגדים כאחד מבני עם הארץ, אך שלום היה לו עמהם, כי ארח לחברה במשלח ידיו את חתן הצדיק ויחדיו עשו מקנה וקנין, על כן לא נעז איש להשפיל כבודו. האיש שלמה קרבני באהבה, כי איש טוב היה מאין כמוהו ויבקשני לבקר את ביתו מעת עד עת. בכל עת אשר בקרתיו רבתה נפשי שמחה, כי יֹשר לבו וחכמתו לקחו לבי וידבר על לבי ללמוד שפת הארץ וכן עשיתי, כי גם מיטיבי עזריאל לא כהה בי על הדבר הזה. ובת יפת עינים וטובת חן היתה לשלמה, עיניה היפות ירו חציהן ללבי ותבערנה בו איש אהבה, כי כבר באה עת דודים לי ועד העת ההיא הייתי עצוב רוח ונכאה ולא התבוננתי על בתולה, אך כאשר הונח לי מעצבי באה האהבה ותדפוק על פתחי לבי ותזכירני כי בא עת. אף כי ידעתי כי יש לאל יד שלמה לקחת חתן לבתו בן אחד מנכבדי העיר, בכל זאת לא הסירותי אהבת בתו מלבי בחזקת היד, אך לא נסיתי לעשות כדבר הזה, כי בטרם ידעתי כח האהבה איך תרבה כושל על כל דרכיה ומה עצומים הרוגיה. ותקותי דברה על לבי ותנחמני כי מצאתי חן בעיניו וגם הנדיב עזריאל יהיה בתומכי נפשי ואני נטיתי אזן ואשמע לדבריה ואקוה. גם דרכי הנערה ומדברותיה עמדי נתנו אמץ בלבי, כי היא קרבתני בכל עת ותשיח אתי ותשחק אלי באחות את אחיה ואני טרם ארע להבין בין אהבה ובין קלות דעת, כי הנערה אשר גדלה על ברכי אב אוהב אותה אהבה בלי מצרים, בלי אם אשר תשמור רגליה מלבד היתה בעיר פרוצה ואין מעצור לרוחה ותעשה בכל אשר חפץ לבה ואביה לא עצבה מימיו, אך אני לא הבינותי זאת ואחשב לה כל דבריה ומעשיה לחכמה, וגם השמועה אשר שמעתי מעבירים עליה כי יודעיה לא יהללו

דרכיה, גם השמועה הזאת לא הביאה מרך בלבי כי האמנתי בצדקתה וכבר לבה אמונה אֹמן, ואמרתי מה מני יהלוך אם ישלחו בה צרים לשון אפעה לחלל כבודה, אני אציל כבודה, וגם זאת תהיה לי לישועה להטות לב אביה לתתה לי אחרי אשר נבאש ריחה בעיר, והיא גם היא תשיב אהבה שבעתים אל חיקי בראותה עזוז אהבתי עד כי לא שמתי לב לדבת רבים – אלה היו דברי האהבה אשר דברה באזני, אך שוא היו דבריה ובקרב ימים ראיתי כי שוא היתה תקותי.

ל.

צוֹרְרֵי צַדִּיק.

בימים ההם באו מקרים רעים ופגעים נוראים על בית שלמה, הזמן הפך ידו עליו וידכאהו עד עפר. וזה הדבר; שלמה ארח לחברה את חתן הצדיק כאשר השמעתיך ומשלח ידם היה בעת ההיא לסול מסלות בארץ; דרכי המלך נעשו בכל הארץ ומאת הממלכה יְשֻׁלַּם להם בעד כל כברת ארץ, ושלמה הצליח גם הוא לקחת המלאכה על שכמו, ויתן את כספו ששת אלפים שקל ועוד מכסת כסף ככסף ההוא לוה על דברתו, וחתן הצדיק נתן עשרים אלף שקל ויחלו לעשות במלאכה. שלמה נסע כפעם בפעם לעיר המלוכה להגיש את חשבנותיו וחתן הצדיק פקח עיניו על המלאכה, שכר שכירי יום וישלם להם, לקח אבנים וחול וכל הדרוש למלאכה – הכסף היה בכל עת בידי חתן הצדיק והיא חשב החשבונות ויכתוב בספרי הזכרון, ויהי ככלות המלאכה בא שלמה לעשות חשבון ולבקש חלקו, ואיך נבהלה נפשו בשמעו מפי חתן הצדיק כי לא לבד כי שכר לא היה להם בעמלם כי אם גם הכסף אשר הוציאו לא שב אל כיסם. קצף נורא התלקח בלב שלמה אשר ידע היטב כי שכר רב היה להם ואיש בריתו גנב וישם בכליו את הכסף ולא יכירנו עוד, אך בלא שפתיו ולא קרא לריב בי אם הגיש עֲצֻמותיו לפני הצדיק באמרו בלבו: הצדיק לא

יעשה עול במשפט ויצוה במפגיע על חתני לעשות יושר, אך גם מאת זה יצא במפח נפש, כי הצדיק ענהו: אני לא אדע בדבר מקנה וקנין עד מה ולא אתערב במשלחת ידי בָּנַי, אבל אדע נאמנה כי חתני לא יעשה עול כי בן צדיקים הוא, ואחרי אשר אמר כי הכסף עלה בתהו נאמנים דבריו –. פלצות אחזה את שלמה בשמעו את דברי הצדיק ובראותו כי תושיה נדחה ממנו, כי לעושקיו כח והכסף בידם אז בכה והתחנן לפני הצדיק כי ישיבו לו את הכסף אשר לוה למען ישלם את נשיו וכספו יעלה בתהו. אך גם לזאת שימע לא היה לו. הצדיק באחד: אני לא ארע עד מה בדבר מקנה וקנין–. אז לא עצר עוד שלמה ברוחו ויקרא בעזוז אפו: כספי לא יהי למלא בטנך, בנשך ובתרבית שלם תשלם את כספי לאוצר הממלכה, חרוד מפני פן אגלה מצפוניך לפני הממשלה ותתפש בכף – הצדיק שמע דבריו במנוחה ויאמר: להכותני בלשון האמר, האין זאת? מלשין! אך תקותי בה' כי למלשינים לא תהי תקוה, ברח לך מזה! –

במפח נפש יצא מאת פני הצדיק ובלב סוער כים בא הביתה ובטרם הלך לבצע מזמתו אשר חשב על הצדיק שב הביתה ויבוא אל בית עזריאל ויספר לו ככל אשר קרה אותו, ועזריאל הניד בראשו ויאמר: הסכלת עשו לדבר את הצדיק קשות ומדוע לא באת בראשונה אלי, הלא אז היה לאל ידי לדבר על לבם כי ימלאו משאלותיך, אך עתה אספוק מאד אם יצלח עוד חפצי בידי אחרי אשר הרה בך אף הצדיק; ובכל זאת חכה נא ימים אחדים אולי אוכל הועיל לך – שלמה נאות לדבריו וישאר בביתו ועזריאל שלחני לקרוא לביתו את עשירי העיר להועץ מה לעשות ויספר להם ככל הדברים אשר שמע מפי שלמה ועצתו היתה כי ירימו איש איש מכספו תרומה לשלם לשלמה את נשיו לבל יחלל כבוד הצדיק. שנים שלשה מהנאספים נתנו לדבריו צדק, אך אחד מהם הוא היה המשנה לראש העיר קם על רגליו ויאמר: אל נא אחי אל נא תרעו! אל תעשו כדבר הזה להחזיק בידי רשע ומלשין,

כי אחרי אשר העז פניו לדבר כאלה באזני הצדיק אין עוד אמונה בו, ומי יודע אם לא ישוב ויכנו בלשון אחרי אשר יקח את הכסף מידנו? לא אחי אף גרה אחת לא נתן לו —

— שמעו בקולי — התחנן הזקן בעל הבית — אל תעשו כדבר הרע הזה להדיח את איש לעשות רעה, האיש הזה תמים דרך הוא וימלא את דברו, ולוא חפץ להלשין כי אז לא בא להשמיעני זאת ואחרי אשר בא ויודה במו פיו את אשר עם לבבו אות הוא כי לא באלה חפץ כי אם להציל את כבודו, לכן שמעו בקולי, הנה לא עשיר גדול הנני ובכל זאת הנני לתת חלקי חמש מאות כסף ואתם תנו איש איש כנדבת לבבכם — המשנה קם עוד הפעם ויאמר: חלילה לכם אחי! לא זאת הדרך להרים מכשול ואם תַּרְאוּ מרך לבבכם עתה, כי אז ירבו המלשינים בכל יום ויום, לא כן אחי, כזה וכזה נתן שוחד ונבער את המלשינים מהארץ — לדברי הזקן עוזריאל הישרים והנכוחים לא היה שומע כי כמעט כלם ענו פה אחד כי להמשנה הצדקה, והזקן הניע אחריהם בראשו, אך הועיל לא יכול. ביום ההוא שלחני לקריא לו את שלמה ויספר לו ככל הדברים ויסרנו מלכת לעיר המלוכה להכות את הצדיק בלשון, אך חמת שלמה בערה בו עד להשחית ויקרא: אקח נקמתי פעם אחת מהמרעים האלה ויעבור עלי מה —. לשוא הפיל עליו הזקן פחדים כי מרה תהיה אהריתו באמרו לריב את כל החסידים, אך הוא לא הטה אזנו לו.

— עשה כאשר עם לבבך — קרא הזקן ביגון — אך ידוע תדע כי גם אני אסור מעליך ואהיה ערך, גם אני אקום לשטן לך ולסכל עצתך לבל יחלל כבוד ישראל. הה! האין די לנו כי צוררינו ירבו וישאו ראש מיום ליום כי עוד מקרבנו יקומו עוכרי ישראל להדיח עליו הרעה?! —

— האני הוא עוכר ישראל, או אתם? — קרא שלמה בשצף קצף — אני אשר בצדק ובישר התהלכתי מעודי את ישראל וכל אדם, או אתם, אשר ברמיה תסבו מלך ושרים, תעכרו נפש אחיכם ובני עמכם בתתכם לכם אליל רשע

ותרמית, לעגל הזהב אשר בצבועאל תשתחוו, אליו תתפללו, וכל מנחתכם ואוצרותיכם לו תביאו והוא כמית ולא ישבע ועוד ישלח ידו בחיל זריה? נקי אני ואתם תדיחו הרעה על עמכם ותעכרו נפש איש ישראל! —

— את אשר עם לבבי הגדתי לך ולא כחדתי — ענה הזקן — כי אויבך אהיה ואסכל עצתך כל עוד נשמת חיים באפי, ועתה אתה עשה כלבבך —

שלמה יצא מהבית והזקן צוה עלי לבל אוסיף ראות פניו ובוא ביתו. אך בפעם הזאת לא שמעתי בקולו ואתגנב לבוא בית שלמה בלילה ואנסה עוד דברים אליו אולי אפתנו לסור ממחשבתו, אך הוא היה כסלע איתן בדעתו ולא מש ממנה וגם בתו הסיתה אותו לגרות מדון.

שלמה עזב את העיר ואחרי שני ירחים באה צרה לעיר צבועאל ולהצדיק; שרים באו שמה וישימו על הצדיק משמר בפקידת שרי הממלכה עדי יחקרו אם אמת בפי שלמה אשר אמר, כי הצדיק יתן לבי כלב אלהים וינבא האותיות מראש, וכי יקבץ כסף מכל הערים ויעשה מלוכה על מאת אלף יהודים, וכי יסיר לב העם מאחרי הדעת בהבלי תעתועיו וכהנה וכהנה. בצר להם שלחו אל עזריאל אשר היה החכם בהם לשאול בעצתו והוא אף כי התקצף מאד על אשר לא שמעו בקולו ויצדיק עליהם את הדין במו פיו, בכל זאת לא מנע עצתו הטובה מהם, כי יכזיבו כלם את דברי המלשין אשר אמר כי הצדיק יתן לבו כלב אלהים וכי יעשה מלוכה, כי אף אמנם למאות ולאלפים ינהרו אליו, אך המה לשמוע חכמתו יבואו כי רבה היא מאד בתורת ה' ורק תורה יבקשו מפיהו, ואת הכסף יקבץ יען כי יש את לבבו להקים פקודת המלך אשר פקד על בני ישראל, כי ישלחו בעבודת האדמה ידיהם ואת בניהם אל בתי הספר ללמוד חכמה, וזאת היא מגמת פני הצדיק לקבץ כסף רב למען יקנה כברת ארץ ויתנה אל בני ישראל לעבדה ולשמרה ולהכין בית ספר לנערים עזובים. כזאת יעץ עזריאל להשיב ובזאת השיבו להשרים. התשובות

האלה מצאו חן בעיני השרים ויודיעו דבר אל המלך כי חף
הצדיק מכל פשע ונהפוך הוא כי אך הטוב והישר יבקש, כי
יאמר להקים עצת המלך וכהנה, ובימים לא כבירים יצאה
הפקודה כי יצא לחפשי ושם אורח נכבד ינתן לו תחת בשתו.
ושלמה שב במפח נפש הביתה אל ביתו, ולא שם עוד לבו
אל הצדיק וחסידיו כי אם החל לבקש לו מחיה. אני בקרתיו
בביתו בלילה והוא הכיר לי טובה על כי לא עזבתיו ביום
נפלו. הנערה ההלה לבקש אהבתי באמת כי בעת ההיא
הייתי אני העשיר והיא עניה בלי כסף ושם טוב, אך קצרה
עוד ידי מהשיג את מאויי לבי לקרוא לה לעין השמש אשתי
אתְּ, כי עוד אזלת ידי ממציא לחם לביתי, ואחרי אשר
אתחתן בזעום נפש כל החסידים ובשנא עזריאל אז אין כל
תקוה לי, על כן אמרתי אחכה ליום טוב.

כל עוד אשר רוח חיים באף איש אל יאמר: עתה
מצאתני הרעה הגדולה, כי אין רעה אשר אין רעה ממנה,
גם שלמה אמר: עתה כלה הזמן כל חצי חמתי בלבי אחרי
אשר שב בבשת פנים מעיר המלוכה, אבן לא ידע כי עוד
נכונו לו ימי חֹשך מאלה. כעשרה ימים אחרי שובו מעיר
המלוכה באו פתאום שוטרי העיר בלילה אל ביתו ויחפשו
חפש מחפש בכל הבית, אך לא מצאו מאומה, אז אמר
המשנה אשר היה אתם: נחפש נא בבגדיו כי מי ידע אם לא
הסתיר בשולי מעילו או באצלתו – השר צוה על שלמה כי
יסיר השמלה מעליו והמשנה לקח סכין ויקרע את שולי השמלה
ממעל וימצאו שטרות מזויפים תפורים בתוך השמלה אז נגלה
עונו ויובל לבית האסורים. בצר לו שלח עוד הפעם אל עזריאל
כי יושיעהו בצר והוא ישבע בשם ה׳ כי לא ישיב עוד לגרות
מדון כי אם יעזוב את העיר וילך לו באשר ימצא מחיה.
עזריאל קרא עוד הפעם אספה ותהי עצתו כי יושיעוהו אחרי
אשר מידם זאת לו, כי המה שמו לו עלילות דברים ויטו בשחד
את לב החַיָּט, אשר מידו קנה שלמה את השלמה לשום בה
שטרות מזויפים, אך גם בפעם הזאת שמע לא היה לו.

המשנה קם בפניו לסכל עצתי באמרו: העתה אחרי אשר נפל החלל הזה בידינו נשלחנו מיד? היו לא תהיה, כי אל ארץ גזרה יובא – וכלם נתנו לדבריו תעצמות.

פעמים שלש התחנן האמלל מבית כלאו כי יחישו פדות לנפשו, כי אם לא יקומו לעזרתו אז אין לו דרך אחרת לנטות בלתי אם להתלות על עץ או להמיר דתו, אך לשוא! המה אטמו אזנם משמוע קול שאגתו והאמלל בחר להמיר דתו ממות בחרפה קבל עם, ובכן יצא לחפשי מבית האסורים ומאמונתו. בעת היותו עצור בבית האסור התגנבתי פעמים שלש לביתו לדבר את בתו ולנחמה, אך לא מצאתיה והשכנות אמרו כי בביתה לא ישבנה רגליה כל היום ולפעמים גם כל הלילה.

– היא תבקש נתיבות שר בית האסורים לבקש על אביה – ענתה אחת מהשכנות בלצון על שאלתי. ובאמת כן היה כי היא אהבה את אביה מאד ותלך להתרפס לפני שר בית האסורים בעד נפש אביה, והיא לא ידעה כי לא בידו לעשות או להפר משפט אך הוא התבונן ביפי פניה ויאמר לתת לה שאלתה ויבטיחה כי בעוד ימים אחדים יוציא אותו לחפשי, ובכן נלכדה בפח ערמתו ותתן את הודיה לו לשחד או למנחת תודה על הבשורה. הדבר נודע בכל העיר וגם אני שמעתי והאמנתי כי נכחתי כי כן הוא. לא אש קנאה התלקחה בקרבי בשמעי כי אהובתי עקשה דרכיה רק רגש חמלה להאב האמלל, וזה לי עתה לאות כי אהבתי לה לא אהבה רק תאוה היתה, אך בימי הנער לא נדע להבדיל בין אהבת אמת לתאוה עוברת במלאת ספקה. אך את האב אהבתי באהבת אמת וצרותיו אשר התגברו הוסיפו לקחת לבבי לאהבו, אף כי ירא אלהים הייתי והאמנתי אמונה אמן כי רק לזרע יעקב פתוחים שערי שמים, וכל בני נכר לתחתית שאול ירדו הם והמינם ביום פקודה, ואחרי אשר המיר את דתו אבדה לו גם נשמתו ולא נשמה חדשה רק רוח לא טהור נֻפַּח בקרבו ביום נפלו, אחרי כל אלה התעניתי בצרתו ומקרב לב נאמן נדתי לו ואצדיקהו כי צרותיו וידי

אויביו היו במעל הוה, ומבלי משים החלותי לקצות בהצדיק מיטיבי וחסידים אשר מוצא שפתיו ישמרו לעשות עול. ביום אשר יצא לחפשי באתי לראות פניו ופלגי מים הורידו עיני בראותי את פני האיש אשר האירו תמיד וחן ונעם יצוקים עליהם כי שנו ויהיו כפני משתגע, תלתלי שערותיו השחורות כעורב, אשר כזמורות גפן כסו את ערפו היו פרועות בלי סדרים, עיניו אשר ככבבים האירו חשכו וימקו בחוריהן והוא ישב על כסאו, ראשו הוריד לארץ וידום. הדומיה הזאת נוראה היא מכל שועת עשוקים ומצעקת מתים להרג. כל עוד אשר נשמע קול יוצא מפתחי פי אמלל נדע כי חי הוא ועוד יש תקוה, אך הדומיה הזאת היא צלם המות, כמת התראה בעודנו בחיים. אני עמדתי זמן כביר לפניו ובכיתי מרה והוא לא התבונן בי ואני לא הרהבתי עוז בנפשי לגשת אליו, אך כנשאו עיניו ויראה אותי לפניו שאל בקול כחולה: על מה אתה נאנח ולמה תבכה? —

— אוי לי שראיתיך בכך — עניתיו באנחה.

— האם תדע את כל הרעה אשר מצאתני? אספיק מאד! אתה תאמר כי על שברי השברתי, כי ימי שבתי בבית האסור דכאו רוחי? תשגה מאד! בשמחת נפש בחרתי עתה שבת כל ימי בשאול תחתית לוא יכולתי להשקיע את איש התפת היוקדת בקרבי. צדיק הוא ה׳! אני בגדתי באבותי ובעמי ובתי בגדה בי, הה שוד ושבר! — דברי צרותיו העתיקו מפי מלים, ואיך יכלתי לנחמו במענה פי אחרי אשר ידעתי מה עזה אהבתי לבתו ומה גדול שברי, לכן שמעתי דבריו ואדום. גם היא והחריש זמן כביר, אחר כן התעורר ויקרא: אדם ישר אחד מאלף אותך מצאתי ימה יקרה לי אהבתך עתה עת אשר פלאים ירדתי, אך חלילה לי מבגוד בך תחת אהבתך, ועלי המצוה לפקוח עיניך, אף כי ברצח בעצמותי אדבר את הדברים האלה. שמע בני אני ידעתי כי אוהב אתה את הבוגדה ואולי יעלו עוד מחשבות על לבך להריש באהבתה לכן דע לך כי בוגדה וסוררה היא

בוגדה באביה ותיעבה עשתה ועוד תאמר לבגוד באמונת אבותיה... – בדברו את דבריו האחרונים הוריד לארץ ראשו, אחרי כן התעורר ויאמר: הן תתפלא כי תשמע מפי משפט חרוץ על הבוגד באמונת אבותיו, אך אני לא בגדתי רק למראה עינים ותקותי כי לשוב אליה בעזרת צורי, אך היא תאמר לבגוד מתאותה לכן אחת אמרתי לה היום בבקר בשמעי מפיה, כי תאמר ללכת אחרי מאהבה להחזיק באמונתו ולהיות לו לאשה: אם שגית ועוית דרכיך אסלח לך ובתשובה ומעשים טובים יש לאל ידך להטיב דרכיך, אך אם תבגדי מהפך לב ועוד תוסיפי פשע על חטאת לא תוסיפי לראות פני ואל תאמרי לי אבי אתה, כי לא אדעך, ובדם חרפתך ארד ביגון שאולה ובעמדי על ירכתי בור אאר אותי ואותך ואת שמך לעולמי עד! – והיא יצאה מהבית ולא שבה, אך אם גם תשוב מדרכיה ידוע תדע כי חוטאת היא והסר כל אהבה מלבך פן תאשם גם אתה – ובכלותו לדבר הוריד עוד הפעם לארץ ראשו וידום. השתוממתי מאד לשמוע את הדברים הנוראים האלה יוצאים מפי אב אובד בקול חזק כמו לא עד לבו נגעו בעת אשר באזני דקרו כמדקרות חרב ולא עצרתי כח להוציא הגה מפי.

– אויה אויה לי! – התפרץ פתאום קול מרגיז לב מפתחי פיו וכל עצמותיו רחפו. ברגע הזה נפתחה הדלת ובתו באה הביתה, בראותה אותי הורידה ראשה להכתיר פניה אשר אדמו מבשת.

– הנך שבה אלי? – קרא האב בלי כל רגש שמחה – למה שבת לשבת אתי, או להשמיעני כי תפרדי מאתי עד עולם? –

– אבי! – קראה בקול בוכים.

– אל תקראי לי אבי כי אם השמיעיני את אשר בלבבך ואדעה – קרא האב בקול עז.

– אבי! – הוסיפה הנערה לקרוא בקול בוכים – סלח לי כי לא אשוב עוד לכסלה, אבחר במות מעזבך גלמוד

ביום צרתך – הוא קם מכסאו ויקחה בזרעה ויאמר: טוב הדבר שבי עמדי – אני אמרתי לא עת היא לזר להתערב בין הבת והאב בהתודעה אליו ואצא בלב מלא יגון כים. פעמים רבות ראיתי את פני שלמה ואשמע מפיו כי יש את נפשו לתת כל אשר לו בכסף למען תמצא ידו ללכת אל ארץ אחרת ולשוב לאמונת אבותיו, אך את פני בתו לא ראיתי מהיום ההוא, יום צאתו מבית האסירים.

לא.

שֹׁרֶשׁ נָחָשׁ.

כשבעה ירחים עברו ובימים האחרונים לא עלתה בידי לראות את פני שלמה ואני אמרתי כי כבר שם לדרך פניו, אחרי כי שמעה אזני כי עמד לפני השופטים להצטדק על כי לא יבקר בבתי התפלה אשר להם ועל כי לא יאכל אתם לחם, ויצא נקי כי ידע להסיר כל חשד מעליו. בלילה אחד בא נער ויקרא לי לצאת החוצה. כאשר יצאנו מהבית אמר לי כי שלמה מחכה לקראת בואי אצל הגשר, הלכתי שמה והוא אחזני בידי ויובילני אל בית מגירו הרחק מהעיר, ויאמר לי: הן פעמים רבות הראית חסדך להאמלל הדובר עמך בזה, הראני נא חסדך אך הפעם, ואם לא אתה תושיעני אז אבדתי –

– ומה קרה אותך עוד? – שאלתי בדאגה.

– הה! עוד לא ידעתי מה אמלל אני, אך אל נבלה את העת בדברי רוח ובצעקות אשר לא יועילו לנו, דע נא כי בתי הרה לזנונים – כל עצמותי רחפו בשמעי הדברים האלה – והוא הוסיף לדבר: ועוד מעט יבוא יום לדתה, ואני אבחר במות מתת את הילד על ידי עם אחר, יהודי יהיה ואם אין אשים מחנק לנפשי –

– אך במה אוכל הועיל לך? – קראתי בשממון.

– עוץ נא עצה איך להציל את הילד, הן איש לא ידע מזה עד מה ונקל להצילו –

– אך חי נפשי כי לא אדע עד מה, ואיך איעצך? –

– לכן שמע בקולי אם אוהב אתה לי כאשר האמנתי עד כה, עתה אתה תבחן, ואם אוהב אתה לי תתן ידך לעזרני, הנה שמונה מאות שקל כסף בידי, אני אתנם לך וכאשר יולד הילד תקחנו ותתנהו על ידי אנשים מבני ישראל לגדלו ואת הכסף תתן להם בשכרם, וידעתי נאמנה כי תמצא רבים אשר יאותו לדבר הזה, לוא יכולתי אני עשות כדבר הזה, כי אז לא הייתי עליך לטרח, אך שבע עינים פקוחות על כל דרכי וקצרה ידי מהוציא זממי לפעלות ידים, לכן אם האבה לתת ידך לי להצילני מרדת שחת בדמי ימי הגד, וכל הימים אשר אראה באור החיים אזכור פעלך עמדי –

– חי נפשי כי לא אדע לענות אותך דבר כי נבוכותי –

– טוב הדבר ביא הנה ביום השלישי והשמיעני את אשר בלבבך, שלשה ימים תועץ עם לבך אם להציל אוהב מרדת שחת או אין – במבוכה נוראה יצאתי מהבית מבלי דעת מה לחשוב או מה לענות. כל הלילה שחתי עם לבבי ורוחי חפש מזמות ותדד שנתי מעיני, אך לאור בקר באה פתאם עצה טובה בלבי: הן אחות עניה לי אשר בצרה ובמצוק תנהל ביתה בלחם, אקח את הילד ואת הכסף ואתנהו על ידה ותְאֻשַּׁ־ ולאוהבי אחיש עזרה. אחרי כן ישנתי במנוחה ושנתי ערבה לי. לא חכיתי עד היום השלישי, כי עוד בערב היום ההוא הלכתי אל שלמה והשמעתיו את אשר בלבבי והיא ששה מאד על עצתי ונגמר אֹמר להוציאה לפעולת ידים. ביום ההוא בדברי את עזריאל אמרתי לו כי יש את נפשי ללכת לבקר את אחותי ולשבת שם ימים אחדים, ולאחותי כתבתי והשמעתיה ככל הדבר. ביום השלישי כרעה בת שלמה ללדת ותלד בן, וביום הששי הובלנו אותו אני ואמו אל אחותי וגם היא נשארה שם עד אשר תשוב לאיתנה. הבן הובא בברית היהודים כדת ואיש לא ידע מזה דבר,

בשובי העירה השתוממתי בשמעי כי שלמה נלכד עוד הפעם בפח, כי נמצאו בביתו כלי יוצר לעשות שקלים מנחושת קלל, ורבים העידו כי נתן להם שקלי נחושת תחת שקלי זהב. אני ידעתי בנפשי כי המרעים העלילו לו עוד הפעם עלילות ברשע, אך יראתי מהשמיע זאת על דל שפתי גם החלותי לפחד לרגעים מפניהם, כי ראיתי רוע לבם כי רע מאד, וכי כנחשים צפעונים ישלחו רעל בכל איש אשר שמו עיניהם בו לרעה, ומי יודע אם לא כבר קמו גם עלי לולא אהבת עזריאל אשר סמכתני. בבואי הביתה ספר לי עזריאל במנוד ראש ואנחה את הקירות את שלמה, ויאמר: רגליהם יורדות מות, ידעתי כי מרה תהיה אחריתם, הן לא נכחד ממני פי חף שלמה מפשע ובכל זאת יבואו אלי להמתיק סוד איך להצמיתו, ואני גם אני אירא מפניהם כי האם אגרה מדון אתם עתה לעת זקנה בכלות כחי? גם זה מוסר שדי הוא כי נתתי יד לפושעים! — דבריו אלה הוסיפו להביא מרך בלבי ואפחד לרגעים משואת פתאם.

לב.

פַּח יוֹקְשִׁים.

שלמה הובא עוד הפעם ביתה האסורים, אך כרגע נחמו מצמיתיו ממעשיהם, כי לא כבפעם הראשונה אשר אמרו נאכלהו ולא נאשם כי גלמיד הנהו בעיר הזאת באין אוהב ומושיע, היה בפעם הזאת. עתה מצא לו אוהבים רעים כבירי כח, הלא המה ראש השופטים אשר הביאוהו בברית אמונתם וראש השוטרים המזוינים אשר היה כאב לו בכרתו הברית, המה עמדו לימינו ולא נתנו לחרון משפטו בטרם יחקרו וידרשו היטב. ראש השופטים הגיד לא בסתר כי נפשי יודעת מאד כי נפש שלמה חפה מפשע ורק עלילות ברשע שמו לו שונאיו וכי לא ישקוט ולא ינוח עדי יוציא משפטו אור ובפח אשר פרשו לו שונאיו בה ילכדו. פני ראשי

החסידים קבצו פארור בשמעם כזאת ובראותם כי במיקשים שתו ילכדו המה ויחפשו עצות ויקראו עצרה יום יום להועץ איך להנצל מפח. בימים ההם קרה מקרה אחד בעיר ההיא מקרה זר ונורא; בעיר ההיא גר אחד מאצילי פולין ולו שלשה בנים אשר לקחו לקח בבית מדרש המדעים ובת אחת. השר ואשתו נסעו לעיר המלוכה לשבת שם ירחים אחדים וישארו הבנים לבדם ומדי חדש בחדשי השיגו כסף מאת אביהם. ויהי היום וישלחו הנערים לאשה עבריה אשר משלח ידה להחליף כסף וזהב בשטרות לאמר: הביאי אתך אלף כסף בשטרות כי אלף שקל זהב שלח אבינו לנו. האשה לקחה השטרות אתה ותבוא לביתם והנערים התנפלו עליה ויתקעו יתד ברזל ברקתה ויגולו הכסף ויברחו להמלט על נפשם. האשה התגוללה מתבוססת בדמיה על הארץ וכל עוד רוח באפה ואחות הנערים נערה כבת ארבע עשרה שנה אשר ישבה בחדרה ולא ידעה מכל הנעשה בבית יצאה מחדרה ובראותה את האשה הרימה קול זעקה ולקולה מהרו העוברים ברחובות, כי בעצם היום ונכח בית המשפט נעשה הרצח, ויקחו את האשה ויביאוה לבית המשפט וישלחו לחפש את הרוצחים וימצאו אותם שלשתם יחד ויושיבום במשמר. בן האשה קם לדבר משפטים את הרוצחים, ושר גדול היה איש אוהב שחד מאין כמוהו, עד כי הצליח במשך שתי שנים למלא זהב חוריו מן השחד אשר לקח. השר ההוא אשר בידו היו כל עתותי העיר והפלך שלח לקרוא לבן האשה ויבטיחהו כי אבי המרצחים יתן לו עשרת אלפים שקל כסף כפורים בעד נפש אמו. אך הבן לא אבה שמוע לקולו ויאמר כי רק בדם הרוצחים יכפר דם אמו. בראות השר כי לא יאבה שמוע בקולו שם עליו משמר וישלח לקרוא לראשי עדת היהודים ויאמר: הנה ראש השופטים מתקוממ לכם ואם לא תמצאו איש עוזר אז אבד תאבדו, הבו ואושיע לכם אם אך תעשו את אשר אצוה עליכם —

— ככל אשר יצוה אדוננו נעשה — ענו פה אחד

בשמחה כי דמו כי כסף שחד יבקש למען יהיה בעזרתם ואותה בקשו גם המה אך לא ערב לבם לגשת אל שר גדול כמוהו.

– אם כן כתבו ידיכם על המגלה הזאת –

– ומה כתוב עליה? – שאל ראש העדה – איך נכתוב ידינו על מגלה אשר לא נדע הרשום בה? –

– הבה ואקראה באזניך: הנה אנחנו החתומים מעידים כי האשה... המחלפת נהרגה מידי חזיר אשר פגע בה בביאה להצר האדון ק. והננו נכונים להשבע בשם ה' כי אמת הדבר – השמעתם? רק זאת אבקש מכם והלא דבר קטן היא, המתה לא תחיה עוד, ואם יאות הבן לשבת מריב יקח עשרת אלפים כסף –

– כדבריך אדוננו נעשה – ענו כלם ויכתבו ידם על הכתב. אחרי כן הוציא השר אליהם את בן האשה והמה דברו על לבו לשבת מריב, כי לא יצלח עוד אחרי אשר כלם העידו כי חזיר פגע בה. הבן אשר היה ממתי סודם וידע את דרכיהם ירא לנפשו ויאמר כי יאות להם אך כי תנתן לו עת שלשה ימים עד אשר יִמָּלֵךְ עליו לבו. השר הוציאהו לחפשי והוא מהר ויעזוב את העיר וילך אל עיר אחרת מקום אשר קצרה יד השר מעשות לו רעה ומשם כתב מכתבים לעיר המלוכה להכות את השר בלשון. גם ראש השופטים וראש השוטרים המזוינים קמו להרשיעו, משנאתם אותו על כי עזר להעדה להרשיע את שלמה ויהי ריב ומדון בין השרים, איש איש שלח דברי ריבתיו לעיר המלוכה להרשיע את רעהו אך בכל זאת ברזל באה נפש שלמה ולאנשי מצותו היה שלום, כי אין מי יכזיבם וישים לאל מלתם. אכן ימי שלותם לא ארכו ותבוא צרה נוראה כמלאך אכזרי לצודם הרם; בורח מעבודת הצבא אשר ישב במשמר אחד את שלמה, ואשר התעתד מיום ליום המשפט הנורא כי הרבה חמס ושוד, התודה עלי פשעו להכהן אשר יבוא יום יום אל בית האסירים לגלות אזן הפושעים למוסר, כי שם פחים לרגלי איש ישר שלמה שלמן שמו בעצת ראשי עדת ישראל אשר

הטוהו בשחד בראשונה להמיתו והוא ארב לו ימים רבים.
אך לא יכול לו כי בתו גליתה עמו בכל עת ואחרי כן לשים
בביתו שקלי נחושת קלל, וחפצו בידו הצליח בבואו לעבוד
עבודתו בביתו לבקוע עצים, ועתה יכנו לבו ויתודה ויבקש
סליחה על העון הזה בתוך יתר החטאים. הכהן שש מאד
בשמעו כאלה וימהר ויגל את אזן ראש השופטים אשר שמע,
וראש השופטים מהר לחקור את הדבר והבורח שנה בדבר
כאשר דבר לפני הכהן. השר כתב דבריו על ספר ויעד
עדים וישלח את דברו אל ראש המלך כי ישים משמר על
הבוגדים יכי יוציא את החף מפשע לחפשי. השר אשר ידו
תכון עם החסידים נבהל מאד בשמעו כזאת ובראותו כי נגלה
עונם, עשה כאשר אמר ראש השופטים ויתן במשמר ארבעה
עשר אנשים מעשירי העיר אשר נקבו בשם מחבורה, אך את
חרצובות שלמה לא פתח, כי אמר נראה איך יפול דבר,
נחקור ונדרוש בראשונה אם אמת בפי הבורח. אז היתה
להחסידים עת צרה מאין כמוה: עשירי העיר הובאו בית
הכלא ויסגרו בבריח ודלתים ולא נתנו לאיש לבוא להועץ
אתם או אף לדבר דבר עמהם, גם אכל לא נתנו להביא
להם מחוץ, ומה גדלה התאניה בבוא יום הפורים ולא נתנו
להביא להם את המגלה לקרוא בה כדת. כל היום התיעצו
בבית עוזיאל איך להמציא להם ישועה, אך כאובדי עצות
היו, רק תקוה אחת נשארה להם: לאמץ לב כלם כאחד לבל
יודו עלי פשעם ואז תקצר יד השופטים מהרון משפטם. אך
לזאת חרד לבם כי גם בת המשנה אשר בביתו התיעצו באה
בית הכלא והיא נערה כבת חמש עשרה שנה ותושם בחדר
לבדה לבל יעלה בידי איש לדבר עמה ולנהלה בעצתו.
כה עברו שלשה ירחים: שר המלך לא נח ולא שקט להוציא
משפטם אור ולהצדיקם, וראש השופטים ומרעהו עמלו בכל
עז להרשיעם במשפט, ותהי מריבה בינותם ויגישו עצומותם
לעיר המלוכה, וישלחו שרי הממלכה שלשה אנשים מגדולי
השרים לחקור ולדרוש את הדבר. השרים חקרו ודרשו ויראו

לדעת כי לא ליום אחד ולא לשבוע המלאכה, כי הדברים יגעים ולא להם למצוא דבר ברור על נקלה ועל כן גמרו אמר להוריד את כל השרים אשר בעיר מכסאותם עד אשר יצא המשפט איר וישימו תחתיהם שרים קטנים לחקור היטב את הדבר ויבטיחים כי הממלכה תביר מעבדיהם אם יצלח בידם להוציא משפט ותרימם על. תחת שר הפלך הושם אחד מצעירי פקידיו, בחיר כבן עשרים ושליש חכם וכביר כח לב והוא החל לחקור בכל לבו למצוא שרש דבר. בכל יום ויום הביאו לביתו את האסירים אחד אחד לשמוע מ״ה בפיהם, אך נבצרה ממנו מזמה להציל דבר אמת מפיהם, המה הכזיבו יחד את דברי הבורח גם העלמה ידעה לשמור פיה ולשונה וכל דבריה היו כדברי יתר האסירים. יותר מירח ימים עברו, יום יום באו לבית החוקר, יום יום הגידו דבריהם ויכתבו בספר ויכתבו ידם עליהם עד כי כמעט נואש עוד השר ממצוא עוד דבר ברור, ומי יודע אם לא השמיע כי חפים המה מפשע לולא נואלו אוהביהם לנסות דבר אליו להטות את לבבו בשחד. הדבר הזה היה בעיניו לעד הרבה יתר מכל העדים כי יודעים המה את עותתם אך לא יתפצו לתת תודה, לכן שב ויוסף לחקור ובראיתו כי עד הנה לא עלתה בידו, לכן תחש על מרמה רגלו ובמרמה יכול להם: בבוא אליו הנערה בת המשנה כפעם בפעם שנה פתאם את דברו ויאמר ברגשי חמלה: צר לי עליך עלמה יפה ונעימה כי רק עליך נפל הגורל להענש בפשע כלם, אביך ורעיו יצאו כלם לחפשי ואת רק את תשאי עון כלם — העלמה נבהלה מאד בשמעה את דבריו ותשאל במפח נפש: ובמה הרעותי יותר מכלם כי רק עלי נפל הגורל לשאת חטאת הקהל?—

— המה כלם נתנו תודה וכה יצא המשפט כי כל אלה אשר יתנו תודה בראשונה ינקו מפשע והאחרון ישא עון כלם, מידך ואת לך, ואני מחמלתי עליך דברתי על לבך להודות ותמאני, את הסבות בנפשך, ואני לא אוכל הועיל לך אף כי צר לי מאד לראות עלמה יפה בדמי ימיה תכרע לפני הורג.

שמה אחוה את העלמה בשמעה דבריו ותבך ותפול על ברכיה ותתחנן לפניו אולי יוכל הועיל לה, אולי יחפוץ להציל את נפשה כי תתן עתה תודה – השר ענה אותה בלשון רמיה: דעי לך יפתי כי נפשי תהיה תחתך אם יִוָדַע הדבר כי את נתת תודה לאחרונה ואני הצלתיך, אך למענך אעשה זאת ואסובב בכחש את השרים הגדולים, כי אמר להם כי את נתת תודה לראשונה ויפול הגורל על איש אחר –

– אך לא על אבי – קראה הנערה – כי לא אתן את נפש אבי תחת נפשי –

– גם לזאת אשא פניך כי מצאת חן בעיני ואקוה כי לא תנשי את טובתי אתך –

הנערה חשבה זאת לו לצדקה ותתן תודה ותכתוב ידה על הגליון אשר עליו היו כתובים דברי תודתה אשר היו כדברי הבורח. כהתימה את דבריה אמר לה: עתה תשובי אל בית האסורים עד אשר יצא דבר מלכות לקרוא לכם דרור, וזאת אעשה לך כי לא אל החדר הצר אשר בו היית כלואה עד הנה תשובי כי אתנך לדבר את אביך היום. הנערה שבה אל בית האסורים ובראיתה את פני אביה ספרה לו בשמחה כי עד מהרה יקרא גם לה דרור –

כמשגע ממשמע אזניו היה אביה בתחלה בשמעו מפיה כי היא נתנה תודה וכשוב רוחו אליו מהר להודיע זאת בעיר על ידי שומר בית האסורים, אשר כעבד נאמן היה להם. בהודע הדבר בעיר אחזה פלצות את כל יושביה, כי רבים היו במעל הזה ויפחדו מיום פקודה. בלילה ההוא קראו עצרה בבית עזריאל אך כל דברי עצתם היו הבל ורוח, כי מי יקים להכזיב את דברי העלמה אשר נתנה תודה ותכתוב בידה על הגליון? ומכתב גלוי שלח כבר השר אל עיר המלוכה ועליו כתוב ככל הדברים אשר דברה, ודבריה צרורים ותתומים תחת ידו עד אשר יבוא שר גדול לחרוץ משפט על פיהם. בעודם מתיעצים קם אחד מהם אשר היה נודע לחסיד בכל לבו ואוהב נאמן היה להמשנה ויקרא: צדיק הוא ה'!

אלוה הפגיע במשנה את עונו כי חטא לו. . . כל הנאספים השתאו השתוממו לשמוע מפי חסיד כמוהו כי יצדיק הדין על המשנה, והוא הוסיף לדבר: אני הוכחתיו על פניו מאז ויסרתיו מתת את בתו ללמוד למשיך בשבט סופר והוא לא שמע בקולי עתה נלכד בעינו, כי לולא למדה את המלאכה הארורה הזאת לא היו עתה בכל רע, כי אז היה לאל ידם להכזיב דברי השר ולאמר כי בדה זאת מלבו, אך עתה ידה תעיד עליה, צדיק הוא ה'! אך בכל זאת לא יתן את חסידיו לרדת שחת, בטחו בה' אחי כי יעשה אות עמנו. בה' וברבנו נשגב ולא נירא רע ומחר יהיה האות הזה! אל תעצבו ואל תפחדו, כי מחר יעשה ה' אות עמנו — ודבריו באו כאשר דבר; הוא הלך ויתרועע את עבד השר החוקר וישתה אתו וישכרהו ויבוא בלאט אל חדר השר ויגנוב את כל המגלות אשר היו חתומים בחותם השר על השלחן ויצא וישרפם באש, וישב ויודיע לעוזריאל את אשר עשה. כִּמְקֶּה בתמהון הביט עוזריאל בפניו בדברו כי נפשו מאנה האמין בדבריו. החוקר אשר היה שכור יין השמחה כי אמר עתה אביא על שברי חבה בבליון עינים ליום בוא השר מעיר המלוכה לראות את הכתבים. ביום החמישי בא השר והחוקר החל לקבץ את כל המגלות לאחת אחת למען יראה כמה עמל עדי הוציא דבר אמת למענהו, ומה נבהל בראותו כי כל המגלות אשר נכתבו בימים האחרונים ובינותם גם המגלה אשר עליה כתובים דברי הנערה לא תמצאנה בתוכם ויבן כי יד גנב נגעה בהם ובראותו כי כלתה אליו הרעה כי כפושע ומכזב יתראה בעיני השר אחרי כי אין בידו המגלות הנאמנות וכל דבריו אשר כתב יחשבו כדברי שקר אז אמר טוב לי למות בסתר מנשוא ענש קבל עם ויחנק. השר חכה לשוא ליום בוא החוקר ובהודע לו כי נחנק שלח להביא אליו את כל הכתבים ובראותו כי הכתבים אשר בם בטח החוקר לא ימצאו צוה להוציא כלם לחפשי וגם את שלמה, כי לא נודע מי הוא הצדיק ומי הרשע, וגם לשלשת המרצחים בני

השר הפולני קרא דרור כי חמשים מעשירי העדה נשבעו בשם אלהים כי נאמנים דברי שר הפלך כי הזיד הרג האשה, ואת שלשת השרים הגדולים הסיר ממשמרת פקודתם כי המה העידו איש ברעהו עונב. ותהי השמחה בכל העיר כשמחת יום גאולה ואת החסיד אשר חרף נפשו למען הציל את אחיו נשאו על כפים וכל פה היה מלא תהלתו. החסיד הזה היה עוין אותי מאז, יען כי כביר מצאה ידי למשוך בשבט סופר וכל רואי מכתב ידי אשרוהו, והוא שנא תכלית שנאה כל מושך בשבט סופר, וזאת שנית כי הוא התבונן בי כי לא בשמחתם היתה שמחתי ויחשדני כי לבבי פונה בסתר אחרי שלמה, ובעת הזאת בעת אשר נִשָׂא על כפים די היה לו כי הוציא הגה מפיו וכל העם היו נכונים לעשות מצותו אף להרוג נפש. הוא נחר בי לעיני הקהל הנאספים אל בית עזריאל לשיש ולשתות יין על הגאולה וימצא עלי תנואות על כי לא יצאתי לחול אתם במחולות ועל כי לא אמרתי: לחיי הצדיק ולמות לשלמה המומר, על כוס היין אשר נתנו לי כאשר עשו כלם. ואחד מהצעירים אשר באשורי החסיד הזה אחז קרא בקול גדול: גם את חנה בת שלמה בת הזמה אבה לקחת לאשה —

— מזל טוב! מזל טוב! — הריעו כלם בקול שחוק גדול — ויקרא שמו בישראל בית המשומדים! —

— הראיתם אחי כי עיני אך מישרים תחזינה — קרא החסיד בעליצות נפשו — עיני תחדורנה קרב איש ולב עמוק, ועתה שימו לבבכם כי סלון ממאיר הוא בתוכנו — כל שומעי דבריו הידו כי גדל עוני מנשוא וימלאו פני קלון למרות רצון עזריאל, אשר קם להצדיקני וכסבאם סבואים לא נשאו גם פניו אף כי בביתו התקבצו והוא היה אז כבן שמנים שנה. עזריאל בראותו כי רעה נגד פני, ישבל את פיו ויאמר אלי: לך נא והביא אלי את המכתב אשר בא אלי היום ואקרא באזני הנאספים, הנה הוא בחדרי — ובדברו קרץ עין לאות כי אמלט על נפשי. אני הבינותי לשבל מליו ואצא ואחבא עד

אשר עזבו כלם את הבית ויעבר זעם, אז אמר אלי עוריאל ברוח נכאה: הנה ידעת כי מצאת חן בעיני ורבות מחשבות היו בלבי לעשות לך בית ושם, אך עתה הנך ברעתך אם תשאר עוד פה כי המה ירבו כעשם עמך ולא עוד תנצל מידם, לכן עצתי כי תעזוב ביום הזה את העיר. דאגה לא שברה לבי בשמעי עצתו כי נפשי בחלה בחבר המרעים הזה, וזאת היתה עם לבבי לעזוב את העיר הזאת העקבה מדם. עוריאל נתן לי כסף ביד נדיבה וישלחני באמרי רצין ויבטיחני לדבר עלי טובות אם ישאל איש בעצתי. בלילה ההיא הלכתי להגיד לשלמה כי אעזוב את העיר והיא גם הוא השמיעני כי ימהר לעזוב הארץ בטרם יקראהו עוד הפעם אסון, אך נפשו נכספה לראות את פני בתו בטרם יעזוב את הארץ אולי תאות ללכת עמי. אני אמרתי לו כי הנני הולך לראות את פני אחותי ואשמיע לבתו את חפצו. בטרם אור בקר עזבתי את העיר, ומה השתוממתי לשמוע מפי אחותי כי בת שלמה עזבה כבר את ביתה זה יותר מירח ימים. לבי אמר לי כי היא שבה על דרכיה הראשונים ובלי ספק מצאה לה אוהב חדש ומי יודע אם לא המירה כבר את דתה. אני ידעתי מה יגדל מכאוב לב שלמה בהודע לו בדבר בתו לכן נחבאתי לבלי ראות עוד פניו לבל ישמע מפי על אהותיה מאומה, ואעזוב את העיר לבקש לי מקום מנוחה. כמשא כבד הכביד ממני לשוב עוד הפעם לאכול לחם העצבים אחרי אשר כשתי שנים נחשבתי כבן נדיבים, אך המחסור ינהלנו לרוחו ונשמע בקולו. מצאתי לי בית מדרש ואשב בו, אולם המנוחה עזבה את לבי מהעת ההיא, תם הייתי עד בואי בית עוריאל ושם נהפך לבי בקרבי כי ראיתי כי המתקדשים החסידים ילעיגו בסתר אהלם לכל דת ודין, יאכלו בשר וישתו לשכרה ביום צום, וכל אשר תשאלנה עיניהם לא יאצלו מהם. והספק התעורר בלבי ויאמר לי: מי יודע אם יש פיקד עון, אחרי אשר אלה יעשו כל דבר עול ולא יאשמו? והתאוה הסתני לבחר בדרכיהם. מחשבות כאלה החלו אז למצא מסלות בלבבי לאט ילאט מצאו בו מקום

לשבת. בעת הזאת דבר אחד מהמקשרים מעדנות על לבי כי
אבוא בברית את עלמה בת אחד המלמדים אשר בעיר. לא
הרביתי מחשבות ואשמע בעצתו ובעבור ירח ימים ראיתי כי
נפלתי בפח כי היא היתה אשת מדנים, ואביה היה איש מדנים,
ואשת אביה — אשת מדנים וכעס וימררו יחד את חיי ויריבו
עמדי כל היום עד כי קצתי בחיי, ואריב את איש עצתי על
העצה אשר יעצני, אך הוא רחץ בנקיון כפיו ויאמר: הן לא
נביא אלהים אנכי לדעת מראשית אחרית, ואם צר לך המקום
הפר את בריתך וצא לחפשי, גם בפעם הזאת שמעתי בקולו,
גרשתי את אשת עברתי וארחיק נדוד. שמונה שנים סחרתי אל
ארצות רבות ואמצא משלח יד אשר מלא כיסי כסף בכביר אם
כי לא ביושר, אך האם על יושר יחיה איש בתבל המלאה
מרמה? רק למות יש לאל ידנו ביושר לבב אבל לא לראות
חיים על הארץ.

בימים ההם שלחה לי אחותי מכתב כי הילד הנתן על
ידה גדל והנהו נער שובב מאין כמוהו, אף כי רבה חכמתו,
ויכעיסנה תמרורים אותה ואת בניה וקצרה נפשה בעמלה.
הלכתי לעירה ואקח את הנער אלי ואאמצהו כבן לי עד אשר
מלאו לו חמש עשרה שנה. יום יום באו אנשים לביתי וישמיעוני
כי דרכי הנער נלוזים מאד ואני יסרתיו על פניו אך הוא לא
שם לבו לדברי ויוסף סרה עד כי עשה דבר בליעל נורא מאד
עד כי כפשע היה ביני ובין בית האסורים בגללו, אז אמרתי
ליסרו על חטאתו כאשר ישוב הביתה, אך הוא בא בחצי
הלילה הביתה כאשר שכבתי על משכבי ויגנוב מכל הבא
בידו ויברח וימלט ולא ראיתיו עד הנה, אחרי כי נודע לי
כי הוא הרבה חמס ושוד בכל מקום בואו, וזה לא כביר נודע
לי כי היא עשיר גדול נכבד ונשא על כפים וראש לעדה
גדולה בישראל בעיר מאפליה.

— אם כן לפי דבריך, הנה מנשה אשר ימשיל עתה
ממשל רב בעדת מאפליה היא הילד אשר ילדה בת שלמה
לזונוים להשר? -- קראתי בשממון.

– הוא ולא אחר – ענה בעל השם – הוא אחרי ברחו מביתי עשה כל דבר עול בעיר נצב, בעיר עזובה יבער שכולה עדי הצליח לעשות עשר ושם –

– ומה עשית לו עתה ? השמיעני כי כלתה נפשי לשמוע שבר הפושע הזה אשר מידך נגזר לפי דבריך –

– שמע בתחלה אשר קרני מהעת ההיא עד היום ואחר כן תשמע שבר הפושע.

לג.

חֹנֶף עַל רָשָׁע יִתְעוֹרָר.

אחרי עבור כארבע שנים מעת ברח מנשה מביתי בא אלי איש זקן עור ואשה נוהגת בו ותודע אלי כי הנהו שלמה אשר שב לאמונת אביתיו ומיראתי פן יודע הדבר להשיפטים יתאמר לעור ויבוא אל ביתי לבקש את בן בתו, כי יש את נפשו לקחת אותו אתם ולעביר את הגבול, אני השמעתיו בכל אשר עשה לי. הזקן התקצף בראשונה בשמעו דברי כי דמה כי גרשתיו מרוע לב, כי צרה עיני לנהלו בלחם, אך אחרי כן נוכח כי האמת אתי ויגמר אמר לנוע מעיר לעיר לבקשו, ואת בתו עזב בביתי לשרתני. נחומי נכמרו עליה בראותי כי זאת היפה והענוגה לפנים תלך עתה שחוח כמו כבר עברו עליה שבעים שנה, פניה קדרו, מצחה קמט מצרה ויגון, ואקח אותה אל ביתי, והזקן הלך כאשר הלך עדי השגתי מכתב ממנו כי קרב יום קצו, אני מהרתי לבוא אליו כי על הכתב אשר עליו כתיב בכתב ידו כי לקחתי ממנו בן בתו עם שמונה מאות שקל כסף לגדלו הנמצא בידו חרד לבי פן ימצא הכתב והייתי גם אני חוטא. בבואי שמה לא מצאתיו עוד אותו בחיים רק נער קטן אשר לקח למנהל לו מצאתי ובידו הכסף והכתבים אשר להזקן. את הנער הזה לקחתי אתי לעיר מגורי ואוציא את הכתבים מידו. גם על הנער הזה שמתי עיני לחמלה, אך גם הוא הלך שובב בדרך לבו וישלם

לי רעה תחת טובה ויגנוב את כספי בדרך במלון, אך כתבי הזקן נותרו בידי וכל המכתבים אשר כתב הזקן על דבר בן בני. כל המכתבים האלה היו כתובים לא על שמי מדאגה מדבר פן יפלו בידי השופטים ועל כן לא יראתי לשאתם אתי רק את הכתב אשר נתתי להזקן שרפתי. אחרי אשר ברח הנער השובב הוא יוסף האשדותי ממני חליתי את חליי, ומעת ההיא החלו אשיות הצלחתי להתמוטט וְאָנֵש מאד, וזה כשנה לקחה אזני שמץ דבר בדבר מנשה. אף כי גם עונותי העצומים שמעתי, בכל זאת לא אמרתי נואש אחרי אשר נודע לי כי כביר מצאה ידו, וקויתי כי יושיעני בצר לי וישלם לי טובה תחת כל הטובות אשר עשיתי עמו ועם אמו ואבי אמו. שמתי פעמי לעירו ומה השתוממתי בראותי כי זה הנער השובב מנשה אשר אף כי חכם לב היה גם בעודנו ילד אך שובב נמהר ופחז היה ועתה דבריו בנחת נשמעים, לעצתו ייחלו רבים, ורב אדם יקראו לו איש חסדו וכמלך בגדוד ישב בתוך קהל ועדה, ואת אשר בלבבי לא אכחד כי שמחתי מאד בראותי את תפארת גדולתי כמו לוא פרי בטני היה. בקשתי נתיבות ביתו ואמצאם, והוא לא הכירני או התנכר לי בבואי אל הדרו ויוצא כל איש מעליו כי כן בקשתי ממנו. הוא שם פניו אלי במנוחה וישאלני: מה בקשתך? — אמרתי בלבי אולי לא יכירני כי זה כשבע עשרה שנה עברו מעת אשר עזבני ועל כן עניתיו במנוחת לב: האם לא תכירני עוד? מנשה! —

— לא אכירך ואספוק מאד אם ראיתיך אף פעם אחת בכל ימי חיי — ענני במנוחה.

— האם שכחת את האיש אשר אמנך כבן לו ויגדלך וינשאך עד אשר מלאו לך חמש עשרה שנה, אדמה כי עתה תכירני ודע לך כי גם אמך יושבת עתה בביתי ומפתי תאכל, אך עלי התהפך הגלגל וידכאני כי רוששתי מאד מאד, ורק לחם צר אמצא לי ולאמך, לכן עתה באתי אליך כי תושיעני כי להשמעות אזנים שמעתי כי כביר מצאה ידך וקטנה היא אליך להחיות נפשי ונפש אמך, ואני עבדך אהיה, באמונה אעבדך

אם תתן משרה על שכמי הרבה יותר מכל האנשים אשר יעבדו עבודתך, ולבי סמוך כי לא תמנע הטוב ממני ומאמך — אמרתי בלבי כי עתה ימהר להתודע אלי אחרי אשר השמעתיו כי גם אמו יושבת בביתי וגם היא לעזרתו תיחל, אך כרגע ראיתי כי שגיתי, הוא התבונן בי בדברי ופניו לא שנו ברב או במעט, וכבלותי דברי ענה במנוד ראש: צר לי עליך כי גלית סוד לאיש זר, כי אמנם לא אני הוא האיש אשר תבקש אך לבל תצא ריקם מאת פני הנני לתת לך נדבת מה כי נכון אני להושיע לכל דורשי חסד מאתי — ובדברו הוציא שקל כסף ויאמר לתת לי. כל קרבי התחלחלו בראותי עזות מצחו, דמי לבבי צפו על עיני ולוא היה און בידי כי אז הרגתיו ואקרא: איך תעיז מצח להושיט לי נדבה אחרי כי מפתי אכלת ימים רבים ואמך תגיע ברעב בביתי, ואם כה רע לבבך לנשות טובתי לך, אך איך תקשיח לבבך מאמך, הן חמס כזה לא נשמע בכל הארץ! —

— האם רוח עועים מסיך בקרבך? — קרא כמו התקצף — הן השמעתיך כי שגית ולא אני הוא האיש אשר תבקש, ואם אין חפץ לך בנדבתי פנה לך על ימין או על שמאל כי אין עתותי בידי להרבות אתך להג, הן תראה כי רבים העם המיחלים לראית פני — ובדברו קם מכסאו. קצף נורא התלקח בחבי ביתר שאת לקול דברו ואקרא בחמה: לשוא תתחפש נבל! אני אגלה שוליך על פניך וְתֵרָאֶה ראשיתך וכן תהי אחריתך, את נבלים מקומך ולא את נדיבי עם, אך בטרם תאחז במשפט ידי אעידה בך לבל תקשה לבבך לטוב לך ולנו כל הימים, אך אם תאטם אזנך ידוע תדע כי אורידך מכסאך ונבלתי שמך ושמתיך לשריקות וחרפת עולם, השיבה זאת אל לבך פושע כי את איש מצוק ומר נפש תתגרה מלחמה, אשר לא יחת עוד מכל צרה, וחרוד לרגעים!! — הוא לא ענני דבר רק צלצל בפעמון ויבוא המשרת החדרה.

— זבדי — קרא בקול עוז — האיש הזה בא הנה ויפיל עלי בלהות כי אם לא אתן לו כסף רב ירצחני נפש, מהר

והביא השוטרים הנה! — המשרת יצא ואני התעוררתי על
הרשע יאקרא בעוז אפי: הרצחת וגם ירשת, הטרם תדע כי
נכתם עונך בנצב, פשעך בעזבה הרותים על לוח וכל מעשיך
פה בספר חקק, אם להלחם תאמר דע לך חלל רשע כי אני
אוריך באזיקים, אני אסיר את המסכה הנסוכה על פניך
ונתפשת כממזר, זד ועול! — בעודני קורא חמס באו שני
שוטרים ויחזיקו בידי מבלי פנות אל זעקתי אשר קראתי בקול
גדול באזני הנאספים: דעו כי מנשה לא מבני ישראל הוא!
ויובילוני בחוקה אל בית המשפט ומשם לבית האסורים מבלי
שאל מפי דבר ומבלי השיב על שאלתי מה חטאתי ומדוע שמו
אזיקים על ידי. שני ירחים ישבתי גלמוד בחדר צר, לחם
צר היה מאכלי ולא ראיתי אדם. אני דמיתי כי בינתי תסתתר
מעצר רעה, מקצף ונקמה אשר הגה לבי כל היום לעכר
נפשי, ימי יודע כמה ארכו לי שם הימים לולא קרה מקרה
כי אחד מגדולי השרים בא לבקר את בית האסורים ולחקור
אחרי פשעי איש ואיש. ביום ההוא בבקר בא שר בית
האסורים אלי ויאמר: היום יבא שר גדול הנה והיה כי ישאלך
לפשעך התחריש ואני אגיד לו פשעך, והיה אם תשמע בקולי
אקרא לך מחר דרור ואם אין תותר פה לצמיתות, השמעת
את דברי? אם תעיז מצח לדבר דבר או אצמית בבור חייך
עד עולם! — אני הבטחתיו לעשות מצותו ובלבי אמרתי:
הנה בא יום נקם, נקם ושלם למצמותי וגם אם אתם יחד
אבריע לטבח לא אשיב ממחשבתי אשר אני חושב, נקם
אשיב לצרי — כה הגה לבי כל היום עד אשר בא השר
וישאלני: מה עול פעלת? — שר בית האסורים קרץ אלי
בעיניו ויפתח פיו לענות אותו דבר, אך אני התעוררתי קמתי
כמלאך אכזרי ואקרא: הניחה לי! אני אני אענה לשואלי
דבר! — השר בא במבוכה והשר השואל אמר אליו: הלא
אותו ולא אותך שאלתי! דבר דבר אל תירא — אמר אלי —
אל תכחד דבר מכל אשר אתך ואם תצדק בדברך דע לך כי
אני אוהב משפט יאקרא ישועה לך! — שר בית האסורים נסה

עוד הפעם לדבר אך השר נתן עליו בקולו: דום! וידום ואני נפלתי על ברכי לפני השר ואקרא ברגש: הנה כמלאך אלהים בא אדני הנה לקרוא לשבוים על לא חמס בכפם דרור! אדני הטה אזן וישמע ואם אילי ירבו דברי תשא לפשע שפתי אשר לא דברו זה שני ירחים לאיש דבר. אדני לא בפשעי כי אם בצדקתי באתי עד הלום! הנה איש עשיר ונורא על כל סביביו יגור בעיר הזאת מנשה שמו. האיש הזה היא בן זנונים אשר ילדה בת ישראל לשר מעם הארץ, אבי אמו ואמו המירו אחרי כן גם המה דתם, והנער הזה נתן על ידי איש ישראל לגדלו, כי נרדף על צואר היה אבי אמו מחמת שונאיו. בבית האיש הזה גָדַל עד היותו כבן שש שנה, אחרי כן נתנו על ידי ואני לא ידעתי עד מה. הנער מצא חן בעיני וישרת אותי עד מלאת לו חמש עשרה שנה עד כי שכחתי כבר כי אסופי הוא ואחשבהו כבן לי — פתאם בא אלי מכתב ובו כתוב כדברים האלה: אדוני ידוע תדע כי הנער אשר בביתך ממזר הוא ואביו לא מבני ישראל הוא וגם אמו ואביה המירו דתם, ואני לא השמעתיך אז בקחתך אותו מידי את הדבר הזה כי יראתי פן תקח אזן השופטים שמין דבר ונתפשתי כעושה עולה, אך עתה קרב קצי בעוד יום או יומים אליך בדרך כל הארץ, לכן אודיעך זאת למען הסיר מוסר כליות מקרבי, כי כליותי יסרוני על כי רמיתך, השב את הנער לאמונת אבותיו והעבר רעה מבשרך. אולם פן לא תאמין לדברי הנני שולח לך את המכתבים אשר כתב אבי אמי אלי בתתו את הילד על ידי ותראה כי מישרים אדבר. הנה אזהירך ונזהרת ואל תשיב לי דבר כי בטרם יבוא מכתבך אלי כבר הלכתי ואינני בארץ החיים, כה הגידו לי הרופאים. את המכתבים האלה שמור אתך פן יודע הדבר להשופטים ויהיה לאל ידך להוציא כנגה צדקך. אל תתמה כי לא ידי כתבו את המכתב, כי ידי כבדו ולא אמשוך עוד בשבט סופר כי כל עוד רוח באפי — היה בשלום. אלה היו דברי המכתב ובשמעי כזאת נפל עלי לבי מאד ואומר אשמיע זאת באזני

הנער ומחר אובילהו אל בית המשפט ואתנהו יחד את המכתב
על ידם ויעשו אתו כטוב בעיניהם. בבוא הנער הביתה
השמעתיו אשר בלבבי והוא בכה והתחנן לבל אגרשנו מעל
פני, אך אני אמרתי לו כי ירא אנכי לנפשי ולא אוכל למלאות
שאלתו אף כי מישרים אהבהו. הנער לא ענה עוד אותי דבר
ובלילה ההוא גנב את כל כספי וימלט ועקבותיו נעלמו מאתי.
אני יראתי להשמיע עוד באזני השופטים את הדבר פן יחשדוני
כי שלחתיו מיד לבל ישוב לאמונת אבותיו על כן החרשתי
ואיש לא ידע מזה דבר. שנים רבות חלפו עברו ואשכח את
הנער ומעשהו, עדי פתאם נודעתי לאיש מעיר נצב והוא
ספר לי לתמו מכל התיעבות אשר עשה איש אחד מנשה שמו
בכל מקום בואו וכי עתה הוא ראש לעדה גדולה בישראל
וימלא זהב חדריו וכבודו גדול ונורא הוא על כל סביביו.
כאשר הגיד לי אותות האיש הבנתי כרגע כי זה הוא הנער
אשר גנב את כספי ואמרתי אשים לדרך פעמי ואבוא אליו.
כבואי הנה הכרתיו כרגע ואגיד לו את כל לבי ואוכיח דרכו
על פניו על כי יוליך רב אדם שולל בתרמיתו והמה יאמינו
כי בן אמונת ישראל הוא ותהי עצתי לו כי ילך אל השופטים
ויודה עלי פשעו וישוב לאמונתו, וגם בקשתיו כי ישיב לי
את כספי אשר גנב אחרי כי איש אוצרות הנהו עתה. הוא
התקצף בשמעו דברי ויאמר כי לא יכירני. אך אני אמרתי
לו כי אלך ואודיע להשופטים מי הוא, אז קרא אליו את
משרתו ויאמר כי באתי לביתו לקחת ממנו כסף בחזקה והמשרת
מהר ויביא שני שוטרים ויובילוני הנה בחזקה. לשוא קראתי
חמס, לשוא השמעתי באזני כלם כי זה האיש מנשה לא מבני
אמונת ישראל הוא. כזה וכזה קראתי בראש כל חוצות
והשוטרים לא שמעו בקולי ויסחבוני סחוב והשלך אל הבור
הזה ומאז ועד עתה לא שאלני איש על פשעי ולא דבר עמדי
דבר, אך ה׳ שלחך הנה להוציא משפט אמת. כי מי יודע
אם לא הסתתרה בינתי או לא מתי ברעב לולא באת היום
הנה. אלה הדברים אשר אתי ואתה עשה כטוב בעיניך, אך

לבי אומר לי כי תבין לבחון בין דברי אמת לשקר – פני שר בית האסורים שנו מרגע לרגע מדי דברי ובהתימי דברי היו פניו כפני מת וכל עצמותיו רעדו. השר הדובר בי התבונן בפניו ויאמר: ומה תשיב על דברי האיש הזה? הן כתבתם עונו בספר כמו חקרתם ודרשתם היטב ועל דברתו לא דבר איש אתו דבר –

– שקר הוא דובר! – ענה שר בית האסורים בקול כחולה – השופטים חקרו ודרשו מפיו והוא נתן תודה כי חטא ויכתב בספר ככל אשר אמר –

– והוא כתב ידו על הספרים לאות כי נאמנים דבריו? –

– הוא לא למד ידו למשוך בשבט סיפר ועל כן כתב איש אחר תחתיו –

– האמת הדבר כי לא תדע משוך בשבט סופר? – שאלני השר.

– הדבר הזה אמת הוא ככל הדברים אשר דבר עד הנה, אבל אני אראה לאדוני כרגע כי כביר מצאה ידי למשיך בעט כהשר הזה –

– ומה תענה אתה על זאת? – שאל השר בשימי אל שר בית האסירים פניו. הוא נאלם דומיה רגעים אחדים אחרי כן התעורר ויאמר: אם כן סבב אותנו בכחש –

– כמה פעמים הובל לבית המשפט למען יחקרו וידרשו אחרי עונו? –

– כחמש עשרה או שש עשרה פעמים! –

– מי ומי מהשוטרים הובילוהו שמה? –

– השוטרים הנקובים במספר חמשה ושמונה –

– לך קרא הנה את השוטר מספר חמשה – אמר השר אל השוטר העומד בפתח. השוטר יצא וכרגע שב יחד את השוטר מספר חמשה.

– מה דברת את האיש הזה בהביאך אותי למקום המשפט – קרא השר בקול נגיד.

– חטאתי! אני לא דברתי אתו מעודי דבר – ענה

השימר התת — וגם לא ראיתי פניו מעודי, גם לא שמעתי, גם לא... גם לא... — היא חפץ עוד להצטדק ולהכחיש אך לא מצא עוד דברים. השר שחק ויאמר אליו: רב לך דבר, לך ושוב למקומך — ואל שר בית האסורים אמר: ומה תשיב על זה? —

— אולי שגיתי ושוטר אחר הובילהו, הנני אדוני לצאת ואשאל במקום המשפט מי ומי מהשוטרים הובילהו ואדע לענות איתך דבר ברור — ובדברו נסה ללכת, אך השר נתן בקולו: פה עמוד עמני! — ואלי אמר: ואתה תחזיק בדבריך כי לא דברת עם איש דבר וכי לא שאלוך, וכי כל דבריך אמת המה? —

— אדוני! אעידה לי עדים נאמנים! —

— מי המה העדים? —

— הבגדים אשר אלבש והכתבים אשר בצלחתי, הן תראה בעיניך כי עדני לובש הבגדים אשר לבשתי ביום אשר הובאתי הנה, האם ינתן לאסיר ללבוש בגדיו בבואו למקום המשפט ואם לא יקחו את כל אשר בידו למען יחקרו וידרשו מהנמצא אתו אם צדיק או רשע הוא? ראה נא ראה כי גם מלבושי גם מכתבי אתי, הלא עדים נאמנים המה?! —

פני שר בית האסורים חפו בשמעו כזאת והשר קרא בשחוק וקצף יחדיו: אכן צדקת, עדים נאמנים המה! ועתה הגידה אם תוכל להעיד עדים כי נאמנים דבריך גם בדבר מנשה? —

— כדבריך אדוני! הנה הכתבים אשר אתי המה יעידו כי אמת בפי כי אלה המה המכתבים אשר כתב אבי אמו אל האיש והמכתב אשר כתב האיש אלי בטרם מותו זה שבע עשרה שנה —

— תן לי המכתבים וצא מזה אך אל תעזוב את העיר בטרם יצא המשפט אור — השתחויתי לו ואשק ידו למו פי והוא שלח ידו בכיס ויוצא שקל זהב ויאמר: הא לך ערך מחיתך ואם יחסר לך כסף הגידה לי ואתן לך די מחיתך עד אשר יצא המשפט אור — הודיתי עוד הפעם חסדו לו ואבטיח לבוא ביום מחר לבית המשפט.

עוד ביום ההוא בא מנשה ביתה האסירים ועל ביתו וכל קנינו שם השר חותם צר עד אשר יצא משפטו, גם שר בית האסורים בא בית הכלא ובטרם עברו עשרה ימים נגלו עונות מנשה בשער, כי כל אויביו אשר שמו מחסום עד הנה למו פיהם מיראתם אותו קמו עתה לענות בו כל דבר פשע ועול. גם בת אבינדב אשר מידו נגזר התעוררה לבקש משפט ותספר להשר את כל אשר עשה לבית אביה, והשר הבטיח לה להשיב לה את אישה, גם לדבר עליה בעיר המלוכה כי ישיבו לה את בית אביה, ומנשה שֻׁלַּח ביד פשעיו הרבים אל ארץ גזרה לעבוד עבודת פרך עד בוא קצו. וזאת היא תפארתי כי אני אני עשיתי כל אלה, בידי הכרעתי את החלל הרשע לבל יקים עוד וישים שמות בארץ, ואלהי יחשוב זאת לי לצדקה בבואו אתי למשפט. אך לזאת תבכה נפשי כי האמלל דן לא ראה בעיניו שבר הפושע איש חרמו, מי יודע אם לא שב ורפא לו ממכאובי לבו, אמנם עתה אחת היא לו, התבל ושאונה והמונה לא לו הנה עוד –

– צר לי על האמלל הזה – קראתי בלב נשבר בזכרי את האוהב הזה אשר שתה מצה כוס התרעלה בחיים מבלי אשר עשה לאיש רעה.

– הלא אמרת לי כי שונא היית לו בישיבה ומדוע תבכה לצרתו? –

– לוא גם שונא הייתי אותו גם אז בכיתי לו ביום צרתו, אך אני לא שנאתיו מעודי כי לא עשה לי רעה, רק האמנתי בדברי הכסילים כי בוגד באלהים הוא, אך עתה הלא אבין כי שגיתי אז וגם את ערך גדעון אדע להיקיר כיום –

– ואולי שכחת גם את שנאתך ליוסף האשדודי – שאלני ויביט בי בעינים חודרות.

– גם זאת שכחתי – עניתי במנוחה – ומי ישים לבו בהיותי לאיש לדרכיו ומחשבותיו בימי ילדותו? –

– אם כן תגיד גם לשברו בשמעך כי הוא נשא מכאובים וצרה בעת אשר עשר ושמחה היו נכונים לו, ומי יודע איפו

יתגולל עתה ולא ידע כי עשר שמור לו? לפי דברת רבים ירד מצולות בעברו בים, אך אני ארע נאמנה כי נצל מהמים הזודנים, ומי יתן ידעתי מקומו ואמצאהו כי אז השמעתיו כי רב טוב צפון לו? —

ומה הוא הטוב אשר צפנו לו ומי הוא האיש אשר צפן לו הטובה? —

— הידעת את הקורות אותו בימי ילדותו? —

— זאת שמעתי —

— וגם זאת שמעת כי אביו בא ביתה האסורים באשמת אחיו אשר הדיח עליו הרעה ועל כן שם קץ לחייו בקרעו את חלון בית האסור ויקפוץ אל תוך הנהר ויטבע —

— גם זאת שמעתי —

— ואיך תשתומם בשמעך כי לא כן הוא הדבר כאשר יאמינו רבים, כי אביו חי הוא עד היום הזה והוא איש אוצרות —

— האמנם אמת הדבר כי עוד אביו חי? השמיעני ברגע איפו הוא? ומי הגיד לך זאת? — קראתי בכל עז, אך ברגע השיבותי אל לבי: שקר בפיו, ערום יערים למען נסותני למען דעת מי אני ועל כן עצרתי פתאם במלים ולא שאלתיו עוד דבר.

— מדוע נפעמת בשמעך כזאת? — שאלני ויוסף להתבונן בי.

— כי דברים אשר לא יאמנו השמעתני ועוד זאת כי זה ירחים אחדים לפנים ראיתי את יוסף בערום וחסר כל —

— הגידה לי איפו ראית אותו? —

— בעיר הזאת —

— אם כן אמת הדבר כי לא מת לשחת, הגידה נא לי מקומו ואבשרהו כי עוד אביו חי וכי הוא עשיר גדול מאד כי כביר מצאה ידו באמעריקא —

— אני לא ארע איפו ימצא עתה, אך בכל זאת השמיעני בכל אשר ידעת כי אולי יביאני המקרה לראותו עוד הפעם אשמיעהו ככל אשר שמעתי מפיך —

— מפי איש אמונים נודע לי כי אבר הציל את אבי ממצולות הנהר ויברח מעל לגבול וישם לאמעריקא פניו ושם עשה עשר רב במאד מאד, ובעיר לונדון ימצא איש עשיר אשר ידעהו פנים אל פנים —

— ומה שם האיש בלונדון ? —

— שמו איש כספי הוא איש בת אבינדב אשר מנשה הדיח עליו הרעה, היא בברחו מארצו הלך גם הוא לאמעריקא ושם מצא את יוסף אבי יוסף אשר נתן לו כסף רב לעשות בית בלונדון ועל ידו נודע הדבר —. אף כי עלו מחשבות על לבי אולי נכוחה בפיו, בכל זאת אמצתי כחי להסתיר מחשבותי כי לבי מאן האמין לדבריו ואמרתי כי רק לנסותני ידבר כזאת, ועל כן עניתיו במנוחה: מי יודע אם לא הביאו כבר המקרה לשמוע זאת, ואולי כבר הוא באמעריקא —

— אולי היה כדבר הזה, ואת אשר בלבבי לא אכחד כי בְּדַבְּרִי עמך עלו מחשבות על לבי אולי אתה הוא יוסף ואומר: אבשרך את הבשורה הטובה הזאת, אך עתה אראה כי לא יוסף הנך, כי לולא זאת לא שמעת במנוחת לב בשורה כזאת —

— איפו עבר עליך הרוח להאמין כי אני יוסף, הלא הוא צעיר ממני לימים וגם הזות פנינו לא ישוו ? —

— עתה אראה כי שגיתי — ענני — אך מי יתן ידעתי ואמצא את יוסף —

— ומה לך ולו כי כה תבקשנו ? —

— אני אגיד לך קשט אמרי אמת כי אקוה למצוא שכר טוב בעד הבשורה הזאת, כי ידעתי את לבו כי יכלכלני בכבוד לעת זקנה, על הבשורה ועל אשר הטבתי עמו בימי ילדותו, אף עוד זאת כי הוא קרוב לי וממשפחתי הוא —

— אני אגיד לו כאשר אמצאהו כי מפיך שמעתי זאת —

— בכל זאת לא אחדל מבקשהו כי עוד תקותי בי למצא אותו ואז נשים יחד לאמעריקא פנינו —

לא מרוב חכמתי או מכביר כח לבי עלתה בידי להסתיר

רגשותי לבל יכירני, כי אם מאשר לא האמנתי לדבריו, ואיך אאמין לדבריו אחרי כי מעודי הסכנתי לחשוב את אבי בין שוכני דומה ואיכה יהפך לבי פתאם לחשבהו בין החיים? וזאת היתה לי כי שמעתי דבריו במנוחה, אך בלילה כאשר עלו עוד הפעם העשתונות האלה על לבי, החילותי לחשוב אולי נאמנים דבריו וגם החלטתי כמעט כי אמת המה ואגמר אמר לשים ללונדון פני, וביום השני עזבתי את העיר ואת בעל השם.

לד.

תּוֹהֶלֶת נִכְזָבָה.

החיים המה אך פעולות האדם ובלעדיהן אין חיים; לפי מספר מפעליו וחין ערכם יהולל גבר, לכן ישמח איש במעשהו אם בדעת וכשרון עשהו, יגיל בחייו אם הי׳ במעשים אשר לו המה, אשר בחפין לבו ובדעתו פעל ועשה, אך לא לאיש כמוני לשמוח בזכרון הימים אשר חלפו, איש כמוני אשר כל מעשיו מידי המקרים והפגעים יצאו, אשר אכף עליו לעשות ולהנחם אחרי המעשה, איש כמוני יזכור את ימי החשך, המה כל ימי חייו, מבלי אשר ישיש בהם. עד היותי על אדמת ארץ מילדתי בקשתי לי דרך חדשה כי ראיתי כי דרכי עקלקלות, אמצתי כח מיום ליום להלחם את כערות הפגעים אשר סערו להפיצני ועתה הייתי כגבר אין א־ל, כח לבי ואמין רוחי לרדוף ולבקש עזבוני וכצפור קצוצת כנפים תבקש להחיות נפשה רק מכל הקרוב אליה, כי אף כי עיניה למרחוק יביטו אך אין כח בה לעזוב מקומה, כן בקשתי לי מקור חיים בבאי ללונדון רק באשר הסכנתי עתה לו, לא הקרתי ולא דרשתי עוד אחרי דרך חדשה, כי אם אחרי רואי כי אין כל תקוה לי למצוא עקבות אבי חדלתי מהאמין בדברי בעל השם ואדוד כל היום למצוא חית נפשי בחברת משוררים ויותר לא בקשה עוד נפשי, אך דמיוני לא

העלה עוד אבר לראות מחזות משמחי לב לימים הבאים. אך גם תוחלתי זאת נכזבה, לא אחד אספני לחברתו, כי דעתי בשיר לא רבה היתה ולבקש דעת יתר בחכמה ההיא קצרה ידי, כי לא מצאתי מקור חיים להחיות נפשי. ככה נדדתי ירחים רבים בעיר ההיא ובאשר אכף עלי המחסור פשטתי יד לבקש עזרה מנדיבי לב, אך גם אותה לא על נקלה מצאתי בעיר ההיא אשר כמעט אף עקבות חמלה לא נודעו בה. בלי משען ומשענה התהלכתי בעיר המהומה הזאת ולכל אשר הביטו עיני ראיתי אך פני עני ומחסור הניראים מאד.

אם אמנם נורא הוא המחסור בכל מקום אשר יבחר לשבת בו, אכן נורא הוא שבעתים עת ירבץ על יד העשר הרב. איך התחמץ לבבי בראותי את הרעב אוכל בכל פה עניים מרודים על פני גאון שבעת לחם, אשר ירמוס עפרות זהב כטיט חוצות, בראותי את המות קובץ על יד את צידו, ציד אנשים אשר נפחה נפשם מזלעפות רעב, על יד התאוה אשר תבלע הון עתק ולא תדע שבעה.

בארץ הזאת, ארץ אשר מידי הטבע יחסר כל בה, ואף לחם לפי הטף לא תצמיח ליושביה והתעתדה להיות מן ממלכות השפלה, בארץ הזאת ידע איש להוקיר חין ערך יד חרוצים, כי רק היא הרימה איתה לממלכה גדולה וכבירת כח. אך מה הועילה לי הדעת הזאת אם אזלת ידי ממצוא אותה. לפנים לשמה תאות נפשי אכן בראיתי כי אלה החרוצים, אשר אספו כחול זהב ויתנוהו כטיט חוצות למען התענג רגע, יקשיחו לבם מאחיהם האביון אשר לעיניהם יגוע ברעב בראש חוצות, אחרי אשר ראיתי זאת בעיני אחזני שער ואומר מי יתן לי כנפים ואדוד הלאה. גם בני עמי האוהבים להתחקות על שרשי רגלי העמים אשר בקרבם הם יושבים כרבם אהבו כן, יסגרו דלתות ארמנותיהם ולבם פן תבוא בם החמלה. וגם אלה אשר לא נכרתה החנינה מלבם גם המה יסגרו דלתים מיראה פן לא תחשב להם צדקתם לצדקה, כי רק להמחזיקים בברית אמונתם בלב שלם יחישו

עזרה, ואם אין לאמלל מכיר ומידע אשר יגיד לו ישרו באזני אחד העשירים אז לא יבוא אל הבית. ואני לא מצאתי לי רע ומידע על כן הלכתי קודר כל היום, כי גם להמלט אל ארץ אחרת קצרה ידי אחרי כי תם כל הכסף מכלי. לא מצאתי דרך אחרת בלתי אם להחיש מפלט לי אל מצולת הנהר. הרעיון הזה שחרני לבקרים, כי רק לקרוא במכתבי העתים מספר המתים אשר טרפו נפשם בכפם היתה כל מלאכתי, ואומר אכתיב את כל הקורות אותי מעת הויתי עד היום, אף כי לא ידעתי מה תועיל לי המלאכה הזאת בכל זאת עשיתיה ובעת כתבי שכחתי יגוני עד ארגיעה, וכהתימי את כל המלאכה החלטתי ללכת אל הגשר אשר על נהר טעמזע ולקפוץ אל תוך המים. והרעיון הזה לא הפיל עוד עלי בלהות צלמות כבימים הראשונים כי עצם יד המחסור והקריאה במספר המתים למדו לבי לחשוב כזאת ברוח נכון, אבל רק עד באי אל הגשר ובבואי שמה רפה רוחי ואמהר לעזבנו פן אראה יד שלוחה מלב הנהר אלי למשכני אחריה. פעמים אחדות עשיתי כן ובכל עת ברחתי ממקום ממנו למות תיצאות. ובכל זאת שבתי יום יום על עקבי, כי עוד לא שבתי ממחשבתי לשים קץ לחיי, והנהר משכני אליו, או אילי אבן חן אחרת משכה את עיני ואחריהן גם את לבי למקום ההוא. אבן החן הזאת נראה לי בדמות עלמה יפה כלבנה, אשר פניה והליכותיה ומרכבתה העידו בה כי ממרום עם הארץ היא, ואותה ראו עיני בפעם הראשונה בעמדי על הגשר ואשכח כמעט רגע את מקימי ואותה ראיתי כפעם בפעם בבואי שמה כי לעתים מזמנים עברה דרך שם ותפזר כסף להדלים המרודים העומדים שם על המשמר, ואם כי מצבי ורוחי לא נתנוני אז להרויש ברגשות נעלות ועדינות, בכל זאת נמשכתי שמה כמעט למרות חפצי, ובעת אשר אמרתי לנפשי כי הנני הולך לבקש לי דרך צלמות אולי בקשתי את האור אשר הציץ מעיני המלאך הנגלה לי. ובכן באתי יום יום וידעתי מראש את אשר יקרה אותי כי אשוב

על עקבי עצוב רוח ונכאה ומתקוטט ברפיון רוחי. בלכתי אט ושחוח וראשי לארץ כדרכי שמעתי פתאם קול קורא אלי בשמי. התעוררתי ואראה איש עומד לפני לבוש בגדים כאחד העשירים ולא הכרתיו רגע, אך הוא נתן קולו בשחוק ויאמר: האם לא הכרתני? — השתוממתי מאד בשמעי שפתו ואכירהו כי הוא האיש אשר רָעָה לי בעיר מאלמע ואשר פִּתַּנִי לתת בכוס עיני, ואף כי כל חושי בי נדעכו מעט אשר גמרתי אמר לשים קץ לחיי בכל זאת עמדתי תחתי לשמוע מה ידבר בי.

— למה זה נפלו פניך? — שאלני שנית בהתבוננו בי — האם תבכה עוד לאהובתך? הלא זה שלש שנים עברו וכבר באה העת להנחם, הן פניך דלים כמו צמת זה שבעת ימים —

— ואולי כן הוא — עניתיו בלא חמדה.

— לך נא בוא אתי וניטיב לבנו במשתה הצהרים כי כסף יש בידי די והותר ושם נדבר את דברינו — רגעים אחדים עמדתי ולא עניתיו דבר כמו בושתי לשוב ממחשבתי, לבקש דרך רפאים, והן לא לרפאים לבקש נתיבות בית משתה אך הרעב אכף עלי אכפי לשמוע בקולו ואלך אתו. כאשר הטבתי לבי סרה כמעט רגע כל דאגה מלבי ואבוש בקרבי כי גמרתי אמר לטרוף נפשי ואספר לרעי את אשר עמדי והוא נד לי ויאמר: אבקש עצה להצילך מרעה —

— אמנם איפו לקחת אתה כסף? — שאלתיו.

— אני מכרתי את נשמתי — ענה בשחוק גדול וימסוך כוס יין וישתה.

— ואיפו ימצאו הסוחרים בנפשות? — שאלתי גם אני בשחוק — הגידה לי איפו הם ואמכור גם אני את נפשי למען החיות נפשי —

— הסוחרים בנפשות רבים הם בעיר הזאת ואל כל אשר תפנה תפגשם —

— לא אבין למליך — עניתיו.

— האם לא ראית את המסיתים אשר כזאבים יארבו ללכוד אנשים בחרמם בעד בצע כסף? —

– אם כן המירות את דתך – קראתי בשממון – אבל אני אבחר לטרוף נפשי ממכור אותה להמסיתים –

– שגית, בפעם הזאת לא אתם עשיתי מקנה וקנין, כי זה שליש פעמים מכרתי להם את נפשי והתלתי בם ועתה לא יתנו לי עוד אף גרה אחת, אך בפעם הזאת מכרתי את גויתי ונפשי לאשה זקנה כבת ששים ואבוא בברית עמה כי כסף רב בידה, אך היא צרת עין עד מאד ובכל זאת אגנוב בבקר בבקר די מחיתי וכה אחכה עד אשר ישים המות המטבעת על ידה ואז אירשנה, ואם לעצתי תקשיב עשה גם אתה כדבר הזה, הן עול ימים הנך ויפה תאר, בקש לך אשה זקנה אשר אוצרות לה ואז תבלה ימיך בטוב – דבריו העירו זועה וגעל נפש בלבי, כי הסכנתי עד הנה לראות בדמיוני אך אשר אהבה ושמחה בצל האשה ועתה הוא בא וגער מקדשי ותללהו, ואענה אותו: נקל לי לבוא בברית את המות מעשות נבלה כזאת –

– היי! היי! – קרא במנוד ראש – נבלה! האם גנבתי או גזלתי? הן גויתי לי היא ובידי למכרה לכל המרבה במחירה ואתה אם תאבה ואם תמאן, אמנם השמיעני במה החיית את נפשך בשלש השנים האלה עד היום? –

– אני סחרתי אל ארצות את חבר משחקים וזה ירחים אחדים עזבתים ועד היום לא מצאתי מוצא לחית ידי –

– ומדוע לא תפנה גם אתה אל אחת החבורות בעיר הזאת? –

– כבר עשיתי כזאת, אך פה ימאנו לאספני כי לא רבה חכמתי בשיר, אף כי כלם אמרו לי כי אם אקשיב לקח בבית הלמידים לחכמת השיר אשגה חיל, אך ידי ריקות ולא אוכל –

– הנך גבר לא יצלח מאין כמוך! הן רבים המה העניים אשר יקחו לקח וביד כלם יתמכו נדיבי לב, וגם המשורר הגדול בן־דוד אשר שמו מהולל בכל הארץ, גם הוא בן עניים ויתמכו בידו עדי היה לאיש –

— אמנם מי יתמוך בידי אם אין לי מכיר ומודע ? —

— שמע נא ! — קרא פתאם — בליתי תורוני עצה טובה עד מאד ואם תעשה כדברי ייטב לך. הנה המשורר בן־דוד ימצא כעת בעיר הזאת, לך אליו והשמיעהו כל אשר אתך והוא איש חסד וידבר עליך באזני העשירים ואחרי דבריו לא ישנו, גם ידו רב לו להושיעך —

— אך איך אלך אל איש זר לי מתמול שלשום לבקש עזרה ולהתרפס לפניו, הלא כלמה תכסה פני ?! —

— הלא טוב לך ללכת אליו מלכת אל הנהר, ואם לא תצלח בדרכך אבקש עצה אחרת כי איש עצות הנני —. כל היום ההוא אכלנו ושתינו לרויה עד כי שכחתי לשאלו לבית מגורו בעת אשר נפרדנו איש מעל אחיו וגם היא לא שאלני איפו אגור וכאשר שבתי הביתה הייתי בעיני כשב מעמקי שאול לראות באור החיים. ביום השני הלכתי אל המשורר בן־דוד, אך המשרת לא נתנני הָרְאוֹת פניו, כי דבר היה לו עם אנשים. שבתי ביום המחרת וגם בפעם הזאת לא הצליח חפצי בידי וכמעט אמרתי נואש, אך הרעב אשר שב לענני הציקני לשלוח רסן הבושה מעל פני וימלך עלי לבי לכתוב לו מכתב ולבקש כי יתנני ראות פניו. במכתב ההוא שפכתי שיחי בלב נשבר וספרתי כל הקורות איתי עד אז ותתמתי בדברי כי רק אליו עיני נשואות ואם לא יושיעני אז אין לי דרך אחרת בלתי אם לשום קץ לחיי. דברי המכתב הזה לא שבו ריקם כי ביום השני בא מענה מאת בן־דוד ויועידני לביתו. בבואי לביתו קבלני במאור פנים וישמע קולי ויאמר: אכן יש לאל ידך למצוא חית ידך בכבוד והנני להושיעך — בעודנו מדבר בא המשרת ויאמר כי אחד מגדולי העיר בא לבקרו.

— יבוא ! — ענהו ואלי אמר: הן תראה כי אין עתותי בידי אז כי חפצתי לדבר אתך עוד ומחר אשים לדרך פעמי ולא תוכל עוד לראות פני, אך בטרם אעזוב את העיר אדבר על לב אחד מאוהבי כי יתמיך בידך, שוב הנה ביום מחר והמשרת יתן לך מכתב אל האיש אשר אדבר אתו על

אדותיך – אני הודיתי לו אף כי נשבר לבי בקרבי בראותי כי עוד ישעתי רחוקה, כי נכזבה תוחלתי אשר אמרתי הוא גם היא יושיעני בנדבת ידו לבל אמות ברעב בטרם אראה פני האיש אשר יחפוץ להטיב עמי, ומי יודע אם יִמָּצֵא איש כזה?

שבתי למחרת והמשרת נתן לי המכתב ויאמר כי בן־דוד עזב את העיר. מהרתי לבקש נתיבות האיש אשר ממנו תבוא עזרתי, אך לדאבון נפשי שמעתי כי היא יגור ברחוב אחד מהסיטי הרחק מאד מבית מגורי כמהלך ארבע שעות ברגל ואני זָקֵן ואין כח כי לא אכלתי שנית זה שני ימים, על כן פניתי אל אדון הבית אשר גרתי בו וָאַרְאֵהוּ את המכתב ואבקש ממנו כי יַלְוֵנִי חמש אגורות לשלם שכר העגלה והוא האמין בי ויתן לי את הכסף ואשב באחת העגלות ההולכות תמיד מקצה העיר עד קצה ואבוא בית הגביר. השוער לקח את המכתב מידי וילך ואחרי רגעים אחדים שב ויפתח לי הדלת ואבוא הביתה וכעבור רבע שעה בא הגביר וישאלני לשלום ואחרי כן שאלני: איפו תגור? –

– ברחוב ד' – עניתיו.

– הלא רב הדרך מאד מבית מגורך ואיכה הלכת ברגל דרך רחוקה כזאת? –

– בעגלה הלכתי –

– בעגלה?! – שאל בתמהון.

– אדוני הבית אשר אני גר בו האמין בי ויתן לי חמש אגורות שכר העגלה, כי לא עצרתי כח ללכת בדרך רחוקה כזאת – עניתיו, כי דמיתי כי השתומם על כי אפזר כסף בעת אשר אלך לבקש נדבתו. הוא התבונן בי ויקרא: אבל הלא שבת היום ואיכה מלאך לבך לחלל את יום השבת ולבוא לביתי לבקש עזרה? –

נעויתי משמוע דבריו, כי אמנם שכחתי כי שבת היום ונבוכותי עד מאד ולא מצאתי מלים לענות אותו דבר.

– התדמה כי אתן יד לפושעים? – הוסיף לדבר – לאלה אשר ישליכו את אמונתם אחרי גום וינאצו כל קדש

למען נאין, ויחללו כבוד עמם ואבותיהם ? ! לך לך אל אלהי אשר בדרכיהם בחרת ויושיעך בעת צרתך, ואני באמונתי אחזיק וחקי דתה קדושים לי, ואל זה אבינו להושיע אל המחזיק באמונת אבותיו והחרד לכבוד עמו ודתו – . לוא דבר באזני דברי מוסר כאלה אחד מבני העניים כי אז מלאתי פניו קלון ונתתיו לכסיל וחסר דעת אחרי כי זה ימים רבים שכחתי ארחות עמי וחקי הדת כמו זר היו לי וחשבתי זאת לי לחכמה, אך אחרי כי מפי נדיב ושוע יצאו הדברים ולא ברעש ורגז כי אם כאוהב אשר ישחר מוסר לכן בקשתי להצטדק ואומר: ידעתי אדוני כי כן הוא וכי צדקת מאד בדבריך, אמנם חכמינו אמרו: אין אדם נתפס על צערו, והמחסור הכביד עלי אכפו ומה יכולתי עשות ? האם למות ברעב ביום השבת ? הכזה יהיה ענג שבת אשר יבחר בו ה׳ ? – הוא הביט בפני בשממון ויאמר: האם כה גברה עליך יד המחסור עד כי יראת פן תמות ברעב ? –

– זה שני ימים לא בא אל פי מכל מאכל אשר יאכל, גם לחם לא אכלתי – הדברים אשר דברתי דברי אמת היו ועל כן האמין בהם כרגע וימהר ויובילני אל חדר מלא כל טוב ויאמר: לך רחץ ידיך כמשפט ואכול מכל אשר תאוה נפשך. אכול ושתה לכל אות נפשך מכל אשר ימצא פה – שנה בדבריו ויצא.

דעת לנבון או לרעב נקל כי אכלתי לשבעה אחרי הצום הגדול מכל מאכל עד למלא בטני, אך ביין לא שלחתי יד, כי יראתי לנגוע ביין אשר מחיר צלוחית אחת היה די והותר לי לאכול לשבעה מן יום השבת הזה עד יום השבת הבא. אחרי רבע שעה שב אדון הבית ושחוק נראה על פניו בראותו את המלחמה האיומה אשר עשיתי למטעמים בזרוע נטויה, כי שמח בלבו בראותו צדקתי כי לא שקר היו מלי ויאמר בשחוק: ומדוע מלאת את פני היין קלון כי הקלותו עד לבלי התגרות בו מלחמה ? –

– גם בלעדי יין יחיה איש, אך לוא ערכתי אתו מלחמה

כי אז עשיתי בי כלה; הן שני ימים לא אכלתי לחם והראית
כי כחי גדול ואף כי היין אשר לא בא אל פי ימים רבים —
היא שחק עוד וימסוך כוס יין ויאמר: שתה — אני עשיתי
כדברו והוא שנה וישלש ולא מריתי את פיו, כי ידעתי כי
אנשים כאלה יתענגו בהראיתם נדבת לבם. אחרי כן אמר
לי: שבת היום ולא אדבר בדברי חפץ, לך בכח האכילה
הזאת ומחר שוב הנה ואשיבך מלים —

שמח וטוב לב יצאתי ללכת הביתה ברגל, אף כי כמשא
כבד כבדו רגלי, כי היין אשר לא קם בפני בעשותי לי
מלחמה מרד בי בהיותי בקרבי ויכשיל את רגלי ובכל זאת
באתי בעוד היום גדול הביתה.

לח.

יועץ בליעל.

התקוה החיתה את רוחי כל היום ההוא ואצא לשיח
לפנות ערב ואשיח עם לבבי ואאמין רוחי כי עתה בא קץ
לעמלי, ואגמר אמר גם להיטיב דרכי ולבחר דרך אמונה
בימים הבאים. בעודני חושב מחשבותי התרועע אלי איש
כבן חמשים שנה ויבוא אתי בדברים בשפת היהודים בארצנו
וישאלני למעשי ואני ספרתי לו, אז קראני ללכת אתו לשתות
שכר. את האיש הזה ראיתי פעמים שלש ולא שמתי לבי
לו, אך כאשר שמעתיו עתה מדבר בשפת היהודים, אשר
כזאת לא יעשו אלה אשר ידעו לדבר בשפת הארץ אם גם
בשפת עלגים, אמרתי בלבי: בלי ספק יהוד גם הוא כמוני
ולחם איה. הוא צוה לתת לפנינו שכר ונשת ונדבר אודות
בני עמנו בארצנו, ואם כי גם אני לא הרביתי מהללם בכל
זאת נועתי משמוע בתתו איתם כלם יחד לגנבים חומסים
ובוגדים וכל דבר עול לא יבצר מהם, וגם על התורה והדת
שפך עוזו אפו ובחמתו קרא בקול: ולאמונה אומר לך כי חרפה
היא לאיש ישר לקרוא בשם ישראל עוד — מדבריו אלה

הבינותי כרגע כי את אחד מהמדיחים הנני מדבר, אחד מבני העולה אשר בעד בצע כסף ימכרו כבוד עמם ויטפלו עליו חטאות ועונות מרבה להכיל, ואשר בשועלים בפרצית המה בעיר הזאת ועיניהם על כל דרכי איש ישראל הבא לגור שמה, ומרחוק יריחו ריח המחסור כהעורבים בשר פגרים ויתרועעו את האמלל אשר בטנו תחסר ועל פת לחם יפשע וימכור את אמונתו להם בעד פתיתי לחם, ואם גם ינחם באחריתו ולבבו יהמה על השקר אשר עשה בנפשו בתתו ידו לפושעים אשר על מרמה תחש רגלם לא ישימו אליו לבם כי בידם הוא וישימו עליו משמר עד כי יצליח בידם להסיר כל רגש יֹשר וצדק מלבו, או אז יהיה למוקש בידיהם וישלחוהו באחיו ובני אמונתו לשבות שבי. ואני ידעתי כבר את האנשים ואת שיחם וארחק מעליהם כי תכלית שנאה שנאתים ונקל היה לי לבקש עזרה בגלי הנהר מבוא בחברתם; אך עתה כאשר התנכל אחד מהם לגניב את לבבי עד כי לא הכרתיו אמרתי בלבי: הבה ואראהו את כח לשוני לריב ריב עַמִּי! הן כחם בפיהם להמתיק רעה וגם שפתי אתי לבטות כמדקרות חרב, ואחרי אשר כלה דבריו העמדתי פני כמו לא הבינותי עד מה ואענה במנוחה: צדקת צדקת! מעשי אחינו הרעים לא נכחדו ממני, הלא לשמע אזן ירגז תחתיו כל איש לבב בשמעו כי המעט מהם עשות כל רע בארצם כי עוד ירבו הֶרַע בבואם הנה למכור את אמונתם בעד בצע כסף ויתמכרו להמרעים המסיתים אשר אמונה בפיהם ולא לאמונה עיניהם להדיח גם אחיהם מעל אמונתם, שערורה כזאת לא נשמעה בכל הארץ ובכל הגוים! — הוא הביט בי בתמהון ויאמר: תהפוכות בפיך! הלא צדקו אלה העוזבים ארחות אחיהם, ארחות עקלקלות ויבואו לחסות בצל אמונה אשר תורה אהבת אחים ואשר בִּנְדָּגָלִים בה יקרבו כל זר וגר כמו נגיד, בצר לו יושיעוהו, ברעב ישביעוהו ויחלקו אתו חלקם בתבל וגם בעולם הנשמות יתנו לו יד, ומה יעשו אחינו? הלא ישלחו לשון אפעה באחיהם בני בריתם, ירדפו

עד דכא את בני אמונתם וכדגי הים איש את אחיו יבלעו!
אי לזאת תרשיע את אלה אשר החזיקו מעודם בשוא נתעה
וילכו אחרי ההבל ובהפקח עיניהם לראות מה טוב השליכוהו
מעל פניהם כנצר נתעב? כנער אין הבין תדבר! —

— הזהר ברוחך פן יבלע לך! — קראתי בקול גדול
כמו פי למהלומות יקרא ובלבי לעגתי לו, וברב כח התאפקתי
לבלי מלא שחוק פי פן יעזבני וילך לו ואני חפצתי לתת
נקמתי בו על חרפו את עמי.

— זה דרכבם מאז! — קרא גם הוא בקול — עת יבצר
מכם מזמה לענות לאיש ריבכם על תשובותיו תקראו מלחמה.
מה לך כי נזעקת? ומדוע תפיל עלי בלהות! האם חפצתי
להרע לך? הלא אך כאוהב ורע הדובר אמת בלבבו דברתי
אותך עד כה! —

— הרגע נא — עניתיו בשחוק — כי לא קראתי למלחמה
וידי לא תהיה בך רק חפצתי להזכירך כי שכחת את תורת
מורך שולחך ותקצף ולא כן יעשו המסיתים, המה כלם
בנחת ידברו למען ימצאו מסלות בלבב שומעיהם, ואתה לא
כן עשית כי חרפתני באמרי פיך, ומה תעשה כי יפקד עליך
שולחך את עונך? — עתה היתה מבוכתו בראותו כי הכרתיו
אף כי התחפש והוא התברך בלבבו, כי בחלקית ישית לי
ולא אדע, אך כרגע התהפך כחומר הותם ויאמר: אמנם
כן הוא, גם אני אכבד לבוא בסוד המטיפים אשר יכרו אזן
הנתעים ויפקחו עיני העורים על דרכיהם להורותם דרך היים —

— האם זאת היא עבודתך מעודך? — ואיפו היית רב אי
מטיף לעם בטרם התמכרת להמסיתים? —

— ולמה זה תלעג? אמנה גם בארצי רב הייתי בעיר
גדולה ולא התמכרתי כי אם ראיתי עותתי ואיטיב דרכי —

— האם רב טבחים או רב מעשקות היית עד כה? —

— רב לך התל בי, אם תחפוץ לשמוע מפי דברי יושר
לטוב לך כל הימים, טוב! ואם אין אעזבך ואלך לי, כי
אין את נפשי לזרוע דברי הנעימים על צחיח סלע —

– ומדוע לא בחרת לך לשון השליח פאול „לקרוא בקול קורא בציה" ותבחר בלשון נביאנו „על צחיח סלע"? ראה נא ראה כי עוד לא תדע עבודתך ואיך תחפוץ לכרות אזן למוסר?–

– שמע נא לדברי, הנה אראה כי חכם לב אתה ומדוע תבחר בלשון לעג? הן מראשית כזאת השמעתיך כי למען ייטב לך באתי אתך בדברים ולמה זה תחמוד לצון ותשלח אשרך מיד? –

– ומה היא הטיבה אשר בידך לתת לי, או מה מידך אקח? האם תפתח לי שערי שמים? אבל אני חפץ לחיות עוד על האדמה, שיבה אלי אחרי עבור חמשים שנה ואז תראני שער השמים –

– וזה הדבר אשר נסיתי דבר אליך – קרא בשמחה כי דמה כי אֲפִתֶּה לו בעד בצע כסף – כי ראיתי כי אין חפץ לך בשמים כי אם בחיי הארץ ובידי לכונן אשריך. הן חקי דתך לא יקרו בעיניך כאשר ראיתי בעיני כי הלכת בעגלה היום ביום השבת, ולוא יראת מאלהיך כי אז לא עשית כזאת, אך חלילה לי מגלות על זאת את אזנך למוסר כי נפשי יודעת מאד כי כמשא כבד הכבידו עליכם רבניכם בהוסיפם חק על חק ומצוה על מצוה עד כי כשל כח הסבל, והצדק אתך כי לא תשים לב לדברי הבליהם אשר לא כתורה וכמצוה אשר צוה אלהים בהר קדשו יורוכם, כי אם הות לבם להם משפט וכל דבר שקר אשר בדאו מלבם קדש בעיניהם. אמנם מדוע תבנה בשם ישראל ואמונתו אחרי כי חקי דתך לך לזרא? הן שם ישראל לא יתן לך כבוד ולא חיי מנוחה, לא כן בארחך לחברה אתנו אז תראה תשבע טוב החיים כמוני כלנו וחפשי תהיה ממשא חק ומשפט אשר ישימו עבותים על ידיך לבל תעשה כהעולה על רוחך –

– לוא יהי כדבריך – עניתיו – כי חכמינו הוסיפו הרבה על התורה והמצוה ביד משה, אמנם ההיטבתם אתם את דרככם? האם תחזיקו אתם במצות ה' מפי משה? הלא אשר לקחתם מחכמינו שמתם בבליכם ומה אמיר? –

– כדבר נער תדבר, הלא גם אתה תתן תודה, כי החכמים גם הם עשו תורה חדשה ואם כן גם אמונה חדשה, ומה לך ולה, הלמען שאת עליה חרפה? –

– אבל הלא במו פיך הודית כי יקר ערך אמונתי באמונתך – השיבותיו פתאם בשפת הארץ למען ישמעו הנאספים, כי עד הנה נדברנו יהודית.

– אני נתתי תודה? – קרא נבוך ומשתומם.

– איה איפו פיך? – עניתיו במנצח – הלא הבטחתני כי אם אמיר דתי יְשַׁלֵּם לי בכסף מלא על הגאולה ועל התמורה, ועתה ראה נא, הן תתן לי אמונתך מחיר אמונתי ועוד כסף אקח, הלא אות הוא כי רב ערך אמונתי ולמה זה אשלח כלי חפץ כזה מיד? –

כל היושבים מלאו שחוק פיהם וילעגו לו, כי תכלית שנאה ישנאו בני הארץ את המסיתים. והוא בראותו כי לא יכול לי קם וילך לו מבלי שתות את השכר ואעשה אני את מלאכתו זאת בחפץ לב עד תום כל השכר ואשוב הביתה ואחכה בכליון עינים ליום מחר לראות מה יעשה הגביר בי.

לו.

מְבַקֵּשׁ אֱמוּנָה.

הגביר קבלני ביום המחרת בידידות ויצו לשום לפני מאכל ואחרי אכלי שאלני מה בקשתי. הגדתי לו את עצת בן־דוד אשר יעצני ללמוד חכמת השיר, כי לפי דברו יש לאל ידי להיות כאחד המשוררים הגדולים –

– וכמה ידרש לך למחיתך מדי חדש בחדשו? –

– אדמה כי ארבעה שקל זהב יספיקו לי – עניתיו כי יראתי לבקש יותר פן ימנע גם זאת ממני.

– ארבעה שקל זהב ימעט לך לכל צרכך, וכאשר אחשיב אני דרושים לך שמונה שקלים –

– נפשי חשקה ללמוד חכמה אשר תחיני – עניתיו –

בימים האלה אם מעט ואם הרבה תמצא ידי לא אשית לב, אם אך לא אשא חרפת רעב –

– טוב הדבר הנני נכון לתת לך כל צרכך כאשר אמרתי שמונה שקל זהב להדש עד אשר תמצא ידך לאכול מפרי חכמתך, אמנם ידוע תדע כי רק ליראי ה׳ ולשומרי מצותיו אעזור בכל לב, ואם לבבך פונה מאחרי חקי דתנו השמיעני היום וארעה, הן אתמול חטאת חטאה גדולה, אך סלחתי לך כי המחסור הכביד עליך אכפו, או אולי שכחת כי שבת היום, אמנם מעתה אל תוסיף עשות כדבר הזה והראשונות לא יזכרו –

– חלילה חלילה לי מעשות כדבר הזה וגם על חטאתי אתמול יכאב לבי עד מאד כי ארע עותתי –

– אם כן שמרת ותשמור חקי דתנו מבלי נטות ימין ושמאל? –

– כדבריך אדוני, לכל משפטיהם – עניתי בשפתי תם למען מצוא חן בעיניו.

– לכן הראני נא אם תלבש כסות הציצית – בשמעי דבריו נבוכותי מאד והעתיקו מפי מלים, והוא בראותו מבוכתי ענה ואמר ברגז: אני אוהב בכל לבי ואכבד מהוני רק שומרי משמרת דתנו, אבל לא אשנא גם את הנסוגים מאחרי דתם ולא אתקוטטה בם, אמנם תכלית שנאה אשנא החנפים אשר יאמרו לסבב אותי בכחש ויתאמרו ליראי אלהים למען מצוא עזרה ולכם כל עמם, האם גם להסיר מעליך את הציצית אכף עליך המחסור את אכפו? אכן לא הודית מראש כי עד הנה סלפת דרך אך התפון לשוב ולהיטיב דרכיך כי אז האמנתי בדבריך, אמנם עתה בראותי כי לא לבד כי תטה מדרך אמונה כי אם גם בדרך אמת לא תבחר ופיך לא כן ידבר לא אוכל תת אמונתי בך, כי מי זה לידי יתקע אם לא המירות כבר פעמים שלש את דתך כאשר יעשו רבים מבני ארצך למען מצוא שכר לעמלם? אל תבקש עוד עזרה מידי כי שמע אין לך –. דבריו הראשונים יהיו כחצים

שנונים ללבי, אך האחרונים הלמו כרעם ברקים את ראשי. הוא יאמר כי המירותי את דתי! אני אשר לא נתתי את הרעיון הזה לעלות על לבי, אני אשר בחרתי בעני גם במות מתת בתי בוררת לאמונת אבותי, אני אשר אתמול שרתי עם התבות ויבליתי לו, אני המירותי את דתי! — קרא לבי בקרבי דמם, אך הוא לא שמע קול לבי ויניח שני שקלים על השלחן ויאמר: הא לך שני שקלים שבר לכתך אלי ואל תוסף ראות פני — ויסב שכמו וילך לו אל החדר השני. שני פלגי דמעה פרצו מעיני למרות רצוני ולא מצאתי מענה על דברי תוכחתו וכה עמדתי רגעים אחדים משמים ולא נגעתי בכסף. גם התקוה האחרונה עזבה בתוי בעת אשר אמרתי כבר בא קץ לעמלי. מפח נפשי הבעיר כאש יוקדת בעצמותי ואמאס חיי ואצא מבלי קחת את הכסף, אך עוד לא הרחקתי ללכת והנה המשרת קרא אלי ויתעורר בי שנית רוח תקוה כי אמרתי בלבי: אולי שב ממחשבתו ועוד ידו נטויה לעזרני.

— הנה שבתי וראיתי כי לא לקחת את הכסף ומדוע עשית כזאת? — שאלני ברגז.

— יען כי לא הסכנתי לבקש נדבות ואני אמרתי כי הישיע יי להצליחני בכל ימי חיי ועתה באשר תוחלתי אבדה מה יושיעוני שני השקלים? —

— קח את הכסף — ענה וישת עליהם שלשה שקלים נוספת — וכאשר תביא לי מכתב מאת הרב אשר בעיר הזאת והוא יתן עדיך כי לא המירות דתך והדבר אין לך עם המסיתים ותבטיחני לשמור מעתה כל חקי הדת אז אושיע לך, אך בלעדי מכתב לא תשוב לראות פני, קח את הכסף — קרא שנית ויצא.

בפעם הזאת לקחתי את הכסף ואצא ואכונן מצעדי אל הרב לבקש ממנו מכתב כי הרבה יותר מאשר בקשתי עזרת הנגיד חפצתי הפעם להוכיח משגתו על פניו למען יראה כי חשדני חנם ותקותי היתה חזקה כי הרב לא ימנע מחפצי יען כי אמת בפי וברגע יתן לי את שאלתי.

באתי לבית הרב ואחפוץ לבוא הביתה אך המשרת הנצב על יד הפתח קרא בקול רגז: מה חפצך? —

— אבקש להראות את פני הרב —

— ומי הוא שולחך? —

— דברים לי עם הרב —

— לא תוכל לראות פניו היום לא עת דברים לו —

— אם כן השמיעני מתי אוכל להראות פניו? —

— הלא אמרתי לך כי היום לא תראה פניו שוב ביום אחר אולי תמצאהו —. שבתי ביום המחרת אחרי הצהרים וגם בפעם הזאת לא נתנני המשרת לבוא כי אמר: כבר אחרת המועד —

— אך הגידה לי מתי אראה פני הרב? —

— בשעה העשירית מדי יום ביומו — שבתי ביום השלישי בשעה העשירית ובפעם הזאת נתנני לבוא הביתה, אך כשתי שעות עברו בטרם ראיתי פניו. בחדר הראשון נאספו בארבעים איש כלם יחלו לעזרתו או לעצתו וייחלו ויחכו כמוני בכליון עינים ואיש לא שעה אליהם, כי דבר היה להרב עם העשירים אשר באו לביתו ובעבור שתי שעות אשר האריכו בעיני כשנים יצא איש צעיר לימים מחדר הרב וישאל לאיש ואיש מה שאלתו ויתן מענה לאיש ואיש כרגע.

— לא תוכל לראות את הרב — ענה לאחד.

— הרב לא יושיעך — ענה להשני.

— הלא כבר היית פה — ענה להשלישי וכן ענה כמעט לכלם ובאשר שאלני מה חפצי, עניתיו: דבר לי אל הרב ולא אוכל לגלות סודי לאיש זר — האיש הניע בראשו ויאמר: סודות כאלה נשמע בבקר בבקר, אין זאת כי אם משען כסף תבקש אומר לך כי לשוא תיחל —

— לא משען כסף אבקש כי אם לדבר את הרב — עניתיו שנית. הוא הניע שנית בראשו ויאמר: אנסה לדבר את הרב על אודותיך אולי ידרש לך, מה שמך? הגדתי לו

שמי ויביא אל החדר השני וישאר שם כחצי שעה ואחרי כן יצא ויאמר: הרב צוה כי תשמיעני חפצך ויענך דבר –

– לא אוכל לגלות סודי לאיש זר –

– אם כן לא תוכל לראות פני הרב – ענה במנוחה. כל קרבי התגעשו בשמעי מענה פיו ואומר: יקחם כלם בכיר מות, לא אשוב ואתרפס לפני גאונים כאלה, הן צדק המסית בדבריו, כי חרפה היא לבוא בסוד עם אשר מוריו ומנהליו לא לצדק ומשפט ישורו – ואחפזן לצאת אך שבתי ואומר אל הדובר בי: הנני שלוח אל הרב ואתה תהיה עדי כי לא נתנני ראות פניו –

– ומי הוא שולחך? – שאלני. קראתי בשם הגביר והאיש התעורר ויאמר: ומדוע לא השמעתני זאת בתחלה? הלא אז נתתיך כרגע לבוא החדרה ובדברו פתח הדלת ויאמר: בוא! – כאשר קצפתי עליו לפני רגע כן בזיתיו בלבי בראותי כי הכסף ימשיל בכל, גם ברבנים ועוזריהם ומשרתיהם.

– מה חפצך – שאלני הרב.

– הוא שלוח מאת הגביר ט׳ – אמר האיש אל הרב.

– לך אחרי – אמר אלי הרב ויובילני אל חדר אחר. שם ספרתי לו כל אשר עמדי ואבקשהו כי יתן לי מכתב אל הגביר.

– לא אוכל – ענני במנוחה וישב אל החדר הראשון ואני אחריו.

– אבל יזכור נא רבי כי בידו עתיתי, ויש לאל ידו לכונן הצלחתי ברגע אחד לכל ימי חיי –

– רב לך דבר, לא אוכל –

– ואל מי אפנה אם לא אל אדוני, אחרי כי אליו שלחני הגביר? –

– ומאין אדע אני אם אמת בפיך כי אגיד לך צדקתך? –

– הלא רבי יודע כי החובה עלינו לחשוב כל איש כצדיק עד אשר לא ראינו בעינינו פשעו –

– גם אני אחשבך לצדיק בלבי, אך חלילה לי מתת

עדיך אחרי כי לא אדע אם נאמנים דבריך –

– ואיכה אוכל להוציא צדקתי אור? –

– ואיכה אוכל אני לעשות כזאת? האם אלך אל המסיתים לשאל את פיהם אם התהלכת אתם או אין? –

– אבל הורני נא עצה, מה אעשה? – קראתי בשברון מתנים.

– יעידו בך אנשים ישרים כי כל דבריך אמת ואמלא חפצך –

– אמנם הלא אין לי מכיר ומידע בעיר הזאת –

– כמה ימי שבתך בזה? –

– ירחים אחדים –

– ואיפו התפללת? – דבריו הביאוני במבוכה גדולה, כי אמנם לא בקרתי בבית התפלה אף פעם אחת, היא ראה מבוכתי ויאמר: פניך יעידו בך כי לא התפללת, אמנם השמיעני איפו אכלת עד הנה? יביא בעל בית המשתה ויעיד כי אכלת בבית יהודי – דבריו אלה הוסיפו מבוכה על מבוכתי ולשוני לחכי דבקה והוא התבונן בי ויאמר: הלסבבני בכחש תאמר ותדבר בצדיק תמים בעת אשר נזרת אחור מדרכי דתך? התדמה כי לא אדע את בני ארצך ודרכיהם בביאם הנה? תפנו על ימין ועל שמאל ובמקום אשר תמצאו עזרה תבחרו בו, וידעתי נאמנה כי מחר תשים פניך אל המסיתים. לך לך אל אשר תחפוץ, כי לא איבה עוד לבלות עתי בדברים עמך – אני חפצתי לענות איתו דבר וברגע הזה בא איש לבוש מלבוש היהודים בארצנו החדרה, הרב קרבהו במאור פנים ויתן לו כסא לשבת ובראיתו כי לא אעזוב את הבית שם פניו ויאמר: הלא השמעתיך את אשר בלבבי ומה לך עוד? – קצף ומפח נפש מלאו כל חדרי לבי והמה פתחו פי ויתנו לי אמץ לדבר אתו משפטים ואקרא בקול: לא לשמיע את אשר בלבך באתי עד הנה כי אם לבקש ממך כי תצילני מרעתי בין רגע, בלי כל עמל וטרח, כי הגביר לא שאלני אם הלכתי להתפלל אי אם אכלתי עד הנה בבית יהודים, רק אם לא התהלכתי

את המסיתים יאם אחפוץ עתה לזכות ארחי, ובשמים שהדי בי רחקתי מעל המסיתים כמפני מלאכי בלהות וכי בלבב שלם אחפוץ לבחר בדרכי כל ישראל אם אך תושיע יד נדיבה לי להלצני מצרותי, אמנם אם עתה אתה תהדפני בעת אשר בידך להצילני, אם תקשיח לבך מאחיך האביון בעת צרתו עד לבלי עזור לו בדבר אשר הוא כאין בעיניך, אם לא תקרבני בימין בעת אשר אני עומד על פי באר צרה, ידוע תדע כי דמי יהיה בך, אלהים יבקש ממך את נפשי אם תטה מדרך אמונה למען ראות חיים. הנה זה כשמונה ימים גמרתי אמר רישים קץ לחיי מתת לזרים כבוד עמי, ועתה בראותי מה אביר לב רועי עמי, עתה פן תגבר יד חמדת החיים על אהבת העם ואעשה מדחה ונכרתי מקרב בית ישראל לעולם וחמסי עליך, מעמך ישלם אלהי המשפט את הנפש הנדחת! — את כל הדברים האלה דברתי בעוז אפי ובחום נפשי כי כאש קדחה באפי מדי דברי. דברי המוסר אשר הטפתי למטיף מוסר קבל עם לא החטיאו כמעט את המטרה, הרב הביט כה וכה כי בושת פניו כסתהו ולא הרהיב בנפשו עוז לדבר אלי קשות ומי ידע אם לא נתן לי חפצי לולא התערב הזר בתוכנו ויאמר: לי דבר שפתים ולשון למודים, מובטחני בו שיהיה מסית טוב מאין כמוהו, ואתמול ראיתיו הולך לשוח את אחד המסיתים וידבר עמו —

— הנה כי כן! — קרא הרב כמנצח וישמח בלבו על התשועה אשר עשה אתו הזר — עוד זאת כי גם את המסיתים התהלכת והעזת מצח לדבר כאיש אשר אהבת עמו ודתו הנהלני! יהי שם ה׳ מברך כי לא נפתיתי לתת אמון בלשון הנחש הזה — הוסיף לדבר בשמו אל הזר פניו.

— האם לא ראית עיפות באלה עד בלי די כי עוד הספק אולי ימצא בהם איש ישר — ענה הזר בבטחה.

— ראיתי באלה רבים וכבר אדע להזהר מהם, אך האמת אגיד כי לא ראיתי אף אחד אשר לו מצח נחושה כמו להאיש הזה —

– שקר בפיכם ! – קראתי בכל עז כמשגע ממציקות לבי – אני הצדיק ואתם הרשעים , לא התהלכתי מעודי את מסיתים ונפשי דבקה אחרי עמי בעבותות אהבה ואתם הדיחו הרעה על אחיכם ותדיחו נפש איש ישראל...

בפעם הזאת לא כליתי דברי מוסרי כי בעודני קורא בקול אחז המשרת בערפי וישליכני החוצה ודמי לבבי רתחו ולא דמו עד כי עלה רגע הרעיון על לבי : אלך ואתן יד למסיתים למען תת עליהם חרפה , אך אחרי שובי נחמתי ואמרתי : הלא אז יצדקו בעיני כל , לא ! אני אבקש להתיצב על דרך עמי למען הראותם כי חטאו לי חטאה גדולה , והרעיון הזה השיב לי כמעט את מנוחתי , אך תקותי למצוא עזרה אבדה .

ל״ז.

מַלְאָךְ מוֹשִׁיעַ .

כשני ירחים מצאתי מחיה, לחם צר , בחמשת השקלים אשר נתן לי הגביר ומיום ליום רפה רוחי , גם עשתנותי נדעכו עד לבלי הביא עוד מעשי במשפט גם לא שמתי לבי למעשי אחרים , כמו כל חושי נדעכו ורגשית החיים עזבוני עד כי חדלתי גם מבוא אל הגשר לראות המלאך המופיע שם , ובכל זאת לא מצאה השנאה למין האדם קן בלבי , כי לא ידעתי לשנוא בכל לב , רגע בקצפי ועד ארגיע נחמתי וכן היתה גם אהבתי . ועתה כאשר הלאוני תלאותי הייתי כאיש נדהם ולא שתי עוד עצות בנפשי ללחום את גלי הפגעים , גם לא קויתי עוד להנצל , אך זאת היתה לי כל עוד אשר מצאתי לי לחם אם גם בלחץ , אך כאשר אפסה עוד הפעם כל מחיה החלה חמדת החיים להתעורר בלבבי , כי בעת אשר איבו לנגדו אז גם החלש יחגור שארית כחו להלחם אתו ונקל לאיש אמלל לבקש את המות משבת יחיל ודומם לקראת באו , ובאשר החל הרעב , המות לגשת אלי התעוררה חמדת

החיים כזיק איש מִדְּהָ באפר עת ישב בי רוח, ותעוררני והעמידני על רגלי ותגרשני מחדרי, אשר בו הייתי כלוא ימים רבים ולא יצאתי פתח, ללכת לבקש אכל לנפשי. הרעב הציקני עד מאד וכזאב רעב לטשתי עין אל בתי האופים, והלחם אשר מבעד החלונית נראה לי היה בעיני כאבן חן עד כי לא יכלתי הסב עין ממנו. לפני בית אופה עמדתי זמן כביר ואתבונן בלחם, ועל פני עברה העלמה ותתבונן בי רגע, אבל בפעם הזאת לא נתנני לבי להתבונן על בתולה בעת אשר מעי המרמרו, הן הלחם גדל אז בעיני מחן יפעת כל העלמות העדינות אשר בארץ, ומדי הוסיפי להתבונן בלחם כן המו מעי לי, וכן הוסיף הרעב להציק לי. חפשתי בצלחתי ובכל כיסי אף כי ידעתי נאמנה כי לא אמצא בם מאום, חפשתי וחפשתי עוד עד אשר עלתה מחשבה על לבי לתת את מטפחתי אשר על צוארי בערבון ואקח לחם. שחוק נראה על שפתי מרוב השמחה אשר שמח לבי על העצה הטובה אשר יעצוני כליותי. מהרתי ואפתח הדלת ואשמיע חפצי באזני האופה, אך הוא לא שעה אלי כי אמר: אני לא אלוה כסף בערבון כי אם במחיר אתן — כל קרבי התחלחלו בשמעי מענה פיו ואחשוב רגע לקחת לחם בחזקה ולברוח, אבל פניו נתנו חתית בלבי ואצא ואתגודד כשכור בלכתי. העלמה אשר עברה על פני לפני רגעים שבה על עקבותיה ובפעם הזאת לא התבוננה בי, אך אני התבוננתי על עקבותיה מבלי דעת את אשר אני עושה ומדי עברה הלאה נגלה לעיני פתאם כיס על הארץ, כחץ מקשת התנפלתי וארימהו ואפתחו ובמעט חשכו ארבות עיני בראותי כי שקלי זהב בו, רגע חפצתי להסתירו, אך עד ארגיעה זכרתי את השוטרים הסובבים בעיר ועיניהם על דרכי ההולכים, לזכרם אחזתני פלצות ואמהר לרדוף אחרי הנערה ולהשיגה למען השיב לה את אבדתה.

— גברת עדינה — אמרתי לה כאשר הדרכתיה — הנה כיסך אשר אבד לך —

– לא כיסי הוא – ענתה העלמה בהביטה בו.

– אבל אני ראיתי בעיני כי מצלחתך נפל הכיס הזה – קראתי בתמהון בראותי כי היא תמאן לקחת את כספה.

– אמנם הלא השמעתיך, כי לא לי הוא – ענתה שנית בקול נעים אשר כקול כלי שיר מטיב נגן נגע עד מורשי לבבי.

– אם כן עלי לשאת אותו אל בית המשפט – עניתי בלי חמדה. היא נבוכה מעט רגע ותשפיל עיניה לארץ ותאמר: קחהו כי לא יקרך עון –

– אם כן לך הוא?! – קראתי משתומם על נדבת לבה.

– קחהו ולך לשלום – ענתה ותשב במרכבה. עתה בשבתה במרכבה והבט אחריה ראיתי את פניה היפים עד מאד כפני מלאך ישועה, והפנים האלה גולו מנוחת לבי על משכבי בלילות מני אז לא אחת ולא שתים, העינים הטהורות כתכלת השמים, הצמות השחורות כעורב אשר ירדו במקלעות מאחורי בדל אזניה על רקתה הטהורה כעשת שן, השפתים אשר כשושנים עטרו על שתי חרוזי פניני טהר, כל אלה היו ניכח פני בלילה ויגזלו שנתי וימלאו נפשי נעם וענג גם דאגה ואנחה.

לח.

אַחֲרִית הַתּוֹעֶה.

כנר טרם תכבה תעלה פתאם שלהבתה על, כן הייתי בעיני; הנוה כשל כחי במלחמתי מלחמת החיים, ידי ישפלו כי הזמן הורני עד עפר. מקור עשתנותי יבש כי נרעבו מימיו מסופה וסער, כנפי תנועתי רפו כי הֻכּוּ תקותי וחזיונותי ואהי בעיני כמת עד כי גם תאוה וחפץ עזבוני, ופתאם התעוררו כל אלה כמו חיים, ואתעורר גם אני וארע כי עוד חיים בקרבי, כי כל אלה הרגשות אך נמו שנתם ולא שנת עולם, כברק אור החיים הציץ משמורות עיני העלמה מישיעתני בצרה ויפח בקרבי רוח חיים, אבל תקותי מה היא?...

הארדיף אבקש אחפש מקום שבתה? האניע את כל העיר ורבבות יושביה למען מצוא את אבן החן המסתתר בם? ואם אמצאנה? התריק שפע ישועה לרוחי כאשר הראתה ישיעתה לגויתי? כה חשבתי מעת עד עת ואחוש בנפשי כי עוד תושיה לא נדחתה ממני, אם אך יד מושיע תתעורר לישועתי, אך גם זאת ידעתי כי ישעתי רחוקה, ובכל זאת התהלכתי כל היום ואתבונן בפני כל עובר אולי אמצא את מלאך מושיעי, אך לשוא! לפעמים חשב לבי כי מלאך ממרומי שחקים ירד להושיעני בצר ולא לבני תמותה היא, מי יתן והאמנתי בואת עד עולם, כי אז אולי לא הכביד עלי עתה שרשרת שגיאותי כמשא כבד, כי אז אולי שמחתי עתה בחיים בעת אשר יש לאל ידי לחיות ולשמוח, אבל המקרה אשר קם לצחק בי מעודי לא הרפני עד אשר הביא בידי את השגיאה הגדולה, השגיאה האחרונה...

הפרק הזה האחרון בימי חיי שם קץ להתועה בדרכי החיים, כי שם קץ לחייו. הזמן יורה דעה, המחסור יבין לדעת, כן יאמרו, אך אותי התעו בתהו לא דרך, במדבר שגיאות וחטאות נוראות אשר עלימו רבות אנחותי וישבר לבי גדל כים. איש כמוני אם הורים ומורים ידריכוהו יהיה לאיש בתבל, ובכל האדם יחיה ויחיה, יעזור לנפשו ויושיע לרעיו בעמל כפיו או בחכמת לבו כפי אשר הורוהו, אך עתה הייתי כשה אובד, ככלי אין חפץ בו למכונת החיים, כגלגל הנשבר אשר לא לעזר ולהועיל בי אם להשביר ולהפריע ממלאכתו כל הקרב אליו.

לוא כאחד המאמינים הייתי אשר בהשבר עליהם חק התבל והמקרים יושיבום עד דכא ישאו אל אלוה עיניהם ויחכו לקץ לחיי נשמות ובתקוה הזאת ישאבו למו ששון ישע, או לוא כאיש גדל דעה הייתי אשר לפגעיו לא ישים לב ובחסרון טובו לא ימצא חסרון, כי כעצם בעצם הבריאה יתחשב ובחיי התבל ימצא חיים, לא לנפשו ידאג ולא לבטנו יעמול כי אם לשוב התבל עיניו תצפינה, לוא כאחד מהם הייתי כי אז גם אני מצאתי אין לי לעמוד ביום שבר, או לוא נפתרד

מעיני כל חכמה ודעת ולא ידעתי לשית עצות בנפשי כי אז אולי נדכיתי פעם אחת תחת מכת יד הפגעים ולא הוספתי קום, למען הוסיף אולת על אולת ושגיאה על שגיאה. אך אהרי כי לא כאחד מאלה הייתי לכן לחמתי מבלי כח, חייתי מבלי דעת, עשיתי מבלי תכלית, הֲפִיתִי מבלי קחת מוסר ומבלי היטיב דרכי ונלאיתי ברוב עֲצוֹתַי. עתה אבין כל אלה, עתה עת בארמנות מלאים כל טוב אשכב כמת בארון מעלף ספירים, עתה עת לא תחסר לי מאומה בלתי כח לחיות ולפעול, עתה אבין כל אלה, אך מה תושיעני הבינה הזאת ?...

בכסף אשר מצאתי בכים היה די והותר לי למצוא מחיה ירחים אחדים, לכן אכלתי ושתיתי ואתהלך כל היום ברחובות קריה מבלי בקש חשבונות לימים הבאים. בלכתי לפנות ערב ביום אחד לשיח פגשתי את המשורר בן־דוד והוא הכירני כרגע וישאלני אם הצליח חפצי בידי לבוא בית השיר? — אני ספרתי לו ככל אשר קרני והוא הניע בראשו ויאמר: אכן שכחתי להשמיעך איך תתהלך את האיש ההוא, כי כל הגבירים פה מחזיקים באמונה, אך נחפז הייתי אז עד כי שכחתי גם לתמוך בימינך מכספי, לכן בואי אלי מחר ונדבר על אודותיך —

אף כי כבר הדלתי מבקש עוד דרך חיים בכל זאת נתנו דבריו שמחה בלבי ואבוא לביתו ביום המחרת וטרם עברו עשרה ימים הובאתי בית השיר וכל מחסורי נכונו לי מידי שלשה מנדיבי העם. ששה ירחים למדתי חכמת השיר ואעשה חיל אף כי לא בכל לב הגיתי והמורים הבטיחוני כי בעוד שנה אצלח להיות מישרר בבית השיר הגדול. המשירר בן־דוד משכני חסד ונלך יחד לשוח לא לעתים רחוקות, פעם אחת בלכתנו יחד בגן ונשיח נגש בן־דוד אל איש צעיר לימים ויברכהו בשלום ויתקעו כפיהם איש לרעהו באהבה.

ואיפו אביך ואחותך? — שאלהו בן דוד.

— אבי נסע לאמעריקא למכור את הבית וכל אשר בו

כי אין את נפשי לשבת עוד שמה, ואחותי יושבת שם בגן נלכה נא שמה —

— אכבדה להציג לפניך את האיש הזה הלומד חכמת השיר ובקרב ימים יהיה למשורר גדול — אמר בן דוד אליו.

— יהי מכירי ברוך — ענה הדובר בו ויתן ידו לי ונלך אחריו.

כל עצמותי רחפו וקרסולי מעדו יאתנודד בראותי כי את אשר בקשתי זה ימים רבים ולא מצאתי, העלמה אשר הושיעתני, יושבת כששנה עגוגה על כסא ברזל ותשחק את זר פרחים אשר בידה, עתה נפקחו עיני ואראה כי עוד לא ראיתי אף החצי מחין יפעתה, כי אמנם יפת תאר כזאת לא ראיתי מעודי. כאיש נדהם עמדתי תחתי ולא נועזתי להביט בפניה והיא גם היא השפילה רגע את עיניה, אחרי כן ענתה שלום לבן דוד אשר ברכה בשלום. בן־דוד ראה מבוכתי ויאמר אלי בשחוק: הנה אור גדול ראתה עינך יתכה, אכן הסכן נא עם האור הזה כי הוא לא יכאיב, כי אם ישמח את העין —

— הנה זאת ידעתי כי את בן־דוד תבוא חלקת לשון — קראה בקול נעים מרנין לב.

— אל נא יפתי, אל תחליקי אַתְּ לשון להללני, כי איש לשון הנני, כי אמנה חשבתי זמן כביר למצוא תהלה לך בחלקת לשון ולא מצאתי כי נעלית על כל אמרי פי —

— אחי הגיש לי ממתקים או מה למען יסכר פיו, כי נעים לי לשמוע קולו בשיר אך לא אמרי פיו —

— לכן איסרך שבע כי אדברה רק על אודותיך ורק אמת יהגה חכי, כי ידעתי כי בְּדַבֵּר כך תמאני לשמוע דבר אמת — ענה בשחוק.

— מה אין בלשוני להתוכח על כן אין טוב לי בלתי להחריש — ענתה בשחוק נעים.

— אמנם בלתי נא עדינה כי שכחתי לקרוא בשם רעי הנצב לפניך, שמו ראובן והוא ילמד פה חכמת השיר ותקותי חזקה כי בקרב ימים נשמח בו — היא הניעה בראשה ותביט בי בתמהון,

– הסכן נא את עלמות עדינות – אמר אלי בפנים שוחקים – וחן ופעתן אל יביאך במבוכה, כאשר נבוכות עתה בראותך בעלת החן בפעם הראשונה –

– לא בפעם הראשונה אראה באור פני המלאך המושיע, כי כבר ראיתי חיים באור פניו ובחלום ובהקיץ אשבעה תמונתו – קראתי ברגש. כלם השתאו השתוממו לשמוע דברי פי, היא הורידה לארץ עיניה ופניה כסו בארגמן ואחיה הרים ראשו בגאון ויאמר: אדוני אדמה כי תשגה במראה עיניך, כי את אחותי לא ראית מעודך –

– עיני לא יתעוני, ומי יודע אם היה אור עיני אתי לעת כזאת לולא חשה לרוחתי לישועתי –

– מליצה היותה לי דבריך, הבינני פשר דבר, אל תשכח כי אחותי היא – קרא בקול חזק.

– לא במליצה אדבר, הן שפתי ברור מללו כי היא היתה ישועתי בעת צרה –

– התדעי את האיש הזה? – קרא אחיה. גם היא נבוכה ותאמר: גם אני אחשוב כי שגה ברואה –

– השמעת? – קרא בקול גאון.

– אילו שכחתני – עניתי באנחה – אך אני לא אשכח את מושיעתי בעת צרה כל עוד נשמת חיים באפי –. עיני אחיה הבריקו כזיקי אש ויבט בה וכה באריות רובים נתרו בו.

– אל נא אחי – קראה הנערה – אל נא תקצוף כי אולי צדק בדבריו –

– אולי צדק בדבריו? – שאל האח נפעם – אבל איפוא ראית אותו, ומתי הושעת לו? אי רק למען הרגיע רוחי תדברי כאלה, אך זכרי כבוד בית אביך, ואל תשכחי כי כבודי וכבודך יקר בעיני מחיי –

– אבל מדוע תקצוף? – שאל בן־דוד – הן הוא לא נשא על שפתיו דבר אשר לא כדת, ואם אמר כי היא הושיעה לו בעת צרה הלא לא חלל כבודך יכבודה – ואלי אמר: הלא אם החילות לדבר דבר עוד והשמיע פשר דבר –

– הלא ספרתי לך כבר, כי בעת צר לי השליכה עלמה
עשירה כים מלא שקלי זהב וכאשר חפצתי להשיבו לה מאנה
קחת אותו מידי והעלמה הזאת היא היושבת בזה –
– היא צדק בדבריו – קרא בן־דוד – כי ספר לי כזאת
וגם נתן לי אותות העלמה, ולוא גם לא עשה כזאת הכרתי
כרגע במעשה הצדקה הזה פעל ידי אחותך אשר כיפעתה כן
חסדה וכבר ידברו בה כי היא תבקש משכנות העני למען
הפכם למעונות שלום –
– אבל הנם תצדיקוני ואני לא צדקה עשיתי, כי הכים
נפל מצלחתי ויגש אלי האיש הזה ויביאהו לי, ואני בישתי
לקחת מידו בחוץ לכן אמרתי כי לא לי היא ואשב במרכבה
לבל יפצר בי, אך לא עלתה על לבי לעשות צדקה וחסד –
פני אחיה נהרו משמחה בשמעו מענה פיה, ואני אף כי ידעתי
כי לא כן הוא כי היא התבוננה מאד בי ובמעשי בכל זאת
לא הכזבתי אמרי פיה בראותי כי לרצון המה לאחיה, והיא
נגש אלי ויאמר: סלח נא לי על כי בקצפי דברתי קשות, אך
כבוד אחותי יקר בעיני מאד והוא יפיח בי איש מדנים ולא
רוחי –. בשעה התמימה ניתרתי אתם ואחרי כן בקש אחי
העלמה את בן־דוד כי יכבדהו לבוא לביתם וגם אתי בקש
לבקרם בביתם, ואף כי דברי הבקשה היו נשמעים כדברי
רשיון בכל זאת שמחתי ברגע ההוא בבאר מאד כי אשוב
ואראה את העלמה, אך פני אחיה נתנו מורא בלבי אף כי
יפה תאר היה והוא על ימים כבן תשע עשרה שנה ולי מלאו
כבר עשרים ושש שנה ובכל זאת יגורתי מפניו ולבי נבא לי
רעה לא ידעתי שחרה, אם גאותו ורום עיניו או העשר נתן
חתית בלבי עד כי גמרתי אמר לבלתי לכת לביתם ביום אשר
נועדנו שמה, ואך ההלטתי בלבי לבלי לכת ראיתי כי
הנני בביתם.

מכאיב לב ומפח נפש באו בקרבי בראותי את העשר
הרב הצפון להעלמה ולאחיה ובכל לבי בקשתי אז כי
תבוא שאת פתאם על חבית למען תגרש העלמה ותהיה

כמיני, כי אהבתיה, אהבתיה בכל נפשי ורוחי ולבי, ועשרה נתן חתית בלבי. דאגה נוראה דכאה נפשי בשומי אל לבי כי אהבה הזאת תהיה למכשול ולפוקה לי, ובכל זאת היתה היא הגיוני ולא אצתי להסירה מלבי בחזקת היד, גם לא התעוררתי לבקש גדולות לעשות חיל בחכמת השיר למען עשות לי שם ואשיה אליה, כי אם הגיתי בה ונאנחתי. בהיותי בביתה קרבני אחיה בכבוד ומדי דברנו את העלמה ראיתי ספר כתוב עברית על העוגב ואקחהו בידי.

— מי יקרא עברית — שאל בן־דוד.

— אחיתי — ענה אחיה — כי היא היתה פה לבת בריטאניה לכל משפטיה, להגות באהבה בכתבי הקדש יעוד יתרה תעשה כי תקראם בשפת עבר —

— גם אני ידעתי השפה הזאת — אמר בן־דוד — אך זה כעשרים שנה לא ראיתי עוד ספר כתוב עברית, ואתה — אמר אלי — בלי ספק תדע שפת עבר, אמנם סלח לי, הן בני ארצך יתכחשו תמיד כי לא יבינו בשפת עבר עד מה —

— אני אקרא בשפה הזאת עד היום ומבחר שעשועי הוא לכתוב בה מערכי לבי — עניתי בתם לב.

— ועל זאת אודך — קראה הנערה — כי אקצוף מאד על צעירי עמנו אשר ישליכו אחרי גוים כבוד שפתם, אשר היא גם כבוד עמם ולא ימצאו חפץ באבן החן הזה אשר ישמח עין כל מבין ערכו —

— לוא שמעתי דברי מוסרך לפני עשרים שנה כי אז החזקתי בה בכל לב — קרא בן־דוד בשחוק — אך עתה כבר עבר המועד —

— אני ידעתי כבר כי התולים עמך תמיד — ענתה העלמה — אך בדבר הזה לא אחמד לצון, כי רוחי ונפשי נתונים לשפה הקדושה הזאת עוד מימי ילדותי בנסוך עלי אבי היקר רוח אהבה לה, כי גם לו היא עד היום למבחר שעשועיו. ומדי ארבה להגות בה ולהתבונן לגדלה כן תדבק נפשי אחריה, כי גדלה בגורל עמנו, היא היתה לאורה לכל

הארץ בימי חשך, ממנה פנה ויתד לכל קשט ודת, והיא כהעם נגשה ונענה, מגדיה יבקשו להשבית כל זכר לה ובניה יכסו פניה בחרפה, הלא כה גם גורל העם. אמנם בעת הזאת נפקחו עיני רבים להתימר בכבוד אבותיהם ושם עמם להם לכבוד, אך תקות השפה מה היא, מתי יביטו בני עמנו לראית נכוחה כי לכביד ותפארת להם להחיות את הזקנה לבל תמית לשחת? זרים יבאו בחברת בית מקדשנו זה להחיותה מעפרה, ולא בני עמנו ואמונתנו יפזרו כסף וירבו עמל להרים קרן לשפתינו, בני עמנו כצרים לה יחשבו —

— הראית את סוסי החדש אשר קניתי לי — שאל אחיה אשר נפרד מעלינו רגעים אחדים בשובו.

— לא ראיתי עדנה — ענה בן דוד, ויחלו לדבר אודות סוסים ומרכבות ורוכבים המתערבים במרוצתם וכהנה, ואני נשארתי יחד את העלמה ונדבר אודות שפת עבר וסופריה. מן העת ההיא הייתי כבן ביתם, ובידי היה לבקרם בכל עת אשר הפץ לבי ולבי חפץ לראות הנערה כל היום, ואת אחיה אף לא פעם אחת בשנה. לכן נותרתי שם במעט חצי היום מדי יום ביומו, כי העלמה משבתני חסד ותאמר אל אחיה כי ידי רב לי לפרוט על פי עוגב ועל כן תבקש לפרוט את יחד למען תלמוד להשכיל, ובכן לא היה עוד עוין אותי בצאתי ובואי ונבלה ימינו בנעימים, שרנו וקראנו ושוחחנו יחד כאח את אחותו. אמנם אף כי נפשי מלאה ענג בעת ההיא כי אשר איתי באה לי, בכל זאת בקשה עוד הרבה יתר, ואף כי בקשה הרבה יתר בכל זאת לא מצאתי אין בלבי להעביר כואת על דל שפתי, כי אם אמנם גם אני חשבתי כי מנעים וזמירות הנני כאחד הגדולים ואם כן יאתה לי לדבר אהבה באזני בת אחד העשירים הגדולים, בכל זאת בראיתי פניה הייתי כגבר אין איל כי כבת מלך היתה בעיני ורוחי רפה עד כי לא נועזתי גם הבט בפניה בעיני אהבה. אך כל זאת היתה בימים הראשונים, אבל לאט לאט הסכנתי עמה ויתמלט מפי לפעמים דבר אשר הגה לבי, ובראותי כי

היא לא קצפה ולא גערה בי מצאתי און לי לדבר עוד והחילותי להאמין כי היא גם היא תאהבני. מבחר הגיוננו היתה שפת עבר ובה שחנו לפעמים שעות רבות וזר לא התערב בתוכנו בלתי איש זקן אשר פיה תקבנו בשם „דוד" והיא גם היא עזב אותנו לא לעתים רחוקות ונותר רק שנינו לבדנו. כה עברו כששה ירחים. הימים האלה היו הטובים בכל ימי חיי ואולי הוסיפו לי גם ימים על שנותי ויביאו בכנפיהם חיים ארוכים חיים של שלום לולא באה לרגלם צרה נוראה וחטאה גדולה להפוך אותם לימים מרים ומאררים, אמנם גם לבי נבא זאת כי גם בעת שמחתי עלו מחשבות נוגות על לבי ואאנח לרגעים.

בימים ההם שרו כל יודעי נגן שיר חדש אשר מצא חן בעיני כל שומעיו. את השיר הזה שרו בכל בתי שיר וכל יודעי נגן בביתם, ותשאלני העלמה בשבתי אתה ואיש אין אתנו אם יודע גם אני את השיר הזה –

– אדעהו – עניתי.

– שירה לי את השיר הזה –

– אשירה, אך לא בשפת הארץ כי העתקתיו לשפת עבר –

– האח – קראה ותמחה כף בשמחה – עתה ינעם לי שבעתים – עשיתי כדבריה ואתן קולי בשיר:

בְּנֶשֶׁף בָּעֶרֶב טֶרֶם אֵלֵךְ לָנוּחַ
אַבִּיט אָבִינָה בְּדוּמִיַּת הַלַּיְלָה,
כּוֹכָב טָהוֹר אָז אִם אֶרְאֶה זָרוּחַ
לֹא יִישַׁן לֹא יָנוּם בִּמְרוֹמֵי מַעְלָה,
עֵינַיִךְ אָז אֶזְכְּרָה, עֵינַיִךְ יוֹנִים
הַטְּהוֹרוֹת כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם בְּלִי דֹפִי
וְאֶקְרָא מִמֶּרְחָק, אֶקְרָא בְּרֹב אוֹנִים
מְנוּחָתֵךְ לָךְ תֶּעֱרַב אֲהוּבָה בַּת־יֹפִי!...

ועת במרום הכוכבים לא יראו
לא אחד במו אלי בהן יופיע
ערפלי עלטה שם כאבלים יסעו
ואפל מעטהו הלילה הציע,
צמתך השחורה כחשכת הליל
בהן יפעתה נגד עיני אשימה
וקול אהבה מלבי קורא בחיל:
תערב מנוחתך בת אהובה ונעימה!...

היא לא מחאה כפיה ולא הללתני באמרי פיה ככלותי לשיר, רק הביטה בי ומבטי עיניה שלחו בני רשף בלבי, כאיש אשר איש הקדחת תבער בעצמותיו, כן המו דמי עורקי ומירשי לבבי התגעשו, ומבלי משים נפלתי על ברכי ואחזיק בידה הטהורה כעשת שן ואקרא ברוב אונים: בת יופי, בת אהבה, בת השמים, מקור החיים ומעין כל ששון וישועה, הראיני באור פניך, שפכי רוח חיים על עצמותי היבשות, החיי אותן ותחיינה... ידה שמה מעצור לאמרי פי כי הקרבתיה אל שפתי אשר בערו כלפידים ונשקה, נשיקה אחת ארוכה, כלאה שפתי מדבר עוד. היא לא הסירה ידה רגעים אחדים ולא דברה דבר, אך פתאם שמטה ידה בחוקה מידי, התעוררתי כמו מתרדמה ואראה והנה אחיה עומד לנגדי כמלאך זעם ועיניו יפיצו אש זעם וקצף.

— מה לך פה? — נתן פתאם בקול כקול רעם — בן בלי שם, אוכל לחם חסד! איך מלאך לבך לגשת הנה? ברח לך כרגע פן תאחז ידי בך וגלגלתיך מהמעלות בשקן נתעב...

— רפאל! — קראה העלמה אשר התעוררה ממבוכתה בקול תחנונים.

— גם את הומי ויצאי כלמתך — ענה בזעם. עורקי

אשר התגעשו לפני רגע קפאו וכבול עץ עמדתי על מקומי כאיש אשר אין ברוחו נכונה.

– העוד תעמוד? – קרא שנית – התחכה עד אשר אקרא למשרתים ויסחבוך סחוב והשלך החוצה? עתה שב רוחי אלי ותחת המבוכה באה עברה נוראה בלבי ואתעורר ואקרא: חרפתך להיקך תשיב! – ולשוני מְדֻבָּק מלקוחי ולא יכולתי הוציא הגה מפי עוד, כי קצפי הנורא שם מחנק לנפשי ולא יכלתי השיב רוחי ואברח כנס מנוסת חרב וארוץ בשוקים וברחובות כמשגע ולא ידעתי נפשי מי הביאני הביתה. אך כאשר עליתי על ערשי וסערת לבי קמה מעט לדממה, אז בא מפח נפשי בלבבי ומשטמה נוראה להמגרש אותי בגאות אפו מבית תענוגי.

– נקם אקח! – קרא לבבי בתוכי – נקם אקח משנוא נפשי גם אשיב נקם לנפשי. כי רב לה רב! נקם נקם! – דיבבו שפתי גם בשנה אשר אחזה לרגעים בשמורות עיני.

בן־דוד לא היה אז בעיר ולא יכולתי לשפוך שיחי בחיקו ולשאל בעצתו, על כן גליתי כל לבי לאחד מחברי המקשיב אתי חכמת השיר והוא הוסיף שמן לאש להגדיל מדורת לבי.

– הנה בן המה העשירים! – קרא בשאט נפש – הלא ערכנו גדול מערכם אלף פעמים, הן עלינו ישישו רוזנים ומצוקי ארץ, והמה בעשרם יתהללו! שמע נא בקולי ונקום נקמתך מן הגאה הזה אשר השפיל כבודך לעיני אהובתך ויבין לדעת כי איש אשר לו יאתה כבוד ולא בוז הנך, וגם בעיניה יגדל כבודך אם תַּרְאֶה לה כי אמיץ לב אתה ולמענה תחרפת נפשך למות. שלחה היום לאמר: לכה נתראה פנים, ואתה הלא למדת ידך לקרב, הועדנו ליום קרב והמירות קלונך בכבוד – דבריו היו בעיני כדברי נביא אלהים ואבטח בימיני, כי למדתי ידי לקרב בעת אשר למדתי חכמת השיר ובכבר נסיתי לעריך קרב והצלחתי, והמשטמה העזה למחלל כבודי הציתה בלבי מוקדי עולם וכל ישעי וכל חפצי היה

לכפר חרפתי בדמי מחרפני, ואם גם אתי יחד על עפר נחת לא אשיב ממחשבתי, הן מה לי עוד בחיים, רב לי רב, יחד בדי שאול נרדה! — גמרתי אמר ולא שבתי ממנו, ומדי הוסיפי להגות ברעיון הזה כן החזקתי בו, דם שאפה נפשי, דם נקם!

עוד ביום ההוא כתבתי לאיש חרמי כדברים האלה:

אם אמת בפיך כי תבקש לדעת הכביד אי זה מקומו, בוא וארך, הנהי ביער . . . שם תפגשני ונתראה פנים, ואם לא תבוא לעת היעדה אז אדע כי נבזה מכל נבזה הנך ונתתי שמך לחרפה ולדראון עולם — ואל אזובת לבי שלחתי את כל תולדותי אשר כתבתי על הספר עד עת ראיתי פניה בגן ועל הגליונות ממעל כתבתי „לזכרון עולם להאמלל אשר נגזר מידי הזמן, זכרי אותי כי אהבת עולם אהב איתך עד רדתי קבר".

לולא יבש כבר מקור דמעותי כי אז בכיתי מרה עת כתבתי המלים האלה, אך בעיני לא נמצאו עוד דמעות כאשר לא מצאתי עוד שמחה בזכרון ימי חיי, ולא זכרתים ולא חפצתי לזכרם כי אם למית ולהמית היו כל מאויי לבי, והמה נָגְנוּ לי עד מהרה. אחי העלמה לא מנע ארשת שפתי ויבוא למועד אשר יעדתי לו ושני העדים עומדים עלינו וימדדו המרחק עשרה רגל ויתנו בידנו קני הרובה והמשפט היה בינינו כי נמשוך שנינו יחד. קני הרובים הרעימו בקול יחד ואראה כי איש ריבי התנודד ויפול וברגע ההיא חשכו עיני ולא ראיתי עוד עד מה . . . .

דברי לעי בכפרי את מקרי הימים האחרונים וידי לא תעצור עוד כח לתאר הדבר כמו כאשר עשיתי עד הנה, על נקלה תארתי בשרד אמת דרכי אחרים הרעים וגם השגיאות הקטנות אשר שגיתי אני, כי כל עוד אשר אך חטאות קטנות דבקו אחרי גבה לבי בשיתי מעשי למעשי יתר האדם, אשר הרבותם ראיתי, אך עתה נלאיתי כפר, כי עד לבי עד נפשי נגעו, ואתפלא ואשיב ואתפלא על נפשי כי אמצא

און לי לספר עוד ואם גם בלשון עלגים ובשפה לא נאמנה, אך אבליגה לחתום קורותי כי אולי ימצא איש בהם חפץ והיתה זאת נחמתי כי אדע כי לא כצל עָשִׂיתִי ולא כענן כלה אלך ואינני...

פקחתי עיני אחרי החלום הגדול אשר חלמתי, חלום ששת ירחים מן העת אשר בא כדור העופרת בבטני עד אשר שב הרוח ויחייני. הקיצותי מן החלום אשר לא אזכרנו עוד ובהקיץ דמיתי כי עוד חזיון לילה תראינה עיני, ראיתי כי הנני שוכב על מטה כבודה בחדרים גדולים ומלאים כל טוב, משרתים רבים עיטרים עלי, משק כלי כסף וזהב ישמע באזני, עלמה רכה וענוגה אשר תראה כתאר מלאך טהור או כפני אם כל בני האדם בטרם שמעה בקול המסית, יושבת אצלי, שמאלה סמוכה על המטה אשר אני שוכב עליה וימינה תסיר שערותי מעל מצחי לבל תכאבנה עיני ועיניה תבטנה בי בלי חשך כמו קשורות הנה אלי בעבותות וקוי מבטן יחדרו תוך עיני, תוך לבי. מי זאת הנשקפה? — שאלתי את נפשי ובטרם פציתי פי אך פקחתי עיני קראה השומרת צלי בקול שמחה אף כי בקול חילה נשמע: האח! היא חי! —

— מי חי? — שאלתי בתמהון.

— שכב במנוחה — ענתני בקול אהבה וחמלה — שכב כי חולה אתה —

— הנני חולה? ואיפו אשכב? ומי הביאני הלום? אויה אויה — קראתי פתאם כי כאב נורא דקר חדרי בטני.

— מה לך? — קראה העלמה בדאגה.

— לא אדע נפשי — עניתי בעבור הכאב ואוסיף להתבונן בעלמה ולאט לאט שב זכרוני להזכירני החולפות ואזכור את צלמה אף כי שנה מאד, כי היד פניה נשחת, בלהיה המלאות שלח רזון, עיניה אשר חצבו להבות איש דעכו והמכו, אך בכל זאת יפה היתה, יפה בלי דפי, והתוגה אשר חופפה על פניה הוסיפה עליהם לוית חן. לאט לאט זכרתי מי היא ואשתומם ואבהל כי זכרתי את אשר עשיתי ואשר נעשה לי

ואשאל ביגון: ואיפו אחיך ? — אגלי דמעה נראו בעפעפיה אך היא העבירה ידה על מצחי ותאמר: הרגיע רוחך ואל הרבה שאלה כי המנוחה דרושה לך עד מאד ובקרב ימים כאשר תשיב לאיתנך יודע לך הכל — ובכלותה דברה הסבה פניה ותבך אף כי הבליגה להכתיר מצוקת לבבה מנגד עיני. ימים אחדים שכבתי עוד על משכבי. הנערה לא עזבתני רגע וכמלאך מושיע שמרה אותי יום ולילה, ואף כי לפלא היה בעיני ולא הבינותי מה זאת נהיתה כי יתנוה לשבת אתי יום ולילה בכל זאת ששתי עליה ולא בקשתי חשבונות, וכל אשר עבר עלי בטרם נחליתי היה כחזיון לילה בעיני אשר זכרתיו אך לא ברור. פני העלמה השיבו לי רוח חיים וששון ובימים לא כבירים מצאתי און לי לקום ממטתי וללכת לשוח מעט בגן אשר בצד הבית נשען על יד העלמה. בשבתנו בגן ובדברנו יחד התעוררו זכרונות הימים החולפים להתיצב נוכח פני כמו חיים ואזכור את כל אשר קרה אותי בטרם נפלתי למשכב ואשאלנה עוד: ואיפו אחיך ? —

— את שובני קבר הלקו — ענתה באנחה שוברת לב.

— הוא מת ! — קראתי בלב נשבר — ובידי נפל חלל, אך בשמים שהדי כי לוא מצאה ידי כי אז נתתי עתה נפשי כפר נפשו, אך למענך עשיתי זאת, כי יקר היה בעיני למות בידו מחיות וְהִסָּתֵר מפניך, הן לא תדעי את איש אהבתי האיכלת בקרבי כיקוד איש, הה לוא ידעת זאת, כי אז השיבות גם את אהבה אל חיקי —

— גם אאהבך כאשר תאהבני, ואחי לא היה למכשול לנו. לוא ידע זאת, אך הנה כן רצה ה׳ —

— תאהביני ? את עדינה תאהבי אותי ? בן בלי שם ? —

— כאחות את אחיה —

— כאחות את אחיה ? אבל לבי יחפוץ כי תאהביני כאהבת רעיה את אליף נעוריה, כי תראיני חסד נעוריך ותצליחיני עד נצח —

— לוא יכולתי עשות כדבר הזה, אך הנה בן נוצרנו

ואת אשר פעל הטבע אין להשיב ועל כן כאחות את אחיה אאהבך –

– לא אבין מליך – קראתי בתמהון – מה פעל ועשה הטבע, ומי יצר אותנו כה? –

– אמיץ רוחך ותשמע נצורות, אך אולי לא רב כח לבבך לעת כזאת לשמוע נצורות כאלה וטוב טוב לחריש היום ואספר לך ביום מחר –

– לא לא, ספרי לי כרגע –

– אמיץ לבך – קראה עוד – ודי כי הנני – אחותך! –

– אחותי! מה זה תבענה שפתיך? – קראתי בשממון – האם בחלום תדברי בי או תלעיגי לי? –

– שפת אמת אדבר, הנני אחותך בת אביך יוסף –

עתה זכרתי את אשר אמר לי בעל השם כי עוד אבי חי וכי הוא יגור באמעריקא, וכי אבי העלמה גר באמעריקא הלא שמעתי ובכל זאת מאנה נפשי האמין ואשאל: ומאין תדעי זאת? –

– מתולדותיך אשר שלחת לי ראיתי כי אחי אתה, כי אבינו ספר לנו כל הקורות אותי, אך הוא לא ידע בתחלה כי בן לו וכי אשתו חיתה עוד כשש שנים, כי הוא כתב שלשה מכתבים אל אמך ולא מצא מענה, ואחרי עבור חמש שנים בא פליט אחד מארצך ויאמר כי אמך מתה והנער אשר ילדה הומת ביער בעצת דודתו אז לקח אבי את אמי לאשה, וזה כשלש שנים לקחה אזן אבי כי הבן אשר ילדה לו אשתו עודנו חי וישלח לחפשו בכל ארץ מולדתו ולא נמצא, וכל ימיו האחרונים היו מבאובים וכעס על כי בנו הבכור לא ישבע מטובו, ועל כן גמר אמר למכור את כל אשר לו ולבוא לשבת פה כי קיה למצאך עוד –

– ואם כן לחמתי את אחי ואני רצחתיו נפש! – קראתי במפח נפש מאין כמהו – ואיך אשא פני אל אבי בשובו הנה? הה! טוב לי להסתר במדבר וציה, בחורי עפר מהראות פניו

אחרי כי רצחתי נפש אחי ונפש בנו, טוב לי להיות נע ונד כקין כל ימי משבת את אבי יחד —

— הה! כי כה קרנו, אך לאבינו אל תדאג כי לא תדאיב עוד את נפשי והיא לא ישיב ויראה את בנו האובד, כי ה' מאן בדבר הזה, ומי יאמר אליו מה תעשה? —

כמכה בתמהון שמעתי כל אלה אך בשמעי את דבריה האחרונים נבהלתי ואשאל: ולמה זה תאמרי כי ה' לא נתנהו לראות את פני? האם ימאן לעזוב את ביתו באמעריקא או ימאן לראות את פני בנו המרצח? —

— אנחנו נלך אליו והוא לא ישיב עוד אלינו — הברה בכבדות ותורד לארץ ראשה.

— האם אסון קרהו בדרך? — שאלתי בדאגה נוראה.

— לא כי בא הביתה בשלום לשמוע הבשורה הרעה, מגלי הים אשר קמו לבלוע את האניה נצל למען ימות בצרה. שלשה ימים אחרי היום המר והנמהר בא הנה בעת אשר הובילו את אחי לקבורה, ובהודע לו הדבר בכה תמרורים ויתפלש בעפר וימאן הנחם ואני יראתי להגיד לו מי היה רוצחו, אף כי ידעתי כי אחי אתה, כי על כן שלחתי ברגע להביאך מבית החולים ששנה הובאת מיום נפלך, אך בקחתו מבלי משים את הגליונות אשר עליהם כתובות תולדותיך בידו ויהי בקראו אך שתים שלש דלתות ספק כפיו ויקרא: אני שכלתי גם שניהם! — ויפול ארצה כי אחזהו השבץ ואחרי עבור שני ירחים נאסף אל עמיו, לוא ידע כי עוד תשוב לראות באור החיים או אולי מצא נחומים לנפשו אך איש לא האמין בחייך —

— אם כן לא קין הנני כי הרעותי עוד יותר ממנו! הוא רצח נפש אחיו ואני רצחתי את אחי והמתי את אבי! — קראתי ועיני חשכו בארבותיהן ואפול באין אונים אחור.

עיני נפקחו שנית לראות אור אבל לא חיים, מן העת ההיא לא עזבתני ערשי גם לא אעזבה עוד. כמסוס נוסס הנני אהלך מיום ליום, לבי חלל בקרבי, בעצמותי שלח רזון

והנני לברות לשני המות אשר לאט לאט ילחך שמן חיתי, והעשר הרב אשר נפל בחלקי יוסיף מכאיב על מכאובי. העשר! הצל אשר אחריו רדפתי כל ימי חיי אולתי, אור המתעה אשר הוליך חושי בי שולל לחשבו כמקור כל טוב וששון החיים, הוא בא בידי, השגתיו בעת אשר נדעך מקור חיתי. עתה עת מעי רתחו, עת בשרי צפד על עצמי ואחיה עוד רק למען אחוש מכות חדרי בטן, למען אשתה אמצה קבעת כוס החיים, למען אבקש את המות והוא יסתיר פניו ממני, למען אזכור את החיים ואפחד מהם...

– איה חזיון חמדת החיים? איפו הנה הרגשות אשר סערו בקרבי כגלי ים ביום סופה? אנה פנו החפץ והתאוה? כלם יחד נדדו הלכו למו, אין חפץ ואין תאוה אין רגש ואין חיים, כלם מתו בקרבי וגויתי כארון בקבר הרת עולם להם, אך הארון הזה מתי יבוא אל קבר?

הייתי תעיתי, עשיתי שגיתי, זאת אמר לי לבי פעמים אין מספר, אך מדוע חייתי? למה נוצרתי? ולמה יחיו כל החיים? האם לא ישגו גם המה? מי יענני על השאלה הזאת? מי יקרע לי סגור לב כל האדם למען אראה הרשום בו? האם יהמה ירוע יצריה כמוני בבואו עד קצו, הֲהַגֶּבֶר רק על דרכו בחיים, או רק אני לבדי אשר בכל ימי חיי תעיתי אתעה גם במותי ורעיון רוח ידכאני לבקש את המות ולמאס בחיים? ומי ידע אם לא שב ורפא גם לי לוא בקשתי רפואה והפצתי בחיים? אך לא כן אנכי עמדי, נטל החיים וגם זכרונו יכביד כאבן מעמסה על לבי וכל חפצי וכל ישעי אך להסיר הסבל, להשבית כל זכרון, להרחיק כל תקוה, ומכל התקות והחזיונות אשר חזה לבי רק תקוה אחת נותרת לי – כי עוד מעט יקחני המות אל גבולו.

לא ככל האדם חיתי ולא ככל תועה הייתי, ועל כן גם באחריתי לא כרגשת כל האדם רגשותי ולא כמחשבותיהם מחשבותי; כל האדם יאנח בשברון מתנים בזכרו כי שניו עברו, על השנים החולפות ידאג לבו בכל עת. „לוא נער

היתי בעת" יאמר בלבו, ובכל זאת ידעתי נאמנה אשר אף אחד מני אלף לא יאבה לשוב לימי נעוריו בזכרו את כל העמל והתלאה אשר עברו עליו מעודו, ואם גם ישנם במו רגעי הצלחה, רגעים אשר בהם שכח עמל החיים וידמה כי את שרפי מעלה ישכין, אך הרגעים האלה כמר מדלי המה מול ימי עני, לילות עמל, ירחי שוא ושנות רעה אשר ראה, רק העמל והתלאה כמים עברו לא יזכרו ורגעי השמחה יעלו על לבו לעולם בששון יאסף בשמחה והצלחה. אמנם בן רגעי השמחה לא ירדו נשיה כי יעלה על לב לעולם! ומדוע? ידעתי כי אלה בעלי המוסר אשר יחפשו חפש מחפש בכל דבר רק צדקת הטבע, רק משטר וסדר נכון המה יאמרו: גם אלה ממפלאי מפעלות הטבע, הוא נתן לנו כח זכרון לזכור רק טובה וישקנו כוס שכרון להשביחנו הזכרונות הנוגים, למען נוכל לראות בטובה ביום טוב, לבל תרפינה הצרות החולפות את רוחנו מעבוד עבודה, למען נרדוף נשוג החיים העתידים לבוא — הבל ורעיון רוח! לא מחכמה, לא מטוב לב, עשה הטבע את כל אלה! לא! רק כי הפגעים והתלאות המה יעמדו כחומה עלינו סביב מיום צאתנו לרעה מרחם עד באנו לשלום לחצר מות, הבט ימין והנה — צרה, שמאל — פגע, מלפניך אסון ומאחריך — רק מאחריך תראה ששון, כי תלאה נשיא את המראות המוראים אשר ירדפוך על כל מדרך כף רגליך, או תשוב להעביר זכרונות לפניך, או יתיצבו כל רגשי הגיל אשר הרגשת בנפשך כמו לבוש, ומדוע רק המה? מאשר כי להתלאות אין ספירות, יען כי הפגעים המה כל ימי חייך, והשמחות רק לעתים רחוקות תבאנה, לכן תעלינה אך הנה על לבבך, יען כי הכבבים המזהירים ימשכו אחריהם העין ולא מלא רחב ים התהו אשר בו כנקודות העופנה והגדול רבבות פעמים מהם, וזה הדבר אשר יזכיר האדם רק טובתו ולא רעתו, וזאת היא לאדם כי ידאג לימיו אשר חלפו עברו, ומי יתגני נער? יתמלט מפתחי פיהו — אך אם יעבור לפניו לאחד אחד את כל המקרים, כל המעשים, השמחות

והדאגות גם יחד אז יחרד ויבהל ולא יאבה בעד כל כפר לשוב לימי נעוריו, למען הוסיף כעס על יגון ויגון על אולת— האולת! מדי אעלה את המלה הזאת על שפתי אשחק וארגז יחד, האולת! בכל יום יאמר האדם, אתמול לא ידעתי עוד... אתמול טחו עיני מראות... אתמול שמן לבי מהבין... ומחר? — אם תשאלהו — ומחר? —

— מחר לא אשוב עוד לכסלה, כי עתה נפקחו עיני, עתה באה חכמה בלבי, עתה אדע איך להתהלך על פני תבל ארצה - כה יאמר עד גשתו אל עברי פי פחת, ומה יענה אז? אז יענה: עד הנה לא שבתי מסכלותי, רק עתה אראה כי כל ימי הבלי היו כשרשרת עבותה מהבל חטא ואולת יחד, אם חטאת אחת חטאתי אז הוספתי עליה פשע למכביר בחפצי לתקן המעות, אך עתה אדע כי הכל הבל! — וגם החכם הזה אשר בלבו באה החכמה הנפלאה הזאת „הכל הבל" לוא הוסיפו על שנותיו שנים כשני גבר, כי אז שב גם לכסלה כבשנים קדמוניות, והחכם הזה אשר כבר ראה והבין כי הכל הבל, וכי הבל ואולת ילוו אתו על דרכו בהתהלכו עלי אדמות, החכם הזה יפחד מהמות ויחפוץ חיים... פחד המות! הה, רעות רוח! לפחד מהמות, לפחד מהרופא אשר יש לאל ידו לרפאני מכל מכאובי ברגע אחד! ומדוע? יען כי לא נדע מה הוא המות, כי לא נגלה לאיש מה יהיה שם תחת מעבה האדמה — הה! גאים! קצרי עינים! מהמות תפחדו מאשר כי לא תדעו מה הוא, ומדוע לא תפחדו גם מהחיים? האם באתם עד תכלית החיים? מה המה החיים? אני אני אגיד לכם מה המה החיים, המה מעברה צרה באין משען ומשענה, תחוג ותנוע עת יעבר עליה סער, ומכשולות והתחתים פרושות על פניה, והעוברים ירוצו ימהרו בחפזון, איש איש יעבט אורחותיו וידחק את ההולכים לפניו גם ימשוך אחריו בזרוע כח את הנמשכים אחריו, איש יִרְדֹּף וְיִרָדֵף, יפיל ויפול, יַכְשִׁיל ויכשיל, והמה אלה הרודפים ונרדפים, הכושלים ונכשלים יפחדו, פלצות נוראה תבעתם בראותם כי עוד מעט ותתום

המעברה, יסוגו אחור בבהלה בראותם כי עוד מעט יבואו אל המנוחה, וכל אלה יען כי האדם ישכח את התלאות אשר עברו עליו מאשר כי הנה יאפפוהו כל היום, ואת הרגעים האחדים, רגעי השמחה אותם יזכור, ואין אדם בתבל אשר לא ראה טובה בימיו גם העני הנגוע, האסיר על בור, העבד אשר לא ראה אור החפש, גם המה ראו בטובה, ואז כאשר יראה כי בא הקץ יתעוררו הזכרונות הטובים ועל פניו יעבורו. יזכור את היום אשר בא אל בית הספר, גיל הוריו, ושמחת לבו גם הוא, בראותו כי מן השמים המטירו עליו מעדנים, המלאכים השליכו לו מגדנות למען יקרבו לבו לתורה ולתושיה, וישכח את המכות אשר הֻכָּה בבית הספר הזה, איך סחבהו המשרת סחיב והשלך ארצה. יזכור שמחת לבו ביום חתונתו בהביטו את הרעיה אשר בחר בה נצבת לימינו כלולת עדי, וישכח את העמל והתלאה אשר באו לרגלה. יזכור את טוב הקיץ מה טוב ומה נעים להאדם לראות יום צח עת השמש הולך ואור, וישכח כי בקיץ אמר מי יתן חרף ובחרף מי יתן קיץ. כן ישכח כל האדם את ימי הרעה ויזכור את הרגעים הטובים, וישמח בחייו וישיש בזכרונותיו אף כי אך צל המה וכחלום אין ידים להם. אמנם הלא זה כל האדם ואלה המה החיים, ומי יודע אם לא הייתי גם אני כאחד מהם וששתי וגלתי עתה על העשר הרב אשר בידי לוא היו ימי הרעה רק ימי רעה ולא ימי עון, לולא היתה גויתי כחרש הנשבר אשר לא תצלח עוד לכל. אך עתה אזכור את ימי הרעה ולא אהבה ולא אקוה ולא אבקש ולא אחפוץ, כי אם ליום אחרון עיני תצפינה, ליום אחרון אשא נפשי כי ינשני גם זכרונותי אשר לא אחד במו ישמח נפשי, יסתיר מעיני את העבר הנורא, את ההוה האיום ואת העתיד אשר לא אדע. ואחרי כי בימים אשר הייתי אך תועה הייתי ולא הֵטַבְתִּי לאיש גם לא הטיבותי לנפשי, לכן אנסה בימים האחרונים, בימים המעטים

אשר עוד מנו לי – כי כל עוד רוח באפי – ללמד תועים דרך החיים, לא אשנה דבר מדברי אשר כתבתי עד הנה, כי אין עוד כח בי לתקן את אשר עויתי בכתבי כאשר אולת ידי מהטיב את אשר הרעותי במעשי. יראו דרכי ויחכמו כל אלה המבקשים לדעת, ישמעו דברי וישיבו אל לבם כי אם גם תועה הייתי, עתה תועה עוד אינני, כי עוד מעט ואעזוב דרכי החיים.

תם החלק השלישי.

כל ספרי

פרץ בן משה סמאלענסקי

התועה בדרכי החיים

או

תולדות יוסף היתום מעיר מדמנה.

ספור בארבעה חלקים.

חלק ד

בהוצאת בית מסחר הספרים

של מרדכי קאצענעלענבאגען בווילנא.

ווארשא

בדפוס „הצפירה", מאריאנסקא 2

תרס"ה

P. Smolensky's
sämtliche Werke.

Novellen & Romane.

I.

Hatoë Bedarche Hachaim.

Erzählung in 4 Bänden.

Band IV.

Verlag von M. Katzenellenbogen, Wilna.

WARSZAWA,
Buchdruckerei von „HACEFIRA" Marjańska № 2.
1905.

СОЧИНЕНІЯ

П. М. Смоленскаго.

Повѣсти

и

Романы.

I.

Гатое Бедархе Гахаимъ.

Повѣсть въ 4-хъ частяхъ.

Часть IV.

Изданіе М. Каценэленбогена, Вильна.

ВАРШАВА,

Въ Типографіи „ГАЦЕФИРА“ Марьянская №

1905.

Дозволено Цензурою 29 Декабря 1904 Вильна.

חלק רביעי

א.

יְמֵי הַתֹּהוּ.

כמעט קצה נפשי לשיב ולהשמיע את אשר פעמים אין חקר השמעתי וקראתי בחזקה כי תועה הייתי; ובכל זאת יציקני רוחי ויפתח שפתי ובמר נפשי אשובה ואקראה את הקריאה אשר לא תמיש מעל דל שפתי. תועה הייתי בחשבי כי את רוֹאֵי חיים אֱמָנֶה ושבתי ותעיתי בגזרי אֹמר כי חלקי בעדת רפאים. הכלי אשר מות מפיו יצא לא שם קץ לחיי כאשר הכלי אשר ממנו לחיים תוצאות, הכסף – לא הראני באורם, ואם שבתי על עקבי ואם שלחתי שנית יד לאחוז בדרכי החיים מה ראה לבי? כי עד הנה שוגה הייתי, שוגה בהבלי שוא ונתעה אחרי דמיון כוזב, המקרה אשר מאז היותי קם לשחק בי, או אם אחפוץ לדבר נבונה, אני אשר ככדור התגלגלתי מבלי דעת ומבלי מטרה ותכלית ובכן הייתי למשחק להמקרה, הוא שב ויחיני ויעמידני על רגלי ויראני שנית את כל אשר ראיתי למען אראה כי לא ראיתי נכוחות, למען יגזול ממני גם הנחמה האחת לאמר, כי משגיאותי תצא לי תורת חיים ופשעי יהיו לזרע טוב להוציא פרי מוסר, אשר יהיה למחיה לאדם רב. הוא הראני כי כאשר פעלתי בלי דעת כן הוכחתי בלי בינה, וכאשר עויתי מבלי חשבון כן ישבתי למשפט לשפוט בלי הבין משפט.

מה נעימה היא הנחמה אשר בה יתנחם כל אדם עת יביט לאחור על המון השגיאות אשר בחבליהן נוקשו פעמיו ואשר בעברן שבע כעס, מכאובים ומכשול לב למכביר ויחרד

מפני העבר ויבהל מוכרין העתיד לבוא ואור החיים יהיה לו
לבערה בראותו כי לאורו יקשל ורבה כושל, וַיִּוָּכַח לדעת כי
גבה רגלים הוא בצאתו לפעלו וקצר ידים בהחזיקו במפעל,
כי לבו בקש למלוך רק על עבדים עצלים, אשר לא רק יוציאו
דבר פקודתו לפעולה עד הכלית כי אם גם ירבו מקשים לבל
המצא יד אחר לעשות את אשר יום, ונתעה בשוא ויתעה
אחרים בדבר כזב, אבל אז בהשתפך נפשו מצרה ישוב וימצא
נחמה בהפתגם אשר המציאו אוהבי נפשם לאמר, כי מהשגיאות
תצא תורה, לבבו ירים בחשבו, כי עתה מרום ונשא הוא
על כל חבריו אשר עוד לא הצליחו לשגות הרבה כמהו. מה
נעימה הנחמה הזאת לאיש מתעה נפשו להגביה לבבו ולתת
לו די שלומים על כל חזיונות לבו אשר עלו בתהו בחשבו את
נפשו כנעלה מאחיו וגם המון פתאים כה יחשבוהו. גם אנכי
בכתבי אז תולדותי מה רחב לבי בזעקי חמס, מה גבה רוחי
בשבתי למשפט על המון אנשים ואשפטם בקנאה וחמת נקם
ואמצא לי נחומים על כל הרעות אשר באו עלי. נעים היה
לי להתמרמר על החנפים ולבכות לאיד העשוקים, להתעורר
על המתעים ולהאנח בשברון מתנים לשבר הנתעים, ובאיש
אוצרות היתי בעיני, אוצרות חכמה ודעת אצר רוחי ולי
הצדקה, אמר לבי, להתנשא לכל, כי מי חכם כאיש אשר
הנסיון ורהו ומי יוכל לשאת בעול הפגעים כמני? כי על כן
למורה שמוני, למורה לאדם רב, דעתי אשר רכשתי לי בדרכי
החיים היתה בעיני כאבן חן אשר אין לזרים חלק בה ורק אתי
העשר כבוד. ומי יודע אם לא בחרתי בנפשי בכל התלאות
אשר מצאוני רק למען תהיה לי הצדקה אחרי כן לאמר: אני
אני הוא האיש אשר הרבה שגיאה, אני הוא התועה
בדרכי החיים הגדול והנודע, תנו כבוד לדעתי הרחבה
מני ים תלאותי, הן אתם לא זכיתם להרבות עון כמני ואיך
תעיזו מצח לאמר מצאנו חכמה, שגעו תעו פשעו תעוו כמני
ואז אלי תמשלו. מי יודע לוא גם בא אלי מלאך אל עליון
ויאמר לי: לך שוב על דרכך ואני אאיר פנים אליך על דרך

החיים למען תֶּאְשַׁר ואך טוב וחסד ירדפוך על כל מצעדי רגליך, מי יודע אם לא אמרתי לו: יהי לך אשר לך ולי אני טובה הדעת אשר מצאתי בשגיאותי מאלפי ענג ונחת אשר בידך להשביעני בחסרון דעת, כי עתה בשלום אמותה והבאים אחרי ילכו לאורי וכלב אלהים יהיה לבי בעיניהם. אמנם המקרה אמר: חיה תחיה לא תמית עוד, למען תשיב שנית לחיים ותראה כי גם תורתך אפס ומיסרך אין הוא ומכל שגיאותיך ומכל דעתך אשר מצאת לרגלך לא רכשת מאומה בלתי הדעת כי גם תורת אמת ודעת לא נִקְנוּ לך מכל אלה. אמנם זאת ראיתי והתבוננתי כי הפגעים לבדם המה אך כהרבן יחרשו וישדדו השדה, אבל מבלי זורע זרע לא יצא פרי, כן חרשו על תלמי לבי הפגעים, האריכו למעניתם, אך זורע זרע אמת לא היה לי כי על כן עלו עליו אך קמשונים וחרולים אשר יכאיבו יד כל הנוגע בם.

אולם אעזבה עתה שיחי מאז, כי בפעם הזאת לא עוד רק עם נפשי שִׂיחָתִי ולא על הגליון אשר יקבל את הכל במנוחה שפכתי רוחי כי אם באזני אנשים אשר ידעו להשיב דבר, אי לזאת אחדל מדרכי אז והמכתבים אשר ערכתי יום יום לאהובי נפשי המה יספרו קורות ימי חיי האחרונים ויראו לכל לדעת כי לא רק בתעותי במעשי מבלי דעת מה טוב, תועה הייתי, כי אם גם במחשבי כי כבר ארע שגעוני ועת היא לי להורות הדרך לאחרים אז עוד הרבה יתר תועה הייתי בדרכי החיים.

ב.

פאריז יום ה׳ לירח ד׳.

אחות יקרה!

כי שמעתי בקול הרופא ואעזב אותך ואת הבית אשר בו איר הדש נראה לי וגם שערי צלמות נפתחו לקראתי, אשר בו כלוא הייתי בערשי על עון שעיתי ואשר שבתי וקמתי

בעזרת הרופא ההוא, אשר יעשה מלאכתו כחובה עליו ולא יבדיל בין צדיק לרשע; כי שמעתי בקולו לשוב ולראות את התבל והחיים עליה לא אנחם עוד. רבות הגה לבבי בטרם בא לי השבר הגדול, רבות חפצתי לעשות ואתקוטט תמיד בהמקרים אשר עצרוני ובהמחסור אשר שם אסירים על ידי, הבה אנסה נא עתה בצאתי שנית לאור באיר החיים בלב מלא דעת מה המה החיים ודרכיהם, אנסה ללכת ישר לבל אעשה מדחה. האמיני לי, אחותי, כי לא למען אשיב ואחלים גויתי, לא למען אפיח חיים חדשים בעצמותי היבשות הרימותי רגלי לשים לדרך פעמי. הרופא יעצני להרחיק נדוד למען ישיב רוח ארץ אחרת את נפשי והאנשים השונים ודרכי הארצות השונות יקחו לבי וינשוני את יגוני ומכאובי, אבל אני לא כן דמיתי, אני ידעתי כי חרש הנשבר לא יהיה לכלי, אבל גם הוא יסכין לפעמים לאיש אשר ימצא חפץ רק בחרש הנשבר, כי על כן לא אכחד ממך, אחותי, כי לא למענך בחרתי שנית בחיים. גם לא למ ע נ ך אשר לוא יכולתי להברא שנית ולהיות לך אח בכל האחים, אח בשמחה ובצרה, אח נאמן אשר יסוכך על אחותו ויעיר עליה באהבה, אח הראוי להיות אח לאחות כמוך, כי אז אחותי בחפץ לב ובשמחה בכל צרה ופגע ומכאוב אשר יבואוני בחיי האלה אם אך ידעתי כי המה יובילוני לחיים אחרים, חיים אשר בהם אחר אהיה, אבל מרעתי כי באלה לא תקרינה, כי אם אתהלך עוד כצל על פני האדמה, לא אתן ולא אוסיף לך מאומה, כי רק אח אובד כאשר איש אובד הייתי, מדעתי זאת אמרתי אך הבל היא לתת ידי לאחוז שנית בחיים ל מ ע נ ך. לך דרוש לא חרש נשבר כי אם כלי טוב ושלם כמוך, לא למענך כי אם לאנשים נדכאים ושפלים, אובדים ונתעים כמני, אולי אצלה להם ובכן נתתי ידי שנית להחיים.

למרות רצוני אשחק בזכרי כי מעת אשר נפקחו עיני לראות נבוחה שפכתי בוז וחרפה על אלה השטים אחרי הבלי שוא, המאמינים בגלגול הנפשות הנעננת אשר אחרי חלצו

(התועה ה״ה.)

המית מהמעמסה אשר שמו עליהן החיים עוד תשיבנה ותיספנה למציא משכנות במסתר עצמית ובשר ותתגלגלנה עלי האדמית אשר עזבו למען הרגיז רוח ונפש רואי החיים, ועתה האם לא כאחד מנהן הנני? האם לא גלגול הנני המתהלך על פני תבל אחרי מותו? מי יודע אם לא ארגיז גם אני הנפשות אשר אליהן אקרב ואשר למענן בחרתי שנית בחיי גלגול?

מכאוב לבי סר מעלי זה ימים אחדים ואשאף רוח כמו בימים ראשונים, גם המסע על התעלה עד בואי אל חוף ארץ צרפת לא הבי״ג לי, אף כי בסופה וסערה היה דרכי, האניה נמוטה תמיד אל עבר אחד כמו חשבה לנפול ורוח חזקה הרפה בלי חשך ורב היושבים על גגה נעו ונדו כשכורים, וגם אלה אשר הסכינו מאז לעשות בים דרך לא יכלו עמוד על רגליהם, ורק אני לבדי החזקתי על עמדי ואבט נכחה אל הגלים המתפרצים אל המכסה כמו נרדפים המה מפני הרוח ויבקשו מסתר למו בחברת בני האדם, חסרי לב! יהמו לא ידעו כי יד כל הרוחות הרעות לא תמצא און לה להרע כאשר תרע יד אלה הנדיבים אשר להם יחישו מפלט. אני עמדתי על עמדי ולבי רחב מרגע לרגע כמו שש לקראת הסערה, כמו אך היא חֶבְרָתוֹ אשר בחברתה ימצא נחת, כמו החיים עלי אדמות זרים המה לו, אך לשחות ולחצות עד צואר במצלה שם הוא מחוז חפצו. ובהשעני על מעקה האניה ובהביטי אל הסיר הנפיח ובחדור עיני להשקיף מבעד הקצף אל התהום לראות את היד הנעלמה אשר תרתיחנה, חשתי כמעט יד נוגעת בי ותמשכני אחריה. הידך היא שפרה? האם הכרתיני? האם חכית כבר לקראת בוא אלוף נעוריך אשר יעדו לך ותלאי לחכות עוד בראותך כי היא הוסיף שנית לבגוד בך וישב על עקביו לתעות בדרכי החיים בעמדו ברגל אחת על מפתן שער השאול מקום מגורך, כי על כן מהרת לקדם פניו? עצמותי רעדו ואסוג אחור. זה כביר לא רעדו עצמותי, האם יד הנחם נגעה בהן או אולי יד הרופא היא אשר חזקה עלי להחזיקני בחיים כל עוד אשר נשמה באפי?

(התועה ה׳ ד)

מעת אשר באתי פאריזה סר כמעט לחץ לבבי, גם אבל ואנחה כאיש אשר לא ידע כל מכאוב, אף כי אשב רב הימים בבית יאשמר לעשות כאשר צוני הרופא. לא כעיר לינדון אשר כלה רק עבודה ומעשה מלאה — העיר הזאת. פה יגדל שאון החיים משאון העבודה והעמל ברחובות הגדולים; ההמון ישיק בם כמשק גבים וקול שחוק ותרועה ישמע מכל עברים בטבור העיר אשר אולי על כן היתה העיר הזאת לאבן חן למשוך אחריה לב בני ארצות אחרות אשר יבקשו תענוגות החיים, כי אמנם אין עיר אשר בידה להשביע תענוג כהעיר הזאת. אבל לבי לא יונה אחריה, את ההמון וההמולה הגדולה ברחובותיה לא אוכל כלכל, גם עם הארץ הזאת לא יקח לבי. העם היושב בארץ הזאת רחוק הוא מעם בריטאניה כרחוק שמים מהארץ. איש בריטאניה הנהו כשור לעול ויעבוד בחפץ לב עבודתו למען יעבוד, אשר כמעט אוכל לגזר אמר כי לולא שלמו לבריטאני, אשר הסכין לעבוד, בעד עבודתו כי אז עוד מכספי שחד למען יתניה לו, ובן צרפת יעבוד אך למען ימצא שכר. החפץ למצוא שכר ולאסוף כסף [illegible] רוח הצרפתי והוא ישביח כל חפץ אחר וכל תאוה אחרת בלבו, גם הגאוה אשר היא רוחו תתרפס לפני הכסף, ובעת אשר יאמר למצוא משכורת ישפיל גאותו וישח עד עפר לעמתך, יאך תסב פניך ותעזבני יאריך לשון למולך. פה תמצא ברגע מסלית כל בית אם אך מחלצות תלבש, כנגיד יקרבוך בכל מקום ביאך יאהבה יאהוה תשמע מפי האיש אשר זה עתה נידעת לו. מה גדול ערך אהבה ואחוה כזאת הלא תדע [illegible]. בקש נדף יהיה הצרפתי, בין רגע ללהב שלהבת ועד [illegible] יהיה לאפר, אבן הבריטאני הוא כאבן ינוח וזמן כביר וגם אם כאיש תביאנו לא [illegible] כרגע, אבל [illegible] אז לא ידעך וזמן [illegible]. והבריטאני לא ימהר לתת ידו לך, לא יביאך ביתו ולא יושיבך אל שלחני בלתי אם בחן וראה דרכיך, אבל אם [illegible] קרא לך אז הוא משענת עולם לך, אז אהבתו בל תמוט, גם אם תדרוש ממנו קרבן רב.

(התשה הי״ד)

האנשים האלה לא ימצאו חן בעיני, ועל העמידם חנף והרבותם חלקות לא אוכל שאתם. מה הרבו כל בני איירופא להשחית דרכם ואפסה כל אהבת אמת ואהבה ואחוה נאמנה, הנה הארץ הזאת ובניה יתנו עדיהם, כי היא היתה לצבי ארצות ובניה לאנשי מופת. ימי שבתי בזה לא יארכו.

את אהובנו הרופא פקדי לשלום בשם

אחיך.

ג.

י"א לירח ד'.

אחות נעימה!

נאמנים דבריך כי לא אדע נפשי, כי אמנם לא פללתי כי עוד תכסף נפשי, כי לבי ידע עוד תאוה וכי רוחי ימצא גיל, וכל אלה ראיתי היום בבוא מכתבך לידי. אני חכיתי שלשום כל היום לקראת מכתבך וברדת היום נעצבתי על התוחלת הנכזבה ואתמול חכיתי בלב מלא תאוה לראות את דבריך והיום ששתי עליהם מאד. אבל עצתך לי לְהִשָּׁאֵר עוד בארץ הזאת ולשים לבי אל הפאר וההדר אשר פזר לה הטבע ביד נדיבה, לשיש בפעל כפי הבריאה אשר הבדילה לה ארץ ותשם עיניה עליה לטובה, עצתך זאת לא תקח לבי, כי אם אמנם אידה לך אשר אולי שגיתי בחפזי במשפטי על בני האדם לאמר, כי כלם סרו מהדרך הטוב, יען כי בוחרים המה בדרכי בני הארץ הזאת ואולי לך הצדקה כי הארץ הזאת תהיה למופת יען כי כן עָשָׂה הטבע ומי יפר חקו, וכאשר יְמַשֵּׁךְ לבנו אחרי עינינו בראיתנו פנים יפים עוד בטרם הרבינו חקור אם להפנים היפים גם לב טהור, ונמהר לשפוט לטובה משפט האיש אשר לו תאר ונחליט כי גם לב ישר ורוח נכון לו, וגם אם לא כן הוא לא כרגע תפקחנה עינינו אשר הֻכּוּ בסנורים על ידי אור היפי לראות נכוחה וצדיק הוא בעינינו משבעה צדיקים נאמנים אשר לא תאר להם, כן גם ארץ תמשך אחריה עין ביפעתה והלב ילך שבי אחרי העין ונהלל גם את אשר נחלל, ואולי תצדקי כי לא רע לב בני האדם יסיתם לשים את הארץ הזאת

למופת כי אם טובה, אשר בה חננה הבריאה, היא לה לצבי תפארת, ואם גם אודה לך אשר אולי העברתי הגבול במשפטי הרע, ורק יען כי החיים היו עלי למשא, על כן אמאס בכל הבוחרים בהם, ואחרי כי חיים יראו על פני העיר הזאת ויושביה, לכן המה בעיני כמו לוא משחת מאיש מראיהם ואשגה במשפטי לרעה כאשר ישגו השופטים לטובה יען כי ישישו על החיים הארה ויאמרו להם יפי וחן והדר, אבל אחרי כל אלה לא אמצא אני חפץ בארץ הזאת כאשר לא אשיש בעיר הזאת, כי אני הסכנתי מעודי לשיש לא על יפי הטבע, לא הרים רמים וגנים נחמדים, לא תעלות וברכות מים אף לא כל המדות בני הארם כאלה לקחו לבי מעודי, עליהם אשתומם ואתפלא אבל לא אשיש, כי אם חברת בני האדם היתה בעיני תמיד כמקור החיים, אני לשמוע ולדבר היה תמיד כל חפצי ולא להתבונן ולהחריש. ומה אתבונן אל פעל הטבע האלם אשר לא יפתח פיו ואין ידים לו לעשות מלאכה בחפץ הלב ועל פי מעלות הרוח. אני חיים וחפץ אבקש לראות, ולולא בקשתי זאת מאז כי אז אולי לא נדהיתי ולא נתעיתי ואהי חי בכל החיים, לא כצל עובר. חיים וחפץ בקשתי ובאשר לא מצאתים התעוררתי ואקצף, ותכלית ומטרה אותה נפשי ובאשר לא באתי עדיהן המה לבי כהמות ימים, ועתה בשובי להתהלך בחיים האם דרך חדשה אבקש לי? הן לא שבתי ונולדתי ולא כילד קטן אוכל לבחר חיים בדרך, אני אוכל רק לשוב ולעבור על הדרך אשר הלכתי בו ולהתבונן שנית אל מערכי לבי ולראות ולבחן אם היתה ברוחי נכונה, לכן לא לי הארץ הזאת ותפארתה. לא אביאנה עוד במשפט אך גם לא אבחר להתבונן אליה.

במכתבי השני אודיעך אנה אשים פני. לאוהבני הרופא אמרי כי פחד שוא היא אשר יפחד פן אונה מאד אחרי תענוגות העיר הזאת וארע לנפשי, פן אחר שבת בבית משתה או בבית משחק ושיר. הנה אחרתי שבת בבית המשתה אשר בו שתיתי מציתי קבעת כוס הפגעים, ועיני רוו עד בלי די מכל מחזה

כזב אשר ראו משחקים יום יום בבמת הגדולה, אשר איש
איש ימצא לו מקום בה והוא המשחק, הוא המתבונן, הוא
השוחק והבוכה, המהלל והשורק בשפתיו בבוז גם יחד . . .
רבת שבעה לי נפשי כאלה ומכאובי נאמנים .

רוח בני הארץ כים נגרש זה ימים אחדים, ריב להם
עם בני אשכנז, מלחמה וקשת וחרב כל פה מלא, ריב יקראו
בראש כל חוצות. כאש מתלקחת אחזה בכלם יחד וברגע אחד
היו ללהבת שלהבת. נפש כלם תלהט מלחמה לצאת לקראת
נשק להשיב מלחמה להארץ אשר תקנא בה כי השגתה חיל
בימים האלה. קש נדף המה ולהבת תאחז בם מבלי משים.
הן זה לא כביר נפלגו בחפץ לבותם ובמעלות רוחם למפלגות
אין קץ, ושנאי המלך רבו מאד בה, כמרצח, כשופך דם
ומפיר שבועה הוא לכב בני העיר, והוא ואשתו נערת הלב
המה נגינת כל העם אשר ירונו בחדר משכיתם, כי ביד חזקה
היא רודה בהם וישפל גאותם עד לעפר וברגע אחד הפך לב
כלם לאהוב אותו ולכבדו, כמו לא רמס ברגל גאוה על כל
משפטיהם, כמו לא הפיר כל חקי החפש וירדה בהם בפרך,
כמו לא משך את גנבים ידו ויגזול מכסי אצר המדינה כחפצו,
כמו לא כעבדים נבזים ושפלים המה כלם יחד בעיני אשר
לא יפנה לא לעצתם ואף מזעקתם יסיר אזנו. עתה הוא מהלל
בפי כל, ינשאוהו על שפתים ודבר גבורותיו הרבות ישמיעו
בראש כל חוצות. ברגע אחד שכחו כל אשר שמעו מפי אויביו
ואשר האמינו בדבריהם, כי הוא לא הראה מעודו לא גבורה
במלחמה ולא עצה ומזמה נאמנה, כי רק במרמה יסד לו כסא
ובכחש יסובב עד היום כל השומעים בקולו ואלה אשר לא
יאבו ולא ישמעו — פיהם ימלא עפר וידמו סלה. כל ארח
שכחו ויהי לנעלה לראש וראשון, ועל גבם יתנוהו לעבור
היום אל הארץ הנועמה אשר צלחה לה להרים אך מעט את
ראשה. נעוי לב! ואתם תתפארו כי עם חכם ונבון הנכם?
טובים מכם החסידים המאמינים בנפלאות הצדיקים ובכחם
לאלוה, כי מורם שקר ידבר כזב ממרום בשם אל אלים, ומי

יעלה שמים לראות אם שקר על לשונו, והמתעה הזה יפיח להם כזבים אשר עינים להם לראות את כזבם ואין רואה ואין מתבונן, לכן יוציאו בניהם לטבח וכספם לבהלה ודמם בראשם.

אולם בכל זאת ירוח הלב בראותו כי עם כלו יתעורר פעם אחת והפץ אחד יהיהו ויקימהו על רגליו, כלם כאיש אחד חברים. בעת הזאת המה כלם כאיש אחד; רוח אחד ומחשבה אחת לכלם. לוא כן היתה לעמי כי אז אילי לא הדשה לו גם מרמת מוריו לשקר.

עד בוא מכתבך אחכה פה

אחיך.

ד.

כ"ד לירח ד'.

אחותי!

אני אמרתי כי אכיר היטב ואדע את כל לבך ומכתבך אחרית הורני. אך אחותי תהיי למליץ ישר להאיש הזה, אשר מבית האכורים יצא למלוך במרמה ובכחש? הוא אשר בבגד בוגדים מאין כמהו בגד באנשי בריתי, הפר שבועתו לעין השמש נרבה שוד וחמס ורצח לעין כל, גם את רעיו לפנים אשר עזרו לו לעשית מלוכה שלח לארץ תחתית או לארץ גזרה להקבר חיים, וכל נבלה, כל אשמה תכסה על לבושי ארגמן, ואשתו העזיזה על יד ימינו הרבתה לשתת בממלכה, הם יגבו דים מאיצר המדינה ועל העניים הפועלים ינוח משא המס, ועל כל אלה תסלחי להם ותדברי גם טובות עליהם! אם אמנם ידעתי כי ההולכים לפניו המישלים מבית בורבאן, המשפחה הרעה אשר גם שמה להגא לכל איש אוהב ישר ויודע קורות הדורות, כי המה העמיקו שחתו עוד יותר מבית בונאפארטא, אולם הבואת יצדק מרצח יען כי עוד שני לו אשר רצח וגזל יותר ממנו? ובלעדי זאת תרבה חטאת האנשים האלה הרבה יתר מאשמת בני בורבאן. המושל הזה, ידע כי לא לו המשפט לרבא ארץ. הוא הלא יזכור כי אך במרמה וכזב, בגלוז ועקש הצליח לשבת לכסא והוא יכביד עלו בההילכים

לפניו ואולי עוד יותר, והעם הזה יֹאל להמשך בחכה אשר שם באפם! העם הזה אשר יתפאר בחכמתו על כל העמים יהיה למשחק בידי איש מרמה ואין רואה ואין מבין. זאת היא חטאת הגאון וזה פריו! הוא יאכל סביבו בלב מצא קץ לו בעש עדי יהיה לברות לו. השעל הערום ראה כי אין דרך אחרת לו להמלט, כי עיני זקני הצאן נפקחו לראות כי היא שם שמית במשפחתם, כי ישא לאחת אחת את העלות ויגרם עצמותיהם, כי יאכל על ימין ועל שמאל ושפתיו מגאלות תמיד בדם בניהם, וילונו בסתר אהלם ויאמרו לפריץ ביד רמה, והנהו מתהפך בתחבולותיו ויראה להם מלחמה מרחוק: עדר צאן אחר יראה להם ויתעם להאמין כי למלחמה המה נועדים, והנה כלם יחד ימשכו אחרי מזמת תרמיתו ויוציאו בניהם להרג!

מה לבני צרפת אם יעשו בני אשכנז חיל? למה להם להרים קולם בכל עת למען יֵחָשְׁבוּ כגבורי הארץ? מה תתן להם המלחמה אם יצלחו בה? הלא אך מסים חדשים, ויד מישלם תעז עוד יותר אם תעשה חיל במלחמה ויהיו כלם יחד כעבדים נבזים בעיניו, ואם תשפל ידם בשדה המלחמה אז הלא אוי אוי להם. הן לוהמיהם לא ישאו לפשעם ולזדון גאותם כי יקראו מלחמה על בלימה רק להגדיל שמם — ואת כל אלה לא יזכרו והנם מתהוללים כמשגעים בכל רחוב ובכל בית משתה. חרב! חרב! ישמע בכל מקום מועד ובכל גן ובכל בית אשר אך אנשים אחדים ימצאו בו. המשחק בבמה יעזב פתאם שיחו וישא מלחמה על שפתיו והנהו נערץ ומהלל בפי כל. עתה אראה ואבינה את אשר לא בינותי עד כה, גם אני אמרתי תמיד כי יתרון הכשר דעת דרוש לאיש למען תמצא ידו לנהל עדה או עם כלו. שקר הדבר! לא חכמה ותבונה גם לא אמון אך מרמה מעט תעש כל אלה. כל משחק בבמה, אשר יראה כי אולת ידו למצוא מסלות בלב רואי המשחק, כי לא ניב שפתים ולא דעת לו להפליא לעשות לעיני רואיו, יזכור בשם ארץ אשכנז ויבטיח כי עד מהרה תהיה הארץ הזאת והעם אשר בה למרמס לרגלי חיל צבאות בני צרפת וברגע

אחד והנהו נשא על כפים, ימחאו כף ויריעו כמו לוא בדבר שפתיו לבד הֵשַׁם כבר מחצית הארץ הזועמה. אל דרך המושל למדו, כאשר הוא הצליח לשבב לב כל העם אליו בפעם אחת אחרי אשר נבאש כמעט בכל הארץ, בדברו חלקות לעמו ובאמרו להרים לו קרן לבל יגבה לב עם אחר לְהִדַמות אליו, כן עושים כל בני מרמה אשר קצרה ידם מעשות להם שם ומחול כבוד בחכמתם, כי יעשו תנופה וישאו ברנה אלומותיהם, והעם הפתי יאמין לכל דברי המשחק בבמה כאשר ישמע בדברי מושלו, ולא דעת לו לראות כי אך למען צבור כסף יקרא את הקריאה הזאת וכי יבא לארץ אשכנז אז גם שם בדברים האלה ידבר אם אך תקוה נשקפה לו לראות שכר לעמלו. אם רק מרמה ועז פנים נתנו לאיש אז יצלח למשול. כן ינהגו ראשי הקהל את עדרי עירם וכן ימשלו הצדיקים ברבבות אנשים, והעם כבהמה בבקעה ימשך אחרי כל איש אשר ידע לשים החים בלחיו, ואין יתרון לעם מעם ועדה מעדה.

גם אחינו בני ישראל יהמו ויתגעשו ונפשם תריע תרועת מלחמה בכל עם הארץ ואולי עוד יותר, ונכונים המה להביא כל קרבן. את שנים שלשה דברתי ואשתומם לשמוע כי גם המה בבטחה ומנוחה יפיחו לקץ כי עוד מעט ותשבר זרוע ארץ פרוסיא עד לבלי קום עוד. האם בסנורים הֻכּו האנשים האלה, כי לא את עם פרא כיושבי אלגיר ולא את עם אֹבד עצות כבני מעקסיקא יערכו מלחמה, כי אם את עם אשר חיל צבאותיו עשה לו שם גדול ונורא, ואם אמנם גדול ורב הוא חיל עם צרפת הרבה יתר במספר ואולי גם בכח מצבאות פרוסיא, אבל בכל זאת, הן לא מפי אל עליון שמעו כי להם הנצחון ואיך יבטחו כלם יחד?

איש נכבד מעמי מיושבי העיר הזאת בא אלי ברגע הזה ואחדל מכתוב ובמכתב השני אכלה את דברי.

אחיך.

(התועה ח״ד)

ה׳.

יום ו׳ לירח ה׳.

אחותי!

כברק בליל אפל האירו דבריך את עיני. אמנם לך חכמה לשפוט. צדקת מאד, אחותי, במשפט אשר חרצת; אמת הדבר כי לא רק רוח המושל עלתה על כל העם ותחיה רוחו לצאת למלחמה, כי אם גם ריב לאמונה הוא. לב בני צרפת ההולכים כעורים אחרי האמונה הקטולית יכסף מאד לבער את האמונה הפרטעסטאנטית מן הארץ. החפץ הזה נטוע בלבם ואם גם לא ישמיעוהו כי חרפה היא היום לשאת הרב בעד אמונה ודת, אבל החפץ לא מת בקרב לב העמים ואם גם בשם אחר יכנוהו, בשם ריב־משפחות; אולם את אשר אמרת כי „הבטחון הוא מחצית הנצחון" ועל כן תהללי את הצרפתים על כי בבטחה ילכו לקראת נשק והיא תתן אמץ לב לצבאותיהם לעשות גדולות, כי גם לקול רעמם במכתבי העת ירעדו האשכנזים ואיש לרעהו יחילו וכה יהיה גם במערכות הצבא: זה ילך בטח וירד לפני אויבו וזה יצא בנפש מרה וישוב על עקבו בראותו מגור מסביב. — בזאת אמנם לא תצדקי ואני אחרת אשפוט. ראיתי רבים באלה אשר אך במורא ופחד בקול גדול ובפה דובר גאוה יאמרו לשלוט, גם ידם תמצא לשלוט אך על נבערים בעם, על אנשים אשר בהמה המה, ואם באיש דעת יאמרו לשלוח יד או יהפך כרגע שוליהם על פניהם ויהיו לזועה ובזת. לא אל עם קטן ודל אשר לא נסה כחו במלחמה ישאו היום חרב, לא על ארץ בעלגיען המצעירה יתנו בקולם כי יהתו, אף לא לארץ איטאליה הקרועה לקרעים ידברו רהת כי ישמעו ויפחדו ויסוגו אחור בבהלה, הנה אל עם עז בדעת וכח, אל עם מְלֻמַּד מלחמה, אל עם מר נפש אשר לא ישכח לנצח כל הֶרַע האויב הזה בארצו, עם אשר עוד יזכור את הפרצים אשר פרץ בו אויבו זה מני אז, אשר בפרצו אל ארצו הֵשַׂם בה שמות באכזריות מאין כמה. לא כגבור מלחמה מנצח את אויביו רדה נפוליון הראשון בעם הזה

אשר כבש, כי אם כזאב ערבות בפרצו לעדר אשר ישתה
הדם ויגרם העצמות, לא חשב אדם ולא ידע משפט; ויבא
עתה עתם אף הם להשיב מלחמה שערה או בגמול ידיהם
ישיבו להם, ומי יודע אם לא תהיה להם גאותם ורום עיניהם
להצרפתים לראשית מכשול ושפלות רוח הפרוססים אשר בחיל
ידברו יהיה להם למגן וצנה, אלה בגאותם יתהוללו ויאבדו
דרך ואלה בפחדם יזהרו וישמרו נפשם. ואף עוד זאת נדע
אשר כל איש הבוטח מאד בחכמת לבו ובכח ידו בטרם יצא
לפעלו הוא לא ימצא ידיו בגשתו אל המלאכה, לא כן האיש
אשר ישקל את העבודה לעמת הכח ואת הכח ימוד על פי
המקרים אשר יוסיפו או יגרעו ממנו הוא ילך נכוחה ויגיע עד
תכליתו. אמנם יש משחק בקלפים אשר כל הוני יתן בפעם
אחת ואלף פעמים כמהו ימצא ברגע אחד, אך מוצא שלל
רב כזה בשחוק בלי משפט ודעת רק בהבטחון לבדו היא אחד
מאלף, ותשע מאות ותשעים ותשעה יחדו להם ריקים
ילבשו או יביאו בהדר מות בלבם. גם העם הזה אך במשחקים
בקלפים הנהו בעיני. מה להם למלחמה הזאת? הן כל איש
יראה כי אך עלילות ישימו, תנואות יבקשו להרהר ריב,
נפשי האלמנות והיתומים תזעק, אשר בפשע אוהבי כזב
יהיו עדי אובד.

בראותי כל אלה אקום בפני על כל הרעות אשר נפלתי
על עמי, כי אמנם גדול אשמת מנהלים כאלה אשר ינהלו
בשבטם אלפי רבבות אנשים אלף פעמים מכל העונות
והאשמות אשר ראיתי בבני עמי, ובכל זאת לא יאשמו אלה
ורבים יתברכו בהם, ועוד יעיזו מצח לדבר גבה ברום עינים
ראמר כי בדור דעה הננו חיים, בדור משפט וחפש, בדור
טוב מאבותיו. שקר בפיכם! לוא קמו אבותיכם כי אז אולי
מאנו לתת יד למרצחים נבלים כמוכם. הוי עליכם פתאים
גאים חסרי לב!

תרועת המלחמה תצלצל באזני כל היום עד כי גם לבי
מלא תרועת מלחמה ואלה המה דברי, אף כי רבות לי

להשמיעך, אך איעבה זאת לעת אחרת ועתה חיי שלום וכתבי
לי לבירת בעלגיען כי שמה אשים פני ביום מחר.

ו.

בריסעל, יום ט' לירח הששי.

אחותי האהובה!

ידעתי עצבך ודאגתך עלי אחרי כי זה יותר מירח ימים
נסתם חזון ממני; אבין הגיגך במכתבך ואאמין לך כי לוא
ידעת מקומי כי אז מהרת אלי מבלי שים לב אל פחד המלחמה,
אבל זה לענך שתלעיגי לי ותאמרי כי דמית אשר מרוב
אהבתי להאשכנזים יצאתי גם חוצץ במלחמתם, בזאת אמנם
לא צדקת ותכאיבי לבי מבלי משים. הן משפט לא אהבה היא
ואני אך משפט דברתי ולא אהבה או איבה נתנו דברים בפי,
ואם גם אַתְּ תחשבי לי דְבָרַי לדברי אהבה להאשכנזים או הלא
לא יאשמו הגאים הזודנים אשר שמוני בבור הנם...

אולם שכחתי כי עוד לא תדעי עד מה, עתה אוכל
להשמיעך פשר דבר ולא אפחד פן תבהלך שאת פתאם.
ביום ההוא אשר אמרתי לעזוב את פאריז ישבתי בחברת
אנשים רבים באחד מבתי המשתה הגדולים ואף כי כבר היה
לי לזרא לשמוע כל היום שחת השותים יין למכביר ועז ונצחון
על שפתותיהם, בכל זאת הקשבתי היום רב קשב כי באה
השמועה מהנצחון הגדול, הראשון אשר נצחו הצרפתים
באשכנז ואחד מהם הניס רבבות מחיל איביהם, ידם עשתה
חיל בקֶרֶב הראשון עד כי כעת תמצא ידם להשיב את הימים
אשר יארכו עד באם שערי ברלין. גם דבר גבורת יורש העצר,
אשר עד הנה היה למלה בפי כל וכל אוהבי לעג ולצון שמוהו
למטרת חציהם עתה היה אף הוא מרום ונשא. בדברים
ובהתהללם כה חד לאחד אמר אחד היושבים כי יפריזו מאד
על המדה כי אמנם העיר ווייסענבורג אשר על ידה נלחמו לא
עיר מבצר היא אף לא צבא רב היה שם כי אם בשמונה מאות

מחיל אשכנז נשארו בעיר לשמרה ואיכה הרבו בהם מכה ראלפים ? — עוד המלה בפי האיש והמון רב התנשא בסופה וסערה וימלאו פניו קלון ואחדים בקשו לעמוד לימינו ואז התגעשו כמשגעים ויתנפלו עליהם ויכום מכה אכזריה ושוטרי העיר באו ויובילום אל בית הבור כי אשכנזים המה מרגלים את הארץ. לשוא קראו בחוקה כי בתים להם בעיר הזאת ובתי מסחר ומלאכה ולא גרים, שימע לא היה להם כי הובילום בחוקה מבלי פנות אל דבריהם. אני ישבתי בכל עת המבוכה ולא דברתי דבר אף כי ידעתי כי מישרים דברו האשכנזים, כי אני קניתי לי בכסף מלא מכתב עתי אשכנזי (אשר לא יתנו להם בעת מעבר אל הארץ, לבד מאלה אשר בעד ארץ צרפת ידברו טובות) ובו ראיתי כי לא כן דברו, אך בראותי כי גזל משפט נעשה לעין השמש אמרתי אף אני חלקי כי לא טוב הדבר לעות משפט, הן הרשות נתונה לכל איש להשיב כהעולה על רוחו, ובית המשתה הן לא שדה המערכה הנהו כי יפחדו פן ירפו ידי הלוחמים — ועל הדבר הזה באתי גם אני עד בית הבור כמרגל, ומי יודע כמה ארכו ימי שבתי שם, ואם יצאתי עוד לאור החיים, לולא קם לעזרתי ציר ארץ בריטאניה ובעמל רב הצליח חפצו בידו להוציאני לחפשי. למען אעזוב ביום ההוא את העיר בלוית שומרים עד הגבול — עתה אשחק בלבי על מעשי התעתעים האלה, כי כמשגעים המה בעיני אבל אז התחמץ לבבי מאד ודמי רתח על העול הנעשה לעין השמש וקצפי זה הביא לי כאב ראש נורא מאד ולרגלו גם מחלת לב, אשר ענו נפשי יותר משני שבועות ולא נתנוני לאחוז בעט לכתוב לך עד מה.

הראית מה המה אלה בני הנצחון עושים ? ואף עתה כאשר יבאו יום יום שמועות רעות משדה המערכה, כי חילם יסוג אחור ויכה שוק על ירך בכל מקום פגעם באויביהם, בכל זאת התדמי כי רפה כח גאותם ? כי לשונם לא תהלך עוד בגדולות וכי לא יספרו הימים עד באם ברלינה ? אך לא ! מכתבי דעת אשר להם יתעום גם הים בשקרים וכזבים ובכל

מקום אשר הִכּוּ שׁוֹק על ירך ישמיעו להם נצחון גדול, ואם עוד יוסיפו לנצח כה במלחמה הזאת אז אספוק מאד אם ישאר להם שריד מכל חוגרי כלי נשק. זה הוא פרי הגאוה ואהבת הכזב, דמי בניהם מוגרים כמים והמה ישישו ויתהללו. האם גם בזאת יאמרו לתת חתית בלבב איביהם? האם בשדרם בבית שירי הללויה על הגדולות אשר עשו צבאותיהם יחיו מתיהם ושוכני עפר יקיצו לקול התרועה לצאת שנית לקראת נשק? בשבורים יתהוללו עדי יפלו ודמם בראשם!

אולם אל תחשבי כי הדבר הזה העלה המתי עד לבלי נוד להעם הזה, נהפוך הוא! לבי ידוה במאד מאד כי בני האדם לא ילמדו להשכיל, אך הבל יתפאר דור דור כי יחכם מאבותיו, כי אין יתרון לדור האחד על רעהו, התאות המשולנה באיש ובעם יחד, חטאת גאה וגאון תוריד ותשפיל עד עפר גוי ואדם. איש מרמה יסבב בכחש כאחד כרבבות וישיבם עד דכא, ומה יועיל להאמללים אשר נגזרו מדיו אם גם אשמו בראשי ישוב ביום מפלתו? היחיו אלפי המתים על שדי קטל אם כל הארץ תריע תרועה גדולה על הבוגד: הדה והשבבה את ערלים?! הוא בזדוני והנה באולתם יחד על עפר ישכבו, ומי ידע אם לא עוד יקום ויתעודד ברב מזימותיו? תן לשוא יֻקַּה עָם — מוסר לא יקח ואם אך ישכח רגע את המכות אשר הֻכָּה ברב אולתו ישוב וינהה כצאן תועה אחרי מורה מתעה. אמנם מה אשתומם על העם הזה אם הלך אחרי ההבל ויהבל להאמין כי מרום ונשא היא על כל, אם גם בני יתר העמים כה יחשבו; אם אדבר את איש והיתה ראשית דברי תהלה להצרפתים ותקוה טובה כי עוד תרום ידם, עד כי גם את הנעשה לא יראו ויכזבו במראה עיניהם. הנה כי כן היא ארח החיים, אם תחפוץ להיות מרום ונשא, אז הלל את נפשך בכל אשר תמצא ידך ואם בתחלה ילעגו לך אל תבהל כי לא יארכו הימים וכבודך יפרח. איש גאון ישא ראש ויעריצוהו וענו לב ישפל וישפילוהו, כי בני האדם עוד מרב ידעו משפט; יבוא איש וידבר בשם האלהים ויאמינו בו, יתנשא

איש ויאריך לשון בשם כחו וכמו נגיד יתנוהו.

לב רב העמים ינהה אחרי הצרפתים ועל זאת לא אתפלא, כי אמנם העם הזה היה כבר לשם ולתהלה ולתפארת בעת אשר ארץ פרוסיא התנער זה עתה מעפר, וזה דרך כל האדם לכבד את העשיר ולבזות את הנעלה פתאם משפל מצבו, כי יקנאו בו. בני האדם למרות כל תאותם להדש חדשות אך מחזיקים בישן הנה בכל כחם, לא אחד יתעורר על עשיר אשר עשרו בנחלת אבות בא לו להלל שמו וכלם ירעו בעל גנב על האיש אשר בכח ידו עשה לו חיל, אף כי יתר שאת וכבוד יאתה האיש אשר ידו מצאה חיל מאשר לאיש אשר לא עמל בהונו רק אבותיו מצאוהו בעמל או במרמה למענו והוא יאכלנו. אבל גם אחינו העברים לב כלם ירמה לעם צרפת, כלם יערבו בלבם תחנה בעד שלום הארץ הזאת ויקללו בלבם את ארץ פרוסיא המתנשאת, יבמיך, אחותי, כן כמעט כלם יחשבו כי אך מארץ צרפת לנו תקוה נשקפה לאור באור החפש והמשפט ואם הארץ הזאת תוסר מגבירה או נהיה עדי אבד, אבל לא על אלה האנשים כי ישגו ויואלו לבלי ראות נכוחה יצר לי, רק עליך. עליך לשפוט מישרים! וראה זה מצאתי כי כל אלה אשר לא דעת להם בדברי הימים ולא בינה במשפט קורות הדורות בה יחשבו, רק אחד מאלף היודע בינה לעתים אחרת יחשוב.

בני עמנו נואלו כלם לחשוב כי ארץ צרפת היתה הראשונה אשר נתנה משפטים צדיקים לאחינו ישגו מאד, כי רק אל דרך ארץ הולאנד ובריטניה למדה, ובלהטה מלחמתה את עריצי ממשלתה אשר הבאיה וימצאו חפץ באחינו כי ילחמו על יד ימינם קרבים בשתי ידים, אבל לא עתה תקוה נשקפה לנו מהארץ הזאת ותהי להפך. בני הארץ הזאת אשר רבם מבורים המה לעבדי עולם הכהנים במקדש אמונה הקאטולית, אשר בכל דבר הבל נפשם חפצה, אשר יראו בבקר בבקר אותות ומופתים בשמים ובארץ, אשר ינהרו לרבבות לכל מקום אשר יאמרו להם: ראו שם יראה מופת, אשר מרביתם לא

ידעו אז קרוא כתוב ואך בני הערים הגדולות שגבו מהם, ויען
כי עיני בני הארצות האחרות אך אל הערים הגדולות נשואות
ובראותם את פאריז, מארשיללא והדומהן לכן יאמרו כי כל
הארץ עלתה במעלות הדעת, ובאמת שפל העם הזה במצב
הדעת בכל העמים השפלים, כי כהניהם ירדו בהם ולא יתנום
לפקוח את עיניהם. — בני הארץ הזאת לא יאהבו את בני
ישראל בלבם ואך תמצא ידם ועשו להם רעה כדרכם וכתאותם
מאד, אך זאת היתה לאחינו בארץ הזאת, כי מספרם מעט
מאד ולא יעלו אף המון עדיהם, ורק בהערים הגדולות ימצאו
מושבות להם ובערים הגדולות נקל מאד למצא מנוחה, כי
שמה לא תמצא יד ההמון לגזול משפט לעיני השמש, ועוד
זאת כי המה רבם אצילי הארץ ואילי הכסף, על כן היו
שלוים עד הנה, ולא מאהבת הצרפתים להחפש ולא מרב
התבונה אשר תקנן בלבם יעשו כל אלה. לעד נאמן תעמיד
לנו ארץ איטאליה אשר רק באשמת ארץ צרפת וממשלה עוד
תקח לרגלי האב ברומא, רק בני צרפת יסובבו עליו לבלי
ילקח שבט מושל מידו ולולא המה כי אז כבר היתה הרוחה
להעם האמלל הזה, ואך המה בקנאתם לאמונתם יהיו עליו
סתרה ויקריבו את בניהם וכספם להמלך הזה. ואם ישוב
מושלה מנצח מהמלחמה הזאת או ישה ידו על הארץ הזאת
ונבריעה והבאה שנית תחת רגלי האב־המלך, ובשאת האב
וכהניו עמו את ראשו אז לא תהי עוד תקוה לכל מבקשי
חפש ומשפט, כי גם בארץ איבעריא אשר זה לא כביר הצליח
בידי העם ברב עמל וכעס ומכאובים לתת משפטים צדיקים
בארץ, גם בארץ הזאת עוד לא הכו המשפט והחפש שרשיהם,
והשרים [illegible] המלכה אויבי החפש מאד, עבדים נרצעים
לקדושים, המה לא ישקטו ולא ינוחו לעקר את המשפטים
החדשים משרש. ואך עתה באשר ריב [illegible] האב ברומא בארצו
יעשו אוהבי החפש חיל בארץ ההיא, וברגע אשר ישוב מושל
צרפת בשלום לארצו תשוב המלוכה להאב והעבדות לארץ
איטאליא ואיבעריא גם יחד, ומי זה לידינו יתקע, אם לא

וזקני מזבחות להעביר בהם פושעים יהודים באש בעיר שנות
מספר כאשר עשו לפנים בגבור יד היעזואיטים. לא מגרת
שוא היא, כי לא בארצות אשר על משפחת הגערמנים יחשבו
ארצות משפחות הרמאנים הנה. בארץ הולאנד ובריטאניה
לא יצא משפט ברגע, ימים רבים ילחמו עדי יותן חק חדש,
אך כאשר יצא לאור אז היא כבלע איתן; לא כן בארצות
האלה, פה בסופה ובסערה דרכם, ויצאו משפט בשאון ויסורו
מבלי מושים וגם ארץ אוסטריה אשר אחות היא להן באמונתה,
גם היא בדרכיהן תבחר.

אמנם רבות סבלו בני ישראל בארצות גרמניה, צרות
רבות ונוראות, אך בהן יהל עתה אור החפש והמשפט הקראית
ואם אך יגיה אורו אז ילך ואור בבטחה ישלים יהיה לנו, לכן
תקוה נשקפה אך מארצות האלה אשר שונאים המה ולוחמים
נגד האמונה הקאטולית איבתנו בנפש, ומה לנו לשאת עין
אל העבר, לנו לשפוט מהיה על העתיד. אם תגבר יד
אויבנו אז יצא שם משפט אמת לאור, כי אך באשמת ארץ
צרפת אשר נהרה בה תמיד היתה הארץ הזאת לקרעים ובעליה
אדונים רבים ואבירים, ובכל איש בן הרום במשפחה, כי לא
על פי כהנים מחזיקים בתרמית תחת תקות ולא זרים זרים
וגרים בה ונחלתה; כהניה בקרבה אך לאמונה ולא לממשלה
נקראו, והמה בני הארץ, לא ככהני הארצות האלה אשר
המה גרים ורב כרוחם ודרכיהם לעם הארץ ואין להם ממשלה
מבלעדי ממשלת האב ברומה ואין להם חפץ אחר מבלעדי
החפץ להרים לו קרן וגם אם יושבי שבות בארץ מושבם לא
ישימו לב, הנה זאת חקרתי בהתבונני לדרכי ארץ צרפת
ובשומי לב להתך קורות הדורות ואך בהני דברי אלה, ולא
תמהרי להוציא משפט.

עוד ימים אחדים אתמהמה פה ואז אודיעך אנה אשים
פני.

אחיך.

ו.

יום השלשים לירח הששי;

אדוני הרופא אוהבי ואהובי!

חיי מידך נתנו לי ועל כן עלי לעשות ככל אשר תאמר, אף כי לא אדע עוד אם איטיב לאיש בחיי, ולנפשי לא אמצא בהם עוד כל חפץ. מאז קמתי ממשכבי הנני שבע רגז, אתעורר ואתגעש על כל דבר, מבלי אשר אשיש באשר ימצא חן בעיני, וזאת לא היתה דרכי לפנים. הורני נא אתה הסופר יצורי איש ועורקיו ועל פיהם תשמיע משפטי האם בריאה חדשה נבראתי? האם בעת חליי את אשר לא הייתי הייתי, איש אחר ולו לב אחר ורוח אחרת? או אולי עוד לא סרה המחלה מלבי, עוד תאחז בצפרניה את מורשי לבבי ותפלס להם דרך ובסירה אחדש נעורי כקדם? אם אמנם לא אכחד כי לא ינעם לי לשוב ולהיות כבימי חרפי ולראות שנית חיי סופה וסערה, חיי נדודים וכעס ומכשול לב כאשר חייתי, אך החיים האלה אשר נתנו לי כיום לא אוכל כלכל. בחזקת היד צוית עלי להפרד מעל אחותי, חלקי וששוני בחיים ואשמע בקולך, כי ראיתי כי תמם אהלך בששוני עמה, חברתה לי כאור נר אשר ישמח בלהבו לשד השמן עד יכוה וידעך רגע. רבות מחשבות הרביתי מאז נפרדתי ממנה על הדבר הזה ועל עפעפי צלמות, לא אראה נכוחות, לא אדע פשר, רק זאת אדע עתה ברור כי אהבתי בלבי לא נדעכה אף בהודעי כי אחותי היא, אהבתי אשר אהבתיה כאיש זר עוד תשוב ותתעורר לפעמים ותרעיש מורשי לבי ותצת שלהבת בדמי עורקי, ואתקצף על המקרה אשר נתנה לבת לאבי ובמעט אתמרמר על אבי אשר הביא עלי את הרעה הגדולה הזאת בהיותי לאב גם לה. כמסיג גבולי הנהו בעיני, כשודד נחלת שפרה עלי, יככל זאת בעת חשבי כי אחותי היא, תרחף תמונתה לעיני כמו נבריה היתה ואנשק צלמה בדמיון ואחבקנה בחזון הלב לא כאח את

אחותי, אפחד מאד, כי לא תבין הגיגי ולא תדע רוחי, כי
אתה אשר לגלגלי הדם תביט ותספור צעדיהם ותתבונן
למרוצתם ומראשית תגיד את הרגשות אשר תבאנה לרגלן,
אתה תראה את התאוה כאור תעירה מגלי הדם הנשקף בחמי
והפרידנה ותרקנה הרקות, תביט לראשיתה ותראה אחריתה
ותאמר לא יהי רק רמיה נכבד ולא כי גם לגעל נפש, כי לא
ישיש איש על יפי הילד הילוד בראותו גוהו מרחם ואף כי לא
הנעם לו תמונת יפיפיה בנתחי אותה לנתחיה ואת עצביה
ועורקיה אשר הדם כבר קפא בהם יהי לזועה ביד יקח, אבל
לי הקנאה התאוה כילד פורח, כינק משעשע, לא ראשיתה
ולא אחריתה תראינה לעיני כי אם היא ביפיה תקח לבי,
תקהנו כלו ותרעישנו לרגעים.

עתה אבין חכמתך הרבה כי ראית האותיות לאחור
ותרחיקני מבית חיי רוחי, כי אמנם אספיק מאד אשר לוא
נותרתי עוד יחד עמדי אם לא הוספתי חטא על פשע ושגיאה
גדולה מכל השגיאות אשר כאבן מעמסה תכבדנה על לבי,
אם לא השמעתי באזניה הטהורות דבר אשר לשמעו אחז
בשרה פלצות ויקצר לבבה התעבתה כלמת עולם, כי אם שפלי
ידי ובהי בר, אבל התאות בקרבי לא השתי לאשן יעוד להן
תוצאות הדרך פתחי פי עת התגעשנה כסוס שוטף.

האמנם צדקו המחוקקים בהרחיקם קרובים ובקרבם אך
רחוקים; האם לא יהיו החוה והבתה בשלוה והשקט אם גם
לא ישימו לבם לאב ולאם; האמנם טובה החקה הזאת מחקים
רבים אשר בני האדם המציאו להם לענות נפשם; שקר בפי
האומרים כי התאוה לא תתעורר בלבנו לקרובינו! רק החקים
יבדילונו וזאת אחוה מבשרי. האין די לנו בהצרות והפגעים
אשר ידי המקרים תחלקנה לנו באפס כי עוד נוסיף עליהם
בידינו? הורני נא, אדוני! ידעתי כי תענני כי לא טוב הוא
להבנים אם יתערב דם קרובים יחד ורבות באלה אשר המציאו
למען הצדיק את החקים. אבל אספיק מאד אם לא את ההפך
הורתם אותנו, ולא יצאה הרה כי רק בקרובינו נתערב. ואם

גם אמת תהי בפיכם כי אולי לא טוב הוא לבנים יולדו, אולם
הגם שמתם לבבכם לכל צרה שלא תבא על הבנים, האף נתתם
חקים לכל ירא ורע איש נֻגַּע במחלת הנכפה או במכאובים
רעים כאלה אשר אבות לבנים ינחילו מחלתם? האף אמנם
נתתם חק כי יבא איש איש אל הרופא בטרם קחתו לו אשה
כי יבקר את מומיו פן יוליד בנים למחלה יהיו? או האם
עלה על לבבכם לאסור אסר על איש מצוק הנולד וגדל על
ברכי המחסור יחוה אין לו ומלאכה וחכמה לא למד אף כח
ידיו אין אתו להחיות נפשו, לבל ירבה אביונים באדם לבל
יוסיף אמללים חיים בצער ומחסור ונקיון שנים ופשע ומורא
מפני חמת המשפט? מחצית האנשים יודעי חלי המה יישאו
נשים ויולידו בנים ומחציתם השנית לא יראו שבר לעמלם
וזרע רב יביאו לעולם, ורק אחד מאלף הוא אשר לא יד
המחלה ולא יד המחסור נגעה בו, ובכל זאת איש לא ישים
עליהם את לבו, ואם יאמר איש לאחותו האהובה לו יתר מכל
הנשים אשר בתבל „אשתי צאי" או הוא חוטא ופושע. כמעט
ישתומם לבי בקרבי יאמר כי מראש ימקדם נוצר החק הזה
אך למעני, אך למען דכאני באחרית ימי חלדי, או למען הכא
אמללים רבים כמוני, ככל החקים והפקודות אשר אך בכבלי
ברזל יאסרו ידינו וישימו כבלים על רגלינו למען מרר את
חיינו. המשפט בן הוא להדעת והחקר ואלה המה ראשי יריבי
בני האדם, המה אבות כל פגע ומדוה. החקר יפקח את עינינו
לראות את הקרוב לנו ועד תכלית הדבר לא נגיע יטיב טוב
לנו הוא לא ידענו מאומה מאשר נדע אך מעט, אשר זאת
תוליך אותנו תמיד שולל: הדעת קצרת ידים היא להראות את
הבאות אשר תקרינה לרגלי הדעות אשר תראה לנו ובכן תלמד
ידנו ללחום במקום אשר טוב טוב היה לנו לאסוף ידנו, לא
אתך איש ישר אריב, אך את הדעת מוליכתך בדרך, היא
הורתה אותך לפדות איש מרדת שחת, אבל לוא הראתך כי
לפעמים טוב עשית לוא נתת את האמלל לעבור בדרך שאול
אשר בו כבר נתמכו רגליו. גם לעזרתי חשת להציל ממות

נפשי אף חכמתך עמדה לך, אבל האמנם הטבת עשו בתתך חיים לעצמות יבשות, בהרגיזך שכן קבר מירכתי בור והשלחהו לנדוד על פני תבל להרגיז נפשות? או אולי לא עזרתי ולא טובי נוכח פניך שמת בצאתך לעזרה לי, בגולך מנוחתך בלילות ובשבתך מאכיל לחמך יומם, למען תתחקה על שרשי עורקי ותהלוכותם ומרוצתם וְקִצָּם, לא את נפשי בקשת להציל כי אם לבחון ולדעת מה רבה חכמתך ומה כחך להחיות מתים, ואני אך כחמר על האבנים הייתי לפניך? האמנם כזאת חשבת? דבר אמת השמיעני, נפשי תמאן לטפול עליך חטאת כזאת; אבל אם כה עשית ינוח לבבי כי לא את הדעת עוד אריבה, כי אם את אלה אשר עשוה לבלי חפץ להפיץ נפשם. ועתה שלחתני ואלך. צדקת בשלחך אותי, זאת יאמר לי לבי, כי לולא זאת מי יודע אם לא הייתי היום למורא וזועה גם לאחותי באשר הנני לנפשי על ריב פשעי, אבל מה לי החיים האלה? לחידה הזאת מצא לי פשר, תן בלבי חפץ ובידי כח לחיות ולבקש חיים ואז גם אני אודך ואומר לך כי מחיה מתים הנך.

לדברך ייחל עבדך המת בחייו...

ח.

יום העשרים לירח השביעי.

ידידי ואוהבי!

הנה על דברתכם, הרופאים, טובים מאד לבני האדם בתי הרחצה, שבם נחמם גויתנו עד מאד ופתאם לפתע ישפכו מים קרים יעבר עליה, תמורת פתאם זאת אשר תבוא לעורקינו, אשר בקִצָּם ירחבו יבקע להם יציאו, תרגילנו לשאת תמורות הקור והחום לבל נירא מצננים ופחים. אם באמת כן הוא זאת לא ארע, כי לא נסיתי באלה, אך מכתבך היה לי כשטף מים קרים אשר ישטפני פתאם בעוד יום. לבבי היה חם בקרבי

מאד בכתבי לך המכתב הראשון ולמרות חפצי לכתוב לך רק
אהבה וידידות ולתאר לך את הליכותי ומצבי כאשר פקדת
עלי, הנה השתוננו כליותי לאט לאט ואריב עמך, ואדמה כי
תמהר לרחץ בנקיון כפיך ולהראיתני כי את טיבתי חפצת וכי
לא בך האשם אם דבקה בי התאוה הזרה ותמרר חיי, אבל
אתה באת ותתן עלי בקולך ותאמר בשפה ברורה כי דבר אין
לכם עם תאות שוגים ותועים כמוני, כי אתה תעשה את אשר
נטל עליך, אתה תעביד לדעת כעבד נאמן וכל אשר תצוך
תעשה, אתה למדת לגהית מזור ולרפא מחץ ובה תעשה,
ועתה תשלחני אל רופאים אחרים אשר חכמתם היא לרפא
שברון לב או תאות זרות למען ישיבו לי ששון ישע לרוחי,
באחת, נגעתָ כפך מתת לי כל מענה על ריבי את החקים
באמרך כי לא מחוקק הנך ולך לא הֵרֵע החקים מעודך ונהפוך
היא כי היטיבו לך מאד, כי לולא זאת מי יודע אם לא כבר
שלח צר ואויב יד בחייך או בביתך לולא החקים שהיו בעירתך,
ומעודך לא התאוית לחקים אחרים על פי תאותך, כי על כן
לא תבין גם לתת מענה לאיש אשר רוחו ותאותו זרו לך;
אמנם מישרים שפטת כי לחולה כמוני אשר בתחלה גול מרופאו
ירחים רבים למען ישיבני אל החיים, וכאשר הצליח חפצו
בידו ויחלצהו משערי צלמות עוד יאמר לגזול עתותיו ממנו
בדברי ריבות ובשאלות, כי לחולה כזה אין טוב בלתי אם
לשפוך שטף מים קרים ברגע אחד על פניו ויבהל ויסוג אחור,
וכמעט הצליח חפצך בידך כי ברגע הראשון אשר קראתי
מכתבך גמרתי אמר באפי לבלי דבר אליך עוד דבר, כי אך
רופא גויות אתה ובשערי הרוח לא באת, אולם אחרי כל אלה
שבתי מהר ממחשבתי, כי אם אמנם רב בחכם, רופאים,
לשים מתג ורסן באף החולים ולהטותם לחפצכם, וגם אני
אשתומם עתה על נפשי, איך נשאתי עול אדון מכביד עָלו
כ־ך ולא מריתי פיך אף רגע וכל פקודותיך ומצותיך שמרה
נפשי, על פיך יצאתי וישבתי, אכלתי וישנתי, אבל הכח הזה
לך הוא רק בעת אשר תתיצב חי לפני, אך במכתבך קצר

כחך להיות בי. וכמעט יאמר לי לבי, כי גם אתה לא רגזה בלבך כאשר רגזת בני עמך, אך למען הפיל עלי פחדים ולהסב לבי אחורנית מאחרי הרעיון הזר אשר לא יתן מנוחה לי ולבל איסף הרבות שאלה דברת קשות כאלה. כמעט אחוה בפניך כי השתק על כי מצאתי חיתתך, אפס כי עליך לזכור גם זאת כי חליפות לרוחי, כי אז בכתבי נדכה ונאנח הייתי וברגע הזה שב רוחי ולא אערבך כי כה אהיה אחרי רגעים אחדים, ואם גם יצלח בידך להפחידני ברגע הזה או אשיב ואפקיד עליך ברגע הבא, כי על כן אשוב ואכתוב לך ואגלה את אזנך דבר אשר לא יעירו המיתך, הדבר הזה היא כי זה ימים אחדים הונח לי מעט מעצבי רגזי, וגם התאוה אשר אתה בשם „זרה" תכנה לא עוד תענה נפשי כמקדם, רק בעת אשר במאסר הייתי וכאשר עניתי אחרי כן במכאוב לב ימים אחדים ולא יצאתי החוצה, אז רב מאד יגוני ועתה הונח לי; מי יודע אם לארך ימים?

פחד שוא פחדת, פן אדבר דבר באזני אחותי כאשר דברתי לך. קרא מכתבי בידה ותראה ותשתומם כי אדבר אליה על גוי ואדם, על ריב משפחות ועל זרוע מושלי שקר ואין אף שמץ דבר מרגשות רוחי, כי על כן הציקני רוחי לדבר אליך דבר כאשר עם לבבי למען ירוח לי ולבל יפרוץ לי חקך לבלות חפצי בדברי אל אחותי, ואחרי אשר דברתי אליך ושפכתי כל שיחי עלי הגליון נוח לי הרבה, אם כי לא אכחד אשר לא אקוה כי התאוה תמות בלבבי, נפשי יודעת מאד כי אתי בדי שאול תרד ובלילה בלילה כאשר אקיץ משנתי ואתהפך מצד אל צד, אז יענני עשתנותי מאד. נוראה היא ענות נפשי בלילה כאשר איקץ, כמו הרדות תלבש נפשי ואפחד מבלי דעת מי או מה יפיל עלי בלהות... להקיץ ולהבית עד כי יסגרו העפעפים שנית רעה חולי היא, כאשר מר מאד להקיץ משנת עלומים ולהתהלך בצל ולחכות עד אשר תסגרנה העינים שנית לנצח, אשר תקצר יד כל רופא מפתוח אותם שנית. הנה שבתי לדבר במר נפשי ואני אמרתי אבלינה

אבל היא קשה ממני. ואמנם אם תשים לנגד עיניך את עצמי
בתבל הזאת, מה אני ולמה הנני חי? איש בלי כל חפץ ותאוה
(לבד מתאוה אשר תהפך לו החיים לבאר צרה) בלי כל מפעל
ומעשה, בלי דעת להיטיב לנפשו ולרעיו, נרדף מנגעי לבבו,
נגוע מזכרונותיו, מתהלך כמת באשמיו. אשר קברו הפליט
גבורתי! . . . אנא, רופאי! רפא נא את נפשי כאשר רפאת
הודי, ועץ נא עצה אולי תוכל להורותני דרך אשר אמצא חפץ
בו בחיי, ואם לא ינעם לי אכול ושתות וכל תענוגי החיים
הורא לי אולי אמצא ענג לרוחי ואחיני . . . אשים קנצי למלי
לבל אעלה שנית אפך ולעצתך ייחל
האומלל אשר מידך הוא חי . . .

בערלין, יום י"ח לירח החמישי.

אחותי היקרה!

הלא תראי בראשית מכתבי כי מעיר אשר את אמרת
אלי ללכת שמה למען אנכה לראות כי גם המה יהיו כשבורים
ויתהוללו ויתהללו בגבורת ימינם ולא עוד אפיל הטאת על
הצרפתים למודי הנצחון על אשר בטחו בגבורת ימינם, הלא
תראי כי מהעיר הזאת, עיר הנצחון אכתב אליך כעת. אמנם
לא בעבור זאת באתי אני הנה; כאשר לא צדקת את בנבואתך,
כי אמנם מהלל הצרפתים ובטחונם לנצחון גדלו מאה פעמים
עוד בטרם החלה המלחמה מאשר תשמע עתה בעיר הזאת,
אף כי כגבורים שבו מנוה, כגבורים אשר השיבו מלחמה
שערה אשר כמעט לא נשמעה כמה בכל הארץ ובכל הגוים,
מלחמה אשר בה יגבא עם גדול ומהלל בגבורתו, עם אשר לו
כסף וחיל למכביר הרבה יתר מאשר למרבאי, והעם הזה
קנה שק על ירך ובמאה פעמים חדש את המלחמה ובכל פעם
קנה אחור בחרפה ובוז ואף לא פעם אחת, אף לא פעם אחת
הצליח לאסור המלחמה. מנוסת חרב נסו צבאותיו עם שריהם

ומושלו היכל שבי ואדיריו וכל חיליו עמו. מפלה כזאת לא נשמעה מאז משל מושל ומאז ערך עם מלחמה על עם אחר, ובכל זאת לא תשמע קול העם הזה ברעו, לא תראה שמחת הנצחון על כל פנים, רק זעיר שם וזעיר שם, ואם גם ישמע קול ענות שמחה או תשמע לעומתו מיללים על הנופלים במלחמה וגם על השונאים אשר נפלו בחרב תשמע אנחה לא לעתים רחוקות, ואף לא אחד ממאה יעריץ את המושל ואת יועציו וישריו אוסרי המלחמה על התשועה הגדולה הזאת. אמנם אל תדמי כי בדבר הזה אהלל את העם הזה ואנשאנו על הצרפתים עם הרמי, לא זאת! בזיתיו בלבי בראותי את ההמון העומד בכל רחובות ובהכותו לראות את השבים מצבא המערכה מעביר הדת שבט המשפט את המלך והשרים והחיל ויבקש חשבונות רבים: מי יראה שבר לעמל הרב הזה ולמען מי שפך הדם, אם למען העם או למען המושל? ככפוי טובה המה יחד בעיני! הנה עם אויב לו מאז קרא עליו מלחמה ולוא מצא ידו כי אז מכר אותו לעבדים ולשפחות, כי או הֵשַׁם ארצו בלי חמלה ויורידו משאתו וגם שם עם גזל ממנו והנה מלכו ושריו יצילום בעת צר יהיה לברכם שבע בים ישפטו מעשיהם. הנה זאת היא חמאת האהבה אשר יאהב איש איש בעם הזה את נפשו יותר מעמו ויחשב לו זאת לצדקה. להצרפתים שם עמם קדש ובעבורו יקריבו כל יקר להם, בנפלם יבכו לשבר הארץ ולא לאבדן הכסף, ובהצלחתם יריעו תרועה גדולה על רום העם כלו והנם עתה נכבדים בעיני בתהלת נפשם שקר בגאותם ורום עינם הרבה יתר מהעם העני ומבקש משפט הזה. בראותי כזאת אשתומם יותר על הנצחון הגדול אשר נצח השר הראשון בממלכה הזאת את עמו כי יתנו כספם ובניהם למלחמה מהנצחון אשר נצח את אויביו. לא אספוק אף רגע כי לוא לדברי העם שמע כי אז לא הרים איש את ידו גם בעמוד הצר לפני שערי העיר. העם הזה לא ידע בנפשו מה כחו, או אולי שפל המדרגה אשר עמד בה ימים רבים לעומת העמים שבניו דכאה בלבו כל רגש כבוד ואהבת הלאום.

(התשעה הד)

אבל אני לא לזאת באתי הנה ולא עליהם אביט עוד, כי אם בעצת הרופא אשר כעצת האלהים היא בעיני, שיעצני לשיב ולהתחקות על שרשי רגלי אחי בארצי לראות מה המה עושים. אם פרקו כבר מעליהם עול סבלותם והסירו כבלי אמונות ההבל, או עוד ינהלם לחפצו כל חנף ומרע ועודם תועים ונתעים כמקדם. שמה אשים פני, ואולי עוד יצלח בידי להיטיב ואם גם לאנשים מספר ואז אדע כי לא עוד כל ימי חיי תעיתי בתבל. דרך הארץ הזאת בחרתי דרכי כי ממנה יצאה השכלה ודעת לישראל, כי על כן אתבונן לדרכי עמי בה אולי אצלח לטעת נטיעים כאלה גם על אדמת ארץ מולדתי, וכבר נודעתי לרבים מראשי חכמי העיר הזאת וכבר לקחתי עמהם דברים, אבל עוד טרם אדע עד מה והיה כאשר אבחר משפט אשמיענו לך.

עתה באה העת אשר אולי תמצא ידי להיטיב בכספי לאחרים. שלחה לי חמשת אלפים על שם מי־זהב. אתמול נתתי מכתב לאיש בן ארצי ואשלחנו לונדונה והבטחתיו כי את תהיי לעזר לו, אשר על כן אשמיעך משפטו למען תדעי מי הוא.

האיש הזה הלפן שמו, היא בן לאחד החזנים בארצי ומנעוריו למד לשיר כדרך החזנים ויעזור על ידי אביו ויהי נער שבב בכל הנערים כגילו ויחטפוהו שוטרי הקהל ויתנוהו לעביד עבודת הצבא והוא בן ארבע עשרה שנה אבל אביו ואמו התאוששו לבלי תת את בנם יחידם להגלות אל ארץ רחוקה ויתנו כל אשר להם בכסף ויגנבוהו ויעבירוהו את הגבול בשק ויביאוהו אל ארץ איסטריא מקום מקלט לפני עשרים שנה לכל בורח מעבודת הצבא הקרוב על הגביל. הנער אשר לב מבין היה לו מאן לשבת בבית המדרש וילך אחרי המנגנים בכלי שיר מבני ישראל אשר מוצא למחיתם ימצאו מהחתונות ויגלה כשרון נעלה בו עד כי התעורר אחד מהמנגנים, איש עני ואוהב את מלאכתו בכל לבו וישלחנו לעיר וויען להשתלם בלמודים. וגם הרבה למד בחכמה הזאת, הרבה מאד עד כי

השתוממתי בתחלה בשמעי אתי מנגן לפני והתפלאתי עוד יותר כי משכיל זמר כמהו יצפה לנדבת נדיבי לב. בוויען עיר אשר עשיריה היהודים רבו כארבה והמה יתמכו בימין מבקשי חכמות כאלה אשר בהן יתפארו נגד העמים, נמצאו לו עוזרים רבים ואיש איש נתן לו מדי חדש בחדש את נדבתו אשר הספיקה לו לכלכלו בלחם כאחד מבני העשירים, והוא אם כי עשה חיל מיום ליום בלמודיו אשר למד מגדולי חכמי השיר בעיר ההיא, ובכל זאת הלך מדחי אל דחי בדרכיו ויפזר כספו להכל במשתה את רעים, ואחרי אשר קבץ ביום הראשון לירח את הכסף לא הספיק לו עד היום השלישי ואז לוה תמיד וישלם פי חמש, והדבר הזה הפריעהו לא אחת ולא שתים מלמודו ויחל ללכת שובב בדרכיו ולזניח את חכמתו ואת מוריו. מלה היא בפי כל דורשי חכמה כאלה כי אין בידם הכח לקבץ כסף, והמלה הזאת היא שובבתם לפזר כל אשר בידם ולהיות אחרי כן למשא על רעיהם, ובמה וכמה מבעלי כשרונות נעלים היו אחרי כן עדי אובד. אחד מאלה היה גם האיש הזה כי לא הכיר את אשרו כי גבירים ונכבדים תמכוהו בנדבת לב ויעקש ארחותיו עדי נודע הדבר למיטיביו ויסתירו פניהם ממנו, ותהי לו עת צרה נוראה מאד, כי גם לחם צר לא מצא לו ואת למודו עוד לא כלה. המקרה לא אך חבלים יחלק באפו כי אם גם טובה רבה יתן לפעמים לאשר בחר בו, וגם לאיש הזה הפיע המקרה על דרכו: ויהי היום וישב בתוך קהל גדול הנאספים לשמוע מנגינות פורט על פי העוגב, איש צעיר לימים אשר מצא חן בכשרונו בעיני כל שומעיו, לבד רוח חלפן לבדו לא הרגיע וישמיע בפה מלא, כי לא ייטיב נגן ואך מבלי דעת יהללוהו מהלליו ויחל לריב גם את היושבים סביבו על דבר הזמרה והחכמים הגדולים, ויתן לשמצה שם אחדים מהם ויפריע בקולו רבים משמוע המנגנות וישרוק בשפתיו לאות בוז להמנגן ועל כן העלה עליו חמת היושבים אצלו ויקם שאון בבית ויאמרו להשליכו החוצה, אך הוא רב בחזקה גם את שוטר בית המשפט ויאמר כי לו המשפט

לחות דעתי ולשרוק בשפתיו כאשר לא תמצא הזמרה חן בעיניו כאשר המשפט להאחרים למחוא כף ולהריע מבלי דעת, כי כל אלה אשר ישישו על המנגן ונגינותיו חסרי דעת חכמת הזמרה הנמי – וכאלה רבות קרא בקול גדול. לא רחוק ממקומו ישבה אחת הגבירות צעירה לימים, אשר הטתה אזנה להריב ותלחש דבר באזני איש זקן היושב לימינה. האיש הזקן הזה היה אחד מהנודעים בעיר לעשר ולכבוד ובביתו מצאו כל היודעים חכמה או מלאכת מחשבת מסלות, והיא תמך בידי דורשי דעת ומלאכה ביד נדיבה, וגם הצעיר לימים אשר הראה כשרונו בפעם הזאת היה אחד מאלה אשר מצאו מחסה ועז בביתו. הוא קרא את החלפן אליו וישאלהו: מי הוא? –

– בעל כשרון אמלל – ענהו ברעש וברגז – בעל כשרון אשר איש לא ישים אליו לבו לתמוך בימינו יען כי בעל כשרון גדול הוא ויפחדו פן יעיב בגדלו את מאורי האור אשר אמצו להם; הגבירים יתמכו בימין צדקתם רק במקום רואים, רק את אנשים אשר בהם יוכלו להתפאר ולא אלה אשר חוננו באמת מידי הטבע בכשרונות נפלאים, ואף עוד זאת כי יאמרו להכביד אכפם על כל מבין ויודע כי ידבר אך כרוחם וימחא כף בעת אשר יצוו, ואם יעיז איש להשמיע דעתו אז יאספו עליו קהל גדול לרגמו אבן. אבל אני לא אחת מפני השקר, אף אם כל עשירי העיר יתמכו בימינו, ואם אין בידי לעלות אל על ולעשות לי שם כשם אחד הגדולים בחכמה, הנה לא אכלא שפתי מחלל את אשר לא נכון לו הכבוד – כאלה דבר רתר והגביר שמע במנוחה ויאמר לו בשפתי רצון: למה תרבה שאון פה במושב קהל גדול אשר לא יתן ולא יוסיף לך מאומה, הרגיע רוחך ושב במנוחה, ואם כל דבריך אמת המה אז ימצא גם לך גואל ומושיע, בוא אלי מחר ונדבר עוד – וביום המחרת כאשר בא אל בית הגביר אבן־יקרה וכאשר הראה כשרונו לפני בתו, היא הגבירה הצעירה לימים אשר ישבה אתו ואשר גם שמה נודע בשערים בדעתה לפרוט על פי העוגב, פנה לו חדר לשבת ויאמר לתת לו את כל מחסורו ביד

נדיבה, גם מורים גדולים חכמי לב בחכמה הזאת שכר לו, ויום יום בלה שעות רבות בחברת הגבירה כי יחד נגנו בכלי שיר. כשנה תמימה ישב בבית ההוא בכבוד גדול כאחד מבני הבית, ויעש חיל בלמודיו וכלם הכירו כשרונו כי גדול הוא מאד ומוריו נבאו לו גדולות אם יוסיף לעשות חיל עוד שנתים כאשר עשה חיל עד הנה ויהיה לשם ולתפארת בארץ.

נדבת לב בני הבית אשר התאמצו להשכיחו כי נכרי היא שם ועל כן קדמו פניו תמיד באהבה ובכיד, דברי המורים אשר נתנו תקוה טובה בלבו כי עוד מעט יהיה לגדול בארץ ויתהללו תמיד את נדיבים ואדירי העיר, כל אלה יחד הרימו לבבו עד כי גאה מאד ויתן את לבו כלב אחד בני הגבירים, הרבה לפזר כסף מבלי זכור כי אך בחסד ימצאנו, וישפל ערך כל יודע נגן, כי אך הוא האחד ואין שני לו בכל הארץ יצר לו מאד על הכסף אשר יפזרו על יתר המנגנים כי המה לא יצלחו לכל מלאכה. כל אלה נתנו תוגה בלב הגביר, אך עוד לא בא עמו במשפט, אבל לבבו רם מאד מיום ליום עד כי ערב לבו לדבר אהבה באזני בתו בשבתם יחד. הנערה אשר היתה נודעת בעיר ביפיה ובכשרונותיה אשר אין ערוך להם ובשמחה, ומאה רבבות שקל היו נכונים בידה ועל כן קדמו פניה בני העיר, ואף אחד מראשי אציליה חשב לו זאת לכבוד ולאשר מאד נעלה כי תבחר ללכת אחריו והיא לא נשאה עוד נפשה לאחד מאלה, גם לא הרהיב אחד מאלה עז בנפשו לדבר אליה כזאת בשפה ברורה. היא בשמעה מפיו כזאת נבהלה מאד ולא מצאה און לענות אותו דבר, והוא חשב זאת לאות לטובה, כי גם רגשותיה התמימה בקרבה ועל כן העתיקו מפיה מלים וישלח ידו לחבקה, אז התעודדה ותברח מפניו ולא הוסיפה ראות פני ביום ההיא ולמחרתו. והוא הלך ביום ההוא בלב כים נגרש עד אשר נמלך עליו לבו ויכתוב לה מכתב שבו יתאר לפניה את אש אהבתו היוקדת בלבו, וכי ימאס חייו אם תסתיר פניה ממנו, אבל תקותו תאמצני כי היא לא תבחל בו, כי היא לא אל אילי הכסף ישרים זהב להם.

אשר כלם יחד נבערים מדעת וחסרי לב ורגש ורוח המה, כי אם אל זה תביט אל איש כמהו אשר ידא על כנפי רוח הזמרה ולא יארכו הימים ובשם חלפן יקרא כל אשר יזכיר בשם בעטהאָווען ומאָצאַרט, אשר על כן ירגיע סערות לבו בהתקוה כי עוד מעט תִּהְיֶה רוחו במענה פיה, כי זאת ידע נאמנה כי אך תמתה ובשת פניה עצרוה מהשיב לו דבר כאשר עם לבבו במו פיה, אבל ידה תמצא עז לה לענות דבר ברור ויתן לה מועד עד הערב. אם כי כבר עבר המועד ומענה עוד אינני, בכל זאת לא נפל עוד לבו וינחם את נפשו באמרו כי שכחה להשמיעה איך תמציא לו את המכתב ויוסף ויערך לה מכתב שני גדול מהראשון, שבו הרבה מאד מאד לתאר את עוז כח אהבתו אשר לא תרפהו רגע וכל רגע אשר יבלה בפחד ותקוה ימין לשר הַיָּגוֹן, ולמי תעולל כה? הן להאיש אשר כל בח חיי רוחו, אשר יתן את חייו לה למנחת עולם, ולמה זה תעיב את אור החיים האלה על לא דבר? וישם לה מועד לפני חצות הלילה להשליך את המכתב בעד החלון והיא יחכה ברחוב. — איהב נאמן היה וישמור מוצא שפתיו ויחכה עד חצות לילה, אבל חצות הלילה ארכה בלילה ההוא מאד מאד וכבר עלה השמש וכל העם יצא לפעלו, בתי המסחר נפתחו ושאון והמולה מלאו את הרחוב ההוא והוא עודנו עומד ומביט אל החלון ומצפה לתשובה, ואחרי כי המסוה עוד לא הורם מעל החלון לכן דמה בלי ספק כי מאחריו עוד חצות לילה היא ועל כן לא מש ממקומו. בשעה העשירית בבקר הורם המסך וישא את עיניו אך ברגע ההוא הורד שנית, אז עזב מקומו בשצף נורא ויקרא בעוז אפו כי יעשה בה נקמות, כי היא לענה לו ותתנהו לחכות כל הלילה בחוץ ואחרי כן לא ענתה אותו דבר. ובלבו היה לפרוץ אל חדרה ולהשמיעה בדברים ברורים כי לא ישרו מעשיה בעיניו, אך עד בואו הביתה שב וינחם בְּצַדְּקוֹ נפשו כי אילו לא המציאה המשרתת את המכתבים לידה וישב במנוחה בחדר ויפרוט על פי העוגב זמן כביר כי אמר אולי תביא אל החדר כמשפטה תמיד, אבל היא לא באה.

(התנה הוי.)

כה עברו ימים אחדים, הוא הוסיף לכתוב לה מכתבים
ולא מצא מענה, אז התעורר בקצפו ויערך מכתב אל הגביר
ויבקש ממנו כי יתן לו את בתו לאשה, כי נפשו קשורה בנפשה
ואם לא יתננה לו אז יאבד היא וכשרונו עמו, וכוכב גדול
ומאיר יפיל משמי ערבות ויכבה אורו ובשלו יהיה הרעה
הזאת, אך בדעתו את לב הגביר כי איש דעת היא ויודע את
אשר לפניו ויבין להבדיל בין איש לאיש לכן לא ירבה עוד
אמרים ויבטח כי עד מהרה יופיע אליו דברו בחן ואהבה
לא״ר כלם יחד. אולם בלי ספק נתעה חלפן מאד בחשבו כי
הגביר ידע את אשר לפניו, כי אמנם לא ידע מאומה ולא
השיב לו דבר וכאשר ראהו ביום ההוא האיר פניו אליו
כמאז, כמי לא ידע עד מה. הדבר הזה הכהו בשממון מקצף,
ואחרי עבור היום ההוא ערך אליו שנית מכתב שבו ישפוך
עזוז אפו עליו על כי גם הוא אך איש בוצע בצע הנהו, וגם
את בתו ימכור רק לאליל זהב, כי לא יבין כי החכמים ובעלי
הכשרונות נעלים המה אלפי פעמים על אדירי הזהב, ולולא
לקחה בתו את לבו כי אז ירק בפני האיש אשר ערב לדבר
על לבו לקחת את בתו, אבל לא בכספו ולא בכבודו יבחר
רק בנפש הנערה תחשק נפשו, והוא האב אביר הלב יאמר
להשבית אשר שניהם, כי זאת ידע נאמנה כי גם נפש בתו
דבקה בו, אך הוא יכביד עליה אכפו ויכלאה בחדרה ולא
יתננה צאת מיראה פן תגלה לו את לבה לעין כל, כי אמנם
עין בעין יראה כי אך ידו היתה להפריד ביניהם, כי היא
הביטה אליו מאז באהבה וחן ועיניה הביעו לו את מעלות
רוחה כמו בשפה ברורה, ואך יד אב אכזר תמצא חיל
להשיבנה עד דכא ולהסירה בחזקת היד מאחרי האיש אשר
לו כלה שארה ובשרה. אולם יזכור כי לא לעולם חסן אב
אכזר ובשבע דרכים תפרץ האהבה לצאת אם יאמרו לשים
עליה דלתים ובריח, ובידו אך לעציר בעד כספו אבל לא
בעד נפש בתי, אי לזאת יזכיר וישיב זאת אל לבו בעוד לא
אבד המועד. כי אם אמנם איש ישר דרך הוא וימאן להעיר

עליו קללת אבי אהובתו, אך אם יכביד עליו אפו ולא ירחם
אז לא יבטח כי לא יקום ביד רמה נגדו אף אם יביא אליו
קללה; הן לא לנצח יסגרנה על מסגר בחדרה ואך תצא פתח
אז ידבר עמה וישמיענה בשפה ברורה כי תעזב את כספה
בידי חומסיו והיא אך בנפשה תלך אחריו. כי דבריו אלה לא
ישובו ריקם זאת ידע נאמנה, ואמנם כן היה כי אחרי שלש
שעית קראהו הגביר לחדרו, אבל לא כאשר דמה כי למען
ימצא שם את אהובתו וישמע מפי אביה ברכה קראוהו כי אם
בפנים זועפים אמר אליו הגביר: הן בעל כשרון נעלה אתה
ואתה האחד ואין שני לו ומדוע זה סר לבך פתאם מאחרי
למידך בעת אשר נטל עליך ללמוד עוד שתי שנים ותלך אחרי
ההבל לשגות באהבה? עליך לתת את כל לבך אך ללמידך
וכאשר תדע כי באת עד הקץ אז בידך להגות בהעולה על
רוחך — בדברי מוסר אלה העלה אפו מאד ויגד לו על פניו כי
לא מוסר יבקש ממנו וכי לא אביו ולא מורהו הוא, וכי איש
כמהו הנהו ועוד גדול הרבה יתר ממנו ולא לשמוע לקח ומוסר
מפיו, רק בדבר בתו ידבר עמו והיה כי יקשה לבבו אז יבקש
לו דרך אחרת לבוא עד מחוז חפצו — הגביר האריך אפו ויאמר
לו כי עוד ביום ההוא ישיב לו במכתב את אשר גמר בלבו.
במכתב ההוא לא גבל לו הגביר את יום החתונה כאשר פלל
הלפן, כי אם השמיעו בדברים נמרצים, כי צר לו מאד על כי
נתעה ללכת בארחות עקלקלות, ומי יודע אם לא יעלה בתהו
כל עמלו שעמל למענו, אך זאת ידע כי בביתו יצר לו המקום
מהיום הזה, כי על כן ילך לבקש לו מגור באשר ימצא, אולם
הוא לא יסתיר פניו ממנו, כי יסמכהו כמקדם בכספו ויתן לו
מדי חדש בחדשו מאה שקל כסף למחיה, והיה כי יעברו ירחים
אחדים ויסיר מלבו את שגעונו אז ישיב ויקרבנו, אבל כעת
יעזוב את הבית ועוד ביום הזה — חלפן דמה כי לא נטל על
התן הבית לעזוב את הבית, ומה גם אחרי כי גם כסף אהובתו
אשר נפל לה למירשה מאמה עוד בידי אביה היא והחלק קטן
מרבית הכסף ההיא די לו לנהל אותו בלחם, ואם כי עוד לא בא

עמה בבריח ועיד הכסף ואם כן גם הרבית ואף חלק קטן ממנו עוד לא לו היא ובמשפט לא יוכל לקחת אותו, אולם הן הוא לא משפט יערך את עושקו כי אם ישב על מקומו ולא יעזבנו, וכה עשה כי לא עזב את מקומו ויוסף לכתוב מכתבים אל אדון הבית יום יום ופני הגבירה לא ראה מאז. ביום השביעי אחרי אשר קבל את המכתב מאדון הבית בא המשרת לחדרו (כי מני אז מאן להביט בפני אדון הבית האכזר ולא בא עוד אל השלחן לחדר האכל כי אם בחדרו אכל את ארוחתו) וישמיעהו כי הגביר ובתו עזבו את העיר ולא ישובו עד עבור שלשה או ארבעה ירחים ואת המכתב הזה השאיר למעני —. למגנת לבו ובכעסו והותו לא היה קצה בשמעו כזאת, כי זאת לא עלתה על לבו פן יסתרו ממנו, הוא אמר כי יותר בבית ואז תמצא ידו לדבר את אהובתו הבלואה, והנה פתאם נתקה ממנו כי אביה האכזר משכה אחריה, ויתגעש ויתקצף וישפוך עזוז אפו ויחרף ויגדף שם הגביר עד כי הזכירהו המשרת כי עת היא לעזוב את החדר כי עליו לסגור את הבית על מסגר וללכת אחרי אדוניו. בתחלה לא אבה שמוע בקולו, אך כאשר גלה לו סוד כמוס כי זרועו תמשל לו להרחיקו בחזקת היד, כי הוא לא כאדונו, איש אשר לב מלאך אלהים לו לסלות לפושעים וכפויי טובה ונעוי לב הנהו, הוא איש מכבד אדוניו ויאהבם ויעשה את אשר עליו לעשות — ובדברו עזר לו לאסוף את כליו, גם הצליח בידו לפנות את הבית. וחלפן יצא וירוץ כמשגע בכל רחובות העיר לבקש את הנמלטים. כמעט יעצהו לבו ללכת אל בית המשפט לבקש כי ישלחו שוטרים חרש לבקש את הגנב אשר גנב את אהובתו ויובילנה אתו, אבל לא עשה זאת בלי ספק מיראה פן יתן את שם אהובתו לבוז, כי לא ילדה קטנה היא ובכל זאת תמשך למרות רצונה אל אשר יהיה רצון אביה. לפנות ערב אחרי אשר נלאה מאד, זכר כי עתה אין לו מקום ללון, וכי כל כליו צרורים ומונחים אצל השוער אשר בבית הגביר ויסר אל בית מלון אורחים ויבא את כליו שמה ואז זכר כי עוד המכתב אשר

כתב הגביר בידו ובשאט נפש ובקצף קרע את המעטפה ויקרא כדברים האלה : צר לי עליך, הולך שולל, אשר רוח עועים יתעך בתהו לא דרך ותעזב את הדרך אשר התיצבת עליו, דרך אשר יובילך אל מטרה נעלה ונכבדה, למען התעות כשכיר בדרכי תהו, ואם כי הכאבת לבי מאד בהראותך אותי את לבך הרע כי לא תדע להכיר טובה ותגשה ברגע כל אשר עשיתי למענך, אך בכל זאת אחס עליך ולא אתנך לראות מחסור כי עוד זיק תקוה יְאַמֵּץ לבי כי עוד תשוב מדרכיך ותוסיף ללכת בארח מישור אשר אל האשר והכבוד יובילך.

הנה פה תמצא שטר אשר בהראותך אותו בבית מסחרי יתן לך הגזבר מאה שקל חדש בחדש, גם עוגב טוב יתן לך החרש העושה כלי שיר הנודע לך בבאך אליו כי כן צויתיהו, העוגב לך הוא עד עולם וגם כל הבגדים והכלים אשר נתנו לך בהיותך בביתי ינתנו לך, והיה אם תשוב ותחזיק בלמודך אוסיף שנית לאמץ ידך כאשר אשוב הביתה.

אחרי כל הקצף אשר קצף על האב האכזר קבל את הכסף אשר יעד לו גם את הכלים והעוגב ויוסף לשלוח אליו מכתבים יום יום לפריז אשר שם הלך את בתו ולחרפו, וזאת היתה כל מלאכתו בשובו הביתה. כי כל היום הלך לשות בחברת איש אחד מבני ארצו אשר רָעָה לו. האיש הזה היא גם הוא אחד מבעלי הכשרונות אשר אין ערוך להם, הוא אחד המחברים בשפת עבר, כי הדפיס מחברת אחת קטנה בשפת עבר בארצו ועתה יסחור אל ארצות לקבץ נדבות. בעיר ההיא לא הכירו גדולת חכמתו ואיש לא קנה מחברתו וירעב ללחם עדי התודע אל חלפן ויגד לו ויעזרהו לחרף שם כל העשירים אבירי הלב ולשתות אתו מהיין אשר שלם מחירו. ובעבור שני ירחים כבר כלה כל הכסף והכלים והעוגב, כל אלה באו לבטנם ולא נדע מקומם, גם הבגדים הטובים הלכו בדרך העוגב, והבגדים הרעים נשחתו עוד יותר עד כי בבלויי סחבות הובא לבית החולים בחלותו. בעת ההיא שב הגביר ויערך אליו החולה מכתב בקשה כי יושיעהו אך הפעם הזאת ויתן לו

די מחסורו ללכת לפריז, כי בעיר הזאת לא יוכל עוד שבת. והגביר מהר וישלח לו כרגע בגדים חדשים ודי כסף למען יעשה דרכו, גם הבטיחהו לשלוח לו שמה כפעם בפעם עזרה מרחוק – בפעם הזאת ראה בלי ספק את חין ערך לב האיש הזה כי על כן מהר לביתי להביע לו תודתו במו פיו אך לא נתנוהו לדבר את הגביר ובקצפו נשבע ליסרו, ויעש כן כי כלה את כל הכסף בימים אחדים ולא הלך לפריז ויוסף לכתוב לו מכתבים, אף כי מני אז לא מצא מענה, וכל עמלו שעמל לראות פניו בחוץ או באחד מבתי המשחק והשיר היה לשוא, ולמען שלח את כל חצי נקמתו ללב הגביר החל לבקש נדבות מאת עשירי העיר, אשר רבים ראוהו עוד בבית הגביר מיטיבו ויהי הדבר לפלא, אז ספר להם כי נפש בת הגביר תחשק בו ורק אביה יעמוד לשטן לה כי על כן הדפו מביתו, ובדבר הזה מצא עזרה; אוהבי הגביר סמכוהו לבל ישמיע הדבר הזה באזני זרים ושונאיו הרבו לו נדבות למען יספר, ורבים מהבחורים אשר נסו דבר למצוא מסלות ללב הנערה וישובו אחור ראו נקמות בה ויסיתוהו לדבר בדבר הזה בראש כל חוצות. ירחים אחדים שמחו רעיו ובעלי בתי יין רבים על הנדבות האלה עד כי הרלו לאט לאט, אם יען כי כלם הסכינו לשמוע את מכאוביו ויחדלו לנוד לו או להעיר חמתי וגם את ידם קפצו ממנו, או אולי מאשר כי בימים הראשונים מהרה לשונו להשמיע את כל הקורות אתו בלשון נמרצה, ועתה דברה לשונו בחכו כפעם בפעם בכבדות, עיניו קָסוֹ עד החצי בשמרותיהן ורגליו לא יושר הלכו, גם היין אשר נתן ריחו מפיו בלי ספק לא נעים היה להם, ובכן חדלה שנית כל עזרה ויהי נודד כל היום בבגדים קרועים ומטלאים וישפך עזו אפו על כל העשירים ואת חרפתו על כל המנגנים כי לא ידעו עד מה בחכמת הזמרה ויגזלו את הכסף והכבוד הנכון לו.

אבל עת רעה מאין כמה היתה לו העת ההיא, כי לא רק היין כי אם גם הלחם חסר לו, ואף מקום ללין לא מצא עוד ובעת התועה הזאת נסה עוד בפעם האחרונה לשים פניו

(התעה תהי.

אל הגביר כי יושיעהו אך לא מכתב שלח אליו כי אם את רעו המחבר, וגם בפעם הזאת לא בוש משברו, כי אף אם התנודד הגביר בשמעו שם חלפן ואף כי קרא במר נפשו: איש לא יבין מה רבה מגנת הלב אשר הסב לי האיש הזה, בכל זאת נאות לתת לו עזרה בפעם האחרונה למען יסע לבערלין כאשר חפץ בפעם הזאת, אך את הכסף לא שלח אליו לידו כי אם ביד עבדו שלח את הכסף כי יתנהו לידו אחרי אשר ישב בעגלת הקיטור ולא יוכל לרדת ממנה, וכן היה כי בפעם הזאת שמר מוצא שפתו ויבא להעיר הזאת וגם רעו המחבר עמו.

אחרי אשר השמעתיך כל אלה הן תשתוממי, אחותי, כי את איש בוה עלהתי לך למען תתמכיהו, ובלי כל ספק תשאליני: המבלי אין בתי יין בברלין שלחת את האיש הזה ללונדון? לכן שמעי את כל דברי איך נודעתי לו ואז תביני לפעלי. מעת אשר עזבתי את פריז חדלתי מגור בבתי מלון אשר אך עשירים ואצילים ימצאו משכנות למו, גם בגדי החלפתי לבל יכירו בי כי כסף בידי, כי כל חפצי עתה לשוב לארצי למען אתחקה על שרשי רגלי אחי הנודעים לי מאז אולי אוכל היטיב, כי כאש צרבת תיקד בקרבי בזכרי את הצלמות ולא סדרים בערים האלה, בבתי תפלותיהם ובחדרי קהליהם, בישיבותיהם ובמקומות לתלמוד תורה, כי אך רשע בכל יתרמית צבועה יתנו חק יפקדתם תשמר רוח אלה עניי הצאן, כי על כן ילכו ויכשלו וימאסו בדעת ויבזו השכלה ויקפצו ידיהם ממלאכת מחשבת ורק על המסחר בתרמית לבדו יחיו, ואם כעת אשר באשרם אחזה רגלי נוקשתי ונלכדתי, אולי יש תקוה כי איטיב בדעתי לאחד מאלף, מְבוֹתַי תצא תורת ישע, ממכשול לבי לקח טוב ומשגעוני אור לישרים בלבותם, אבל האם אוכל להחיר למסתרי הזני אם כאויבו אֶרְאֶה? כעשיר מְדַכֵּא אם אפגש בעני הַמְדֻכָּא הן יברח ויסתר מפני, התרמית תדבר אלי חן והזרוע חַתַּת מפני, לא כן אם כאחד מהצאן האובדות נִרְאֶה, אז לא יסתרו מפני האמללים לא יתחפשו לפני הזונים, ולזאת אתהלך כעת אך את דלת

העם, אך בבתי מאכל ומשקה אשר העובדים בעמל כפיהם ימצאו בם מסלות אבחר לשבת ואשמע שיחתם ונגינתם ואחשיב כי אלמוד לדעת רוחם ותכונתם. בשבתי בבית משתה כזה ביום השלישי אחרי בואי הנה נמשכו עיני אחרי שני אנשים אשר ישבו לא רחוק ממני אל שלחן קטן ויתנו כבים שכר עיניהם. האחד הוא האיש אשר שלחתי והשני הוא המחבר. האיש הזה קצר קומה הוא ודל בשר, שערותיו צהובות, זקנו מגלח ועל ראשו גבחת, עיניו ירקרקות ומעופפות בחוריהן ותפיצנה גאון ואולת ורוע לב וקנאה ושנאת כל איש אשר בידו דבק מאום. בדברו יניע בראשו, בידיו וברגליו ויקרא בקול גדול ונבלות לא תסירנה מעל דל שפתיו. אני הכרתי בשניהם כי בני ארצי המה ועל כן הטיתי אזני לשמוע מה ידברו. חלפן ישב ראשו נשען על כפות ידיו הנשענות אל השלחן, מצחו הרחב מלא קמטים ובאנחה אמר: אבל אחרי כל אלה ארע עתה כי לא את אשר נועדתי להיות הנני, אמנם עוד בידי לבוא עד מטרתי, אבל כבד מאד הדבר עתה, באשר עוזרי יעזרוני באגורות ובעת אשר השקלים בצפרים עפות באו לי אז פזרתי אותם להבל –

– הנה רוח הרעה שב שנית לבעתך – קרא המחבר בקול גדול – איש אין לב, למוד דרכי והיה איש לבב כמני, איש אמיץ לב; הלא ידעת מה רב כחי בשפת עבר, כי אין כמני בכל הארץ, וכבר העידו גדולי חקרי לב, אשר מעת אשר כתבתי אני את ספרי לא תשכח עוד שפת עבר גם אם כל כתבי הקדש יעלו על המוקד ומה לי ולגדולי חכמי לב? האם יבינו המה עברית כמני? לוא ידעת קרוא בספרי, כי אז ראית כי כל דברי יפלאו בפז, אך איש לא יבין פעלי, יקחם אפל, כל בור, עם הארץ וחסר דעה ימצא מקום כביר לו ויהיה למטיף, לרב ומורה ואלי לא ישגיחו, ישאם רוח את כלם יחד, ובכל זאת לא אמרר נפשי באנחות ואשחק לכלם ונשבעתי לבל אשלח ידי לאחוז בעט לכתוב עברית. אם החמורים לא יבינו פעלי כה יעשה להם ולא יזכו לראות עוד

דבר יצא מעטי, ואיכל ואשתה כאשר תמצא ידי, ומה לך כי נאנחת? הטוב טוב אתה ממני? ראש כלב! – בהעבירו המלים האחרונות על דל שפתיו אורו פניו משמחה והעידו כו כי כדברי אהבה גליה היו הדברים האלה בפיו ולא כל איש יזכה לשמוע תהלת כאלה רק רֵעו הנאמן אשר זכה לבוא בסודו, אבל רעו אשר בלי ספק כבר שמע דברי אהבה כאלה מפיו לא שם עוד אליהם לבו ויוסף לשבת משמים. ופתאם התעורר כי צלצל קול עֻגָב שמעו אזניו והמחבר צהל קולו בשמעו הזמרה, הוא שיר העבד בחזון־הזמרה „האפריקנית" למאייר בעער ויעורר גם איתו לשמוע, ובפעם הזאת התעורר בקצף גדול בקראו בקול: לך לאבדון, כסיל! למה עוררתני לשמוע קול הסירים? – וריב החל בין שני הרעים, המנגן חרף שם מאייער בער ושם רוב כותבי זמרות מארץ איטאליע אשר השחיתו כל חלקה טובה בהזמרה ורק בעטהאָווען ומאָצאַרט ודומיהם וגם וואגנער נלוה עמם, אותם הבדיל לטובה וגם באחד מאטליא, בראָססיני בחר, ועל פני יתר המזמרים זמרות השליך שקוצים, ובדבר הזה העלה אף המחבר עד להשחית כי לפי דברו לא היו מנגנים בתבל כמייער בעער, ווערדי ודומיהם, ועל כל האשכנזים ומה גם על וואגנער זרה פרש על פניהם, ובדברו על האשכנזים פתח פיו בחמה שפוכה לחרף שם ביסמארק ולקללו בקללות נמרצות, ולפי דבריו רק על נפוליון העולם עומד ובנפלו תשבר יד אופן התבל כלה ותתנהג בכבדות או תשרך דרכיה עד אשר נצר משרשיו יפרה וינהג בשבט מושל הצרפתים עמו, ועמי כל הארצות יִכּוּ לרגליו – אף כי כל דבריו דבר כאיש אשר רוח השגעון יפעמהו, בחרפו מרגע לרגע שם אלהים ובקללו אותו קללות נמרצות, בכל זאת התקרבתי אליהם ואומר לו: אדוני! בפעם הראשונה אראה מאמין באמונה שלמה באלהים כמך –

– אני מאמין באלהים? איש אין בתבל אשר יכחש בו כמוני! – קרא בשחוק וגאון.

– תשגה מאד – עניתיו – אם תכחש באלהים איך תוכל

לקללי ? הן אם לא הוא את מי תקלל ? ואם תקללני אות הוא כי תאמין אמונה אמן בהיותו וגם הספק לא יתעך אף רגע לכחש בו –

-- פתי ! – ענני – אני רק אשפוך עזוז אפי עליו, אבל לא אאמין בו – התאו אשר בו כבדני היה די לי ולא הוכפתי להוכח עמו, כי אמנם לא למענו החלותי לדבר עמו, כי אם למען אתבונן היטב מה שרש דבר נמצא ברעהו, אשר ראיתי כי עוד לא אבד נצחו, ואם יד עוזרת תמצא לו אז אולי תעלהו מטיט היון אשר טבע בו. הוא בא כרגע אתי בדברים וישמח מאד על כי אני אתן תעצמות ועז לדבריו, ובדבריו שפך לפני שיחו וצרתי כי זה כשני ירחים לא מצאה ידו לפרוט על פי העגב ויבקש ממני כי אראה לו אות לטובה ואלך עמי אל אחד הסוחרים בכלי שיר ואומר כי חפץ אני לקנות עגב ואותו הבאתי אתי למען ינסה אם קולו טוב ואז תמצא ידו לפרוט שעה או שתים, כי נפשו כלתה מאד ברגע הזה לשפוך רוחו על העגב, כי רק לעתים יבער החפץ הזה כאש בלבו, וכאשר לא יוציאנו לפעולת ידים אז ירפה כחו ויעזבנו לימים רבים עדי ישוב שנית –. נחומי נכמרו עליו בשמעי דבריו ואובילהו אתי אל בית מלוני אשר עגב ימצא שם, כי גם אני אמצא עוד נחת רק בהרגעים אשר אשב ואשתעשע את רעי זה. כפרס על טרפו התנפל על העגב ובחוזקת היד הכה עליו עד כי כמעט נמוטו מוסדותיו, עיניו הבריקו כעיני זאב בנשאו שה, בתחלה רעדו ידיו מעט ויתקצף ויתגעש על כי לא העשינה כרגע כחפץ לבו, אבל אחרי אשר ישב כחצי שעה אז החל לשפך רוחו ברגש מאד נעלה. מה אומר לך, אחותי ! מעודי לא שמעתי זמרה כזאת, נפשי כלתה בשמעי ולבי הלך שבי אחרי אצבעותיו, עד כי לא התבוננתי כי כבר שעות עברו והוא עודנו יושב ומנגן. כרוח בלי גויה היה בעת ההיא, לא שמע ולא ראה מאומה, רק אל העגב עיניו נשואות וכפיו פרושות עלי מיתריו. שש שעות תמימות לא הסיר אף רגע עפעף מעל העגב, ומי יודע כמה האריך לשבת לולא

הזכירנו המשרת בבית המלון כי כבר באה העת לסגור השער ובחצות הלילה לא תנתן לאיש להשמיע קול זמרה — כמקיץ מתרדמה היה בקומו ויבט בנו בעינים נבוכות כמשגע ימבלי דַבֵּר דבר ברח מהבית, ומעיני נדדה שנה כל הלילה מרב הרגשות אשר רגשו בלבי. הזמרה הזאת הראתני מה כביר ריחו ומה גדלה מפלתו ולבי המה לו מאד, כאשר יהמה לכל התועים בדרכי החיים.

שני ימים לא ראיתי פניו וביום השלישי בא ויאמר: שלם בעדי ארוחת הצהרים —

— בא אתי — עניתיו ונלך. היא אכל לשבע נפשו וירבה שתות מהיין הטוב אשר נתנו לנו ואחרי הארוחה בקשתיו כי ילך אתי לפרוש על העגב.

— בפעם הזאת לא אחפוץ — ענני בשחוק כילד מְפֻנָק.

— אבל למה זה תאבד נפשך ורוחך חנם? הן בידך לעלות מעלה ולעשות לך שם כשם אחד הגדולים ותשבע כבוד ועשר וכל יקר —

— עוד לא תדע את דרכי החיים — ענני בשאט נפש — לא איש הרוח ימצא דרכו רק איש אשר ימלא קדים בטנו, אם רק הביא כסף ושם לו מבית אבותיו. לוא חנכוני גם אותי מנער כאשר חנכו את יתר המנגנים ולוא היו לי קרובים ובני משפחה נודעים כי אז כבר יצא גם שמי בארץ; אבל איך אעשה לי שם, הלא למען השמיע מנגינותי בפעם הראשונה בתוך קהל גדול נטל עלי לתת למצער אלף כסף מחיר הבית והנרות והמשרתים, לוא מצאה ידי לעשות כזאת פעם ושתים ושמי יצא לתהלה אז מצאתי גם שם וכבוד וכסף אבל לא עתה, עתה טוב לי לכל אראה עגב ולכל אגע בו, כי הד קולו ידקור עוד ימים רבים אחרי כן באזני —

— ואני אדמה כי רק בך העון, לוא חלית פני המנגנים הגדולים כי יתמכו בידך כי אז עשו זאת בלי ספק, הן מי זה יושיע לאיש כמך אם לא אנשים כאלה אשר יבינו ערכך —

— המנגנים הגדולים יתמכו רק בידי אלה אשר ידעו

נאמנה כי עד נצח לא יעלו מעלה, לא תדע את לב הגדולים האלה ואשר אף כי קטן היא מאד, בכל זאת יכיל בקרבו קנאה אשר אריכה מארץ מדתה ופחד פן יועם והרם רחב מני ים. יקחם כלם אפל! הגדולים בדור הזה המה אך אלה אשר בכספם קנו להם גדולתם. איש כמייער בעער אשר לו כשרון מעט וזהב הרבה הוא יהיה למרים מראשון. ראה הנה כל אלה הגדולים סמכו ידיהם עלי, ראה בעיניך – ובדברו הראה לי ספר כתוב מלא על כל גדותיו מכתבי תהלה, כל אנשי השם בזמרה החיים ורבים בהם אשר מתו זה לא כביר, כלם הרבו להלל שמי ולתתי כאחד הגדולים כי שאר רוח מאד נעלה לו – השתוממתי מאד בראיתי זאת ואקרא בתמהון: מכתבי תהלה כאלה בידך ולא הצלחת עד כה לעשות גדולות! –

– אמנם גדולות עשיתי על ידם, כי סחרתי אל ארצות ואצבור נדבות על יד על יד, ובלעדיהם מי נתן לי אף גרה? איש כמני ימצא מכתבי תהלה מידי אלה אשר ימאנו לתת כסף וכסף מאת אלה אשר אין בידם לתת מכתבי תהלה. ואתה התחשב כי רק לי לבדי נתנו מכתבים כאלה, נסה נא וזמר או פריט לפני הגדולים האלה והיה בטרם ישמעו קולך יתנו לך מכתב תהלה לכל תוסיף להפריע מנוחתם ולבל תבקש מהם משען כסף –

– ובמה תמצא יד איש להושיע לך? – שאלתיו למען סבב פני בדבר כי ראיתי כי עיניו הבריקו ופיהו עברה נוראה בדברו.

– לוא נמצא איש עזור כי אז ידע מה לעשות, אך איש כזה לא ימצא, ומה לנו להרבות שיח תפל, הלא טוב יותר לבלות את העת במשתה יין אם אך כסף בידך כי בידי אין מאום זה כמה –

– ובכל זאת נכספה נפשי לדעת במה יוכל איש להושיע לך, אולי אוכל ליעץ אותך –

– כבר שבעתי לשמוע עצות עד כי יצאו מאפי, כל איש נדיב לב ירבה לפזר עצתי לאשר יבקשנה ולאשר ימאסנה, ואני

אמכר לך את עצתך בטרם שמעתיה בעד כים אחת יין –
– אם כה תדבר לא תושיע לך יד עד עולם – עניתיו –
הנה גם אני ידעתי בלונדון איש אחד אשר היה נדוד כמוך ותמצא לו יד עוזרת אשר הרימתהו אל על, ומי יודע אם לא אוכל הועיל לך גם אני בעצתי או בדברי עליך טובות – בשמעו כי מעיר לונדון הנני היה פתאם לאיש אחר ויאמר: גם אני שמעתי כאלה רבות כי בעיר ההיא יתמכו בידי מבקשי חכמה ומלאכה, אבל את אשר עמדי לא אכחד, כי חרש הנשבר הנני, אשר כבד מאד להביאי שנית אל בית היוצר ולעשות ממני כלי, כי זה שנים רבות אשר נודד הנני ואצפה לחסד וארבה שתות ורק לעתים רחקית אזכור את חכמתי. כבר עבר המועד –
– אבל אם שגיאתיך ממך לא נכחדו, הן לא תקצר ידך מהיטיב דרכך –
– שגית. שגיאותי אני ארע, אבל כח תאותי גדול מדעתי וכאשר תמצא ידי לעשות דבר מה אז תעשה כפקידת תאותי ולא כמציה אשר אשמע מפי דעתי. להועיל לי תשאל? – קרא פתאם – אני אגדך איך תמצא יד איש להועיל לי, אם יתן לי ארוחתי ומעוני וכל מחסורי גם עגב יתן לי, לי לנפשי בחדרי לבל תגע בו יד זר ואף אגורה אחת קטנה לא יתן על כפי, אף אם אתקוטט בו ולא ישלם לנושי אם אקח בלי מחיר אז אצלח בשנה אחת להיות ככל האדם; אבל אם לידי יתנו את הכסף אז לא יאצר בידי אף יום אחד ורעים ימצאו לי תמיד אשר יעזרוני לכלותו עד מהרה. הנה גם זה המחבר גלוה עמי ויאכל את כל אשר אמצא וכאשר ימצא היא שקל כסף מעובר אורח אשר יתן לו מחיר ספרו אז יחבא חדר בחדר ויאכלנו לבדו, הנה אני ידעתים כֻּלָּם. אבל רב לנו להרבית להג –

עתה תדעי, אחותי, משפט האיש; כאשר גזר על נפשו כן תעשי לו, ונפשי תבטח כי אַתְּ תהי ככרוב הסוכך עליו ותצילי הנפש הזאת לבל תדח. הן לזאת נוצרת להיות למלאך

מישיע, למצלת נפשות, ואשמח בשמחה אשר תשמחי אחרי עביר שנה אי שנתים ואת תראי כי פעל כפך הצליח.

ימי שבתי בזה לא יארכו, נפשי כלתה מאד לבא אל ארצי ולמהר המלאכה, להיות למיטיב לנתעים כמני בשחר טל ילדותם בדרכי החיים בדעתי אשר קניתי לי ברב צרה ויגון ובכספי אשר בא לידי במכשול לב.

חיי בשלום ובנחת כברכת

אחיך.

י.

יום י"א לירח השנים עשר.

אוהבי ואהובי הרופא!

כמעט אבוש לדבר עוד אליך; התאוה אשר היתה בעיני כאור עיני וכמקור חיי היא עתה בעיני לבשת ולחרפה ואקוט בפני על כי גליתי אותה לאיש זר ועוד אשוב ואריב את נפשי בראותי כי כעיר פרא הייתי ולא הבינותי ללעגך ואריב עמך. אבל אתה הן רפאתני שנית גם מהמחלה הזאת ועתה אראה, כי אך מחלה או שגעון היתה התאוה ההיא. ומי יתן ושכחת אתה את אשר שמעת כאשר מיטה ביום הזה כליל מלבי.

הנה אשים לדרך פעמי. מטרה נעלה שמתי נוכח פני ואם אבא עדיה אז אחדל ולא אתקוטט עוד בחיים כי ארע כי לא כצל עברו, כי גם אני פעלתי, ושלום ומנוחה ישיבו ללבי ורוחי אשר אך לסערה הסכינו מאז. הנני הולך לארצי וכל הטוב אשר תמצא ידי לעשות — לך הוא, כי אתה השיבות לי רוח חיים ואתה השיבות בעת מנוחה ללבי בגרשך ממנו חפץ זר ויקח חפץ טוב ונעלה את מקומי.

רבות ראו עיני פה ובארץ צרפת, אך עוד לא ארע משפט אבהרנו בדבר אחינו. הנה גם המה נפרדים ברוחם ובדרכיהם בעמי הארצות האלה, אך לא אוכל לעשות

חפצך עתה ולהשמיע משפטם ואחשוך דברי לעת אחרת.
אוהבך המכיר לך טובה בעד חייו.

י״א.

עיר ב, ברומעניא יום י״ב לירח השלישי.

אחותי היקרה!

כי תתאונני באזני על המשלחת אשר שלחתי לך, כי ימאן ללמוד וההוק בדרכי יש״ר גם יתקצף ויריב בך על כי לא תתני לו את הכסף אשר תפזרי עליו, מה אוכל הועיל לך אולי שגיתי בעשותי זאת, או אולי תשגי את בשפטך משפטו לרעה כי קצרה יד איש מהעלות אותו מטיט היון אשר טבע בו עד אזניו. נסי נא עוד, ואם יגדל עמלך הן תגדל בעבור זאת שמחתך כאשר יצליח חפצך בידך. ואם תראי כי כלתה כל תקוה אז עשי כחפצך. גם איעצך כי תדברי על אודותיו עם איהבנו הרופא.

עצתי תשאלי בדבר הרופא? אמנם לא איש עצות הנני בדברים כמו אלה. ומה גם אחרי אשר תשאלי עצה, אות הוא כי לבך לא מיעצך עוד מאימה, כי לולא זאת כי אז לא שאלת עוד בעצתי. ולא לך, אחותי הנעימה, לתת ידך לאיש רק על פי עצה ולא על פי רגש רוחך ודברי לבך אשר ישמיעך. אבל בכל זאת עלי להשיב לך דבר; הן זאת לא נכחדה ממך כי אוהב ואכבד מאד את הרופא, כאיש נעלה, כגבר הוקם ז״ל לשרת במקדש אהבת אדם וכהן גדול היא במקדש הזה. הכמתו כבירה ועליה ישתוממו תלמידיו, אבל ישר לבו עוד יגדל מחכמתו וזאת יעידו החולים, לבבי ורוחי יהנו לו כבוד מאד נעלה, וגם כבוד עמנו גדל בעיני מעת אשר הכרתי ערך האיש הנעלה הזה אשר בן נאמן הוא לו עד היום, אבל אחרי כל אלה אגיע לבבך מלכת אחרי איש כזה. לא לאנשים כאלה אשר נועדו להיות לעמודי התבל, לקחת נשים ולהוליד בנים, אנשים כאלה בל ידעו אהבה אחרת

מבלעדי אהבת בני האדם ולא יולידו בנים כי כל בני האדם בניהם המה ואהבת אשה אחת ובנים אחדים כל תגזול את הטוב מעם רב. אנשים כמהו אשר יועילו לרב אדם בכשרון ידיהם, בחכמת לבם או ברוחם הכביר יחטאו לנפשם אם ימכרו אותה לאחת בעת אשר היא נוצרה להיות לכל. ובלעדי זאת גם חלק האשה אשר תפול בגורלם לא יברך. השיבי אל לבך אם אשתו תהיי, אז אם יעזוב בעבורך חסר מהמצפים לעזרתו האם לא תקוטי בפניך על כי תגולי הש״ב מנפשות רבות, ואם הוא בדרכו ילך ורק לעשות חובתו יהיה משיש דרכו אז הלא יזנחך אותך ומה לך להשליך את ימי נעוריך ואת השמחות אשר יביאו למען לכת אחרי איש אשר לא לך הוא כי אם לכל בני האדם? בעת אשר תתאוי להתענג בחברתו ישב הוא למטת חולה וכאשר תפתח פיך לדבר אליו דבר יִקָּרֵא אל גֹּוֵעַ. לוא היית כבר לאיש כזה או לוא נמשך לבך אחריו בחבל אהבה כי אז לא דברתי כזאת באזניך, כי אז אמרתי: הביאי, אחיתי, קרבן לבני האדם כאשר נטל עליך, את מבחר משושך תני לבני האדם למנחה, כי לב לך, לב נדיב וטהיר, אבל עתה למה זה תביאי קרבן ללא הועיל, למה תקריבי נפשך ולא תיטיבי לאיש?

השתוממת, אחותי, כי לא כתבתי לך זה ארבעה ירחים עוד תשובי תשתוממי לראות בראש מכתבי שם העיר אשר לא עלה על לבך כי אלך אליה, לכן הנני להשמיעך שרש דבר.

עוד לפני שתי שנים בשבתי בפריז לקחה אזני דבר על אודות הצרות האיומות אשר עברו על ראש אחינו יושבי הארצות האלה, כי המה נגשים ונענים, נרדפים ונגזלים לעין השמש ואין אומר השב, אבל שאון המלחמה השבית אז כל שאון. וזה לא כביר הקשיבו אזני שנית דבר מר בברלין, כי עוד לא שבו הצוררים מענותם בלי חמלה, כי עוד משפטם נגזל לעין השמש, ויועצו יחד איך להושיע להם. בשבתי אז באספה כזאת השתוממתי מאד כי כמעט כלם דברו רעות על

אחינו; על פי עדת רבים מאחינו ילידי הארץ ההיא ועל פי מכתבים אשר באו מארצות האלו לברלין שפטו משפט אחינו לרעה, כי כלם סרי סוררים, אך ניתני כסף בנשך, מונים עם הארץ וכל משלחת ידם היא בגנבה וחמס וימאסו בכל עבודה ומעשה וחכמה וכמעט אין תקוה להיטיב להם כי לא ייטיבו דרכם –. אני בשמעי כזאת קראתי בקצפי: תיסרם רעתם, גם אני ארע רבים כמו אלה, ואם ימאנו קחת מוסר מפי אוהביהם, תהי בהם יד שונאיהם לרעה ותצרפם בכור עני, או אז ידעו מה טוב – אבל רבים מהיושבים ענוני: ובכל זאת אחינו הם, אנחנו נדע כי צורריהם לא יאשמו ולא כצעקה הבאה כן היא, אבל חלילה לנו לעמוד מנגד ביום צרה כי חרפת אחדים מאחינו תרד על כל העם ועלינו להסיר חרפה מעליהם גם לעזור להם בכל אשר תמצא ידנו, לפקוח עיניהם למען יראו כי יתעו בתהו לא דרך -- דברי האנשים לקחו לבי מאד והללתי במו פי את אהבתם הרבה לעמם ובלבי גמרתי אמר: אהיה אני אחד מהראשונים אשר ינסו דבר אל האמללים העורים האלה לפקוח עיניהם, ומבלי השמיע הדבר באזני איש שמתי לדרך פעמי ואדוד עד היום הזה מעיר לעיר ואתחקה על שרשי רגלי יושביהן והתבוננתי מאד לדרכי אחינו, ולך, אחיתי, אדבר דבר ברור, אף כי יתחמץ לבבי ודמיו יתגעשו בהעבירי לפני שנית את אשר ראו עיני.

מראה עיני אשר ראיתי פה הורני משפט כי אין יושר ואין עול בתבל אך עז ורפיון ידים, ובני האדם יאמרו לעז יושר ולרפיון ידים עול. גם אנשי לבב בתתם עזרה לדלים נקשים לא ימלט לבם מחשוב רעה עליהם כי המה ביד פשעם הושפלו ובעצלותם לקחו מחסור להם. ואם זאת רעה חולה היא אשר הטתה כל משפט הנה עוד רעה גדולה ממנה תוליך רוח בני האדם שולל לשפוט תהפוכות; כל אשר בשם נכנהו כגויה אחת נדמהו; כאשר בקראנו בשם איש אחד נחשב את כל יצוריו כגויה אחת, כן בשאתנו על שפתנו שם עם, כגויה אחת

גדולה נחשבנו, ואם משחת ימים נראה באחד מיצוריו אז נטפלים על כל הגוי.

כבאות למשפט ישבי לשפוט את האמללים האלה בהרבה בירות ארצות גדולות, והשופטים האלה אחיהם המה אשר יאמרו ללחום מלחמתם ולהציל כבודם, אבל השופטים האלה יביאו במשפט את החוטא אשר עיניהם לא ראוהו ולא ראו עונו, רק כי שמעו כי רגליו לנחשתים הגשו וידיו אסורות, וזאת תהיה להם לעדה כי פָּשַׁע בו. כרופאים אשר ישלחו דברי רפואתם במכתב מבלי ראות את החולה וחליו כן המה אלה עתה בעיני; יתקבצו ויתאספו לבקש עצות איך לפקוח עיני הפסח ולתת משענת לרגל אלם. בואו וראו את המכאוב ואחר תרפאו, ואם אין החרישו ודמו ואל תשלחו ידכם לנגוע בפצע אשר ימאן הרפא.

וגם החכמים והישרים אשר בכל לבם יבקשו טוב עמם גם המה ישגו מאד בשפטם משפט אחיהם הנדכאים, יען כי לא ידעו את לבם, ורוח שקר הנחה מאז את אחינו אשר הצליחו להציב להם יד בארצם, ורוח השקר הזה נתנם גם עתה לדבר ולשפוט תהפכות. המה אומרים, אחרי כי הונח להם מיד אויביהם ולא ייראו עוד ממגור מסביב, כי גאולת ישראל כבר באה ונהיתה, הימים הרעים אשר בהם נתנו את אחינו על לא חמס בכפם כעפר לדוש רק על קראם בשם ישראל, הימים האלה כבר נגוזו ועברו ושלום לישראל, רק אלה אשר עוד ימאנו ללכת לרוח הזמן ולשמוע בקול העת, להם לא הופיע עוד הגאולה יען כי אינם ראוים לכך – הוי פתגם שוא והבל! לישראל עוד לא הונח, להעם לא באה עוד כל גאולה רק לאחדים מהם, לחלק קטן ממנו באה תשועה והמה מנשאים נפשם לאמר כי המה כל קהל עדת ישראל, יען מה? יען כי טוב להם בארצם ויתר אחיהם אשר יִרְדְּפוּ עוד, לא־להמה.

ובדבר הזה נִדְּפוּ אחינו יושבי ארץ אשכנז שגיאה אשר כמעט תחשב, כי רק המה אשר יאמרו כי מאתם יצא אור חדש לישראל, המה אשר יתימרו בשם ההשכלה החדשה אשר

מברלין יצאה, יאמינו כי ההשכלה הזאת היתה לְמַשְׂאֶת
הדורים לכל העם, להרימו על ולתתו לחן ולכבוד בעיני
העמים. כה הגו ויהגו עד היום, אף כי כל א״ש יראה כי שקר
הוא וכזב יסודו. לא בהשכלה, אשר אחינו בארץ אשכנז
יאמרו השכלה, הציבו להם אחינו יד מאז ומעולם, לא
בהשכלת ברלין מצאו אחינו משגב עז בהאללאנד, לא
בהשכלה הזאת פתחו לפניהם שערי ארץ בריטאניה, ומשפט
אזרחי הארץ בצרפת לא מבטן ההשכלה הזאת יצאה. ובארץ
אשכנז הרת ההשכלה הזאת, עוד יִגַּע ממשפטם, עד לא
באזרחי הארץ יחשבו, עוד כיהודים יחשבו בעיני עם הארץ
אף כי בעיניהם הם לא יהודים הם הרבה יתר מעם הארץ.
רוחי בתוכי ישתומם איך יעלו אנשים חכמים דבר ש״א ופתגם
הבל כזה על שפת לשונם בעת אשר בעינינו נראה כי לא כן
הוא. ההשכלה מילדת בית ברלין לא הטיבה מצבנו אף במלוא
השערה ותהי להפך, כי הֵרֵעָה והשחיתה לנו במאד מאד, ומי
ידע אם לא היא בעוברינו גם היום הזה לתת אותנו למשסה
בידי צרינו. כי היא הסיתה בנו שונאים ומנדים מחוץ להרבות
כעשם עמנו, אבל עוד יותר הֵרֵעָה לנו בבית בפלגה את
לבותינו ותך את בית ישראל לרסיסים. בטרם אשר הרימה
ההשכלה הארורה הזאת את ראשה, גדלו ויעצמו בנו חכמים
ודורות דעה הרבה היו בנו מבלי אשר קמו החכמים כצרים
נגד בעלי התורה, ונהפוך היה, איש לרעהו נתנו יד בעד
עמם האמלל וימצאו עז ותחבלה אחרי כי כלם כאחד חברים
קמו על נפשם ובצר לאחיהם בארץ אחת חשו אחיהם היושבים
לבטח בארץ אחרת גם המה מכאוב ויצאו להלחם בעדם,
ועתה פִּלְּגָה ההשכלה הזאת את לבנו. לשתי מפלגות היה בית
ישראל – למשכילים ויראים, ובצר להיראים יתחרו בהם
המשכילים ויאמרו: היו כמנו ואז תִּוָּשְׁעוּ גם אתם, פרי חטאתכם
תאכלו כי מאנתם היות משכילים ועל כן תִּרָּדְפוּ באף –– כה
יענה להם ולא יתעוררו להלחם בעדם בעת אשר ברזל באה
נפשם, לא יושיטו להם יד בעת אשר באו מים עד נפשם. כי

אם השכלה יטיפו להם בעת אשר עיפה נפשם להורגים,
ו השכלה הזאת במה כחה גדול להושיענו? – ישאלו אלה
הנענים – האם יחדלו איבינו מריב את המשכילים? האם
לא ידו אבן במשכיל כמו באיש חסיד? האם יתגוננו לחיות
בהשכלתנו?. הן עינינו הראות כי גם במשכילינו תנחת יד
האויב ומה תועיל לנו ההשכלה? וגם לכם יושבי אשכנז
האם נתנה או היסיפה לכם השכלתכם עד מה? הן רק זאת
לה להשכלה כי תלמדכם להתנכר לצור מחצבכם, כי תשים
מסוה על פניכם לבל יכירו בכם כי ממעי יהודה יצאתם, ועל
כן לא יחרו בכם אויביכם, אבל אם כן הוא למה לנו כל העמל
הזה? למה לנו להרבות עלילות ותחבולות להתנכר לאיבינו
ולהתכחש לעמנו גם יחד והיה כי נתפש יתגוננו לאנשי רמיה,
הלא טוב טוב לנו לאמר בפעם אחת: לא לישראל אנחני
וישבת כל ריב יחדל כל מדון! ואף אם לא נדע קרוא
וכתוב ואף אם לא נבין ולא נלמוד עד מה, נהיה שלוים
ככל עם הארץ, אשר גם היא לא ידע בין ימינו לשמאלו
ובכל זאת יאכל מטוב הארץ ואין דורש ואין מבקש
ממנו השכלה –

כזאת וכזאת ידברו פה במר נפשם הנרדפים על צואר
מאת פראים אכזרים שואפי דם וכסף המסים בשמעם את אשר
ידברו עליהם אחיהם המשכילים, ונפשי דוה מאד מעת אשר
שמעתי כזאת. ויהי הסתער ואקוט בנפשי על תעיתי גם
אני כבהמה אחרי המשכילים האלה וקראתי גם אני תמיד:
השכלה השכלה! ככל אלה הפתאים אשר יקראו ולא ידעו
מה, כמו באמת מהשכלה תשועת ישראל תצא.

הנה רוחי יסער מאד בעת בכתבי, כי לא בברלין או
ויען או פאריז אשב ואשפט את אחי אלה, כי אם עיני יראו
פיהם וחמת איביהם אשר ישתו ועל כן דברי כאש לבן
אחדל הפעם כי אירא פן תקצר רוחי מדבר משפט ובמכתב
השני אכלה דברי כי בלי ספק אסכן גם אני למראות
האלה אשר אחזה פה כאשר הסכינו בהם אחינו יושבי

הארץ הזאת ולא עוד אתגעש. ועד העת ההיא חכי נא אחותי לדברי.

אחיך.

יב.

יום ו' לירח הראשון.

אחותי!

אני אמרתי כי בנפש שקטה וברוח מלא אך ממשפט אדבר אליך במכתבי השני מארץ הזאת, אבל לא כן היא אף כי כבר עבר כירח ימים מיום כתבי המכתב ההוא, עוד רוחי יתגעש בתוכי ועוד ירבה לסער עוד יותר מאז, וגם אף ברוח מכתבך הרבית לפחת המדורה. כשעה תמימה רגזתי תחתי בקראי את דבריך אשר אמנם המה גם דברי חכמי הדור וכל מדבר כזאת לו חכם יֵאָמֵר, וכל אשר לא כדברים האלה ישמיע עליו יקראו מלא, כי הלא כהבגדים כן המה הדעות בעת הזאת, ישנו פניהם לפי דרך הארץ והעת ההיא וכאשר אם ילבש איש בגד זר לדרך הארץ אף אם טוב ויפה הוא יהי ללעג, כן אם יזיד איש להשמיע דעה מלבו לא כרוח העת ההיא יחד עליו יתמלאו. סלחי לי אחותי אם אומר לך, כי דברת דבריך ללא־דעת, כי אף לא דבר אחד חדש השמעתיני רק אשר דברו וישובו וידברו בו עד אשר היה לנו לזרא, שִׁבַּתְּ והשמעתיני היום. האמנם לא אדע דברי כל אלה מליצי ההשכלה? האמנם נכחדו מפני דרכי אבי ההשכלה מברלין וצאצאיו וצפיעותיו וכל הנתלים בו? מה נדבר לעמנו? תשאליני, אם לא נורם ההשכלה? האם נאמר להם כי טוב טוב להם כי ילכו בחשך? — כזאת שאלתני אתמול אשה אמללה אשר בבשר בנה יחידה עָלָה רזון ורופא אליל נתן לו שקוי, אשר בלי כל ספק יורידהו דומה כי ימוין לשד חיתו, ואני מחמלתי עליה שלחתי לה רופא חכם והוא צוה במפגיע לבל יתנו להחולה בעת מאומה כי רק ירעו וישחיתו לו, כי לו דרוש רק רוח צח בחוץ ומאכל בריא עד אשר יאחז הדם שניר

דרכו וישיב מרוצת החיים בעורקיו לקדמותה.

– אבל בני חולה היא – קראה האשה במר נפשה – ואיך אוכל להתאפק מבלי תת לו סמי רפואה? – כזאת דברו מאז אלה מטיפי ההשכלה וכזאת תגידי גם אַתְּ היום: אבל מה נדבר לאחינו? – להם דרוש רק רוח צח, רק חפש, רק מאכל בריא, כי יתנים למצוא חית ידם כחפצם, רק אלה דרושים לחפצם ולא רפואות כאלה אשר תמיצנה לשדם האחרון.

הנה בארץ הזאת נראה פעל ההשכלה בת ברלין בכל מראה המגאל; הנה עם הארץ פראי יער המה לא ידעו בין ימינם לשמאלם, כל הדך מיכר והצנע לכת זר להם, האצילים יינקו בעלוקות לשד הארץ ויבלו איתו במשתה ושחוק ומה והוללות, והעניים ישכבו ככלבים עצלים על הגרם אשר השליכו להם, ומשכילי הארץ אך היהודים המה, כל בעלי מלאכה אך יהודים המה, מהסנדלר עד הרוקע פחים על גג בתי התפלה, מהחיט עד העושה בחומה, נושאי סבל וּבַקָרים אך בני ישראל המה, והלומדים בבתי הספר רֻבָּם בני ישראל המה, אף כי המורים יכום ויבוזם בלי חמלה אף יגרו בהם את חבריהם לבל יתנו לבני ישראל לבוא לבתי הספר, ולוא גרשו היום כל בני ישראל מהארץ הזאת, כי אז נשאר עם הארץ בלי מנעל ובגד, בלי בית ורצפה בחוץ, גם בתי תפלותיהם נשארו בלי גג וחלונות, ובכל זאת יתנו את היהודים כעפר לדיש, יגזלו את כספם, והמכו את בניהם, ישליכום למצולות מים, לא יתנו להמלומדים לאחוז בכל משרה, ישדדו מהם כל מוצא למחיה ויכבידו עליהם מסים נוראים, ועל כל איש אשר למד דבר מה יכבידו עלם ביתר שאת, כי שנאים המה בנפש כל למיד יכל דעת ככל פראי יער, ובצר להם, כי ישועו לעזרה לאחיהם יענום: לַמְּדוּ את בניכם והביאו השכלה בלבם או אז תרימו ראשכם – אבל הן יגרשו את נערי ישראל מבית הספר ויכום בלי חמלה, ואם אחר כל אלה יצלח ביד נער ישראל לבוא עד תכליתו וילמוד חקת משפט או חכמה אחרת או יגיע ברעב, כי לא לבד כי

משרה לא תנתן לו בארין כי אם גם לא יתנוהו לדרוך על סף
בית המשפט להיות למליץ לאשר יבחר בו – ואיש לא יחלה
לשברם, כי משלים ומה אחינו המשכילים את נפשם כי כבר
עשו די והותר להם, בתתם להם עצתם בלב מהנה כי יאחזו
בדרך ההשכלה. הוי עליכם לועגים לרש!

הנה התמרמרת מאד עלי על כי ראית בדברי מכתבי
כי אשים לצל ההשכלה מולדת בית ברלין ואם כן אחריד
מכסאו גם את אביה את בן־מנחם אשר לשמו ולזכרו תאות
נפשך. אבל, אחותי, אמצי לבך כי עוד רעה מזאת תשמעי
מפי, כי גם בשפה ברורה אעיד את מחמל נפשכם זה למשפט;
אולם אל תדמי כי את האיש הזה בדרכיו ועלילותיו אביא
במשפט, כי אפקוד עליו עון על כי שלח ידו במלאכת רעהו,
בשיר אשר ידי אפרים קיה האמלל כתבו ויקרא שמו עליו ובגלל
הדבר הזה הביא שממון בלב המשורר האמלל, כי עד הנה
היה זה משה האיש כמלאך אלהים בעיניו ועתה כמכחש בפקרין
נראה לו, גם לא על ריבו ריב רעהו לעססינג לא בצדק ולא
באמת, כי פיו לא דבר אשר בלבבו, כאשר כל זאת תדעי גם
את כמני אחרי כי יחד קראנו את הספר „מגלה המסוה מעל
פני בן־מנחם" אף לא על אלה יבאלה, כי אלה שגיאות נפשו
הנה, ואחת היא לנו בעת אם לב מלאך אלהים היה לו או
לב אחד הרודפים כבוד בכל מאמצי כחם וישימו מסוה הענוה
על פניהם למען נחיל משנה כבוד, לא על כל אלה אדבר
משפטים, כי אם על הרעה הגדולה אשר מביתו נפתחה לעמנו
האמלל, כי אש יצאה מביתו ותאכל בכל פה בכרם עמנו
מגפן עד עוללות, והיא הוא היה המבעיר את הבערה.

בשלש מדות התפארו בני ישראל מאז ומעולם והנה היו
לו למעז ולמשגב בצרה, המדות האלה הן כי היו רחמנים,
ביישנים וגומלי חסדים. מדת הרחמנות הישרה דרכיהם לבל
יפעל איש את אשר יביא רעה לרעהו ואיש איש דאג לאחיו
כמו לנפשו כי רחמהו ולא נתנו לבו להביא עליו שואה; הביישנות
היתה לו כאם רחמניה ותגדל את בניו ובנותיו לשם ולתהלה

ולתפארת במוסר והצנע לכת, עד כי גם שונאיו מהעמים הודו
כי יתרון הצנע לכת לעם הזה מיתר העמים, והמדה הזאת היא
למדה את האנשים לדאוג לביתם ומשפחתם ובכן גם לעמם
אחרי כי כל העם נחשב במשפחה אחת גדולה, ואת הנשים
הורתה לשבת בית ולחנך את הבנים על ברכי אהבת העם
ותורתו וחכמתו, ובכן השרישו על תלמי לביהם האהבה הזאת
אשר לא נדעכה לא מפני יד המציק ולא מפני זרוע הדעת
אשר משלה בהם; ומדת גמילות חסדים היא היתה כקשר אמיץ
לאגד לבותיהם יחד, את הנותן והמקבל, וכל איש ישראל
חשב לו לחובה לגמול חסד עם אחיו באשר המה, אם בארצו
או מעבר לים, ובכן היו תקיפים בכל הארצות, כי אם גם
רבו תלאותיהם בארץ אחת חשו מפלט להם אל ארץ אחרת
בדעתם נאמנה כי אחיהם יגמלו חסד עמם, ואמנם חסד גמלו
תמיד עם החיים והמתים, ביד החיים החזיקו לבל תמוט
ולהמתים נתנו זכרון עד עולם. ובבית האיש הזה אשר למירה
שמיהו החלה השערוריה, שם באה קפדה על כל שלשת המדות
האלה, מדת הרחמנות כליל חלפה, כי לא עוד רחמו איש את
אחיו, כי אם החלו לבקש מפלט להם אל שדה מערכת אויביהם
וישאירו את עמם האמלל לצרה ופגע, גם חרפוהו ויבזיהו
בשאט נפש; הבישנות עטתה שק כי כבית פריצים היתה ביתו
לזמה ותאוה, ובנותיו הפרוצות והשובבות הרבו השחת דרכן
מכל רעיתיהן; גם על גמילות חסדים בא הקץ, לא עם החיים
ולא עם המתים גמלו עוד חסד, כי רוחם זרה להחיים והמתים
גם יחד לכל אשר בשם ישראל יקרא, והאמנם מקרה הוא
אשר קרה לבית הזה? — אמנם יקרה מקרה כי גם צדיק יוליד
בן פריץ, אבל אם כל בני איש ובנותיו יעקשו כלם יחד
דרכיהם אז הלא אוילים או פושעים נהיה אם נשים אפר על
עינינו ונאמר כי לא נראה אשמת האב, ומה אם גם כל השומעים
בקולו וההולכים בדרכו כמהם עשו, אז נראה בעינים כי ידו
היתה בכל אלה, אך הוא זרע זרעו בסתר וידע להסתיר דבר
ויוציא שרש פורה ראש ולענה בגלוי ויאמר: נקיתי מעון, ידי

לא היתה במעל. אך הוא היה בכל רע אשר מצא את עמנו, אך הוא הרבה שנאים בנפש לנו מקרב אחינו, כל בניו ובנותיו וכל תלמידיו והשומעים בקולו היו האויבים היותר גדולים לעמנו וגם היום ישנאו רב מעריציו את קהל ישראל, רק את המשכילים יברו להם.

בן־מנחם סוחר היה, לא רב ולא חכם בחכמת ישראל; וכסוחר סחר ספרו בעמו ובאמונתו ודתו. החכמים בעלי התורה בבקשם לתת ארחית חיים חדשים לעמם דברו בשפה ברורה כי יפרו התורה מפני עת לעשות לה׳. אבל הוא כסוחר ידע כי לא טוב הדבר לעשות כזאת, כי אם יאמר הסוחר בשפה ברורה כי סחרו לא טוב הוא להדור הזה אז לא יתנו יתר הסוחרים אמונתם בו, וזה דרכי של סוחר אם יחפוץ לבער את סחרו עד מהרה, אז יהללנו בקהל וימכרנו בחצי מחירו בסתר, וכן עשה גם בהאמונה והדת; בגלוי החזיק בה ובסתר נתן את כל בלי מחיר. ואך אוילים המה אלה אשר יאמרו כי לא ידו היתה בכל אלה, כי הוא לא אשם בדבר הזה, וכי לא נוכל לתלות בראשו אשמה אשר אשמו בניו ותלמידיו, אך אוילים וקצרי עין ידברו כאלה, הן בעינינו נראה כי כל אלה מבניו ומתלמידיו ותלמידותיו אשר הזנה הזנו אל דרך העמים, אשר מאסו בבית יהודה וישקציהו, אשר שם ישראל היה להם לחגא, גם המה הזכירו שמו תמיד בכבוד והדר, ולוא דבר באמת בביתו ובאזני שומעי בקולו על דבר האמונה והדת כאשר דבר בספריו, כי חלילה לנו מהפר אף חק אחד, הלא אז היו בניו ותלמידיו אשר הפרו הדת והתורה וברית אחים לראשי יריביו, הלא אז היה היא הראשון בעיניהם לזועה ולשמצה, כי כמזכיר עון היה להם, ואם לא אות נאמן הוא כי בפיו אחרת דבר מאשר העלה על הגליון; בספריו בקש להתראות כמחזיק באשיות עמו ובביתו שלח רסן מפני בניו ושומעי בקולו ויתנם ללכת אל אשר ילכו, כי על כן הכירו לו טובה מקרב לב, כי המה ידעו נאמנה כי אך הוא פלס נתיב להם, הוא פנה להם דרך להסיר שלשת המדות ולצאת בפעם אחת לחפשי מהגלות

הנוראה, אמנם הוא היה הגואל הנאמן להם, והשכלתו היא גאולה נאמנה וכן תהיה לכל אלה אשר בדרכי בניו ותלמידיו יאחזו. אולם מה להשכלה הזאת ולשארית ישראל אשר לא יכזבו לצור מחצבתם, אשר אף בצרה ועני יחזיקו בבריה אבותיהם, מה תועיל להם ההשכלה הזאת?

אי לזאת יחרד לבי ויתר ממקומו בראותי ענות אחי אלה, כי אפס גואל ואין מרחם ואין גומל חסד לו באמת. ידעתי נאמנה כי ביד אחינו בארצות האחרות להטיב מצבם לא אך חפצו, לוא אך בקשו להושיע להם ולא לכרות אזנם להשכלה. אבל מה אדבר באזנך להאדיב עוד נפשך ואַתְּ הן לא בידך להושיע, ואם באזני אַתְּ אנשי הבה אקרא ידעתי מראש כי שומע לא יהיה לי, כי רק השכלה יחלקו ביד נדיבה, השכלה לנגולים לנטבעים לעיני השמש בארץ הזאת ארץ רומעניא. חמס הנפשית הנענית עליכם תרד לועגים לרש!

הנה אעזבה את הארץ הזאת כי כלכל נלאיתי מראות את החמס והשוד הנעשים לעין השמש כי ברמש לא מושל כי נתונים פה היהודים לעושקיהם כח ואין אומר השב.

בעוד ימים אחדים אשים לדרך פעמי ובפעם הזאת כתבי לי עוד הנה.

אחיך.

יג.

יום י״ב לירח הששי

אחותי!

צדקת מאד בריבך על כי לא זכרתי את צעקתך אלי בעת אשר נפשי להטה גחלים בדברי על מצב אחינו בארץ רומעניא. אמנם תסלחי לי אחותי כי אמנם אחשיב למשפט כי ענותך לא גדלה בענות בת עמי הארץ ההיא ועל כן לא זכרתיה. גם לא תוכל לטפול עלי הטאת על כי שלחתי לך את המשלחת אשר נועז לדבר אהבה באזניך. אַתְּ התעוררת ותקצפי עליו על העזו פניו ואני אנוד לו כי משגע היא בעיני, ואם לבת

הגביר בוויען דבר אהבה מדוע לא יעשה כן גם לך? הן גם אַתְּ הטבת עמו. כל דברי עזותי ומכתביו אשר כתב לך במה נחשבו, אשר עליהם כה התגעשי, ומה גם עתה כי שמעת לעצת הרופא ותרחיקי מלונדון. וכמעט אביר תידה להמשגע כי הרחיקך בחזקת היד מלונדון ללכת לארץ אחרת, ומה ממך יהלוך אם תבלי ירחים אחדים בארץ שוויין? מי ומה לך בעיר לונדון? ועל כן חדלי עוד מריב עמדי והתענגי על מראה עיניך, התענגי על מראה הארץ הנפלאה הזאת, אשר ידי הטבע חלו בה לשימה למופת.

אני באתי שלום אל ארצי זה ימים אחדים; מכאוב לב התעורר בחבי בצעדי הצעד הראשון על הגבול כמו כל זכרונות שגיאותי וחטאתי קמו יחד ויצאו חוצין לפני, תיגה הרישית לחצה לבבי כמו אז בנודי ללחם איה, ביראי כל היום מפני חמת הודף ומתנקם. איך עֻנֵּיתִי מאז עד היום, אבל אדמה כי גם הארץ הזאת שנתה פניה מאז, אבל עוד לא אדבר דבר באזניך על דבר אחינו בטרם ראיתי הרבה והתבוננתי לכל דרכיהם, כי אנשים חדשים תראינה עיני על כל מצעדי רגלי, עולם חדש אשר לא פללתי, או אולי איש אחר הייתי ואחזה אחרת, מי יודע?

כתבי נא לי על דבר הארץ אשר בה תשבי כעת ואם יתישבו אחינו בה. מרוב סרעפי בקרבי יהיו בפעם הזאת דברי מעטים.

אנא שמחי נא עד מהרה במכתבך את נפש

אחוך.

יד.

יום י׳ לירח הרביעי.

אחותי!

הרננת לבי עד מאד במכתבך אשר כספר הגדיל, כי מאז הצגתי רגלי על אדמת הארץ הזאת לא יעזבני היגון אשר

אחז בלבי בחזקת היד כמו צרות חדשות ינבא לי . שמחתך גדלה בראותך את הנערות אשר תקשבנה לקח בבית מדרש למדעים ותבקשנה להציב להן יד בדרכי החיים, לבל תהיינה עיניהן נשואות רק אל אלוף נעורים אשר על הרוב אך כאדון יתהלך בתוך ביתי, כי מדוע לא תהיינה גם הנשים בעלת מעשה כמו הגברים, מדוע תהיינה אך כעוזרות להאנשים ולא כעובדות ומחיות את נפשתיהן בלי עזרת אחרים . על זאת תשמחי אחותי יען כי אשה אַתְּ ותראי עת הגאולה להנשים כי תהיינה כהגברים בכל משפט וזכות, אבל על דעתי תשגי אחותי כאשר תשגינה כל אלה המבקשות להן דרך חדשה, האימרות להתפרץ מפני העול אשר העמיסו הגברים על צוארן . הנך נערה לא איכל דבר באזנך דבר ברור למען אֵי אַךְ כי הטבע הבדיל את הנשים מעל האנשים וייסד למו דרך אחרת ומטרה אחרת, ואוי אוי לו להאיש אשר יאמר לפלס לו נתיב נגד חקי הטבע כי היא יכרע ויפול שדוד במלחמה הזאת ולא יקום .

הן מי זה יֹאֵל לאמר כי משפט אחד לאיש אשר שתי ידים לו ולאיש אשר אך ביד אחת יעשה מעשהו, הלא כל איש ידה כי בשתי ידים ימצא איש לעשות חיל וביד אחת לא ימצא אף טרף לנפשו, ומי זה יכחד כי יתרון לקל המרוץ על נכה רגלים, ואיך נכסל להשית את האשה, אשר לא בכח ידיה ולא במבנה גויתה תשוה להאיש ואם כן איך תוכל להדמות אליו, ומלבד זאת הבדילן הטבע לעתים מזומנים מכל עבודה ומעשה, ומה לנו הגברים לעשות למענן ? מדוע תצעקנה עלינו כי גזלנו חלקן ? האם תמצא ידנו לקחת מחצית העתים המזומנים להיות חולים עליהן בעת ההיא, או האם נוכל לתת להן כח ידינו ? הטבע בראן לשבת בית והנה התחרנה לעתד בחוץ מלאכתן . בכל הבדילן הטבע מהגברים ויגזל מהן כל כח משפיע ופועל, רק למקבלות שָׂמָן, עד כי גם העלעקטריציטאט בגברים יפעל בחיוב ובנשים בשלילה, והנה תתפיצנה להפר חק הטבע ולהיות משפיעות, לכן

תכשלנה בדרכן ותראינה משוגתן כאשר תקצר ידיהן מהיטיב.
יאדמה אם לא אשגה כי גם המורה הראשי בבית מדרש
המדעים אשר מפיו תקשבנה הנערות לקח, כזאת יאמר לך.
נסי נא דבר אליו ותשמעי. ואל תאמרי כי שמעת מפי חכמים
גדולים אשר גלו כשרונות נעלים בהאשה כי לא כן הוא,
החכמים האלה בקשו בלי כל ספק למצוא חן בעיני הנשים
ועל כן גזרו אמר כזה, או אולי התעתם עינם, יען כי הסכינו
בנעורים לחשוב את הנשים רק לרקחות ולאופית כי על כן
השתוממו לראות כי גם הכשר דעת להן, אבל את הגברים
לא תוכלנה להתחרות, כי להרוח דרוש גם כח הגויה ולמצא
דעת דרוש עמל הרבה וכח ידיהן אין אתן.

גם איעצך להתודע אל הנערות מארצי אשר תקשבנה
שמה בלמודים כי נכספה נפשי לדעת ארחותן.

שמחי לבי בהודיעך אותי כי שכחת את היגון אשר הֵסַב
לך המשגע ושכחי זאת והמציאי לו עזר כאשר תוכלי.

אחיך.

טו.

יום העשרים לירח הששי.

אחותי!

מה תשמח נפשי כי הקרה לפני המקרה להיות להועיל
לאיש בעצתי ומה גם אם אַתְּ היא אשר עצתי תכון לך; אבל
את התודה אשר נתת לי על כי יעצתיך לדבר את המורה
בבית מדרש המדעים לא אקבל ובאמרך כי בדבר הזה
הטיבותי את אשר הרעיתי בשלחי לך את המשלחת לא תצדקי,
כי אמנם לא צדקתי היא כי המורה מצא חן בעיניך עד כי
נפשך תחוש לי תודה, כאשר לא פשעי הוא כי המשלחת היה
לך למשא, את זה שלחתי לך בבקשי להטיב עמו, ואת קרבת
המורה יעצתיך לבקש יען כי דרכי בנות עמנו מארצי
המקשיבות לקח מפיו לדעת אחפץ. אבל עוד טרם אדע

משפטי עליהן והנה משפטך עליו כבר שמעתי מפיך. כי אם
על פי דבריך אשפוט, ואם דבריך אלה במשפט נכתבו, הנהו
בעיניך כאיש מרום, כגבר נעלה בחכמה, בעז רוח, ביֹשר
מדותיו ובכל תפארת אשר בה נפאר את הנפשות היפות
והנעלות גם יחד. השתוממתי לראות בו איש חכם וחוקר
מעמיק ובעל לב רגש יחד, אשר אמנם דבר יקר הוא מאד,
כי על כן נעלה בעיניך מעל כל אמרי פיך, כאמרך במכתבך,
ואף יתרה תעשי, בלי ספק להראותני כי לא ברגע אחד
היצאת משפט עליו ותשמיעיני כי בפעם הראשונה כאשר
דברת עמו לא מצא חן בעיניך ותריבי את נפשך על כי
התעתך לשפוט על פי תאר הפנים, אמנם עד מהרה התנערה
הוהך מעפר החמר (כדבריך) אשר יעיב עיני הרוח ועיניך
נפקחו לראות נכוחות. והנה איש כזה הציג לְפָנַי דמיוני אחרי
קראי מכתבך; איש בעל קומה ולא בריא בשר, שערותיו
שחורות ומצחו רחב, חוטמו עגול ולא יפה וזקנו קטן ועל לחייו
לא תצמחנה שערות הזקן, אבל עיניו אף כי ירקרקות הנה
בכל זאת תפיצינה אור חכמה ורוח נכון, אבל גם הנה כאפס
נחשבו מול השפתים, כי אם פיו לא נאה אך מצא שפתיו חן,
ודבריו נוזלים כטל ויהיו לב ואזן כל שומע. הוא לא ברעש
ושאון ידבר כי אם במנוחה ובבטחה, ולא יקרא רק רע על
הרעים ולא ירבה לשיש במפעלות הצדיקים אשר יכפרו לו,
כי הוא כאיש חכם ויודע את אשר כבר היה לעולמים, כאיש
אשר קורות כל הדורות לפניו כספר פתוח הוא יבין, ובה
ישפוט, כי כל מעשי אנוש ותחבולותיו רק על פי יד ההכרח
יצאו לפעולתם, ואין חדש בעיניו כי כאלה וכאלה כבר היו
לעולמים בעת אשר המקרים הכבידו אכפם על בני האדם
לדרוך בדרך הזה, וגם היום בני אדם אך דרכי עולם ישמרו
אשר כבר דרכו בהם מתי קדם, ועל כן משפטו חרוץ על כל
איש המושיע והקורא באף על הרשעים והחטאים, על משחיתי
הדרך ומונים את בני דורם, כי אלה כלם אך נערים המה ולא
דעת להם, ואין טוב להם בלתי לבקש נתיבות בית הספר,

להחל בראשית למודים בקורות הדורות ויחדל שאון וישבת כל ריב –. הכזאת תהיה תמונת הגבר הנעלה אשר עיניך חזו בו כל אלה ? או אולי רק שמץ מדבר גבורת לבו וכביר רוחו השמעתיני ויותר לא עצרת כח מרוב סרעפיך בקרבך ? ואף זאת לא תכחדי ממני, אבל במכתב אחר גדול מהראשון שם תראיני כל דבר גבורותיו וחין ערכו, ואולי גם תנסי לפתות אותי לעזוב דרכי ולאחוז עד מהרה בדרך שוייין למען תחוינה עיני את המורה הנעלה אשר יורני להחריש בעתו ולבלי דבר דבר בזמנו ולדעת לשום מחסום למו פי בפעם הזאת, ובפעם האחרת כאשר יציקני רוחי מאד אז אשים דלתים ובריח על שפתי לבל אשמיע קול, כי כל משמיע קול נבזה הוא בעיני יודע קורות הדורות, ואיש כזה הלא יהיה המורה תבחרי לי. אמנם אחותי אם גם ישיש לבי על כי מצאת איש טוב בעיניך אשר בחברתו אולי תבלי את העת בנעימות (אם גם מי יודע כמה) אבל לא פללתי כי אַתְּ, האשה אשר ראתה הרבה חכמה ודעת ואשר תשפוט לפעמים כשופט נאמן ברוח נכון, משפט אשר גם לא למורה ראש בבית מדרש מדעים בעיר ציריך לבוש בו, כי אַתְּ תתפעמי ברגע אחד ממראה עיניך ותשתאי להכמת גבר ואחרי אשר דברת עמו דברים אחדים כבר שמתיהו לשופט רמים, אשר לפני משפטו לא יעמוד איש בהוכחו ועל כל שומעיו אך להטות אזניהם לשמוע וכל המרבת להאריך אזן ולקצר לשונו הרי זה משבח ! נפשי תמאן להוציא משפטך בפעם אחת ולאמר כי משפט אשה הוא על גבר אשר ידע להתהלך את נשים, ומורה ראש בבית מדרש אשר רוב תלמידיו בתולות הנה ידע בלי ספק החכמה הזאת, נפשי תמאן להכלימך במשפט כזה, אבל אם מעט או הרבה נספח אל משפט רוחך גם שמץ ממשפט כזה, ותוחלתי נכזבה לשמוע עוד מפיך אשר תשמע מפיו משפט נאמן בדבר הנשים המקשיבות לקח מפיו, כי מורה אשר ימצא כרגע חן בעיני הנשים, היא לא ימאס גם בהן ואם כן אך טובות ידבר עליהן, אי לזאת אשוב מדברי אשר אמרתי כי אחכה עד אשר אשמע

מפיך דבר אודות הנשים ההן ואדבר באזנך את אשר תראינה עיני פה מה הצעירים עושים, ומה בנות ישראל העדינות אומרות לעשות.

פעמים לאין ספורות קראתי בחיי ובספרי תולדותי כי שגיתי תעיתי עויתי, והאמיני לי, כי בעת קראי לא עלז לבי בתוכי, לא לעתים רחוקות חשתי בנפשי כי נֹטֶף דם נָטַף מלבבי בקראי כקריאה הזאת, אבל אף לא פעם אחת דאבה נפשי והשתפך רוחי כבפעם הזאת בקראי באנחת לב נשבר: הה! תועה הייתי! ובתעותי הרביתי חטאות ואשמות לאין מספר. אבל אבליגה מעט ואדבר בנחת כתאות נפש מורך החדש.

מה רב העמל אשר עמלו כורמי כרם ההשכלה לטעת הזמירה הזאת על אדמת ארצי להביאה בחדרים ובישיבות למען תטהרם מרוח קטב ותביא בהם רוח טהר ובאה ועלתה בחדרי הקהל והכריתה זוים מהם והרשעה בעשן תכלה, ותפח רוחה באף הרבנים והמורים המטיפים וכל דורשי דבר ה' ונסכה בקרבם רוח דעת ותאחד את האמונה וההשכלה, יראת אלהים עם חקרי תבונה, אהבת הדת עם דרך ארץ, וכל אשר פתח את פיו או הרים את ידו לכתוב בעט והיה מפתה שפתיו לשם יחוד האמונה וההשכלה, וראשית דבר היה לכל כותב ספר כי עם אלהים יעשה היום הזה, כי ראה יראה בעני עמו כי אשיות הדת נמוטו מכבד משאה, והנה היא בא ויחזיקנה בעמודי ההשכלה, ורב הספרים הלא ראשיתם וסופם ותוכם אך אחדות האמונה וההשכלה, ומי זה לא האמין אז כי אך יפקח העם העור הזה את עיניו ויטה את אזנו לשמוע מיסר מטיפיו לאמונה והשכלה כי לא יארכו הימים ומקדש האמונה ירום ונשא לתלפיות, בו תחתיים ושניים ושלישים, ביציע התחתון בית מועד להשכלה וממנו יעלו בשלבים אל האמונה, ואז אך ירים איש את רגלו והנהו יושב כמלאך אלהים בבית חמדה לאלהים, אשר ממנו לשערי השמים תיצאית ושם ישב ועטרת האמונה בראשו ונר ההשכלה אור לו

ויהנה מזיו עולם מיסר ומשפט צדק, עולם שאין בו לא חדרים נתעבים ולא ישיבות מגאלות, כי על כן גם פריצי עם כבר אפסו ואינם כי אך רפש החדרים וצחנת הישיבות הרבו פושעים בישראל, הלא כה דברי כהני ההשכלה, ובעולם שאין בו ישיבות אין פריצים ומפירי חק ביד רמה ובמקום אין קהל אין גזל משפט ובאין רבנים מקנאים גם מתפרצים מפני הדת אך להכעים עוד אינם. כה שמעתי בנער וגם נפשי להטה גחלים בדברי אז על החנפים, הזדים ועושי רשעה ואך בהם תליתי כל אשמת ישראל, וגם אני הפחתי בלב יודעי אש נקם למפירי ברית קדש שבין האמונה ההשכלה. זרע זרעו הזורעים אשר כמאסף אחריהם הייתי גם אני והנה כבר החל לציין ציין, ועיני התחזינה אותו ואכה שוק על ירך ואקרא: אהה! כי כמו סער מתחולל בבתי נפשי וכמו להבה תלהט רוחי בראותי את אשר אראה כיום, ובהוכחי כי גם בתקותי האחרונה, כי מתילדות ימי חיי תצא תורה לדור יבוא, שגיתי כמו בכל שגיאותי, עִוֵּר הייתי בדרכי וְעִוֵּר במשפטי, עתה אחזה את המעקשים אשר שמו המורים אשר אמרו לישר דרך בדרך עמם ובהם נוקשו ונפלו ונלכדו עד כי יהיו לחרדת אלהים לכל רואה בעין פקוחה. מצב אחינו פה נורא מאד, גם המלה נורא כאין וכאפס היא להביע בה את המצב כמו. הנה אנסה לתאר לך אתו, כי אם אזלת ידי מהיטיב, זאת אדע עתה נאמנה, הנה למצער אהיה כצופה ומביט. עד הנה מצאתי נחת בכתבי כי אמרתי מדברי תצא תורה ומוסר, ועתה כי בושתי משברי, כי אראה כי אין מורה לבני האדם, כי כעיר פרא המה, רוח ישאם וינדם אל אשר יהפוץ ולא ייטיבו מעשיהם אף אם נרבה להם מוסר ואף אם ירבו לקרוא כל היום כי ייטיבו דרכיהם מאבותיהם, עתה לא עוד ירום לבבי בכתבי, כי אם רק באנחה ובלב נשבר אחזות את אשר אראה על לוח לזכרון. וְאַתְּ הקשיבי אולי תמצאי בדברי חפץ.

כמליצה חידות היא לי, פליאה ממני למה זה תלא ידי בחפצי לדבר אליך על דבר מצב אחי פה. זה פעמים אחדית

(דתיעה ח״ד)

החליתי ולא יכולתי, האם תקצר לשוני מהביע הדבר כמו, או אילי הדעת כי אין כל מזור ותרופה למכתם והמכה גדולה מאד מאד, אילי הדעת הזאת תרפה ידי? לא אדע. אבל ארף גם בפעם הזאת מחפצי זה ואחשוך את דברי ליום אחר.

את מכתבך שלחי לי לעיר יבוק כי שמה פני מועדות.

אחיך.

טז.

יום ששים לירח הששי.

אדוני ואהובי הרופא!

זה ימים רבים לא כתבתי לך ואף על מכתבך היקר לי מאד, כי ידעתי כי אך ברב עמל תגרע לך עת לכתוב מכתבים, לא עניתי אותך. דרך תהפוכות! אתה אשר רגעיך ספורים ואם תגזול אחד מהם למען תתו חנם לרעיך אז אולי תגזול נפש איש מחכה לתשועתך, לקחת מועד לכתוב לי, ואני אשר כל עתותי אך למותר לי, אני לא השיבותיך דבר! אבל ידעתי כי לא תקצוף עלי, כי בלי ספק לא זכרת את חובתי ואם גם זכרת הלא השיבות בלי ספק אל לבך כי לא הכרת דבר. מה אשמיעך? שגיאותי? ובלעדי האם תקצר ידך מראות ומשמוע שגיאות ל״ב? אבל בפעם הזאת יציקני רוחי לכתוב לך, כי עוד הפעם שגיתי בשגיאה אשר לא איכל לגלות אותה לאיש זר בלעדיך, אחרי כי רק אתה לבדך תדע סוד כמוס עמדי.

הלא רופא הנך ובלי ספק לא אחת ולא שתים ראית בעיניך כי עלתה בידך לחבש פצע, להסיר המכה כליל ועור חדש עלה ויכסה את הנגע והנה נגעה בו יד ותהי בין רגע שנית למכה טריה: כזאת קרה גם אותי, אני אמרתי כי השגעון אשר מצא ירחים אחדים קן בלבי, כי השגעון אשר בעת שגעוני השבתי אתי לי להכבוה ולצדקה ואריב בחקי החיים על כי ישימו אסורים על ידי משגע כמוני לבל יוציא חפצי.

(התועה ה״ד)

וגם אותך רבתי ריב על כי מאנת לאמר לשגעוני – חכמה,
הנה השגעון הזה אשר אחרי אשר עזבני הכרתי מראהו ואנוד
עלי בראשי ואומר : עתה אחזה מישרים כי בשגעון הָיִיתִי עד
הנה, הנה השגעון הזה שב ויאחז שנית רגע בערפי ויטלטלני.

נוד לי אוהב טהר לב! ניד לי מקרב לבך, כי אחפוץ
בטוב וכמו יד חזקה תנידני לעשות רע. אחותי היושבת כעת
בציריך מלאה פיה תהלת המורה בבית מדרש המדעים, אשר
בלי ספק איש אשר לו נאוה תהלה הוא, הן אף בארצות
אשר שם משפטנו לא נגזל לא יֵרָאֶה לנו חבה יתרה, ואחרי
כי האיש הזה יהודי הוא, ובאשר הודיעה אחותי, הנהו יהודי
אוהב עמו ולוחם מלחמתו, ובכל זאת זכה למשרה כזאת
ולכבוד גדול כזה, אות היא כי גבר נעלה הוא, ועלי היה
לשיש על כי נודעה אחותי לאיש יקר כזה, ואני התגעשתי
כסוס שוטף בבוא אלי המכתב המגיד תהלת האיש הזה וקנאה
כאש תפת התלקחה בקרבי פן תאהב את האיש הזה!
שחוק לי, אך גם נוד לשגעוני, כי מבלי דעת ומבלי חשוב
היה פתאם ויהי כנחל שוטף, ואשפך כל לעגי וכעשי יחד
במכתבי לאחותי, ומבלתי יכלת להשליך שקוצים על איש אשר
לא ארענו הנה דמותי להשפיל לארץ כבודו בדברי עליו בשאט
בנפש. אולי נמצא בידך רפואה לשגעון הזה, השקני נא אותה
והגרשתו מלבי, ואם גם חיי אתי יחד יכיפו לא אדאג ולא
אשים לב. תוגה ומכשול לב יענני מעת אשר כתבתי את
המכתב ההוא, יציקני ויענו נפשי בלי הפוגה. הוי על חיים
כאלה אילם לא אריב עמך על כי אתה הסבות בחיי, אבל
רוחי אשפוך בחיקך ועני אגיד לך אולי ירוח לי ואתה איש
טוב ישאני אותי ואת שגעוני, כי אחרי כל אלה הן אך אתה
הסבות בכל אלה ובלעדיך כבר חדל לבי מהגות רעיון זר
וידי מלהוציאו לפעולות אדם.

לא אתן את תודתי לך על כי החזק בידי המגן האמלל,
כי אתה היא האיש אשר לו יאתה לעשות כזאת, אבל אל
תקצוף עלי אם במשען כבף אומר לעזרו גם אני ואתה

(התועה ה״ד)

המציאהו נא לידו, ואם אך תוכל הודיעני נא מה שלומו ואם יש תקוה להמציא להאמלל דרך חיים?

אוהבך עד נצח.

יז.

יום העשירי לירח השמיני.

אחותי היקרה!

יסרתיני בזעם עמך ואנף, צדקת ממני ביסרך אותי בשפה נאמנה, כי אמנה חטאתי בדברי לעג על המורה בטרם ידעתי דרכיו. לא אדע נפשי למה זה נמלאה נפשי חמה ושאט נפש בכתבי את המכתב ובדברי על אודותיו, וברב כח התאפקתי לבלי הוסיף מרורות ולא נתתי לרוחי תוצאות כי אז אך גחלים חתיתי על ראשי ואם תשאליני מדוע נצבתי כצר לו לא אדע מלים אשיבך. בלי ספק קנאה היא שקנאתי בו על כי כבודו חדש עמי יהנהו לתהלה, דבריו ישמחו לב ובחכמתו יאיר לאדם רב, וכל אלה יחסרו לי. וביום המחרת אחרי אשר שלחתי את מכתבי הכני לבי ואקוט בנפשי מאד על הנבלה אשר עשיתי. אשר על כן היו דברי תוכחתך לי למשיבת נפש להקל ממוסר כליותי. אולם בזאת לא צדקת בחשבך כי נטל עליך להראותני משגתי באותות מוראתך פן לא אודה כי שגיתי, כי על כן מהרת והשמיעני כי אף במשפטו על דבר בנות ארצי אשר הקשבנה מפיו לקח שגיתי מאד כי היא אמנם לא יהללן, ואם גם לא ירבה לתת כבודן לכלמה, אבל בכל זאת פיו לא תהלתן מלא. כל אלה אך למותר, אחותי היקרה! עוד לא תדעי את לבי ולא תבינת את רוחי בחשבך מוכח להראותני שגיאותי, אמנם אשגה ואשוב ואשגה מאד אך עד ארגיעה אנחם ואראה אותן במראיהן הנורא, והנה תגזלנה מנוחתי ושלותי ותתנה לי לב רגז ורוח נכאה, את שגיאותי אני אדע ופחדתן אלי תמיד, ואם כי אחרי כל אלה לא אחדל מחטוא, בכל זאת אך למותר היא כל דבר שפתים להראותני כי שגיתי, כי עוד בטרם יקראו לי ואני אענה

אמנם שגיתי. רק אחת היא אשר נתנה שמחה בלבי וגרשה
עד מהרה את זכרון אשמתי נגד האיש היקר ההוא היא הדעת
כי מצאת לך איש גדל הערך ורב הדעת לְרֵעַ אשר בחברתו
תמצאי נחת גם דעת, וכפי אשר אראה ממכתבך הנה תרבי
לדבר עמו ותראי פניו יום יום. האם באת בחברת תלמידיו
למען תמצאי תואנה לדבר עמו? אני כמעט נחמתי כי שבתי
על עקבי לעבור בדרך בו הלכתי בילדותי, כי משנה שברון
נשבר לבי בזכרי את אשר עבר עלי אז ובראותי עתה את
אשר לפני. פני הערים האלה שֻׁנּוּ עד כמעט לא הכרתים.
עיר שבולה היתה הראשונה אשר בה אמרתי להשאר ימים
אחדים, ולא רב נחת שבעתי בתוכה. העיר הזאת אשר כצבי
לאחותיה היתה בעשריה ובישיבותיה, בגדוליה בתורה וביראיה
את האלהים, העיר הזאת ירדה פלאים. עֹני ומחסור יֵרָאוּ על
כל פנים, אדיריה כשלו נפלו, אילי הכסף ירדו עד עפר ישבת
כל הדרה. אך פנים קבצו פארור, עינים שקועות בחוריהן,
שפתים צמקות ומצירות מרעב וצמאה, רגלים מיעדות וראש
כפוף, רק אלה וכאלה תראינה עיני העובר בחוצות. בתי
הישיבות כמעט נשמו, ואם כי עוד רבים המה אשר ילמדו
את בניהם תורה, אך החפץ העז אשר מלא כל לבבם לעשות
את בניהם לגדולים בתורה כבר מת בלבם, רק כתנועת הגלגל
אחרי אשר חדל כח המניע כי יתנועע עוד רגעים אחדים בטרם
יחדל לנצח כן היא תנועתם אחרי התורה, הכח המניע חדל
כבר, כבוד תופשי התורה לא עוד יגדל כמקדם, לא יסלא עוד
זהב מחיר בחור נעלה בתורה, והמחסור הגדול אשר יכביד
עליהם אכפו למצוא טרף, כל אלה יסבו לאט לאט לבית
האבות אהורנית מאחרי התורה, אבל את מקומה לא ירשה
עוד לא חכמה ולא מלאכה. הבנים נדים נעים לכל רוח,
בתורה לא יחפצו כי תאות נפשם להיות משכילים, וההשכלה
לא תחיה את בעליה.

לפנים קראתי גם אני בקול: בקשו עבודה, בקשו
מלאכה או מה תבקשו אך בקשו לכם דרך בחיים! ועתה אם

ישאלני איש בעיר הזאת: הורני אתה חכם הלב איזה דרך החיים? אנה אפנה לבקשו ואכונן שמה מצעדי? אם ישאלני איש כזאת תכסה כלמה פני, כי גם אני דברתי הבל ככל אלה המטיפים להשכלה אשר אך לשים דופי בכל אשר ראו עיניהם תמצא ידם ולהורות דרך טוב ממנו לא ידעו. בקשו מלאכה! נקל מאד להטיף מוסר: בקשו מלאכה, אבל אלה אשר כבר למדו מלאכה יסבו את המטיף ויאמרו: תנה לנו מלאכה ונברכך שבע ביום! המטיפים להשכלה בארצי נאמו נאום כפי אשר הקשיבו אותו מפי מטיפים כאלה בארץ אשכנז או אשר מעל ספרים קראו ומלתם על לשונם להורות הדרך גם לאחיהם בארצם. כילדים הלומדים בבית הספר פרק בספר ויגידוהו בעל פה מבלי הבין הכתוב בו, כן דברי מורי הדרך השכלה בארצי בדברי אחיהם מארץ אשכנז אבות ההשכלה הזאת, מבלי דעת והבין כי לא כאחינו באשכנז אחינו פה. אחינו בארץ אשכנז היו כלם סוחרים, אך סוחרים, ורבם אך רוכלים אשר נעו מעיר לעיר ומארץ לארץ וצרור מרכלתם על שכמם ויהיו לחרפות ובוז, אנשים כאלה הנודדים תמיד לא למדו דעת מה לא בתורתם ולא בדעות העמים וחכמותיהם ושפותיהם, עבודה ומלאכה לא למדו מעודם כי לא נתנום לבוא בחברת בעלי המלאכה, לעבודת הארץ לא נתנו יד כי לא נתנום לאחוז בהארץ ויהיו באמת הגבוים בארץ, כי בדעתם לא גבהו מעל האכרים ובמשלח ידם עוד נפלו מהם הרבה יתר על כן בבא העת אשר התעוררו מורים לפקוח את עיניהם ותהי ראשית מלאכתם ללמדם דבר בשפת הארץ ולהבינם בינת־מה ולעורר רוחם לעבודה ומעשה ומלאכת יד, אבל כל דבריהם רעו על צחיח סלע, עד היום הזה הנה היהודים בארץ אשכנז רק בעלי המסחר ובאי הבארזע ומלוי ברבית, ואף אחד מאלף לא ימצא בהם אשר ימצא חית ידו במלאכה, לא כן פה אשר כל בעלי מלאכה אך מבני ישראל המה, כל בעלי המלאכה למיניהם, אף נושאי הסבל ובעלי העגלות כלם, בני ישראל המה, אבל לחמם ברגזה ודאגה יאכלו כי

אף לחם צר לפי הטף לא ימצאו, כי רבים המה בעלי המלאכה מהנותנים מלאכה, ולאלה נטיף בקשו עבודה, בקשו מלאכה?! ברומעניא נפקחו עיני בתחלה לראות את האולת הזאת ועתה א״אה את השגיאה אשר כזדון היא בפי רב כותבי ספרים בשפת עבר בהתנפלם על עמם מבלי דעת ארחותיו.

מראה העיר הזאת העיר יגון נורא בלבי, הזקנים אשר על הדור הישן יחשבו יתהלכו בצללים ולא יקוו עוד לימים טובים, ובניהם אחריהם ילכו בלי חפץ ורגש חיים, ובני הנעורים אשר בשם רודפי השכלה יקראו ירדפו קדים, תקוה כזבה תתעם בתהו. כאשר התגלגלו לפנים בישיבות ובחדרים ואבותיהם לא התוו להם דרך בחיים, כן יתעו עתה אל כל רוח ולא יבקשו להם דרך נכונה, המה לא יבקשו לחם, ובקול האבות אין עוד שומע, וזאת תחשב לראשית דעת. רב הצעירים הלוחמים מלחמת ההשכלה נגד החנפים ומורדי האור למדו מעט להבין שפת אשכנז ויבינו לקרוא שפת עבר, אשר רב הספרים הנכתבים בה המה רק לעזר למחבריהם כי יבאו על ידם לפתחי נדיבים לבקש נדבות, וראשית דעתם היא להתאנף בעמם ולשפוך בוז וקיקלון על כל אשר לא יאמר טוב לדרכיהם ולתתי למקנא לחנף ומרע. עוד מעט נמניתי גם אני בקהל החוטאים בנפשותם המקנאים, אשר ימאנו לפקוח עינים לאמר כי ראשית הדעת היא שנאת ישראל ודרכיו, אך זקני המֻגְלָח הוא היה בעוזרי ויצילני ממשפט נורא כזה.

בבית הישיבה הייתי, ויברחו מפני הילדים הקטנים אשר ימלאוה מפה לפה, וכאשר החלותי לדבר את ראש הישיבה ואנסה שיח אחד מהם בגמרא, אשר חרד כעלה נדף בדברו עמי, ובשמוע הראש ותלמידיו כי יודע גמרא אני יצא הקול, כי הנני מרגל שלוח מאת הממשלה להכרית זכרון התורה והישיבות, ויבהלו ויחרדו מפני, אולם בחפצי להודע להאנשים ולראות דרכיהם סרתי אל שנים שלשה מהסוחרים ואקנה לי בגדים ומורה השעות ובאלה דברים אשר אין לי חפץ בהם ובכן הייתי פתאם לסוחר עשיר מארץ מרחקים, ואף כי אחרי

אשר שנים שלשה שלוחים מחברות נסו דבר אלי לבקש נדבה ולא שבו בידים ריקות מני אז נמצאו לי אנשים להתחקות על שרשי רגלי די והותר, ואֶקְרָא גם אל שנים שלשה הגבירים המשכילים ושם למדתי לדעת דרכיהם. ומה גדלה מבוכתם בשמעם מפי כי לבי לא ילך אחריהם. כמעט נעוו משמוע כזאת ובלי ספק הכו אותי חרם לולא נתן זקני המגלח עדי באשר אמרתי כי משכיל הנני.

הזאת היא העיר אשר לפנים חיים מלאה? אנשים חיים, עובדים ופועלים ולוחמים בכל חפץ נפשם ובכל רגשת רוחם, קנאו לאמונה באמץ לב, בקשו ארחות התורה בכל לבם ותהי להם למשאת נפש ושעשועים וכבוד. גם בקראם ריב ומלחמה על כל פורץ גדר רוח חיים נשב בהם, ופורצי הגדר לבשו קנאת החכמה והדעת הנאמנה תלבושת ויחרפו נפשם ויקריבו חייהם ומשושם על מזבחן. בעז ותעצומות נלחמו והפיחו איש קנאה בלב מנגדיהם, ובכן הרבו גם הלוחמים על יד ימינם, ומראה החיים נראה בכל רחוב, בבתי המדרש כבבתי מסחר, ביום שמחה כביום אבל, ביום חתונה כביום משפט החוטאים והחוטאת, בצדקתם כמו ברשעתם; ועתה כמו תרדמה נסוכה על העיר הזאת כמו עצלות נוראה פרשה מטות כנפיה על פני כל העיר וַתְּשַׁבֵּב את יושביה למעצבה, ותחסירם פה לב וַתַּכְבֵּד משאה על רגליהם ותסר מהם כל רגש וחפץ ותאוה. בעלי התורה לא יתגברו בתורתם ובעלי ההשכלה לא ילמדו ולא יעשו מאומה, גם לא ילחמו ולא יריבו בקהל, כי אם יושבים יחד בחדר אחד מהם העלמות על יד הבחורים ויבכו לגורל התבל והאדם עליה, ויחבלו מזמות לחבל כל ממלכה ולהסיר כל משפט וכל חקות בני האדם ודרכיהם. וגם הדברים האלה ידברו כמשיחים בחלום באין רגש והתעוררות, רק כעוף המִמלל השינה בדברים האחדים אשר הסכין לשמוע בבקר בבקר.

מי פעל ועשה כל אלה? מי הפך ידו על בני העיר וישנה פניהם ודרכיהם ומעמדם? אם הענני הנורא אשר ישים משטרו בעיר העליזה הזאת מלפנים? או יד מטיפים כמני

אשר הטיפו לקחם בלי דעת עשתה זאת, כי הצליחו להסיר לב בני הנעורים מאחרי הדרכים הישנים מבלי אשר מצאה ידם להורות להם חדשים וטובים מהם?

גם בשתים שליש הערים אשר עברתי עד כה ראיתי עצלות כעצלות הזאת, וכמעט בשפה אחת ידברו בני הנעורים גם פה גם שם. אנסה להתבונן עוד לדרכי עיר מאפליה, הן היא עיר הפלך וממנה משפט יצא לכל הערים בנותיה.

את מכתבך שלחי לי אל העיר ההיא.

אחיך

יח.

יום י"א לירח השנים עשר.

אחותי!

לא נחת לרוחי מצאתי בכל הערים אשר עברתי בהנה עד הנה. בעיר מאפליה ראיתי עוד יותר ויותר פרי ההשכלה, אשר עליה ישעשעו היום בני עמי. רב בני הנעורים המה כנערי בני שכולה דוברי גבוה גבוה על רוח הזמן וההשכלה, הגברת הרוממה אשר נטל על כל איש ואיש לעבוד לה ולקרוא בשמה ולהציב לה מזבחות בכל המקום אשר יזכיר את שמה. ואם לא כבה יעשה איש, אז מחנף ומרע, דובר כזב ומחזיק בתרמית הוא והמצוה לקרוא עליו מלחמה וכהחסידים יגרו מדון בכל אשר יעיז פנים לבלי הודות בפה מלא כי אך המה קרואים אדם. מקנאים המה לדרכם כמו החסידים וישנאו את כל מְנַגֵד להם ויבזוהו עוד יותר מהחסידים, רק כי החסידים ידעו את אשר יבקשו ואשר יעריצו, והמה לא ידעו מאומה, ואם תשאל את אחד מהלוחמים האלה: מה היא ההשכלה אשר בשמה תדגולו, אז יתקצף על כי לא תדע אתה מה היא ומלים יענך: כלם יודעים כי ההשכלה היא השכלה ורוח הזמן רוח הזמן הוא! וראשית דבריהם בכתב ומפתח שפתים היא אך להודות ולהלל ולשבח ולפאר לרוח הזמן אשר פקח עינינו

ויראני באיר בהיר. אבל אני בקשתי גם אני לראות את האור הזה ואיש לא הראני אותו, אולי יאמרו עוד מעט כמו החסידים כי נשמתי לא מסגלה לראות את האור ההוא. אף עוד זאת תשפיל ערכם בעיני מהחסידים כי להם לא נתן כח לב ואמץ לעבוד וללחום בעד מעלות רוחם כמו להחסידים, כי עצלות ואי־מעשה, רפיון ידים ואריכת לשון זאת היא כל חכמתם.

בעיר שבילה אך אחדים כאלה ראיתי, אבל בעיר מאפליה חשכו עיני מראות את אור ההשכלה אשר יזרח עליה. בעיר שבולה ההשכלה עוד בראשיתה, מעריציה עוד ישתו מים מהמקור הראשון להשכלת בני ישראל, המה יקראו ספרים בשפת עבר, אשר רב סיפריה ערלי הלב השחיתו את יפעתה בנאמם נאום אשר לשכורים ולמשגעים הוא, מלים באין תבונה, באין חקת משפט להלשון, וישאבו מים הלוחים מבארות הפרון זרים ערלי לב, יעתיקו ספרי הבל ורעות רוח משפות זרות, ואלה המה הספרים המאירים עין לנערי בני ישראל! אך עוד שפל מהם ערך ספרי העתים בשפת עבר. זה שנים אחדות החלו מלמדים אחדים אשר קצרה ידם ממציא תלמידים להם להחיות נפשם, להוציא עלים לשביעית, אשר פה ראיתי אותם בפעם הראשונה, האמיני לי אחותי, כי לוא גם היה עמי באמת הגוי החכם והנבון בכל עמי הארצות, גם אז יש לאל יד מכתבי עת כמו אלה להביא בלבם שמנין וסכלות לא מעט. עלים אחדים קראתי בהם ואשתומם על המראה. האם הֲכִי כל בני עמי בשגעון כי לא תבחל נפשם בהבלים כמו אלה. אלה ידברו על המדינות כגבר עברו יין ורעם יבוא וחקר בדברי ימי עולם כנם מבית המשגעים. שם תראה המונים המונים מְכַתְּבִים יתאספו כעורבים על הנבלה ויצרחו בקול קורע לב ולהצריחה הזאת שירה יאמרו. וכלם יחד יפצחו פה ברנה להלל את העת החדשה, כמו בקרבם אִתָּהּ לשבת המלכה הזאת ועיניהם תחזינה אותה ביפיה בבקר בבקר ומנוה לחמם נמצא. מהמקור הזה ישאבו אלה המשכילים

בתחלה, ובני שכולה כמעט כלם עוד לא עזבו השד הזה. לא
כן בעיר מאפליה, שם כבר נפלגו גם המשכילים למפלגות;
ישנם אשר כבר הרחיקו ללכת ולא יבינו עוד בשפת עבר עד
מה, והמה לובשים גאה וגאון במאד מאד, הן המה העבירו
את אחיהם בדרכם מאד, המה הצליחו לא לבד לשכוח את
שפת עבר, כי אם גם לא למדו את השפה הזאת מעודם, ואיך
לא יתגאו? אבל לא רק על בני הנעורים כי אם גם על בנות
ישראל שפכה העת החדשה את רוחה. רוחי בתוכי ישתומם
ולא ידעתי אכנה להרוח אשר צרר בכנפי בני ישראל בערים
האלה, הרוח הזה רע היא מרוח עועים ומריח קטב. בנות
ישראל אשר עד הנה לא למדו מאומה, ישבו כצפרים כלואות
בכלא עד בוא חליפתן ותהיינה לאנשים, הבנות האלה התפרצו
הפעם בחוקת היד לקחת להן קרנים והדברנה בפיהן כי
כמשפט הגברים כן יעשה גם להן כי אין דין ואין גדר בין
איש ואשה, כלם יחד נשתוו ובידיהן תעשינה כאשר הדברנה
בפיהן, והיה אם ימרה אביהן את פיהן ולא יתן חפצן כרגע
או תברחנה מבית הוריהן ותלכנה ללמוד בבתי מדרש המדעים.
והדבר הזה היה כיום להדך הארץ, עד כי כמעט יבוש האב
אם בת לו והיא לא תברח מביתו. כשלשים נערות מבתי
היראים והחרדים לאמונה אשר פיהם אָלָה מלא על האפיקורסים
והמשכילים, אשר עוד היום יביאו קרבן להצדיק, כשלשים
נערות מבנות היראים האלה ברחו מביתן ותלכנה אל אשר
יהיה הרוח ללכת. אם לא יתן האב את בני הנעורים המשכילים
לצאת ולבוא אל חדר בתו כחפצה או תברח. הדבר הזה אשר
לא שמעתי כמהו לא בארץ בריטאניה ולא באשכנז או צרפת,
הדבר הזה היה לפח ולמוקש לבתים רבים וניקשו ונלכדו.
רבים מהאבות אשר לבם מלא יושר ותֹּם נשבר ויגיעו עד שערי
מות ואחרים רוששו לרגלן ויתרם נתנו להן לעשות כחפצן.
הנה זאת היא פרי ההשכלה הזאת! בני הנעורים כהני
ההשכלה ינועו מבית לבית להטות את לב העלמות לברוח
מבית הוריהן, ואם לא יתן האב להם לבוא ביתו ואם יושם על

בתי משמר אז אב אכזר יֵאָמֵר לו ויוסיפו אֹמֶץ להטות את לב בתו, כי מצוה היא לתת נקמות באיש מואס בהשכלה.

הצרעת הזאת פשתה ביתר שאת בהערים האלה וסביבותיהן במקומות אשר עוד זה לא כביר היה כבוד התורה גדול מאד. כסער מתחולל סערו אחדים להביא השכלה בחזקת היד ויסערו את כבוד התורה כמוץ מגרן ובנפלה נפלו גם המחזיקים בה ולא תהי עוד לתופשׂ תורה כל תקוה. והנה זאת ראיתי, על הריב בבני בעלי התורה בבני המתנגדים, כי בני החסידים לא ירבו שאלה ולא יגביהו למעלה לדבר גבהה גבהה, כי אם באחת יפרקו עול וירמסו ברגל על כל חקי התורה ויעשו כל מה שלבם חפץ מבלי הרבות חשבונות רבים, לא יעמיקו חקור אם אולי יש למצוא פתח היתר, המה יעשו במעלות רוחם. אבל בני המתנגדים אשר הסכינו ללמוד ולפלפל, המה יפלפלו גם עתה בהשכלתם, ורֹב אלה אשר ירבו להתראות ככופרים באלהים ובכל התורה, הם המה לא עוד נסו להפר את חקי התורה בפעל ידים כי אם בפיהם או בעטם יקראו מלחמה, וירבו כעשם בראותם כי אחרים יעשו כדבר פיהם מבלי קרוא לריב, ויתקוטטו בהתורה כי היא היתה ראשית מכשיל להם. חמס יקראו כל היום כי התורה היתה בעוכריהם, כי לולא היא כי אז היו עתה כלם רופאים, מליצים במקום המשפט, מידדים ובעלי מלאכת מחשבת ולכלם היו סוסים ומרכבות והיכלי ענג, רק התורה, זאת הרשעה באה ותגזל כל אלה מהם בחזקת היד.

אתמול בא אלי המחבר, איש כבן עשרים וחמש שנה הנודע בעיר בשם המחבר, כי בא הנה זה שני שבועות למצוא קונים את ספרו במחיר והמשכילים ישישו עליו מאד, הוא בא ויאמר כי לשמע אזן שמע כי האדון־מבריטאניא יבין שפת עבר ויגל מאד בשמעו מפי כי לא שקר ענו בי, ולאות שמחה מהר ויצא מתחת אציל ידו הימנית את מחברתו, הלא היא: בקרת ומשפט על ספר שירים אשר טוב היה לו שלא ראה אור משראה ושני מאמרי הבל נעתקים משפת הארץ.

ובראשיתה הקדמה גדולה פי שנים מהספר, שבה יוציא כל
רוחו ויניח חמתו בהאבות על אשר עורים המה וימאנו לפקוח
עינים ולא יחנכו את בניהם בשבילי הדעת כי אם ילעיטום
בגמרא ובהבלים כאלה ויריבה לנאץ ולנבל את התורה ולומדיה
ואת בני ישראל ומדותיהם הנשחתות וגם על אבותיו ישפוך
בוז ולעג בשאט נפש ויתפאר בדבריו לעין כל, כי לא את
אלה הפתאים היא נמנה אשר חרפה לא ישאו על אבותיהם,
כי היא לא ישא פנים ואם כמהו כן יעשו כל הבחורים אז
ידע נאמנה כי תשועת ישראל לא תאחר. — לאיש אשר מצא
דרך לקרב תשועת ישראל הלא לו הצדקה לבקש תשועה
מישראל ואותה בקש גם הוא, כי יקנו ספרו וישלמו לו ביד
נדיבה וגם מצא לו קונים רבים בעיר ההיא, ומה גם אחרי
אשר הסיר שיטה אחר חרפתו בחוץ, מני אז היה כאיש אשר
הערה למות נפשו בעד ההשכלה ולפתאים יפגיע והמה פגעו
בו. עוד בטרם דבר אתי דבר הראני באצבע על ההקדמה
בגאון באמרו: הן אדוני יבין שפת עבר ולא נטל עלי להשמיעו
משפט ספרי — ובאשר קראתי עלה ושנים ואשתומם על המראה,
אך לא הגדתי עוד את אשר יהגה לבי רק עיני הבריקו, דמה
היא כי אשיש מאד על דבריו ועל כן נגש אלי עוד יותר
ויאמר: אל נא אדוני, אל נא תמהר לקרוא, כי להרעיונות
האלה הדיש עיון רב מאד — את העות הזאת לא יכלתי נשוא
ואתן לו את ספרו באמרי כי לא אקחהו מידו כי נשגב הוא
מבינתי — אז פתח את פיו לבאר לי את דברי הספר ויאר
ויקלל את אבותיו בקללה נמרצת כי המה הביאו עליו רעה,
כי לולא המה כי אז היה כיום הזה לאיש המעלה, למרום
מראשון, ורק המה היו כסירים סבוכים על דרכו, ועל כן נטל
עליו היום לכתוב ספרים בשפת עבר ולנוע מעיר לעיר למצוא לו
קונים ולא רבים המה, כי החסידים ובעלי התורה עורים המה
ולא יבינו ערך ספריו והמשכילים רבם עניים המה וידם תקצר
משלם לו, ועל כל אלה יביא את אבותיו במשפט —

אם כי בשקן נתעב היה בעיני בשמעי דבריו, בכל

ואת הבלגתי על געל נפשי ואמר לו: כמה שני חייך? —

— עשרים ושתים — ענני.

— ומתי יצאת מתחת על אבותיך? —

— זה כעשר שנים, כי אז עזבתי את בית אבותי ואלך לישיבה ושמה הייתי לעלוי ואחרי עבור ארבע שנים החלותי לדרוש בחכמה ובהשכלה ולא נתנוני עוד החנפים לשבת בהישיבה —

— ולמה זה לא בחרת לך לנפשך דרך חיים? הן אבותיך לא היו לך לשטן רק עד מלאת לך שתים עשרה שנה ומני אז ועד היום הלא היה לאל ידך למצוא חכמה לוא חפצת —

— הוא אשר דברתי כי אשמת אבותי היא, כי המה מסכו בקרבי רוח עועים מימי ילדותי לאהוב את התורה, כי על כן בקשתי לי רק את בתי התורה והישיבה, בין אנשים אשר על עפעפיהם צלמות, ועתה כאשר ארע את דרכי כבר אחרתי המועד —

— ומתי נודע לך דרכך? —

— זה שלש שנים —

— ובשלשת השנים האלה מה עשית? —

— כתבתי ספרים, את הספר הזה ועוד שנים לי בכתובים וארבה לפקוח עיני בני הנעורים לראות באור ההשכלה ואיטיב לאדם רב במסעותי —

— ומדוע זה לא בחרת שבת וללמוד ולהכין נפשך לבית מדרש מדעים בעת הזאת מנסוע מעיר לעיר לבקש נדבות? —

— אני הן לא נדבות אבקש, כי אם מחיר ספרי מאה כל איש אשר יבין ערכו — ענה בגאון.

— צר לי מאד כי אני לא אבין ערכו — עניתיו ואסב פני ממנו בלב מלא יגון, אך היא עוד לא עזב את מקומי ויעמוד עוד זמן רב, אז פניתי אליו ואמרתי: הלא השמעתיך כי לא אבין ערך ספרך, ואם כן לא אקחנו מידך — בשמעו כזאת החל לדבר תחנונים וינסה לעורר רחמי עליו כי שמע כי איש טוב אני ועשיר גדול ומבין שפת עבר ואם לא איש

כמוני יעזרנו מי יעזרנו ? – דבריו הוסיפו להגדיל את הבוז בלבי ואשליך לו נדבת מה והוא הרימה ויצא ויבוא אחריו הנרדף.

האיש הזה היא מאחת הערים הקטנות הקרובות אל העיר הזאת. לו לב מבין בתלמוד ושם יצא לו בדעתי את התורה, אך אחרי אשר כבר היתה לו אשה ושלשה בנים והיא בן עשרים וחמש שנים בא בו רוח ההשכלה ויגרשהו מבית מנוחתי, כי מנוחה היתה לו עד הנה באכלו על שלחן חותנו, ויועמהו כל בני עירו וירדפוהו וימלט אל העיר הזאת, עיר משגב למשכילים וימצא בה בית אשר בו יורה לשני ילדים דעת שפת עבר וימצא לחמו. ואני ראיתיו בבקרי בבית הגביר אשר בביתי ימצא מניח ויציגיהו לפני. בבאו לחדרי עמד בצד הפתח וידיו רעדו, מלה לא היתה בלשונו וכלו אומר מורא ורפיון ידים. כעשי אשר מלא לבי למראה המחבר גז כרגע למראה האמלל הזה, אשר יחסר לו אמץ לב וגם בדבר אין בו ואקריבהו אלי ואתן לו לשבת, וזמן כביר עבר בטרם אשר ערב לבו לפתוח פיו.

– מה חפצך ? – שאלתיו במאור פנים למען אמץ לבו.

– הנני ברעה גדולה אדוני ובידך עזרתי –

– בידי לעזרך מרעתך הגדולה ? – שאלתיו בתמהון.

– כן אדוני, דבריך נשמעים מאד באזני הגבירה ואם אתה תדבר טובות עלי לא תהדפני –

– השמיעני בשפה ברורה מה עמך ?

– אני אמרתי כי כבר הגידה לך הגבירה כי תחפוץ לגרשני –

– היא לא השמיעתני דבר, ומדוע תאמר לעשות כזאת ? –

– אם כן לא תדע כי המחבר אשר הוא בעל לשון מצא חן בעיניה ותאמר לשימו תחתי למורה לבניה –

– מי ? עז המצח אשר היה בזה ? – שאלתי ואתעורר.

– הוא איש לשון ויבון בארץ וידמה כי אין איש בתבל אשר ידע כתוב עברית הוץ ממנו, כי על כן הבאתי בידי לאדוני גם אני ספרי בכתובים ואראך אותו ואתה תשפוט, ואם

קצרה ידי מהוציאו לאור, הן לא בעביר זאת אהיה כחסר דעת נגדו — בראותי את המחברת בא געל נפש בלבי כי זכרתי את ספר המחבר, אך רפיון ידי האיש וצערו לא נתנוני להקשיח לבבי ממנו ואקח את ספרו ואקרא בו דברים אחדים ואתפלא ואקרא עוד ואשתומם, וכה קראתי הרבה כמעט עד חצי הספר ואשכח את היושב לפני, כי פלאית חזו עיני בו, רוח משורר נעלה וניב שפתים נשגב כאשר לחוזי אל, וכאשר נשאתי את עיני ואראהו יושב כפוף ראש לפני ומחכה לתשובתי שאלתי אותו: האמנם אתה היא כותב הספר הזה? —

— כן אדוני, אני כתבתי אותו זה כשתי שנים וָאַרְאֵהוּ לאחדים ממשכילי העיר ויפלגו במשפטיהם, בעיני אחדים מצא חן עד כי אמרו כי ראוי הוא לראות אור ואחרים לא מצאו בו נחת עד כי בא המחבר ויתן שמי לשמצה, באמרו כי הבל כל שירי, כי אין בהם לא מליצה ולא רעיונית, והוא הלא נודע למבקר ועל כן הודו כלם לדבריו, ומני אז הייתי לבוז גם בעיני אדוני ואשתי. אמנם הגד נא אתה, אדוני, היצדק אדוני בעשותו זאת ואני בעל אשה ובנים, כי חותני ימאן לתמך בידי מאז יצאתי לתרבות רעה, לוא גם השכיל המחבר לכתוב טוב יותר ממני, אף כי אני אדע כי לא נופל אני ממנו. — נחומי נכמרו מאד על איש הרוח הזה, אשר לא ידע את כחו ויחשוב לו לכבוד גדול להדמות אל הנבער הפוחז והריק ואשאלהו להקירות אותו וכרגע והנה גם הוא כדברי המחבר עני, כי עון אבותיו דבק בו, אבל הוא רב אתם ריבו על כי מהרו לתת רחים על צוארו, ולולא נתנו לו אשה במלאת לו חמש עשרה שנה כי אז בחר היום לעמול בכל כחו וללמוד חכמה או מלאכה אבל עתה הוא חרש נשבר.

— בזאת אולי צדקת, אבל האם למרית רצונך נתנו לך אשה ואתה מאנת? —

— לא! אני לא ידעתי אז עד מה, ואבותי חרדו לנפשי למען אוכל ללמוד תורה בטהרה ואזכה לעולם הבא ובזה השחיתו את חלקי בעולם הזה —

(התועה הי״ד)

– ובכל זאת לא אדע אם לך : צדקה לריב באבותיך.
הן המה אך טובותיך דרשו, ואם שגו במשפטם הן לא יקרם עון, הלא גם המה לנפשם בחרו בשעה אחת מהעולם הבא מכל חיי העולם הזה, ואיך יחשוב לבם אחרת למען בגם האהוב לנפשם ? –

– וגם בהם דבק עון אבותיהם, אשר הלכו כעורים ולא דרך תבונות להם. העם הזה אשר יתפאר כי כל העולם נברא אך למענו, העם הזה ימאס בחיי העולם הזה אשר רק למענו נברא –

– ולמה זה תתפלא ? – עניתיו בשחוק בראותי תֻמָּתוֹ, כי ידמה כי אמנם רעיון מאד נעלה השמיעני וינצחני בפעם אחת – למה זה תתפלא ? הלא כן דרך בני האדם לבלי לשיש במה שיש בידם, העשיר לא ישיש בעשרו ורק העני יכסף אליו, ועל כן ישאפו כל אלה היודעים כי העולם הזה לא למענם נברא אל חיי העולם הזה ובני עמנו היודעים כי כל העולם אך להם היא לא ישישו עוד בחלקם וישאפו לעולם הבא – המענה הזה אשר עניתי בלעג הביאהו במבוכה כי לא ידע לענות ולכן עניתיו עוד : אבל שמע נא, הנה לא בלעג נדבר משפט, אבל ראה כי לא לפתאים־הרעים האלה הדרך, לא לך לדבר בדברי הבליהם, כי יתרון הבשר דעת לך ורוח נכון בקרבך אך הוא כזיק איש תחת ערמת עפר. למה תחרה באבותיך ובעמך והמה לא חטאו לך, המה הדריכוך בדרך אשר אמרו כי טוב יהיה לך בו כאשר גם אתה תדריך את בניך בדרך אשר יישר בעיניך ואולי יהיה גם היא למוקש לנפשם. אתה לא תביא את בניך אל בית הישיבה כי אם לבתי ספר תובילם, טוב הדבר ! אבל אם תחשוב למשפט כי כבר כוננת אשרם, אז תשגה מאד. ממאה הלומדים בבית הספר ימצא אך אחד חית ידו בכבוד בחכמתו ומאלף אשר למדו מלאכת יד ימצא אך אחד מחיתו בלי עבודה רבה והיותר יעבדו כלם בזעת אפים, רק האיש אשר שאר רוח לו היא ירומם. אמת הדבר כי ימצאו אנשי רוח בקרבנו אשר היו עדי אובד באשמת

התוך הרע, אבל שיא בפי כל המריבים עם אבותיהם כי לא כלם אנשי רוח המה, ולא גם חנכום אבותיהם בדרך אשר לה תאות נפשם כיום מי יודע אם הטיבו להם מעתה, אך הנרפים, העצלים הנבלים אשר ימאנו בכל מלאכה וימאסו בכל למוד המה יגולו חטאת נפשם מעליהם וישימוה בראש אבותיהם.
רק איש נבל כמתהבר אשר לא ידע עד מה ולולא למדוהו אבותיו דעת מעט בשפת עבר, כי אז ארח לחברה את גנבים או סחר אל ארץ בארחת עניים לבקש נדבות בבוז, ועתה תמצא ידו לבקש נדבות בכבוד, אבל לא לך, איש אשר בלבו ימצא יושר ורוח נכון לך מרומים כאשר לא ידעת, לאיש כמוך לא נאוה לדבר בדברי הפתאים הנבלים האלה, לך לראות נכוחה כי לא אבותיך אשמים בענין כאשר אבותיהם לא אשמים במעבם הרע. הנה אחזו בדרך אשר ישר בעיניהם והדור הבא יחזיק בדרך ישר בעיניו, ולולא קמתם היום כמורדים באבותיכם לתתם לחרפה, לנאצה ולדראון כי אז לא רבו הלוחמים בכם. אבל עתה הן על נפשם ילחמו האבות האומללים בבגדם לפני בניהם דלתות הדעת, מיראה פן יהפכו לשונאים להם, כי אך יפתחו לפניהם דלתים או יפרצו לצאת ויזרו פרש על פני הוריהם — באלה וכאלה דברתי באזניו והאיש התמים היה פתח פיו ופקח עיניו ולא האמין כמעט במשמע אזניו וידה כי מעודו לא שמע כאלה, ולא דבר איש כזאת באזני המשכילים כי אז מלאו פניו קלון.

אני נכונתי לדבר על לב הגבירה כי לא תשלחנו מביתה, אך היא תבחר בהמחבר אף כי היא עוד בהסידות תמנה רק בניה יבקשו השכלה, ובשאלי אותה איך תתן לאיש כהמחבר לבוא ביתה אשר עלמות תמצאנה בו ולפי דברת רבים הוא איש פריץ יעול אשר לא ידע בשת? אז ענתני באנחה: והמורה אשר בביתי היום היטב ממנו? הן בעיני ראיתי כי לא התפלל מנחה, ואם בעונותינו הרבים נפל עלינו לקחת מורה לבנינו הלא טוב לנו איש אשר ידע דבר וימצא חן בעיני כלם כהמחבר הזה, וגם בתי אשר תדע כל השפות וכל החכמות

אמרה כי המחבר יודע הרבה בשפה ולשון והמורה הזה לא ידע עד מה. — לדבר דבר נגד בתה לא הרהבתי עז בנפשי כי היא ברחה מביתה ותשב שנה תמימה בעיר המלוכה ובלי ספק הביאה אתה כל השפות וכל החכמות.

מחזות מגאלים ונתעבים כאלה תארתי בתחלה לך הרבה, אך בשבתי וקראי קצה נפשי בהם ובערתים באש, כי למה אבאיב לבך ואדאיב עינך חנם. כמעט אָאֵץ מתקיה להיטיב פה כי הדברים יגעים מאד ולא אדע אם אשאר עוד בארץ הזאת. במכתב השני אודיעך את אשר גמרתי בלבי, ואַתְּ הודיעני מה עמך.

אחיך.

יט.

יום י׳ לירח הרביעי.

אחותי!

אחת דברת במכתבך כי נפשך תכסף מאד כי אביא אל מקום שבתך ואודע להאיש הנעלה, אשר הרבו והכבתי ראית ואלמד ממנו משפט, ושתים השמעתני, כי המורה הוא בעיניך נעלה על כל, שופט רמים בחכמה ודעת, וכי משפטי כאין בעיניך, וגם בשפה ברורה דברת אלי משפטים ותשאליני: מה הפצי? הלא כה היו דבריך: „אם בזקנים שמת תהלת ואף בני הנעורים לא נָפוּ בעיניך, כאלה כן אלה אך שוגים ופתאים או זדים והטאים לפניך, ומי המה אלה בהם תבחר? אי אולי תרשיע כלם יחד במשפטך ואין נקי, הלא אם כן היא יצדקו כל מרשיעי עמנו בארץ ההיא, כי אמנם גם אחד מהם, גם איש אשר לבו יהגה אהבה לעמו ורוחו מלא מחפץ להטיב להם, גם הוא יטה עליהם קו ויתנם לבלי אין חפץ בהם, את הסידיהם כמשכיליהם, את זקניהם כצעיריהם, בחורים ובתולות יחדו". דבריך אלה, אחותי, הכאיבו לבי, כי המה הראוני כי שני לבבות לנו ורוחותינו נפרדות, ואני אמרתי עד הנה כי

לב אחד ורוח אחת לשנינו ואדבר עמך כאשר אשיח עם לבבי ואקציף כאשר יקציף אח על אחיהו או אב על בנו אשר אך את נפשי ישיח וקולו לא ישמע, וכה אמרתי אדברה באזניך כי אך באזני אדבר, ואם לבבך לא כלבבי יחשוב אז ידאב לבי מאד כי קצפתי קצף על אחי באזני זָדָה, או אולי סרה רוחך מעלי מעת אשר לרוח אחרת תַּשֵׁד, מעת אשר המורה החכם הראך בחכמתו, איך לשפוט במנוחה ובלב מתנה, לראות און ולבלי התעורר, לחזות תהפוכות מבלי לתת בקול, רק להשמיע במנוחה, הלא כה הוא דרך הארץ, ולא אנחנו נברא בריאה חדשה, אף לא ידנו תפלס נתיב חדש לכל בני האדם. המה בדרכיהם ילכו, שבילי עולם להם ומנהליהם מאז לא יעזבו אותם גם היום, כאז כן עתה אך התאוות והרגשות בלי חשבון ימשפט אדונים המה להעם, אהבה תמשכהו, פחד יהדפהו, מורא יעשהו לעבד, ובוז לרעהו ירים לבו למשול בו, תאות הכבוד תניע את המכונה הגדולה והכסף כסוס אביר לה ימשכנה בזרוע נטויה. מפי תרמית יאהבו לשמוע לקח וסכלות תמשול בכל וטובה להתמון מכל חכמה ומשפט ואמת ומוסר אך סכלות לא מעט יאמינה רבה! ראי נא ראי, אחותי, הנה גם בפי מלים כאחד המורים הגדולים, השופטים ברוח נכון, גם אני למדתי להביע בניב שפתים אשר כל שומעו לו חכמה יאמר, ולוא גם ראית את המנוחה אשר שרתה על פני בדברי המלים האלה והשחוק הקל אשר עבר בין פתחי פי כי אז בלי כל ספק מחאת כף ותקראי: אך זה איש שלבו אוצר לחכמה ומשפט, ופיו הוא הפתח להאוצר היקר הזה ואך יפתחנו, אז יעבור טובו על שפתיו ויעשיר רבים בעשרו — אולם אחותי! לא מורה ראש הנני ולא אקח מחיר בעד חכמתי כי אתננה לכל שואל אף אם בעיני אני כאין היא. חכמה כזאת היא בת העצלות ואביה הוא רום עינים, אנשים אשר להמם נמצא בכבוד כי למורים ישמום, ישיבו אל לבם הן טובים אנחנו מכל הקהל הזה, ומה נוכל הועיל להפתאים, האם להרים אותם למרום למקום אשר אנחנו

עימדים עליו? הלא תקצר ידנו, הן לא לכל איש נתן כח לב
ורוח כביר כמנו, כי יחכמו כמנו, אך לבנו מצא חכמה ועל כן
הננו הבחירים להורות דת, זאת תדבר גאותם באזניהם ועצלותם
תשמע ותשמח כי תדע נאמנה כי תורה כזאת תתן לה מנוחה
ולא תניענה ממקומה לצאת לעבודה ולפעל ידים. אולם אני
לא מורה הנני ולבבי לא ירוממני מעל כל ההמון הרב אשר
אני רואה, לא לתת חכמה במו פי תאות נפשי כי אם להושיע
בידי אם אך איכל, ועל כן ארב בעשי בראותי כי ל א א ו כ ל,
בראיתי כי קצר ידים הנני לברוא חדשה, ולתקן אך מעט את
אשר עותו אחרים הרבה, תועיל אך לשים מכסה על המכה
אבל לא תחבישת.

אמנם במחלת כל ספרי בני ישראל בארץ הזאת הכיתי
גם אני מאז בואי הנה, אם תקרא דברי כל הישרים בלבותם,
אשר לא יכתבו אך למען כחש או אסוף כסף, דברי כלם יחד
ישמעו כאנחה גדולה, כיללה וקינים והגה על מת אשר אין לו
עוד תחיה, ומדוע? יען כי המה רואים את הרעה ולא ידעו
במה להחזיקנה, יראו את הפצע אשר פיו פתוח ויזוב זוב
טריה עם הדם והבשר ואין מזור ואין תחבשת, כי על כן אך
יצעקו במר נפשם, יריבו בהחילה וישימו האשמה בראשי,
בעת אשר אך קטב מרירי נגע בו, רוח זלעפות הכה בנחלי
דמו ויהפכם לרעל. כן גם אני אדברה במר נפשי ואדבר
משפטים בם, יען כי גם אני אך את המכה אראה וכל רפואה
רחוקה מדעתי. אמרתי אך אבוא ואתי תשועת אל, כי אמרתי
הן משיבתם ופתיותם לי נודעו מאז ומי רופא כהאיש אשר ידע
החילי, אבל בבאי ובראותי כי המחלה שנתה פניה והנה אחרת
מאשר חשבתי, איש בוערת אמרתי תקד בעצמותיהם, איש
קנאת דת, איש התורה, איש היראה, ומי הדעת יכבו את האיש
הבוערה, מים אביא אליהם, מי הדעת לרפואה ואשקיע את
האיש הנוראה. ואבוא ואמצא קרח נורא השליך קרחו בלב
אלה, האיש הגדולה אכלה כביר בכל פה עד אשר כל אשר
נגעה בו היה לבער, אפר יכסה את כל וקרח תקפיא כל נטף

דם בהעירקים אשר זה עתה כנחלים בוערות הריקו אחד לאחד את הדם, ומה אעשה להם?

ידע אני כי כן יעשה תמיד בעתות המעבר ממצב אל מצב, בעבור דור אחד מדרכי אבותיו אל דרכים חדשים, כי אז לא בשיבה ונחת ילך כי אם ידלג פעם אחת ואז נטל עליו לשיב אחור לאט לאט, אבל גם זאת אדע כי נקל לאיש לדלג פעם אחת מלכת לאט לאט, ותצלח בידם לדלג אך אם ימצאו עז והתעצמות גם לכנת אחור ראט ראט מי זה יערבני?

אל נא תראני את ארץ אשכנז אשר גם שם ישבו עתה אחינו על עקבותיהם, שם אחרי עבור הסופה אשר קמה בימי בן־מנחם ותסער הורים והפשעים מקרב עמי, באה דממה וישבו הנותרים לראות ולהתבונן היטב על אשר לפניהם ועתה גם עתה ישבו לאט לאט להחזיק בכל אשר השליך הדור אשר היה לפניהם מעל פניו בשאט נפש. אבל לא באחינו בארץ אשכנז אחינו אלה, הלא כבר אמרתי לך, כי בארץ אשכנז לא ידע ההמון עד מה לא בתורה ולא בדעת וילכו בדרך אשר נהלום המורים, לא כן פה אשר כלם חכמים ומורים המה בעיניהם, כלם הכבינו ללמוד תורה ועתה יבקשו כמו כן כלם ללמוד אך חכמה. כאשר לפנים ישבו בחישיבות ויבלו ימיהם בלמוד התלמוד מבלי כל אחרית ותקוה להחיים, כן המה עושים גם עתה, כלם יחפצו ללמד את בניהם עד כי יהיו רופאים, מליצים בשער וכאלה, אבל הן לא כל איש נברא להיות חכם ומלומד, ולוא גם נבראו כלם אך לזאת, אבל איפו ימצאו הות ידם אם כלם יהיו אך חכמים, הן החכמים לא ינהלו את החכמים בלחם, ומה גם כי כמעט כלם לא ילמדו חכמה אשר תקום כי אם ילמדו אך למען החשב כחכם ומשכיל. ומהנשים נפתחה הרעה פה. לפנים בישראל לא למדה האשה מאומה ותהי כל דעתה לשמור על הבית ולעשות מלאכתה על התנור ולהניק את הבנים כי תורה אמרו חכמים ללמדן ויבא פתאם רוח חדש בארץ והאבות החלו ללמד את בנותיהם דעת, כי רק מהן בחרו למו הצעירים,

ויפרצו הגבול, ויהי כאשר לפנים היתה האשה כפרא במדבר הנה היא עתה החכמה והמשכלת ותביט בבוז באישה כי הוא כחסר דעת בעיניה, כי אמנם על הרוב תלמדנה הבנות הרבה יתר מהבנים, ועתה היה הדבר למכת מדינה, אשר כל עלמה תבקש להתהדר לפני גדולים בחכמתה, מהעשיר עד העני כלם יתנו את בנותיהם ללמוד כחפצן, ומה תהי אחרית כל אלה? הלא אך עני ומחסור.

אמת הדבר כי גם בכל ארצות איירופא תלמדנה גם נשים דעת, אך מי ומי הנה הלומדות? כל הבנות תלמדנה בבית הספר ראשית למודים לבל תהיינה כפראות במדבר ואחרי כן תשובנה אל בית הוריהן ותדענה משפט הנשים לשבת בית ולעשות כל עבודה בקרבו כחק האשה. הן כה יצר אותה הטבע ויסך את דרכה בסירים לבל תצא ותבוא בכל עת כחפצה, והגיעו לה ימים אשר ידיה אסורות ולא תמצא און לעשות כל מלאכה, ולעמתה התעתד האיש לעשות מלאכתו חוצה ולהביא אל הבית, ואם כן אם יתאחדו, אז עליו להביא ועליה לשמר, ולדבר הזה לא דרושה חכמה רבה רק חריצות כפים ואמונה ותם לב. כה תהיינה כל הבנות, רק אחדות, אחת מני אלף אשר תמאן או לא תוכל לבוא בברית את איש, או אשר אוצרות זהב וכסף הנחילוה אבותיה ואין חפץ לה במלאכה, רק אשה כזאת תבחר להמנות את חכמים, אם כשרונותיה יתנוה לבחר בדרך זה, כי אם לא תהיה למופת בכשרונותיה הלא אז תהי למשל וללעג לכל יודעיה, ובארץ הזאת תלמדנה כל בנות ישראל וכלן תהפוצנה להיות חכמות, כלן תדברנה גבה גבה ותעזבנה ארחות תם וצניעות כי אך במושב בחורים תמצאנה נחת, ומה תהי אחרית כל אלה, אשר רבות בנות עניים הנה, הנה לא תדענה חובת הנשים בבאן בברית זאת איש ולא תוכלנה לנהל ביתן ולא תורת חסד תהיה על לשונן כאשר תלדנה בנים, אך משחתות ומשחיתות תהיינה, ולבית ישראל תהיינה כסלון ממאיר, כי אם אמנם גם אמיתיהן לא ידעו עד מה מאמונתן ודתן, אבל הנה שמעו

תמיד שם התורה נִשָּׂא לתהלה ולתפארת, בעיניהן יקר היה שם יהודי מכל חפץ ואם כן נטעו גם בלב בניהם הרך נטע האהבה להעם ותורתו גם מבלי אשר ידעו מה היא. אבל הבנות האלה, אשר לא תדענה עד מה מכל חכמת ישראל, הנה לא תדענה כי יש שפה לישראל, כי יש ספרי דעת, כי יש אוצר נחמד לישראל אשר ירימהו וירבה תפארתו על כל העמים, הלא היא ספר קורות אבותיו וכתבי הקדש, גם זאת לא תדענה, ומה תורינה אלה לבניהן? ומה תבקשנה אלה מילדיהן? אך להיות כגוים מבלי כל בינה ודעת, ואמנם כן הוא עתה בארץ הזאת, הנשים המשכילות הנה ראשית חטאת לעמנו להעבירו מדעתו, להרבות עניותו ולהשיבו עד דכא.

דבר טוב אחד עוד נמצא באחינו יושבי הארץ הזאת, דבר טוב אשר כמעט לא נמצא בכל יתר אחינו, והדבר הטוב הזה היה למעוז לעמנו מני או, הדבר הטוב הזה הוא דעת שפת עבר, רבים המה מאד בין אחינו יושבי הארץ הזאת אשר יבינו שפת עבר, ודי כח בשפה הזאת להחזיקם בבריתם את נחלת אבותיהם למרות כל הסערות אשר תגתנה להפיצם, כי בשפה הזאת הן נקשר יחד ונהיה לאגודה, בשפה הזאת יש לאל ידנו לשפך איש שיחו בחיק אחיו ולעורר לבבו לאהבה, בשפה הזאת יראה איש ישראל מי הוא, כי לא תמול הוא על פני ארץ, אבל גם הדבר הזה לא יתחזק ולא יעמד, אם תרבינה הבנות המתפרצות מפני הוריהן לשים משטרן בארץ, כי לב בני הנערים בידן הוא, ואחרי כי בעיניהן לא יתהדרו בדעת השפה הזאת, לכן ישליכוה ככלי אין חפץ ואז פסה גם תקוה לקומם עוד את העם הזה ברוחו.

ואני אשר עיני תראינה את פיד עמי, איך אוכל לדבר בהשקט ובטחה כהמירה אשר אילו אך לשמע אזן שמע כל אלה? אל תדמי כי חפצי הפעם להשפיל כבוד המורה החכם בעיניך, לא אספיק אף רגע כי איש לב ודעת הוא, כי על כן הוא מרום ונשא בעיני כל יודעיו, וגם את, אחותי, הן לא הרבית תהלתו לולא יאתה לו, אבל לא אספיק רגע כי לוא

ראו עיניו את אשר תחזינה עיני כי אז גם הוא כפי דִבֵּר, כי לפי דברתך הנהו אוהב עמי מאד לכן אומר לך: קראי את המכתב הזה באזניו ודבר מה יענך עניני אותי דבר, כי אולי אציל מפיו עצה מה לעשות ואעריצהו ואכבד שמו עד עולם.

אחיך.

ב.

יום העשרים לירח הרביעי.

אחותי!

הרעשת לבי, הבאת מבוכה בכל עשתנותי בהשמועה אשר השמעתיני, כי המורה אשר בו תתהללי ואשר בו יתפארו יודעיו היא יליד ארצי, יליד אחינו יושבי הארץ הזאת אשר לשברם נשבר לבי. האמנם ימצא איש גדל דעה כמהו בארץ והוא בן הארץ הזאת ולא ידא כבעל כנפי נשרים לעזרת אחיו? הן למי הכח והעז להושיע אם לא לאיש כמהו? הלא בידו לעשות טובה בהגה מפיו יצא הרבה יתר מאשר תמצא ידי אני לעשות בכספי כי לאיש גדול כמהו תצפינה עיני כל ודברו כדברי אלהים יהיה בעיני שומעיו ובכל זאת לא יתעורר לצאת לישע עמו, ולהשמעת אזנים הוא איש הלב ואוהב עמו, לא אבין דרכו! מי יתן וראיתיו ודברתי עמו פה לפה וידעתי מלים ישיבני. אמנם אחת אשאלך, אחותי, והודיעיני בשפה ברורה ואל תשכחי כי אחיך אני, אחיך כביר ממך לימים ולי הצדקה לדבר כמו אלה. הנה מדברך אחזה כי לבך הלך שבי אחריו, רוחך ונפשך כבר לו המה, אך תכלאי שפתך מהגד לי דבר אמת ולא אדע מדוע? הן לא ילדה פתה את, כי תתני את לבך להגות ברגש אשר כל תקוה רחוקה ממך לראותו יוצא לפעל ידים, הן לא תאהבי את איש אם תדעי נאמנה מראש כי קיר ברזל יפריד ביניכם, והוא הלא איש חכם היא ויבין בלי ספק הגות לבך ואם היא יוסיף לדבר עמך ולבלות זמן בחברתך, אות הוא כי גם לבו לא רחק ממך יען כי אין כל

שטן על הדרך הזה, כי לולא זאת הלא כנבל ובליעל יחשב. ולמה זה הסתרת ממני כי בעלת אוצרות הנך? הלא כה המה דבריך במכתבך: „אני לא יכולתי להראות לו כל דבריך פן יראה בהם כי כסף רב לנו ואני מראשית בואי הנה לא כבעלת אוצרות אתראה וכה אחפוץ להיות בעיניו" – הודיעיני למה עשית כזאת? אם למען תראי ותוכחי כי יאהב אותך גם בלי כסף ויבחר בך, אך בך, ולא בכספך? דבר כזה כמעט לא יתנני לבי להאמין כי אחותי החכמה והשופטת מישרים בכל עת, כי אחותי זאת הואיל לחשב ולעשות דבר כהילדות הפתיות הרודפות קדים ותבקשנה אהבה בלי דעת ובלי משפט? אהבה בלי דעת לא תסכן לך, אהבה בלי משפט תרע מאד, כי היא תהפך ללא־אהבה ביום משפט, והיא לא יאחר לבוא ללב אשר אוה בו לשבת, אם גם יעזב מקומו ימים אחדים מפני הרגש או התאוה אשר גרש אותו ממקומו. את איש כמהו לא נטל עליך לנסות במסה אם יבחר בך, כי אם תספקי באמונת לבבו ותדמי כי רק הכסף יקח את לבו, אז מה יועילו לך כל האותות והמופתים? האמנם תדמי כי עיניך תחדרנה עמוק עמוק אל חלונות משכן התרמית ותראי כל מעשיה במחשך, דעי כי אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לגלות המסך מעל פני התרמית, כי לא במסך אחד תסתיר פניה, וזאת היא תרמיתה כי תתנך לגלות את המסך מעל פניה למען תראי מסך אחר ותוַכּלי להאמין כי הפנים ראו עיניך, ואם תעלה מחשבה על לבך פן יבחר האיש בכספך ויאמר כי אך היא הנבחרת, אז לא תועיל לך מאומה, התחכמי כאשר תחפצי והסתתרי כאשר תוכלי כי כאשר תדע התרמית להסתתר כן רב כחה להביט למרחוק ולכל צפון, ולה יגלה סודך ולא תדעי, ואין לך דרך אחרת בלתי אם לברוח מפני האיש אשר לא תאמיני בו, ואם תאמיני בו, הלא אך טוב ונעים היא הדבר עמו בלבב שלם, בתם ובבטחה. ולמה לך כל אלה? אל תצדקי הרבה ואל תהי ענות לב להשפיל ערכך עד בלי די. הלא תדעי כי יפה והבמת לב הנך, תם וענוה על פניך ילינו,

ולמה זה לא תבטחי כי כספך כאין נגדך? אבל גם הכסף בלי
חפץ בו לכל איש, ואל תתמהי על החפץ הזה אם גם יאהבך
האיש וימאן לקשר נפשו אליך אם אין כסף בידך, כי עוד לא
הָרְאֵת לדעת כי אך בהכסף יבחר ולא בך, כי אם כי בך יבחר
אך לך עוד גם כסף דרוש לו. לנפשו אין חפץ לו בכסף אך
אם אשה כמוך יביא ביתו או יחפיץ לתת לה כל חפצה אשר
תשאל ויירא מאד פן תקצר ידו מעשות זאת והיו כל ימיו כעס
ומכאובים, ויירא מעשות כדבר הזה, ולוא נתנו לו כסף
רב בלעדיך, כי אז ירק בפני הנותן, כי למה לו הכסף
אם אַתְּ לא לו אַתְּ?

אך אוילים המה כל אלה אשר יתנו דפי באיש אשר
יבקש לו כסף בקחתו לו רעיה; אמנם חרפה היא לאיש אוצרית
רב ההון אשר יחפוץ להרבות עוד חילו על ידי האשה ולא
יבקר בין אשה לאשה אם אך כסף ינתן לו, אבל איש אשר
בחכמתו יחיה ואין לו משענה אחרת היא יחטא אם יקשר
נפשו לרעיה ויבנה בית ויוליד בנים מבלי אשר כונן ביתו על
עמודים חזקים. ומה יעשה בחלותו וחכמתו אתו תשכב על ערש
דוי? ומה יעשה אם פרי חכמתו לא יספיק להאכיל את ביתו?
ומה יעשה אם יבאו מקרים אשר לא ידע שחרם ויסעירוהו
ממקומו וילך יחד את חכמתו בגולה? הלא על איש לב נטל
לחשוב כל אלה מראש, ואם לא יחשוב באלה או הלא פחז
ונמהר הוא ולפעמים גם חוטא ופושע, כי אז בהיות עליו מינא
ביתו כאבן מעמסה, אז לא ילך עוד לפי אחרי חכמתו כי אם
יאלין אך לבקש ולמצוא שבר והכמתו ותורתו יחד תלבשנה
שק וחמוץ התורה מכל אלה אשר הרישה מפיו וימנע הטוב
מאלפי אנשים בעבור אשה אחת אשר בחר בה. הזאת תהיה
דרך יבחר בה איש לבב? איש לבב אם גם יחשוק בך בכל
לב אבל כי יראה כי אזלת ידו מכונן אשרך או יאמר לנפשו:
שאי את עצבך ויגונך ואל תביאי רעה עליה, אשר כל חטאתה
היא רק כי מצאה חן בעיניך. ומה יעשה איש בהמירה, אשר
שמו גדול בחכמים ורבים מעריצים את שמו, אבל שכרו

יגרע אף משבר אחד עבדי הסוחרים, הלא מודעת זאת, כי החכמה יקרה היא מכל חפץ ועל כן לא יתנו כל חפץ במחירה, האמת תנתן בלי מחיר לכל ואין לוקח, ובעד השקר ינתן הון עתק, ומה יעשה איש כזה בהכינו לו בית? האם יהיה במצור ומציק ויבוש מפני חבריו בבאם לבקרו באהלו הדל ויפחד כל היום פן יכביד עליו מחסורו את אכפו לאמר בגלל אשתו לחכמתו: לא אחתי את? הן אם גם יֻלַד בלבו רגש האהבה לך ימיתנו כרגע כבן סורר ומורה אשר יהי למחתה לאביתיו, ולוא ידע כי רב הולך עד לבלי היות למעמסה על שכמו ולצרה לחכמתו, אז אולי כבר התודע לך ויכונן אשרך. כל אלה השמיעיני אחותי, נפשי נכספה מאד לדעת כל אלה, כי הן כבר באה עת דודים לך ולמה תבלי העת בחזיונות שוא? הן לא לאיש כחר אשר תדעי מראש כי את כספך יקח לעזר לו תהיי ראשה, וטוב טוב לך להיות לאיש אשר יבחר גם בכספך למענה ממך יחכה בכליון עינים

אחיך.

כא.

יום א׳ לירח דהמישי.

אחותי!

אם עוד תמאני האמין מבלי אות כי האהבה לקרובנו תרחיק כל אהבה וכל דאגה אחרת מלבנו, הנה יהי לך מכתבי אשר שלחתי לך אתמול למופת, הלא ידעת כי כל לבי מלא מראה עיני פה ולילה כיום אחשוב מחשבות אולי תצלח בידי להיטיב, ובכל זאת בבא הדאגה לך בלבי גרשה כרגע כל דאגה אחרת מפניה, ובכן כתבתי לך אתמול מכתב גדול מבלי הזכיר אף בשם עמי, רק בך היו כל מעיני והגיוני, כי על כן איסיף היום לכתוב לך ולבאר דברי עד הנה, כי גם עיני תראינה עתה הרבה יתר מאשר ראו בתחלה. בתחלה בבאי ובראותי עולם הפוך, כי פללתי לראות עולם כמנהגו מקדם והנה חדשות ראו עיני דור חדש ודרכים חדשים, ועיני חזו רק

את עת חייך,

את הדור החדש ורק את הדרכים החדשים, ובהחלה לא השיבותי זאת אל לבי, כי לא את אשר הייתי אז הנני עתה. אז נער מתהלך מישיבה אל ישיבה הייתי ואארח לחברה רק את הבוחרים בתורה וחקיה ולא ראיתי את החדשה אשר החלה לצמוח לעיני ובקראי גם אני לחכמה והשכלה, קראתי מבלי דעת תכלית ומטרה, כי כאשר בתחלה היה הלמוד, למוד התלמוד והתורה התכלית והמטרה מבלי בקש כל מטרה ותכלית אחרת, כן היתה ההשכלה בעיני ובעיני כל מטיפיה הצעירים רק היא התכלית והמטרה מבלי בקש כל מטרה אחרת, רק אותה בקשנו לשמה נכונים היינו להלחם ולגרש את התורה מפני ההשכלה, מבלי דעת כי התורה אף אם לא הובילה לכל מטרה, בכל זאת היה דרכה נכון לפניה, כי ממנה פנה ויתד לכל הגוי והיא הנחלה המורשה מדור דור, ואף היא סגולתנו כעת לתת לנו שם ואחדות, וגם מקור תקוה היתה להמאמינים בה להנחילם חיי עד. לא כן ההשכלה; היא אם תובילנו למטרה אז אשרנו ואם אין אך תהלום ראשנו ותסכסך אותנו ואת דעתנו ותקים איש באחיו לצרור. ההשכלה היא מקור החיים, חיי העולם הזה, ואם נשאב מהמעין הזה את אשר יקר לנו אז באר מים חיים לו נאמר ואם אין אך מקור משחת הוא, כי אם את אשר עליו לתת לא יתן לנו מה יתן לנו? ההשכלה נחוצה היא לכל איש אם תפקח עיניו על דרכי החיים, ואם גם תקום לצוררת להתורה גם אז לא נשליכנה מעל פנינו, אם גם תחלוש כחה ותסב לב רבים מאחריה גם אז לא נירא מפניה, כי אז נשיב לנפשנו: הן לא עיני כל איש אך לחיי עד תצפינה, הן לא כל איש יהיה קדוש מרחם לאלהים, יקריבו נפשם בעד האלהים והתורה יחידי סגולה, אלה אשר יחפצו והראוים להיות למופת לעמם, המה יחזיקו משאת התורה ולא יתנוה לְהִשָּׁכֵחַ, אבל רק ליחידים היא ולא לכל העם, לכל העם די אם ידעו אף מעט משארית פליטת אבותיהם וכל עמלם יהיה להכין להם בית ולכלכל נפשם ונפש ביתם בעמל כפיהם ובכבוד, ואז לא תהי ההשכלה הזאת צוררת להתורה. אבל אם נסיר את התורה

מגבירה ונושיב תחתה השכלה לכסא, השכלה אשר גם היא כתורה בלי כל תכלית ומטרה רק למען השכל והסר את הבנים מאחרי התורה, השכלה כזאת מית היא, מות היא להעם, להדת גם להחיים, והשכלה כזאת נטעו הנוטעים בכרם עמנו. אם אמנם דבר כזה יהי לכבוד לעמי כי אך הוא יקריב נפשו וחייו בעד הרוח, ולא רבים כמהו בעמים אשר ידכאו תאות הגויה מפני חפצי הרוח, אך הדבר הזה יהיה לכבוד אם רק אחדים, אנשים מספר אשר מבטן אמם נבחרו להיות למאורי אור לדורם, לבל יכבה איר הרוח מפני סערות התאוה והחפץ, למען יגה שביב הדעת גם בדור אשר ענן אהבת הכסף והתענוגים יעיב את שמיו, אבל אם כלם יחד ישגו לפעול בלי דעת, לחיות בלי מטרה, אז גבול יבלו ויהיו עדי אובד, אז רק המחסור ישגה והעני ירים ראש וירבה בנים הלא המה חטאת ונגע ופגע וצרה. וכן היו רוב המשכילים האלה גאים, דלים, משכילים בלי דעת, מטיבים וגח ידיהם אין אתם. תכלית השכלתם היתה להם אך לגרש את התורה והדת, ובראותם כי דור אבותיהם ישבו בטח ויאכלו וישתו והמה נפשם ריקה, אין כל בידם, ירעו ויצריחו כי בעקב התרמית האמונה תלך והיא עשתה להם החיל.

ואף כי ההשכלה הזאת לא מבתי ישראל מוצאה, רבים בבני עם הארץ אשר קנאו קנאת ארצם באמיר להם בני ארצות אחרות כי עוד רחוקים מדעת הנם, המה התפרצו להביא דעת לארצם בחזקת היד ויאשמו, כי לא בחזקה יכבש הרוח ולא ביד יָקָה, כי גם הוא אך כנטע רק יִנָּטַע וְיִשָּׁמֵר וְיֻשְׁקֶה לבקרים ואז יוציא ציץ, ואם ינתק ממקומו וְיֻשְׁתַל על אדמה חדשה ייבש ויתמולל ויהי לסירים. אבל המה לא ידעו זאת ויאמרו לשים מסוה על ערותם, ומה עשו? החזיקו בדברי־רוח אשר הטיפו רועי רוח לפנים ויקבלום כתורה. רוססאָ אשר בכל אירופא אין עוד שם לב לדבריו והלומותיו, הוא היה להם למופת ודבריו כדברי האורים, ואחרי כי נקל לדבר מעשות, לכן יָרְבוּ גם המה חכמתם אך בַּדִּבֵּר. העצלות היא

(התועה הי״ד)

הורתה להם דרך סלולה וקצרה לעבור בה בלי מכשול. הן בדרך החכמה הנאמנה סלונים ימצאו אשר יהיו למכשול, למען דעת חכמה הנותנת פרי דרוש עמל רב וכשרון וימים רבים, לכן בחרו המה בדרך הַדִּבֻּר בלי מעשה, בדבר אחד ישיגו כל אשר יחפצו, כי אם אין בידם להשיג את אשר להם לבקש הנה יאמרו כי בדבר הזה אין חפץ בו לאיש וכי אך הוללות ורעות רוח לבקש דבר כזה.

משל השועל עם הענבים אשר לא יכול להשיג כי גבהו ממנו ויבזם, נחזה עתה בבני הנעורים המשכילים האלה. חסרון דעת התורה והתלמוד הוליד את מפלגת החסידים בעמנו; רבים מהבורים וחסרי הדעה אשר קצרה ידם למצוא את התורה ונפשו אותה לכבוד, המציאו מלה אחת אשר בה מלאו את הסרונם. המלה הזאת היא „בטול היש", ראשית דרך החסיד היא לבטל כל יש ולאמר כי לא־הוא, ואם כל יש לא־הוא הן לא ימצא חפץ בו ואם כן לא יחסר לו מאומה אם איננו בידו. החסיד אם יראה עשיר ונכבד, חכם ובעל תורה לא תבעתנו שאתו כי אם יאמר כי יבטלנו בלבו, וכאשר בטל אותו בלבו אז לא ישא עוד פניו וירהב בו וילבש עזות כמדו נגדו. כאלה וכאלה שמעתי בימי נעורי לאין ספורות מפי חסידים נבזים, כאשר אמרתי לאחד מהם: מדוע תעשה כזאת והן האיש הנכבד פלוני לא יהלל זאת, אז ענני: פלוני? במה נחשב פלוני? הן אבטלנו בלבי! – והמלה הזאת התעתם מאד מני ארח, כל דעת וכל מוסר, כל חק וכל דרך ארץ, כל עבודה וכל טרח הרחיקה מהם, כי למה להם כל אלה אם אך במלה אחת יעשו כלה בכל אלה? האדם יתחרה לעבוד עבודתו ולעלות עָל רק בראותו את רעהו כי עלה אל עָל, ואחרי כי ביד החסיד להוריד גם רעהו משאתו אך בדבר שפתיו למה לו העבודה לעלות? אל דרך החסידים למדו המשכילים האלה; המה ראו כי דרך החכמה רחוקה ומלאה התהתים ועמל ועבודה רבה דרושה לאיש עדי יבא עד תכליתה, ומה עשו? יבטלו גם המה כל יש ויאמרו לכל

יש, לכל חק ומוסר ועבודה ודעת לאיהוא (Nihil) ויהיו להכמים בבלי דעת ויודעים בבלי השכל, למטיבים לאחיהם בלי עמל ולעשירים בלי כסף ועבודה. ובחסרונם יתפארו ויאמרו אך איש אשר לו חסרון הוא קרוי אדם וזאת היא ראשית דרכם לבל ישלים איש חקו בכל למוד, לבל יבחן ולבל ישיג תעודה כי חכם הוא באיזו חכמה או מלאכה, באמרם כי אם ישלים חקו אז ילך לבו רק אחרי חכמתי או מלאכתי ולא ידאג להחברה, וכן משפטם להפר כל חקות האדם ודרכיהם, לבל ישא איש אחד אשה אחת פן לא ידאגו עוד להחברה, וכאלה חקים אשר בכל עת ובכל זמן ובכל העמים ובכל הארצות ימצאו אנשים המחזיקים בהם, רק כי בכל עת נקראו בשם פוחזים ורקים, מפירי חוק ורודפי זמה, גנבים ומרצחים חרש יבאלה, ואלה אחרי אשר יתמכו על דברי איזה רועי רוח, אשר בשם חכמים יקראו לכן יקראו לנפשם בשם חברה כי דרך ומשפט להם. מבטלי היש באלה ימצאו למאות בין בני העמים, וכל צעיר אוהב עצלות אשר לא יזכה להשלים חקו בבית מדרש המדעים וכל עלמה מואסת מוסר וצניעות אליהם יקפחו. אבל בעם הארץ לא תראה פעולתם לרעה כמו בישראל. הלומדים בעם הארץ והמבקשים השכלה המה אף לא אחד אחוז ממאה, ואם גם בהם יהיה החלק הרביעי משחיתי דרך באלה לא עוד יגדל השבר, והכל יודעים כי לא יארכו הימים ואפס כל זכר למו, כאשר כבר היו לפניהם בארצות צרפת ובריטאניא ועתה נשמד זכרם. אבל בבני ישראל יבניתיו אשר כלם יחד יבקשו ללמוד ולהשכיל, והרבים בהם המה אלה אשר ידם תקצר להשיג חפצם מחסרון כסף או מחסרון דעת, כי אבותיהם לא נהלים בדרך הדעת מעודם, בבני ישראל יהיו כמעט כל הצעירים אשר לא זכו לבא לבית מדרש מדעים מבטלי היש, המה הרבים וישחיתו כל מוסר ודרכי האדם ויפתו את הנערות לברוח מבתי הוריהן ולהכות בחרפה להיהם. בתחלה ראיתי ולא בינותי במחזה, ועתה ראיתי ואדע את אשר לפני וארגז תחתי ונפשי תאבל מאד

(התיעה ה״ד)

לשוד בת עמי בדעתי כי כמעט קצרה כל יד מהושיעם. ויד
האבות במעל הזה, האבות אשר מאז הסכינו לחיות ולגדל
את בניהם ולכונן להם בית לא על פי מעלות רוחם, כי אם
כאשר יעשו אחרים לבל יבֹשו במעשיהם נגד השכנים והשכנות
וכל יושבי העיר. האבות האלה אף כי המה עודם יראים את
ה׳ בכל זאת על הרֹב לא ימנעו מחפץ בניהם והמה בידם
יובילום בדרך אשר לא ישובו ממנו.

בעיר יבוק ראיתי את כל החברה הזאת בכל מראה
המגאל והמעיר זִעה. התודעתי לאלה אשר בגאון יקראו
לנפשם הצעירים. ואראה את האחד בן לסוחר נכבד המבלה
ימיו בהבל ומעודו לא ראה ספר וכל חכמתו היא כי ידע
לפתות בתולות כי תברחנה מבית הוריהן, ושתי שנים
התגולל בחוץ לארץ וירדוף רוח ותאוה ובשובו הנה חפץ
אביו למצוא לו רעיה כחפצו ועל כן יכסה על עותתו ויהללנו.
השני בן לאיש עובד בבית מסחר גדול אשר מצא ידו כסף
ואביו פזר הון הרבה למען יביא דעת בלבו ויביאהו לבית
מדרש מדעים ללמוד דת ודין, וזה עשר שנים יתגולל וינוע
מבית מדרש לבית מדרש, וזה בשנה הוא פה, אך את אשר
עשה עד הנה היא עושה כיום, ישב כל היום בבתי משתה
ויקרא מכתבי העת וראשית דברו היה לי כי התפאר אשר
לא למענו יהיה כי אם חלק כחלק יחלק מכספו לכל רעיו,
ורק בעבור זאת נחוץ לו כסף, ואשר על כן יגזור אֹמר אשר
לוא אבו כל בני האדם בדרכו הלוך כי אז כלה העני והמחסור
מהעולם. — אני בינותי כי עלי יכונן דבריו, כי בלי ספק
הכיר בי כי כסף בידי על כן עניתיו: השמיעני נא,
אדוני, איפו לקחת את הכסף אשר תפזר? האם בעמל
כפיך מצאתו —

— אבי ישלח לי כסף כחפצי ואם לא ישלח אקח בערבון
והוא ישלם — ענני בשחוק בוז.

— ישנם אנשים אשר יאמרו לפזור הון כזה אשר
המפזר לא עמל בו, כי הוא גזל, ידעתי נאמנה כי ימצאו

רבים אשר יאמרו כי אך תגזיל את אביך בפורך כספו, ואתה לא מצאת במחיר עמלך אף גרה ולא תדע את העבודה אשר יעבוד איש עליה –

– כזאת ידבר אך חסר דעה, איש כסיל ובער, ההולך בדרכי הקדמונים אשר אך בגזל מצאו את כספם כי אכלו חיל עבדיהם ומשרתיהם ? –

– ואני לא ארע מה טוב אם לגזול העבדים ולאכול, או לגזול את האב ולהשליך לכלבים –

– גם אתה על המרצחים תחשב ומה לך בינינו ? – קרא בגבה אף. השלישי הוא איש אשר עד מלאת לו שבע עשרה שנה למד בחדר ואחרי כן פתה את אביו כי יתנהו ללמוד בבית מדרש המדעים והוא האמין כי בנו ילמוד כל החכמות על רגל אחת וישלחנו, ומני אז ישלח לו כסף למחיה ולתשלומים למורים ומחיר הספרים, אך הוא אף את המקום אשר בו נבנה בית המדרש לא ראה עוד. ועליהם נלוו המון פריצים לאין ספירות, אשר יאכלו עמם מהכסף הנשלח להם מאבותיהם אשר אולי ישלחו להם הגרה האחרונה, ומי יודע אם לא יבא שברון על ביתם לרגלם. אם אמנם לא אכחד כי גם בחירים טובים וישרים ראיתי הלומדים בכל לבם ועושים חיל, אך מספר המשחיתים רב ממספרם על אחד עשרה כאשר ירבה מספר אלה אשר לא יצלחו לבא לבית מדרש המדעים מאלה אשר כשרון להם לביא. אולם גם המה לא הביאו דאגה בלבי לשבר עמי כאשר נשבר לבי בראותי דרכי בנות ציון אשר היו לפרוצות אין חימה, אשר לחכמה ולכבוד תחשב להן כי תתרועענה רק את גברים ותדברנה דברים אשר יעלו רק על שפת פריצים בבתי האסורים. ולמחלה הזאת אחשוב כי אין תקוה, כי מבית המדרש יצאו הנערים היום ולא יאחזו בדעת כי אם בביטול היש, ומה תהי אחריתם ?

את כל הדברים האלה קראי באזני המורה והשמיעיני משפטי או עצתו, אולי תמצא ידו להשיב רוחי ולהביא מנוחה בלבי. אחיך.

(התמ״ה ה״יד)

כב.

אשדות יום החמישי לירח שנים עשר.

אחותי!

זאת הפעם השלישית אשר אני כותב לך בטרם באני מענה ממך, כי אחשוב למשפט כי מכתבך בא לעיר יבוק אחרי אשר עזבתיה ומני אז ילך אחרי מעיר לעיר ואני אקדם יעזבנה בטרם יבא הוא. הנה כי כן יקרנו בבקר בבקר בחיים, כי אשרנו ושמחתנו ירדפו אחרינו וילאו להשיגנו יען כי אנחנו נעזוב את מקומנו מבלי דעת מי היא אחרינו. אני נוכחתי בחיי, כי לא יצדקו אלה האומרים אשר לשוא נרדוף להשיג אשר ושמחה בחיים, יען כי קלי המרוץ המה וימהרו לברוח מפנינו בעת אשר נאמין כי אך נשלח יד נגע בהם, לא כן הוא; האשר והשמחה ירדפו לשוא להשיג את אלה אשר על עמדם לא יעמידו, כי רוחם יהדפם וסערת תאותיהם תדחם ותסערם ממקומם וי־קשו ולא ימצאו, כי על כן לא ימצאו גם את אשר יבקשו. עתה אחרי אשר שבתי עברתי שנית כמו בחיים חדשים על כל המקומות והערים אשר עברתי בהם בחיים הראשונים, עתה אחרי אשר כמעט באתי עד קץ המעבר וגם היום כמו אז לא מצאתי דבר אשר רוחי יאמר לו: הנך המבוקש, עתה כאשר נוכחתי וראיתי, כי כל אלה המבקשים תמיד לא ימצאו מאומה, וכל חפץ, כל ששון ישע וכל טוב ימצאו אך לאלה אשר לא יבקשו, כי המה ירדפו אחרי האדם ואם לא ימהר לעזוב מקומו אז יבאו לרגליו, וכאלה כן גם הדעת לא בחכי איש המרבה לחפש תעלה, כי אם בידי הצופה ומביט אל אשר לפניו ולא יזח מהמקום אשר בו היו עומדות רגליו מנעוריו, עתה עלו פתאם כל זכרונות ימי על לבי ונפשי תדאב שנית כאשר דאבה מלפנים, רוחי יתמה היום כאשר המה אז בראיתי כי רדפתי אחרי אור מתעה, אשר לרגעים ישנה פניו ומקומו ותתעה העין ויסבסך החוש.

התועה ה״ר)

תשחקי לי, אחותי, אם אספרה לך מה הדבר אשר דִכָּא כה היום את רוחי עד כי לא אשים עוד מעצור לרוחי ואהגה נכאים גם באזניך ולא אעצור עוד כח לשום רסן לפי עטי לבל יזעק כמשגע מבלי שים לב כי קולו כמדקרות חרב באזני שומעיו. זה חמשה ימים הנני פה בעיר אשר רבת ראו בה עיני בימי ילדותי, בעיר אשר בה למדתי ראשית למודי נערים שובבים, בעיר אשר רוחי למד לו לבקש חפש כפרא ביער, זה חמשה ימים הנני פה וכמו רוחי אמר לי: הנה העיר הזאת שעל חוף הים היא יושבת, פה גבול הארץ יפה גבול גם לך, עד פה באת ולא תוסיף עוד. כל מכאובי לבי וכל מצוקותי וכל פשעי וחטאתי אשר השתרגו עלו על צוארי מעת היותי באשמתי ובאשמת אחרים, כל אלה קמו כמו חיים ועינים להם וקומה להם והמה יעטרוני ויביטו בי, בעמדי יעמדו עמי ובלכתי לא יעזבוני. אהה! מה עצום החיל הזה, מי ימנה מספר לו, גדוד מלאכי בלהות והמה כלם יחד עלי יתמלאו להבריעני כמו בן ענק הנני וכח אלים לי. למורד ההר ירדתי, לחוף הים ישבתי, במקום אשר רגלי בני אדם לא תפריענה הדומיה, ירדתי אל החוף ואביט למעלה אל ההרים הגבהים, אשר בטנם הרת אלפי רמשים שהיו לאבן, רבבות חיים אשר באפס היתה נשמה התקשו ויהיו לאבן למען הרים שיא ההר הזה שרגלו תרחץ במי הים אשר לשון גליו תנשקנה כל היום, ופה הוא הגבול, אמרתי, לא אוסיף ללכת הלאה, כי מה אבקש עוד? פה ההר הוא קץ מסעי, העפלתי לעלות עליו ועליתי ואחרי כן ירדתי לקצביו, האעלה עוד? האין תמונת חיי ודרכי לפני? האם לא התאמצתי לעלות עד היום הזה למרום הרים, עלי גבעות פליאות אשר מסלותיהן נעלמות, דרכיהן מְכֻסּוֹת בטמון, העפלתי עלות עד אשר עליתי וראיתי כי אין שיה לאדם בהעמל הזה, כי גם בעמקים תמצא רגלנו לדרוך על ראש גויות רבות אשר היו מקשה ברב הימים... עליתי וירדתי והנה פני הים לעיני, באין מסלול ודרך וגם קצו נעלם מעין... לא בודד הייתי עם מחשבותי בעמק

ההוא; בסתר חגוי הסלע אשר כראש למחנה הסלעים דרך בים ויכסוהו המים כמעט על ראשי, שם ישב דַיָג וישלך החכה אל תוך הים, הוא ישב גם הוא דומם כאבן ועיניו אל קרקע הים תצפינה, כעיני כל בני האדם אל ההצלחה המסתתרת תבטנה, ולא אחת ושתים העלה החכה ריקה, התולע אשר שם עליה למען סבב את הדג בבחש כי יאמר מצאתי טרף ויהיה לטרף, התולע היה לברות לשני הדג אשר ידע להזהר ולא הרחיב פה לבלוע, כי אם לאט לאט פער פיו ויאבלנו ועל כן מלא בטנו, גם נפשו היתה לו לשלל, הַדַיָג העלה החכה ונאצות עברו מעל דל שפתיו להחומס אשר חמס יגיעו וימאן לשלם נפשו כפרו, ובכל זאת לא נלאה וישם שנית תולע על פי החכה ויורידנה שנית וישב עד אשר גם הצליח חפצו בידו ויעלה דג זולל אשר זוללות היה לו למכשול ופניו נהרו. האם לא כדגים האלה גם אנו בחיים? — קרא רוחי בתוכי — האם לא נהיה גם אנחנו לשלל, וחכי המקרה יכאיבו בחכנו יען כי נמהר, יען כי לא נדע להזהר, את אשר תראינה עינינו נמהר לבלוע, גם אשר יהיה אחרי כן למכשול מות לנו, האם לא נשלח ידינו לאחז בכל ולא נמהר להחזיק בכל דבר חדש אשר תראינה עינינו? האם לא תולעים בלעתי מאז היותי עד היום? — בעודני חושב מחשבותי אלה והנה נער שני גם בידו חַכָּה נגש אל הראשון ובעיני קנאה הביט בצידו ויאמר: אכן איש מצליח הנך, כי אתה מצאת רב ואני לא העליתי אף דג רקק, אף כי נסיתי להשליך החכה במקומות רבים.

— ועל כן לא הצלחת — ענה היושב במניחה — יען כי נִסית להשליך החכה במקומות רבים ולוא ישבת על מקום אחד כי אז בלי כל ספק עשית חיל כמני — הגבר לא יצלח מֵאֵן להודות כי באשמתו הֻשְׁלַך מפיו טרף, כי אם בההצלחה שם האשם והמצליח עמד על דעתו כי לא בהצלחתו כי אם במניחתו עשה חיל.

כמה המה אשר יאחזו בחייהם בדרך הַצַיָד אשר לא

עזב מקומו ? אף לא אחד מאלף ! אשר על כן נשמע אך ריב וזעקה על ההצלחה אשר תסתיר פנים. ואני אשר מעודי עד היום צַיָד הייתי אשר נלאה לשבת רגע ולהביט, ציד אשר בכל מקום ישליך החכה וישב ריקם, כמו אז בעת אשר רק טרף לנפשי בקשתי כן עתה כאשר אמרתי להמציא טרף לאחרים, להיטיב לאחי, לא ידעתי שלו בנפשי כי אמרתי כברק יצא דברי ויהי לפועל וביום המחרת יֵרָאֶה פריו, האם לא שמעתי גם אני דברי דיגים אשר כחשו בהצלחה ויאמרו כי רק יד חרוצים תעשה חיל ולא ידי פוחז ונמהר ? ומה חשב לבי בשמעי דבריהם ? . . .

נמהר הייתי מאד על דבר בני הנעורים ודרכיהם, פחז כמים במשפטי, כי על כן עלה עמלי עד היום מעת דרכה רגלי על אדמת הארץ הזאת בתהו. אם אמנם לא הוצאתי משפט מעקל על דבר אלה אשר ראו עיני, כמעט כל אלה בהצעירים אשר דרכיהם ראיתי הוזים מבהילים נשחתים ומשחיתים הנם, אבל עיני ראו רק את אלה אשר על נקלה נראם, אשר מבלי עבודה ועמל ישאפו רוח ויבחרו לשבת ראש בבתי משתה, ולא שמתי אל לבי כי אבני חוצות תראינה לעיני ההולך בצעדו אך צעד בעיר ואבני חפץ תסתרנה מעין. בתחלה בבאי אל הארץ שמתי פני אל הערים אשר בהן בלותי ימי נעורי כי אמרתי אבקש את האנשים אשר כרעים וחטאים, או כפתאים וסכלים היו בעיני ואשר עלימו הטיפה מלתי תמיד, אבקשם ואשנה פניהם ואישר להם מסלה אשר ילכו בה בדבר שפתי או בכח ידי לעשרי, והנה המְבֻקָשִׁים לא נמצאו עוד ואלה אשר עוד נמצאו לא היו נוכח פני, כי אחרי אשר לא עוד בדרכיהם אלך ולא באחד מהם אתראה לא יבקשו עוד קרבתי וגם אני רחקתי מהם מבלי אשר התבוננתי כי ארחק מהם, כי זרים היו לי בדרכיהם ורוחם ויכבד ממני לשוב ולהתרועע עמהם ואמרתי בחפזי : אלה כבר עברו ואין זכר למו, ואל אלה הבטתי, אל בניהם אשר רחקו מאבותיהם, הבנים הסכלים האוילים ואינם עושים מאומה, החולמים להם

חלומות כל היום וישחותי מסביב, ובראותי בזאת מהרתי
יארים קול בוכים. אך עתה אחוה כי בכיה של חנם היתה
אחרי אשר עברתי גם בערים הגדולות, במקומות אשר כבר
שקעה אש המלחמה להשכלה, במקומות אשר נטל על
יושביהן לעבוד ולפעול למען מצוא חיים, כי המה כבר ראו
חיים וידעו כי בלי עבודה אין חיים, במקומות אשר גם מלב
היראים תפוג לפעמים יראה מפני ההכרח, ובראותם ראשית
לבניהם, כי לא יכוננו אשריהם במעגלי החיים אם לא
יובילום בדרכי הדעת, יתעשתו עד מהרה ויתנום ללכת
אל אשר יובילם הרוח, ובכן ראיתי בערים ההנה כבני
הנעורים רבים אשר ידם מצאה חיל בחכמה ויציבו
להם יד בתבל, ורבים אשר גם שם גדול על פני חוץ יצא
להם, כי דעת בלבם וידיהם עבודה מלאות, ונוכחתי כי
לא יארכו הימים וגם בערים אשר ראיתי בתחלה תחדל
המלחמה ויב; השלים ואז לא יתעו עוד הצעירים בארחות
עקלקלות, כי אך המלחמה בימי הנעורים תהיה להצעירים
לפח ומוקש להסירם מדרכי החיים במקומות אשר האבות
עוד יקימו לשטן לבניהם ולא יתנום בתחלה לבור להם דרך
החיים מיראה פן יהיו בניהם לשמצה בפי חסרי לב ויביאו
חרפה על המשפחה, כי על כן יתפרצו הבנים, כאשר
יגדלו ויראו דרכי בני הדור החדש, מפני אבותיהם ויבקשו
להתיצב על דרך המשכילים, אך טוב לא יעשו אלה, כי
כבר בלו ימי נעוריהם באפס מעשה, וללמוד ולהביא לב
חכם תקצר ידם אחרי כי כבר אחרו המועד ועל כן ירדפו
רוח ומאום לא ישיגו. מרבית הצעירים האלה ימצאו בערים
אשר החסידות הכוזבה או ההתנגדות החנפה עוד הצליחה
לתת ללוחמיהן כבוד וזון. בני החסידים או המתנגדים
אשר יסגרו בעדם דרך חיים מיראה פן יפילו איד פניהם,
המה יהיו עדי אובד, לאנשים בלי בינה והשכל באחום
באשרי אבותיהם ולמרי נפש בסורם מעליהם, ובני אלה
אשר אבותיהם הציגו כבר כף רגלם על מפתן הדעת אם

כי לא המה השגו חיל אך בניהם אחריהם עלו מעלה מעלה
ויהיו לתפארת, ובראותנו את אלה הלא נבין ונשפוט כי לא
יארכו הימים. וגם על ההורים האלה אשר עוד פגרו מלכת
בדרך החיים תנות הרוח על יד ההכרח ותאלצם להשכיל
ולראות נביחה, ואם גם יקשו את ערפם לבלי שמוע, גם אז
הן בניהם אשר כבר יצאו למלחמה, אי הבינו נפשם בכתר
להלחם, המה אם גם המה יבלו ימיהם לשוא במלחמה של
הבל, אך בניהם אחריהם אשר כל מלחמה לא תהיה להם,
המה ילכו בשלום ובמישור בדרך סלולה. בראיתי עתה כזאת
אבין כי כל אנחותי ודאגותי אך שוא היו, וגם כל חפצי וישעי
להיות כמלאך ההשכלה לאחי מהבל יחד, כי גם בלעדי כל
מלאך וכל נביא ומטיף להשכלה יתעוררו האנשים האלה
לעשות ילפעל בניח עליהם יד ההכרח והיא לא תשא פניהם.
וכבר לא נשאה פניהם ורוח החפץ להשכלה עברה כמעט
בכל הארץ ותעירם ותעוררם ממקומם ורבים מהישנים בתרדמת
אולתם הקיצו כבר ויבקשו דרך חיים – אבל אם ימצאוהו אף
בהציגם רגלם על סף בית ההשכלה? בזאת נספוק עוד. אין
חפץ לרעב במעיר כי יעירהו משנתו, למען ישביע נפשו,
אבל לחם דרוש לו, כן רבת שבעה לה נפש העניים האלה
מקיצים ומעוררים כמני, אשר הניעום ויעוררום כי יפקחו
עיניהם וישבעו לחם, אך המה פקחי את עיניהם פקחו מאד
ואת הלחם עוד לא יראו. די כח בחעניות הנוראה אשר תשור
ברב ערי מושבות היהודים להעבירם מדרכיהם וממדותיהם
ולתת להם דרכים חדשים וחקים חדשים ולהטות לבם גם
ללמוד ולהשכיל אם אך יראו שכר לעמלם, אבל המתעוררים
רבים המה מהלחם אשר נמצא להם. זאת היא המחלה הרעה
אשר אחזה עתה ולא ראיתיה אז, כי על כן יהמה רוחי מאד
בדעתי עתה אשר לוא ידעתי כל אלה מראש כי אז אולי
יכלתי הועיל ועתה עברה העת בתהו ומי יודע אם עוד תמצא
ידי לשיב לעשות, כי גם בחכמי הארץ הזאת עוד יועץ
נאמן לא מצאתי, כי כלם כאובדי עצות המה בדברם על דבר

בני עמם, כי כלם יראו כי מצבם רע הוא מאד, אך עצה ותושיה רחקה מהם.

עד בא מכתבך אשאר עוד פה ואמלך עם לבי אם לשוב על עקבי לעבור שנית בארץ הזאת או לבא אליך ולהועץ את אוהבך המורה.

אחיך.

כג.

אשדות, יום העשירי לירח הראשון.

אחותי האהובה היקרה והנעימה!

בפעם הראשונה בימי חיי אראה משגתי ואודה ואשמח, ואשמח אם די כח במלה הזאת לתאר את רגשות רוחי. מהרגע אשר באני מכתבך זה שלשה ימים הייתי לאיש אחר, צלצלי זמר באזני ולבי ירון כמו בריאה חדשה הייתי. האמנם נכונו גם לי ימי שמחה? האמנם אשוב ואחדש ימי ובשובי לחיים אשוב ואמצא בחיים גם אהובי נפשי מימים מקדם. מימים מקדם! בכל עת אשר אזכיר ימים מקדם אאנח ואאנק ועתה אגיל ואשמח, אשמח עד כי לפעמים לא אאמין בשמחתי ואדמה כי אך חלום מתעה התעני בבשרה טובה ואיקץ ואשוב להגית נכאים, ובשלשת הימים האלה נסיתי פעם ושתים לכתוב אליך ולא יכולתי, כמו גרשה הבשורה כל רעיון מלבי ותגזול הַדִּבֵּר מעל דל שפתי ואת הדיו מהעט. הן אני הסכנתי להגות ברוחי ולמלל בשפתי ולהשמיע בעטי אך נכאים ואנחה ואיך איכל היום להת לרוח ששון תוצאות בדרך אשר רק אנחה עברה בו תמיד, אשר גם בעת שחק רגז הלב ובבחרו לצון הָמָה הרוח? אבל מכתבך יעמוד חי לפני ואחרי אשר קראתי בו פעמים לאין ספורות אשוב ואקרא: „אחי! הכון „לבקש סליחה וכפרה מאת האיש אשר חרפת ולא ידעת מי „הוא, ולוא ידעת מי הוא, לוא ידעת כי אז פרשת אליו כפך „בשמחה ובאהבה נאמנה. המורה אשר בו בחר לבי ואשר

„נפשי ורוחי כבר המה לו והוא קבלם באהבה, האיש אשר
"למורה ואלוף לי בחרתי לכל ימי חיי ואתה תאמר לדבק הזה
„טוב היא! זאת ידעתי, האיש הנעלה הזה בעיני, נעלה
„היא גם בעיניך, המורה יליד ארצך אשר למורה ולאיש השם
„היה — הוא אוהבך מנער, הוא — גדעון!" —

גדעון חי! מצבה חיה אחת עומדת לפאר לתהלה ולכבוד בעת אשר מסביב אך קברים לי, מצבה אחת חיה אביט בזכרונות ימי חלדי ונהרו פני ורוח חיים ישב לי ממקומה וכמעט אאמין כי חי גם אנכי. עוד גדעון חי, האיש אשר היה למופת בימי נעוריו הנהו למופת גם בעת כאשר היה לאיש, הנער אשר לא הרבה לבקש ואשר לא מהר לעזוב המקום הוא מצא הרבה, ובשובי ובראותי פניו האם לא כדבר שני הדיגים יהיה דברנו? אבל אני לא בקנאה אביט בו, אני אשען ואסמך עליו על העץ הרענן הזה, אולי אשוב ואפרח גם אני. ברוכה לי אַתְּ אחותי, שמצאת לי את מקור החיים הזה, וברוכים לי אתם זכרונות ימי נעורי שכתבתי על ספרי בבכי ואנחה כי על ידכם נודע לך האיש הזה בשמו.

כל בני הבית יכירו בי כי שמחה חיתה את רוחי וגם פנינה הנערה התמימה והנחמדה והעצובה בת אדון הבית אשר עליה עמוסה כל העבודה מעת אשר מתה אמה, גם היא תביט אלי ופניה נהרו משמחה, ואני כשכור הנני מלא שמחה ותאוה לראות כעל כנפי נשרים אליכם מחמדי לבי.

אך ימים מספר הַפּי לי, אחותי, ונראה פנים בשמחה.
לא אכתוב דבר לבחירך, בחיר לבי, כי בַּדְּבָר הַחַי אשר יצא מפי ולא מעטי אחל לדבר אליו. חיו בנעימים, מחמדי נפשי.

אחיכם.

(התרע"ד ווי"ר)

כד.

אשדות, ראש החדש השני.

אחי ואחותי !

הלא ראיתם בלי כל ספק לא אחת ולא שתים כי איר הנר ישמח ויעלה מעלה בטרם ידעך לנצח, כן היתה שמחתי הגדולה ששמחתי בהודע לי כי עוד איהב אחד מימי נעורי חי בתבל והיא יהיה לאח לי בהיותו לאיש ולשומר לאחותי שארית מחמדי בחיים. בעברי על הערים אשר התגלגלתי בהנה בימי ילדותי ובשנות נעורי ואתבונן ליושביהן ולא הכרתי מראיהם כי הזקנים כבר פנו ערף לתבל הזאת ומהצעירים לא נותר איש על מקומו כי הזמן טלטלם טלטלה והנם נודדים ללחם ואהי בעיני כמתהלך בשדה רפאים אשר רק מצבות וציונים סביב לו, ואהיה גם אני כגבר נטה לראות לו חדר מנוחה במקום המנוחה, ובעזבי את שדה הרפאים נענעתי להם בראשי כמו אמרה להם נפשי: עוד מעט נראה פנים, והנה ברק אור החיים האיר לי פתאם וחיים מלאו כל חדרי לבי – רגע. עתה בא שנית הקץ לחיי ועתה אין עוד רופא ואין מזור אשר יגזלוני מידי הנצח.

נחמו נפשותיכם, אהובי לבי, ואל תמררו בבכי להולך ביום שמחתכם, לכם יאתה השמחה ולמה זה תסתירו פניכם ממנה, אם אחדל מתעות עוד? – הנה בא היום אשר הביא משפטי בידו וישפטני במדה כנגד מדה ובשלום ומנוחת לב אמותה, כי לעשות טוב בקשתי, זאת תהיה נחמתי, ואם לא יכולתי הן לא אשמתי היא, וכמעט אשיש במותי היום בסבה אשר הסבה לי אותו בלא־עת, יען כי עברי אנכי לבן קרב קצי! הרעיון הזה יביא שקט בבליותי ונחמה בלבי ואומר לנפשי: הנה אם חטאת בטפלך עון חנם על אחיך נסלח לך כי הקרבת נפשך בעד שמך!

בלי כל ספק קראתם כבר בעלים המשמיעים חדשות

כי בעיר הזאת פרץ ההמון כפרץ מים בחג הפסח ויעוללו עלילות כמאז לבני ישראל. הן כבר מודעת זאת כי לעם הארץ דרוש דם יהודים לחג הפסח, כי על כן יעוללו לנו עלילות כי את דמם נבקש למען יוכלו לקחת את דמינו. כסוסים שוטפים במרוצתם פרצו בכל רחובות אשר יהודים גרים שם ובחלונות החלו ובראשי היושבים בבתים כלו. שנים שלשה ימים בטרם בא החג התלחשו היהודים ביראה איש באזני רעהו כי כלה ונחרצה תבא עליהם בימי החג, כי מחשבות און יחרשו עליהם ויבקשו השמידם. בעיר הזאת אשר מספר היהודים רב מאד והמה עשו והצליחו בעמל כפיהם להציב להם יד בארץ, לבנות להם בתים למראה, להכין להם בתי מסחר ועבודה גדולים, עד כי יאלצו לתת גם להם כבוד במושב זקני העם ונבחריו וגם לעצתם יאלצו לשמוע, ובדבר חכמה ומדע עברו את הגבול ובתי הספר מלאים מפה לפה יהודים עד כי בכל בתי הספר שתי הידות יהודים המה, ואם לעשות צדקה וחסד הלא היהודים המה תמיד הראשונים, ועל כן בערה כשאול קנאת רבים מהתושבים בהיהודים ויסיתו בהם את ההמון לשלול שלל ולבז בז. היונים המה תמיד הראשונים לדבר מצוה הזה, היונים אשר לפני עשר שנים בהלחמם נגד ממלכת תוגרמה אספו היהודים יושבי העיר הזאת כסף כעפר למען שלח למו לעזרה ונדבת היהודים גדלה עשר פעמים מנדבת היונים יושבי העיר הזאת למען אחיהם הנלחמים, אף כי רבים ועשירים המה כלם מהיהודים ותהי זאת תגמולם, כי הפיחו קריה בעלילות ר״ע עד כי קם שאון. בשמעי בתחלה את דברי היהודים ופחדם נדתי להם במו ראשי באמרי: ואתם איפו אתם? מדוע לא תאזרו ידיכם לעמוד על נפשכם? יראו הזדונים כי ערוכים אתם לקרב ויבושו ויסוגו אחור —

— אתה מארץ בריטאניה תבא, כי על כן תדבר כאלה, אך לוא בארץ הזאת ישבת כי אז אחרת דברת — ענוני כלם פה אחד — פה אם נכין נפשנו למלחמה, אז נהיה

אנחנו החוטאים ונשא ענש כי שונאינו יעלילו אז עלינו כי אנחנו קמנו להתגרות מלחמה ואז יעשו אתנו כלה וכלם יתנו למו הצדקה, לא כן כאשר נתחבא ונחדל מריב, אז יקומו השוטרים לנו לעזרה – אבל יד השוטרים לא הועילה למו הרבה ביום השבר, בבא כשואה המון פראים לאלפים הלומי יין ויתגודדו בכל רחוב להשים הבתים ואשר בהם ויושביהם. ממסד ועד הטפחות הרסו בתים רבים וכל אשר בהם נפצו לרסיסים, כשכבת השלג כסו הנוצות אשר פוזרו לכל רוח בקרעם כל כר, כערמות נערמו שבר יד ורגל משלחן כסא ומטה, כל אשר לא ביד חזקה ולא יכלו להסתירו בכליהם אותו נפצו לרסיסים ונבלות אשר תסמרנה שערת בשר כל איש יודע מוסר בשמעו אותן נעשו בחוצות. בבית אשר אצל הבית אשר אני גר בו התנפלו על אדון הבית ויכוהו הכה ופצוע עד אשר לא נותרה בו נשמה, את אשתו השליכו מבעד החלון החוצה ובתו הבכירה היתה למרמס להם . . . כשמעי קול מר צורת התעוררתי פרצתי אל עדת הזאבים, יריתי בקנה הרובים ואפיל אחד ושנים ואציל את נפש הבת השניה מידי המרצחים, אך אני נפלתי שדוד בידיהם. במדה כנגד מדה נוסרתי, בקנה רובים העמסתי על נפשי חטאת לא אוכל כפרה, כי השאתי מות על אחי, ובכלי מות זה הביאו רצח בעצמותי ואמות למען אחי . . . אמות, פצעי לא נרפאו ולא ירפאו עד עולם ואתעתד למות כאיש אשר הקריב נפשו בעד אחיו ועמו, ואם לא עלתה בידי לעשות גדולות מאלה בחיי, גם זאת דיה לי כי עלתה בידי לעשות דבר אשר לזכרו לא ישבר לבי. נחמי נפשך, אחותי, ומה אוסיף לדבר נחומים לך? חיי בשלום ושלוה בתבל הזאת.

ואליך, אחי, אשר רק במו עטי אוכל לדבר עוד אליך במרם אלך ואינני, אליך אשים דברתי יאשמיעך מעלות רוחי על דבר אחינו בני הארץ הזאת. בימים האלה מעט אשר

אשכב על משכבי הגה לבי רבות על אודות הדבר הזה ואזכר את כל אשר ראיתי ואשוב ואביא חשבון מכל מראה עיני ואחשוב למשפט כי לא תהו יחשב לבי כיום הזה. ואם תקצר עיד ידי מעשות כפי מחשבתי כי היא אחרה המועד, לכן בידך, אחי, אפקיד את מחשבתי והפצי וכל אשר בידי למען תתבונן בינה ואולי תמצא להוציא מחשבתי לפעל ידים וידעתי כי חי אני.

כאשר התעוררתי בימי ילדותי לקרוא השכלה בכל אשר שמעתי מפי הכהנים להשכלה, בעת אשר לנגד עינינו היו אלה אשר כבהמה התהלכו על פני ארץ, על ימין ועל שמאל אך פתאים ונוכלים ראו עינינו ובזכרנו בשם השכלה דמינו כי אור יקר יעלה ויופיע על כל הערים ויפיץ קוי נגהו לכל בית ישיבה וחדר ומפניו יחילו החנפים והפתאים ילמדו לקח ומלאה הארץ דעה ושלום ואשר, כן התרגזתי זה עתה בבאי שנית אל הארץ וראיתי חללי ההשכלה אשר רבי כפגרי הנבלות ואזעק שנית, זעקתי כי ראיתי רעה וצרה ולא ידעתי מוצאן כי על כן גם רפאות תעלה נבחדה ממני, אבל לא כן עתה, עתה לא אזעק ולא אֶתְאַנַּח, כי אדמה אשר בימים האלה מעת אשר אשמור מקומי ולא אוכל לעזבנו, מעת אשר חדל גם רוחי מהיות נע ונד בארץ כי גם כונן לחקר רעיון אחד אשר לא יעזבני, עתה אחשוב כי אדע לדבר משפט, והדעת הזאת תתן עֹז בלבי להאריך נפשי. אמנם כן הוא, רק קצר ידים ירים קולו וישוע, רק מוג־לב יזעק מרה ומי קצר ידים ומי מוג־לב יותר מהאיש אשר ידע כי לא ידע משפט? עתה לא איסיף להאנח עוד בשברון מתנים, אף גם לא אוסיף להאשים נפשי לאמר כי רבות שגיתי בזעקי אז חמס, כי אחשוב למשפט אשר לולא זעקתי אז כי אז לא דברתי משפטים היום. לולא להטה רוחי מאש אהבת עמי לולא מלא החפץ להטיב לו את כל לבי עד אפס מקום להפץ אחר, כי אז שלו הייתי, כי אז לא המה רוחי, אבל גם לא באתי עד כה ליעץ מזמות להטיב לו. אמנם צדקתי בקראי

אז להשכלה בראותי כי דרכי בני עמנו אבלות מאד, בהתבוננו כי סר טעמם ולא ידעו ויתעו לכל עבר באין מבין. גם צדקתי היום בקראי מלחמה על ההשכלה הזאת אחרי רואי כי היטיב אין אותה, חשתי כי לא טוב היא לאחז בה וגם להניח יד ממנה לרעה תחשב, יען כי אך את הרעה ראיתי אך לא מוצאה, ועתה כאשר אדמה כי גם רז זה לא אנס לי אשמיעך אותך, איש דגול מרבבה, את דעתי אשר ביגון רב קניתי לי ואולי תהיה לכלי חפץ לך.

מה תהי אחרית הנטע אשר מארץ הנגב הביאוהו וישתלוהו על אדמת הצפון מקום הקרח הנורא אשר ימית כל הנוגע בו? אחרית כזאת גם לדעה אשר יביאוה מארץ מרחקים ויורו על פיה דרך לאנשים אשר חקי חייהם שונים וזרים המה לממציאי הדעה ולמתנהלים על פיה. חטא חטאו כמעט כל משכילי עמנו לעמם ולרוח לאומם בנטעם זמורת זר על אדמת ישראל מבלי דעת והבין כי זרה היא ואך קוצים וחרולים יעלו על אדמת מטעם. זאת ההשכלה אשר בברלין נולדה ואשר לעיר ההיא ולארץ ההיא אולי טובה היתה ואולי הועילה (אף כי אין עוד מוכיח כי כן היא) היא היתה בעמי להֲמו ולהתעותו ולהכותו בשגעון בארצות ימה גם בארץ הזאת. בארץ אשכנז אשר דעת היהודים בחכמת אבותיהם מעטה מאד היתה וְרֻבָּם היו אנשים בבלי בינה והשכל ולעומתם עלה עם הארץ מעלה מעלה בדעת וחכמה, ולהאשכנזים שם היה על פני חוץ בדעתם הרחבה ויאהבו ויחובבו את הדעת, וכל אשר פנה לה עורף כפרא יער היה בעיניהם, כל איש אשר לא דבר צחות בשפת הארץ כעיר פרא היה בעיניהם, שם שקצו בימים ההם את בני ישראל גם על הדבר הזה יען כי זרים היו לחכמה ודעת, ועת היתה לאלה מבני ישראל אשר עינים היו להם לראות את מחסור עמם לפקוח עיניו על חסרונו ולאמר לו: התעורר קום מעפר סכלותך ועלה עַל ככל בני הארץ, כי אין מעצור בדרך החכמה וכל באיה לא ישובו ריקם. בצדק ובדעת דברו כזאת כהני הדעת, ואם כי עליהם

היתה החובה להרים קרן גם לחכמת אבותיהם בחפצם להרים קרן לחכמת העמים, ואם כי נטל עליהם להחיות גם את רוח עמם בהחיותם את גויתו, ואם כי הדעת אשר הלעיטו את אחיהם עד בלי די גרשה מקרבם גם שארית פלטת זכרון אבותיהם, בכל זאת עוד די ברכה היתה בפעולתם, כי הרימו את אחיהם למעלת בני העם ונערי ישראל התחרו את נערי בני הארץ בחכמה ודעת וכשרון ויהי פתאם לפתע שם לישראל, ואם כי עוד נחרו בו שונאיו אבל במלחמת תנופה החלו להלחם בו בשנאה גלויה לא בבוז ושאט נפש כמקדם, ובדבר הזה לבדו כבר עשו הרבה לעמם, וגם נסלח להם על האשמה אשר אשמו לרוח ישראל ברפאותם גויתו, כאשר נסלח לרופא בפקדו על נער חולה כי ינזר מכל למוד ודעת למען יחלים גויתו, כי תקותנו תאמצנו אשר בטוב להגויה אז ייטב גם להרוח, ואם עתה או אחרי כן ישיב להתיצב בשבילי הדעת עוד חפצו בידו יצלח.

וכאשר באמת כן היה בארץ אשכנז; אחרי אשר החלימו גויתם, אחרי אשר הצליחו להציב להם יד בקרב הארץ, מקום לקחו להם, אשר תקצר יד כל שונא ואויב להדיחם ממנו, חלק לקחו להם בכל דעת וחכמה, במליצה ושיר, ובעת ההיא, בימי המלחמה, נזורו לאט לאט מאחרי עמם וזכרון אבותיהם, אבל אחרי אשר התחזקו על עמדם וידעו נאמנה כי יוכלו עמוד, אז שבו ושחרו לרוח עמם וחכמתו ותורתו וישובו ויקימו בתים להחיות רוח עמם, בתי מדרש לחכמת ישראל ושפתו ודברי ימיו, בתים לחנך בהם מטיפים ומורים לעדות ישראל את דבר ה׳, וחכמי לב קמו ויפיחו רוח חיים בהעצמות היבשות, בספרי אבותינו אשר בעצמות פגרים התגלגלו באין ש֗ם אליהם את לבו, חיים נפחו בהן ותהיינה לתפארת ולכביד להעם כלו ועוד ישגו חיל מיום ליום כי כבוד ותפארת היא לחכמי ישראל בארץ הזאת לדרוש בחכמת אבותם.

זאת היתה בארץ אשכנז; הנטע אשר עלה על אדמת

מטעה צץ ופרח ויוציא פרי. והנה קמו תרבות קופים גם בארצות אחרות ומה גם בארצנו ויאמרו להביא את הנטע הזה ולשתלהו ביד חזקה בארץ נכריה אשר מקומו לא יכירנו. חכמי ישראל באשכנז למדו את אחיהם לדבר נכוחות בשפה ההיא למען תעטרם כבוד ותתן להם מהלכים בין עם הארץ, והנה גם הקיפים יורו לאחיהם ללמוד השפה הזאת אשר תרחיקם מעל עם ארצם ותביא עליהם בוז; חכמי ישראל באשכנז התאמצו לפקוח את עיני אחיהם אשר אך רוכלים היו ולא ידעו מעודם עד מה, כי ילמדו דעת ולא יהיו לבוז בעיני עם הארץ, והנה גם הקיפים מתחרים להביא השכלה בלב אחיהם, מבלי הבין כי אחיהם משכילים המה, כי בני ישראל יושבי הארץ הזאת למדו כמעט כלם מקטנם ועד גדולם את דברי הנביאים והתלמוד ולא פראים המה, ולעומתם עם הארץ לא הבין בימים ההם עד מה, לא שפה ולא חכמה היו להם, ואף אחד מרבבה לא הבין לדבר כן בשפת עמו, כי עוד רחוק רחוק היה העם מכל מדע, ואך החל בימים ההם לפקוח את עיניו, כי על כן היתה החובה על כל מביני דבר להדריך גם את בני ישראל אך לאט לאט בשבילי הדעת כמו את עם הארץ לבל יעברו הגבול עד מאד ולבל ירחיקו ללכת. ולוא כזאת היתה, לוא יחד את עם הארץ הלך ישראל במסלה לאט לאט, כי אז לא רחקו בני העמים ממנו והוא לא רחק מנחלת עמו, כי עת היתה לו די והותר להחזיק בתירתו כמקדם ולאחוז בפרי הדעת אשר עוד לא רב היה בימים ההם, ושלום היה לישראל מבית ומחוץ, והקופים האלה בחפצם לנחול כבוד מרים, ומאורי הדור הביאו שואה וצרה על עמם בהטותם את ידם החזקה עליהם ויאמרו לכבוש אותם בזרוע רמה לעבדים להשכלת ארץ אשכנז ויסירו לבבם מאחרי התורה אשר הגו בה עד היום וגם לעם הארץ היו לזרא כי כנכרים נחשבו להם. ואמנם נכרים היו להארץ והעם היושב בה אשר עוד לא ידעו מה היא דעת, והנה בקרבם יושב עם קטן מעפיל לעלות אל גבעת השכלה זרה להם. ומני אז

החלה שנאה איומה להכות שרש בלב בני העמים, השנאת אשר לא נודעה בתחלה בארץ הזאת החלה מעת אשר בני ישראל החלו לזנות אחרי השכלה זרה. וירעו מאד אלה הקופים־המשכילים ויביאו מבוכה ושממון בכל דרכי עמנו בארץ ההיא עד היום הזה, לא משכילים ולא מואסי השכלה המה, כי אם רוח עועים נסך בם, כי בפעם אחת נסו לעשות ניגודו. בתחלה היו אוהבי התורה אשר לחמו בחזקה בעד תורתם בצדק ויושר לבב ועתה כאשר כשל גם כח אלה ולא יוסיפו להלחם, עתה לקחה עצלות מקומה, כי רב בני הנערים לא ידעו הדרך יבחרו להם אחרי כי גם מוריהם לא ידעו הדרך, כי על כן בחרו להם הרבים, אשר לא נתן להם לב הבם, בדרך קצרה, המה ידמו כי במאסם התורה ובבזותם את עמם כבר היו למשכילים ודי להם, והמה לא יאשמו בחשבם כזאת, כי גם רבי מוריהם המטיפים להשכלה רק זאת היתה חכמתם והשכלתם.

בכל מעשי הקופים־המשכילים (אשר בלי ספק גם שנים שלשה אנשי לב נמצאו בהם) דבר טוב אחד נמצא והוא כי הכינו שני בתי ספר עברים אשר פיהם נקבם בשם „בתי ספר לרבנים". בידי שני בתי הספר האלה היה להביא טובה רבה לכל העם, כי אמנם אך בתי ספר כאלה הדרושים לישראל, בתי ספר אשר בהם ינתן ניר לחכמת ישראל בעת אשר חכמה ודעת ילמדו בהם, בתי ספר אשר בהם ילמד נער ישראל להיות בן ישראל ואיש באנשים, ואחת היא לנו אם בבתי ספר האלה יבואו רק המבקשים להיות רבנים לישראל או אשר יחפצו ללמוד ויבואו אחרי כן לבית מדרש מדעים, בתי ספר כאלה יהיו באמת כעמודים חזקים אשר בית ישראל ישען עליהם, והיו נוסדו בעתם כי אז היו לצבי תפארה לכל העם, אך אחרי כי כל מעשיהם היו בלא עת ובלי דעת, לכן כשלו גם בהם, כי בתי ספר האלה, אשר אך לישראל לכוננם, כוננה הממשלה. ואם כי טובה מאד היתה פעולת הממשלה כי הקימה בתים כאלה, אך לישראל לא יכלו להיטיב אם לא

המה בידיהם ובחפצם ובדעתם כוננו להם הבתים האלה, כי אחרי אשר הממשלה בנתה אותם לכן לא יקרו בעיניהם ויהיו אך כפקודה וכמצוה ולא כברכה בעיניהם. לולא מהרו המשכילים האלה לקטוף פרי אשר לא גמל, כי אז עשו להם גם בני ישראל בארץ הזאת בתים כאלה כאשר עשו כמוהם בארץ אשכנז ואשר המה לברכה ולתהלה בארץ, ולוא בנו אותם המה בידם כי אז עמדו על תלם זמן כביר, אחרי כי אז הבינו לדטובה אשר תצא מהם, ועתה נשמו גם הבתים האלה ויסגרו על מסגר, כי אחרי אשר נבנו בטרם באה העת לכן לא יוכלו עמוד בבא העת, ובהסגר הבתים יתעו רבים מבני הנעורים כצאן אובדות מבלי דעת את הדרך הטוב. הלא גם עתה כאשר עוד יעמדו על תלם יחסר לבני הנעורים מקיר לשתות ממנו מי הדעת, כי הבתים אשר נבני מלאים מפה לפה תלמידים עד אפס מקום לחדשים, ואף כי אחרי אשר גם המה יאבדו מהארץ, אז עת רעה נשקפה לבני עמי, הן אך בבתים האלה יוכלו בני הנעורים אשר גדלו על ברכי התורה לבקש להם דרך דעת, ועתה יסגר הדרך בעדם וילאו למצוא מסלת הדעת, ואלה המה אשר ראיתי בתחלה בבאי אל הארץ הזאת מבני הנעורים אשר יבקשו ללמוד, ולהתרחק בפעם אחת מעל דרכי אבותיהם ותורתם לא יוכלו, גם הוריהם לא יתנום, ובית אשר בו ימצאו תורה וחכמה יחד לא עוד ימצא להם. וגם על כן תפוג תורה ורוח ישראל כלה יאסף כי אין תורה לאלה אשר יבחרו בדעת, ועוד מעט תכלה התורה מהארץ הזאת אשר היתה באוצר לה. ואת הדבר הזה יחזו המשכילים ויחשו ולא יחלו לשבר עמם ולא יבקשו תחבולות להיטיב את אשר עותו שהיו לפניהם, כי פה כל עין אך להממשלה ולהסדה תצפה, ואם תעשה הממשלה דבר טוב הוא, ואם אין יחילו וידמו, ולא יזכרו כי רב עד בלי די עשתה הממשלה עד הנה להביא השכלה בלבם ולא לנצח תנהל הממשלה אתם כאם את בניה אשר אין כח בהם ללכת ברגליהם. כל עוד אשר כילדים היו ולא ידעו כי דעת

דרושה לאיש, אז נטלה ונשאה אותם הממשלה ותבנה להם בתי חכמה, אבל עתה עת היא כי יחלו לדאג לנפשם, די להם כי הממשלה תַּרְשֶׁה להם לבנות בתים לחכמה ודעת כחפצם, ולא על הממשלה לבנות אותם להם, אבל המה עוד טרם יבינו וישכילו, ואיש לא יתעורר לדבר דבר: קומו ונקומה ונעשה והממשלה תופיע על עצתנו –

עתה אראה ואבין סבת התהפוכות ואי סדרים אשר ראיתי בתחלה בבאי אל הארץ והתרגזתי, עתה אדע מדוע רבים מבני הנעורים יתעו כצאן אובדות ולא ימצאו כר נרחב למו ויצרו צעדיהם ויהיו עדי אובד. על כל אלה לא נוכל להביא את בני הנעירים במשפט, כי לא מכלם נדרוש כי יהיו כבירי כח לב למציא להם לנפשם מבלי עוזר ומורה את הדרך הנכונה, לא כלם יצליחו למצוא מעמד במקום אשר הארץ תרגז מתחת ובטיט היון תמעדנה רגליהם, די לנו אם בני הנעורים יישירו לכת בדרך גבלו להם אבותיהם, אם יכוננו מצעדם במישרים ללכת בארח ישר אשר יְיָ־והוּ לפניהם, ומה יעשו אלה בני הנעירים אשר בהפקח עיניהם ובהפתח לבם ויבקשו דבר מה עוד בטרם ידעו נכונה מה המה מבקשים והנה רגליהם נתמכות בכבלי הרשתות אשר שמו על דרכיהם, עוד בטרם יצאו לאור החיים, המשכילים בעיניהם אשר היו לפניהם. בארץ הזאת אשר כמעט כל דורשי דעת אך מחדרי התורה יצאו, בארץ הזאת אך בתי ספר כמו בתי הכפר לרבנים יהיו סתרה על בני הנעורים לבל יהיו עדי אבד, כי הן לא בפעם אחת נעקור הר מֹשרש כי אם לאט לאט נשנה פניו ונעשהו לכר נרחב, כן לא בפעם אחת נצליח להפיך לכל העם שפה ברורה ורוח דעת. בארץ אשכנז אשר התורה לא היתה נפרצה שם די היה כי שלחו את בניהם לבתי הספר אשר בארץ, לאיש אשר לא למד מאומה די לו אם נלמדהו דעת מה, אך לאיש אשר כבר הסכין ללמוד, אותו אם לא נחנכנו על פי דרכו אז יתעה בדרכו עדי יאבד דרך ויהיה להפכפך. ולוא כמשפט הזה נעשה בארצי

התועה ה״

כי אז כבר עלה עמי מאד והשכיל ; ישיבות היו לו יבתים לתלמוד תורה, ולא שמי החפצים להיות מורים את לבם לדבר הזה ויניחו את הישיבות על מקומותם בשלום רק כי טהרו אותם מעט, אך מעט, ויביאו בהם אך קו אור אחד, אז פרץ ורחב האור הזה לאט לאט ויאר לכל בני הנעורים יחד ולא עזבו דרך אבותיהם, ואבותיהם לא קמו לשטן להם, בבתים האלה למדו ראשית למודים ואהבת העם ואז גם כאשר נפלגו בדרכיהם, אלה רק לתורה ותושיה ואלה לחכמה אשר החיים, גם אז עוד אוהבים נאמנים היו, כי זכרו איש לאחיו ימי נעוריהם אשר יחד הקשיבו לקח מפי מורה אחד, ויד כל בני הנעורים מצאה את הדעת כי לא רחוקה היתה מהם, מבית ספר אשר לישראל לא נודו אחיר אף אלה אשר אך בתורה הגו עד הנה ושפה אין אתם, כי בית הספר הזה לא כזר נחשב להם ולא יראו מפניו, אבל מה יעשו עתה אלה אשר פתאם לפתע הדלו משבת באהלי התורה ויבקשו את הדעת? עתה את האחת יעזבו ובשנית לא תגע ידם כי רחוקה מהם הדעת ויצרו צעדיהם מהלוך פעם אחת וישארו תועים נתעים ומשכילים בעיניהם.

אף לזאת יחרד לבי בראותי כי כל בוחר בתורה ובחכמת הוא בארץ הזאת כאיש אשר יבחר ברעב ועני עד נצח, כי במה יחיה נפשו איש חכם בתורה אשר קנה גם לב ודעת? בעת אשר עתה בארץ אשכנו לאלפים המה החכמים אשר השלימו חק למודם בבתי מדרש למדעים ובכל זאת כל מעינם היא אך חכמת ישראל ולחמם לא יחסר, כי כל המורים לילדים, כל הרבנים והמטיפים, כל המורים בבתי הספר מהם יֻקחו ויחיו בחכמתם, אבל מה יעשה בארץ הזאת איש אשר קנה חכמה ובתורת אבותיו יהגה? לרב ומטיף לא יִבָּחֵר כי עוד העם רחוק רחוק מבקש להם מורים כאלה, גם מורים לא יהיו, כי בתי ספר לישראל אין ואיפה יהיו מורים? לוא השכילו אחינו לכונן בתי ספר כבתי ספר הרבנים בכל הערים הגדולות ובתי ספר קטנים בכל הערים הקטנות, כי אז היתה תקוה

לא רק להדעת, יען כי על ידי בתי הספר האלה כלו לאט לאט החדרים והישיבות ובתי תלמוד התורה וכל איש שלח את בניו אל בתי הספר האלה אחרי אשר עברו שנים אחדות והכירו טובם, לא לבד להדעת היתה תקומה בארץ ולנערי בני ישראל היתה תקוה כי לא יתעו עוד בארחות עקלקלות בהתעוררם בבאם בשנים ובהסירם עול אבותיהם מעליהם בחוקת היד ולא יוסיפו ללמוד את אשר יתנו להם וגם חכמה אחרת תקצר ידם מקחת להם, כי מימי ילדותם כבר יסכנו ללכת בשבילי התורה והדעת גם יחד, לא לבד זאת כי אם גם לישראל היתה משענה, לישראל ותורתו ישפתו והכמתו, כי אז רבו הדורשים חכמתו בדעתם כי לא ירעבו בעבורן ללחם, בדעתם כי גם בחכמה הזאת יחיו בארצם, כי למורים לקהלות ולבתי ספר יהיו בארץ – אך אין רואה ואין מתבונן, אין קם בפרץ ואין מתעורר להחזיק במעוזי הלאם, ולעמתם יקומו עד היום הזה נשיי לב אשר יחפצו לעשות להם שם לעלות בשעלים בפרצות ולהשחית כל אשר נשאר עוד לפלטה. על זה דוה לבי מאד ועוד יותר יהיה ועיני תדמע כי הרבותי לטפל אשמה על בני הנעורים בעת אשר לא באשמתם יאשמו. הה! לוא נפקחו עיני לפני שנה לראות זאת, כי אז אולי הצליח בידי לעשות, לא רק לדבר ולהגות נכאים, אך עתה כאשר אראה את קצי הילך יציעד בצעדי און לעומתי, עתה ארגז בדעתי הנכונה כאשר הגותי עד הנה בתעותי. רק זיק תקוה אחד עוד נשקף לי, זיק אשר אולי יהיה לאור מאיר אם יפח בו רוחי והיה ללהבת להאיר ולהחם, זיק אשר אם יפיץ אורו אז גם השבת קבר אשר עוד מעט תעטרני כיום תאיר לי. פניך, אחי, אחוה בזיק הזה!

אחי! בחן ושפוט את משפטי ודברי יהיה כי תראה כי ישר משפטי אז עליך לקום ולעשות. אתה האיש אשר בידו לעשות ואשר עליו החובה לעשות, אשריך כי קנית חכמה ולב ושם אשר ינחך לפני גדולים ולדברך יקשיבו, אף

(התימה ה״ד)

כל אשר לי אפקיד בידך ואתה עשה כטוב בעיניך. ומי יתן ועיני רוחי תראינה את בתי הספר לישראל אשר תקים בארץ הזאת בכסף אחינו אשר ידבם לבם, כי אז אראה בית מחסה לאלפי נערים תועים, כי אז אראה משגב עז לרוח ישראל ולתורתו, ותהיה אתה הרופא הנאמן להתחלואים הרבים אשר חלו בהם ידי רופאי אליל, ואני אשכב וינוח לי, בשלום אמת כי אדמה אשר אם גם תועה הייתי בחיי הנה בבא קצי הורתי דרך נאמן להתועים בדרכי החיים.

מדעתי כי ימי ספורים כי כן הגיד לי הרופא מדת ימי מה היא ויאמר לי כי אצוה אל ביתי בעוד עת, כי על כן הקדשתי יתר רגעי לעמי אשר הוא ביתי ונחלתי ותקותי האחרונה, ומי יודע אם עוד תמצא ידי לכתוב לך לכן אשמיעך פה רצוני האחרון: כי לא יכתבו על המצבה אשר יקימו על קברי כל דבר תהלה וכבוד רק „מקום מנוחה להתועה בדרכי החיים" ואת כל דברי ימי אשר כתבתי והנם בידי אחותי, גם את כל המכתבים האלה תתן, לבעבור הזכיר שמי, ל״ק בספר לזכרון עם כל תהפוכותיהם יחד, כי לא אדע איזה מהם יכשר, ומי יודע אם לא יהיו גם לאור מאיר בדרכם לתועים רבים כמני. חיו בשלום מחמדי לבי, אחי ואחותי! חיה עמי, ופרח ועלה מעלה ואז לא ירבו עוד בך תועים בדרכי החיים.

תמו דברי התועה.

(התועה ח״ד)

הנני עושה כרצון המת ואחק את כל דבריו בספר מבלי שנות אף דבר מכל דבריו, כי על כן לא אסיר אף את דברי התהלה אשר פזר לי הרבה יתר מדי, אחרי כי כן פקד עלי, כאשר גם משפטי אודות דבריו אכזר תחת לשוני ואיש איש ישפוט כחפצו כאשר גם זה היה חפץ המת.

גדעון.

תם